

รายงานฉบับสมบูรณ์

โครงการสร้างเครือข่ายความร่วมมือพหุภาคีเพื่อการพัฒนาคุณภาพการศึกษา
ของโรงเรียนขนาดเล็กจังหวัดนครปฐม

โดย

รองศาสตราจารย์ นาวาอากาศโท ดร.สุมิตร สุวรรณ และคณะ

กันยายน 2558

รายงานฉบับสมบูรณ์

โครงการสร้างเครือข่ายความร่วมมือพหุภาคีเพื่อการพัฒนาคุณภาพการศึกษา ของโรงเรียนขนาดเล็กจังหวัดนครปฐม

Development of Multi-lateral Cooperation for Educational Quality
Improvement of Small-Size Schools in Nakhon Pathom Province

คณะผู้วิจัย

รองศาสตราจารย์ นาวาอากาศโท ดร.สุมิตร สุวรรณ

ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.สุริน ชุมสาย ณ อยุธยา

ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.ทศธริน วรรณเกตุศิริ

ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.นันทรัตน์ เครืออินทร์

ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.สุคนธ์ มณีรัตน์

อาจารย์ ดร.กุลธิดา นกุลธรรม

อาจารย์ ดร.วิทัศน์ ฝักเจริญผล

สังกัด

คณะศึกษาศาสตร์และพัฒนศาสตร์

มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์ วิทยาเขตกำแพงแสน

สนับสนุนโดยสำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย (สกว.)

(ความเห็นในรายงานนี้เป็นของผู้วิจัย สกว.ไม่จำเป็นต้องเห็นด้วยเสมอไป)

บทคัดย่อ

รหัสโครงการ: RDG5740009

ชื่อโครงการ: การสร้างเครือข่ายความร่วมมือพหุภาคีเพื่อการพัฒนาคุณภาพการศึกษาของโรงเรียนขนาดเล็กจังหวัดนครปฐม

ชื่อนักวิจัย: รองศาสตราจารย์ นาวาอากาศโท ดร.สุมิตร สุวรรณ
 ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.สุริน ชุมสาย ณ อยุธยา
 ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.ทัศนัย วรรณเกตุศิริ
 ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.นันทรัตน์ เครืออินทร์
 ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.สุคนธ์ มณีรัตน์
 อาจารย์ ดร.กุลธิดา นุกุลธรรม
 อาจารย์ ดร.วิทัศน์ ฝึกเจริญผล

E-mail Address: sumit.s@ku.ac.th

ระยะเวลาโครงการ: 12 เดือน

การวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์ 1) เพื่อสร้างเครือข่ายความร่วมมือพหุภาคีระหว่างสถาบันการศึกษา โรงเรียน ชุมชน วัด องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น องค์กรรัฐและเอกชนต่างๆ ในการพัฒนาคุณภาพการศึกษาของโรงเรียนขนาดเล็ก 2) เพื่อเปรียบเทียบรูปแบบของกระบวนการสร้างเครือข่ายความร่วมมือพหุภาคีในการพัฒนาคุณภาพการศึกษาของโรงเรียนขนาดเล็ก ใช้วิธีการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม โดยกำหนดรูปแบบกระบวนการสร้างเครือข่ายอย่างกว้างๆ ที่แตกต่างกัน 2 รูปแบบ โดยรูปแบบที่ 1 มี 7 ขั้นตอน เริ่มตั้งแต่การสร้างเครือข่ายภายในโรงเรียน การสร้างเครือข่ายระหว่างโรงเรียน และการสร้างเครือข่ายพหุภาคี ส่วนรูปแบบที่ 2 มี 6 ขั้นตอน เริ่มการสร้างเครือข่ายพหุภาคีตั้งแต่เริ่มต้น ซึ่งทั้ง 2 รูปแบบมีการเสริมประสบการณ์โดยการศึกษาดูงานในโรงเรียนขนาดเล็กและการฝึกอบรมเชิงปฏิบัติการเพื่อเสริมสร้างความเข้มแข็งเชิงวิชาการให้กับบุคลากร ผลการวิจัย พบว่า

การสร้างเครือข่ายความร่วมมือพหุภาคีเพื่อการพัฒนาคุณภาพการศึกษาของโรงเรียนขนาดเล็ก ทั้ง 2 รูปแบบ ได้ผลไม่แตกต่างกันมากนัก และมีเครือข่ายเกิดขึ้นจากกระบวนการนี้ ได้แก่ 1) เครือข่ายภายในโรงเรียน 2) เครือข่ายระหว่างโรงเรียน 3) เครือข่ายผู้ปกครองและชุมชน 4) เครือข่ายองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น 5) เครือข่ายหน่วยงานภาครัฐ 6) เครือข่ายภาคเอกชน และ 7) เครือข่ายนักวิชาการในมหาวิทยาลัย

คำสำคัญ การสร้างเครือข่ายพหุภาคี และ โรงเรียนขนาดเล็ก

Development of Multi-lateral Cooperation for Educational Quality Improvement of Small-Size Schools in Nakhon Pathom Province

Abstract

The research objectives were 1) to develop multi-lateral cooperation between educational institution, schools, communities, temples, local government, public agencies and private sectors to improve the education quality of the small-sized schools, 2) to compare the two approaches in developing the multi-lateral cooperation to improve the education quality in small-sized schools. This was a participatory action research. The approaches in developing the networks were planned into two different approaches. The first approach consisted of 7 steps from developing within-school network, developing between-school network to developing multi-lateral cooperation. The second approach consisted of 6 steps starting with developing the multi-lateral cooperation. Participants in both approaches were enhanced with field trip to best-practice small-sized schools and academic workshop.

Our results show that there is no significant differences in developing the multi-lateral cooperation between the two approaches. The multi-lateral cooperation formed during the processes includes within-school network, near-by-school network, parent and community network, networks with local government, public agencies and private sectors, and network with scholars in the university. These networks should be encouraged and mobilized by further research to produce concrete results.

Key words: Multi-lateral cooperation development and small-sized schools

บทสรุปผู้บริหาร (Executive Summary)

โรงเรียนขนาดเล็ก คือ โรงเรียนที่มีจำนวนนักเรียนน้อยกว่า 120 คน ซึ่งกระจายอยู่ในพื้นที่ชนบททุกจังหวัดทั่วประเทศไทย มีปัญหาที่สำคัญในเรื่องครูไม่ครบชั้นและงบประมาณที่จัดสรรตามรายหัวไม่เพียงพอต่อการจัดการเรียนการสอน ดังนั้นหากมีการระดมสรรพกำลังมาหนุนเสริมการพัฒนาการศึกษาทั้งในรูปของความรู้ ความคิด งบประมาณ อาคารสถานที่ วัสดุอุปกรณ์ และแหล่งเรียนรู้ต่าง ๆ จะเป็นการเสริมพลังและก่อให้เกิดความร่วมมือในลักษณะของเครือข่าย นำไปสู่ความเข้มแข็งของโรงเรียนและชุมชน โดยมีนักวิชาการจากมหาวิทยาลัยเป็นแกนหลักในการประสานงานขับเคลื่อน ซึ่งการวิจัยครั้งนี้ได้กำหนดวัตถุประสงค์เพื่อ 1) สร้างเครือข่ายความร่วมมือพหุภาคีระหว่างสถาบันการศึกษา โรงเรียน ชุมชน วัด องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น องค์กรรัฐและเอกชนต่าง ๆ ในการพัฒนาคุณภาพการศึกษาของโรงเรียนขนาดเล็ก 2) เปรียบเทียบรูปแบบของกระบวนการสร้างเครือข่ายความร่วมมือพหุภาคีในการพัฒนาคุณภาพการศึกษาของโรงเรียนขนาดเล็ก ซึ่งออกเป็น 2 รูปแบบ คือ รูปแบบที่ 1 (C1 Model) ประกอบด้วย 4 โรงเรียน มี 7 ขั้นตอน ดำเนินกระบวนการสร้างเครือข่ายความร่วมมือภายในโรงเรียนก่อนแล้วตามด้วยการสร้างเครือข่ายระหว่างโรงเรียนและเครือข่ายพหุภาคี ส่วนรูปแบบที่ 2 (C2 Model) ประกอบด้วย 2 โรงเรียน มี 6 ขั้นตอน ดำเนินกระบวนการสร้างเครือข่ายความร่วมมือในลักษณะของพหุภาคีตั้งแต่เริ่มต้นกระบวนการ สรุปผลการวิจัยได้ดังนี้

กระบวนการสร้างเครือข่ายความร่วมมือพหุภาคีเพื่อการพัฒนาคุณภาพการศึกษาของโรงเรียนขนาดเล็กทั้ง 2 รูปแบบ ได้ผลไม่แตกต่างกันมากนัก ซึ่งมีเครือข่ายที่เกิดขึ้นจากกระบวนการนี้ ได้แก่ เครือข่ายภายในโรงเรียน เครือข่ายระหว่างโรงเรียน เครือข่ายผู้ปกครองและชุมชน เครือข่ายองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น เครือข่ายหน่วยงานภาครัฐ เครือข่ายภาคเอกชน และเครือข่ายนักวิชาการในมหาวิทยาลัย อย่างไรก็ตาม กระบวนการสร้างเครือข่ายความร่วมมือพหุภาคีที่ได้ร่วมกันวิเคราะห์ปัญหาและความต้องการของโรงเรียนต่าง ๆ ทั้ง 6 โรงเรียน พบปัญหาในลักษณะเดียวกับงานวิจัยอื่น ๆ ได้แก่ 1) ครูมีจำนวนน้อย จบไม่ตรงวิชาเอก ไม่ใช่คนในพื้นที่ มีภาระงานมาก 2) ครูอัตราจ้างได้รับเงินเดือนน้อย 3) เด็กนักเรียนมีฐานะยากจน ขาดศักยภาพและความพร้อม มีพัฒนาการทางสมองช้า อ่านไม่ออก ดิดเกมส์ และมีเด็กต่างด้าวมาเรียนด้วย 4) ผู้ปกครองขาดการเอาใจใส่ ไม่มีเวลา ไม่สามารถสอนการบ้านได้ และมีค่านิยมส่งลูกไปโรงเรียนใหญ่ 5) ผู้บริหารมีการโยกย้ายบ่อยและต้องเดินทางไปประชุมไกล บางโรงเรียนไม่มีผู้บริหาร 6) หลักสูตรมีการเปลี่ยนแปลงบ่อย เรียนมากและไม่ได้นำไปใช้ในชีวิตจริง 7) ขาดสื่ออุปกรณ์การเรียนการสอน 8) ขาดงบประมาณ 9) ขาดการประชุมพูดคุยกับผู้ปกครอง 10) คณะกรรมการสถานศึกษาหายากและไม่มาประชุม 11) ไม่ได้รับการดูแลจากสำนักงาน

คณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน 12) องค์การบริหารส่วนตำบลไม่สามารถเข้ามาช่วยเหลือได้
เนื่องจากติดระเบียบหรือข้อกฎหมาย 13) สถานที่ขาดความสะดวกสบาย

ในแต่ละกลุ่มเครือข่ายได้ร่วมกันกำหนดเป้าหมายและแนวทางในการพัฒนาคุณภาพการศึกษา
สามารถกำหนดเป็นแผนปฏิบัติงาน แบ่งออกเป็น 4 ด้าน ดังนี้

1. ด้านวิชาการ กำหนดเป้าหมาย ได้แก่ 1) เด็กนักเรียนอ่านออกเขียนได้ 100% 2) เด็ก
นักเรียนเก่งขึ้น เช่น วิชาภาษาอังกฤษ 3) เด็กได้รับการพัฒนาด้านวิทยาศาสตร์ 4) ครูที่ไม่จบตรง
วิชาเอกมีความรู้ความสามารถในการสอนและมีสื่ออุปกรณ์ที่เหมาะสม 5) มีครูอาสาสมัครสอนเสริม
6) คะแนนสอบ O-NET เพิ่มสูงขึ้นในวิชาภาษาไทยและคณิตศาสตร์

โดยมีแนวทาง/วิธีการ ได้แก่ 1) ครูเข้ารับการสัมมนาเทคนิคการสอนวิชาภาษาไทยจาก
วิทยากรในพื้นที่/หมอภาษา 2) ครูที่จบไม่ตรงวิชาเอกเข้ารับการอบรมวิชาคณิตศาสตร์ วิทยาศาสตร์
ภาษาอังกฤษ 3) มีวิทยากร/นิสิตจิตอาสาสมัครสอนเสริมวิชาคณิตศาสตร์ วิทยาศาสตร์ ภาษาอังกฤษ
4) องค์การบริหารส่วนตำบลสนับสนุนรถรับส่ง 5) โรงเรียนสนับสนุนค่าตอบแทนชั่วโมงละ 200 บาท
6) รวมนักเรียนหมุนเวียนผู้สอน 7) จัดหาชุดวิชาภาษาไทยมาใช้ 8) มีกิจกรรมเสริมบทเรียนให้ทดลองใช้
9) ให้ความสนใจ ดูแลการทำกรบ้าน อ่านหนังสือ ท่องศัพท์ 10) จัดทำหนังสือและรูปภาพคำศัพท์
ต่าง ๆ 11) จัดค่ายวิทยาศาสตร์ คณิตศาสตร์ และภาษาอังกฤษ 12) จัดหาแบบฝึกสำเร็จรูป 13) จัดตัว
พิเศษให้กับนักเรียน

2. ด้านบุคคล กำหนดเป้าหมาย ได้แก่ 1) มีครูเพิ่มขึ้น ครบทุกชั้นปีและจบตรงวิชาเอก 2) ครู
อัตราจ้างได้รับการบรรจุให้มีความมั่นคง 3) ครูอัตราจ้างได้รับเงินเดือนเพิ่มขึ้นและครบ 12 เดือน

โดยมีแนวทาง/วิธีการ ได้แก่ 1) เพิ่มเงินเดือนให้ครูอัตราจ้าง 2) เสนอผู้มีอำนาจพิจารณา

3. ด้านบริหารทั่วไป กำหนดเป้าหมาย ได้แก่ 1) ประชาชนหรือผู้ปกครองเข้าใจตระหนัก
และกลับมาเรียนในโรงเรียนบ้านเกิด 2) มีเด็กนักเรียนเข้ามาเรียนเพิ่มขึ้น 3) เด็กนักเรียนได้รับ
ประทานอาหารเช้า 4) เด็กนักเรียนได้รับการดูแลสุขภาพอนามัย 5) มีเครื่องคอมพิวเตอร์และพริ้นเตอร์
6) มีสัญญาณ internet และ wifi ดี 7) สนับสนุนอาหารกลางวันเพิ่มขึ้นและให้เด็กนักเรียนได้เรียนรู้
8) มีทางม้าลายและสัญลักษณ์ก่อนถึงโรงเรียนตลอดเส้นทางทุกโรงเรียน

โดยมีแนวทาง/วิธีการ ได้แก่ 1) พูดคุยกับผู้ปกครองและประชาชนในหมู่บ้าน 2) ให้บุคลากร
ในโรงเรียนพูดเชิงบวก 3) สร้าง brand เช่น แจกเสื้อชุดนักเรียน อุปกรณ์การเรียนทุนการศึกษา
4) ให้ผู้ปกครองเข้ามามีส่วนร่วมในการจัดกิจกรรมต่าง ๆ 5) ให้ร้านค้ามาขายอาหารเช้า 6) ให้นักเรียน

ดื่มนมและออกกำลังกาย 7) ให้นิสิตพลศึกษาช่วยจัดกิจกรรม 8) ขอรับบริจาคในหน่วยงานที่
จำหน่าย 9) จัดซื้อให้ใหม่ 10) รายงานผ่านทางเว็บไซต์ให้ศูนย์ใหญ่ 11) หาผู้เชี่ยวชาญมาแก้ไข
แนะนำหรืออัปเดต 12) จัดทำอินเทอร์เน็ตชุมชน 13) จัดทำโครงการวิจัยการปลูกผักเพื่อทำอาหาร
กลางวัน 14) มีหน่วยงานเข้ามาดำเนินการทำป้าย ติดสัญญาณไฟกระพริบ ติดเส้นบนถนน

4. ด้านงบประมาณ กำหนดเป้าหมาย ได้แก่ 1) มีความพร้อมในเรื่องทุนและอุปกรณ์การศึกษา
2) มีงบประมาณเพิ่มขึ้น

โดยมีแนวทาง/วิธีการ ได้แก่ 1) เขียนโครงการเพื่อขอรับบริจาคตามหน่วยงานใหญ่ 2) ผลิตของ
หรือสินค้าขาย 3) หอดผ้าป่าการศึกษา 4) การบริจาค 5) สร้างเครือข่ายทางเฟสบุ๊ก

นอกจากนี้ กระบวนการสร้างเครือข่ายความร่วมมือยังได้เตรียมความพร้อมเบื้องต้นตาม
แผนการปฏิบัติงานในการพัฒนาคุณภาพการศึกษาให้กับโรงเรียนขนาดเล็ก ได้แก่

1. การจัดการฝึกอบรมเชิงปฏิบัติการให้กับครูและบุคลากรทางการศึกษาที่จบไม่ตรงวิชาเอก
ใน 4 กลุ่มสาระ ได้แก่ ภาษาไทย วิทยาศาสตร์ ภาษาอังกฤษ คณิตศาสตร์ เพื่อพัฒนาศักยภาพและ
เสริมสร้างความเข้มแข็งเชิงวิชาการเบื้องต้น มีผู้เข้าร่วมการอบรมทั้งสิ้น จำนวน 34 คน
2. การจัดเตรียมสื่อการเรียนการสอน การพัฒนาแหล่งเรียนรู้และสิ่งแวดล้อมให้กับโรงเรียน
3. การจัดค่ายวิทยาศาสตร์ ค่ายภาษาอังกฤษ และค่ายการเรียนรู้สู่ ASEAN
4. การซ่อมแซมระบบอินเทอร์เน็ตให้โรงเรียนที่มีปัญหาสามารถใช้งานได้ปกติ
5. การร่วมทอดผ้าป่าการศึกษา เพื่อระดมทุนให้กับโรงเรียน

ข้อเสนอแนะ

1. ข้อเสนอแนะจากผลการวิจัย

1) การสร้างเครือข่ายความร่วมมือพหุภาคีต้องอาศัยความร่วมมือร่วมใจ ทุกเท เสียดสละ
จากทุกภาคส่วน โดยการปรับเปลี่ยนมุมมองหรือวิธีคิดใหม่ว่าการจัดการศึกษาเป็นหน้าที่ของทุกคน
ซึ่งต้องใช้ระยะเวลานานและมีกิจกรรมอย่างต่อเนื่องเพื่อให้เกิดความยั่งยืน

2) รูปแบบกระบวนการสร้างเครือข่ายความร่วมมือพหุภาคี ควรเริ่มต้นจากการตระหนัก
ถึงปัญหาและการพัฒนาคุณภาพการศึกษาร่วมกันระหว่างผู้บริหาร ครู ผู้ปกครอง คณะกรรมการ
สถานศึกษา ชุมชน และหน่วยงานในพื้นที่ ซึ่งผู้บริหารและครูต้องเข้ามามีบทบาทสำคัญในกระบวนการ
ขับเคลื่อนการพัฒนาคุณภาพการศึกษาของโรงเรียน

3) ผู้ปกครองและคนในชุมชนต้องเข้ามามีส่วนร่วมจัดการศึกษาและดูแลบุตรหลาน เช่น การทำการบ้าน การอ่านหนังสือ การควบคุมความประพฤติและมารยาท การเข้าร่วมประชุมพูดคุย การเป็นวิทยากร การลงแรงพัฒนาโรงเรียน การบริจาคเงิน และการจัดกิจกรรมต่าง ๆ ของโรงเรียน

4) มหาวิทยาลัยและคณะวิชาต่าง ๆ ควรจัดทำนโยบายหรือแผนบริการวิชาการให้กับสังคม หรือชุมชนอย่างต่อเนื่อง โดยเฉพาะในกรณีของโรงเรียนขนาดเล็ก ซึ่งอาจเป็นการระดมความคิดจาก นักวิชาการหรือการทำกิจกรรมค่ายอาสาพัฒนาของนิสิตนักศึกษา

2. ข้อเสนอแนะเชิงนโยบาย

1) ควรทบทวนนโยบายการยุบรวมโรงเรียนขนาดเล็ก ซึ่งในปัจจุบันอาจมีจำนวนโรงเรียน ในบางพื้นที่มากเกินไป โดยคำนึงถึงฐานะทางเศรษฐกิจและระยะเวลาในการเดินทางของผู้ปกครอง ซึ่งจะต้องไม่กระทบต่อความเสมอภาคและโอกาสทางการศึกษาของคนในชุมชน

2) ควรจัดสรรอัตรากำลังของครูและบุคลากรทางการศึกษาให้ครบทุกชั้นปีและตรงกับ สาขาวิชาเอก เพื่อสร้างความเสมอภาคเท่าเทียมกันในการจัดการศึกษามากกว่าการพิจารณาเกณฑ์ เรื่องจำนวนนักเรียนต่อครู

4) ควรสอบบรรจุคนในพื้นที่เข้ารับราชการครู โดยการคัดเลือกผู้ที่มีลักษณะ “คนดีและ คนเก่ง” ซึ่งอาจให้ทุนการศึกษาต่อและกลับมาบรรจุในภูมิลำเนาเดิม เพื่อแก้ไขปัญหาการขาดแคลน ครูของโรงเรียนขนาดเล็กในชนบทและการย้ายออก อีกทั้งจะเป็นการสร้างความสัมพันธ์ที่ดีกับชุมชน

5) ควรบรรจุครูอัตราจ้างให้มีความมั่นคงในวิชาชีพ และไม่ควรมีการจ้างครูในลักษณะนี้อีก เพราะจะทำให้เกิดความอ่อนแอในการจัดการศึกษา เนื่องจากระบบแบบนี้ไม่สามารถสร้างแรงจูงใจให้ คนดีและคนเก่งอยู่ได้

6) ควรมีการโยกย้ายหมุนเวียนผู้บริหารให้มาบริหารจัดการโรงเรียนขนาดเล็ก เพื่อให้มี การพัฒนาคุณภาพการศึกษาดีขึ้น และถ้าสามารถทำได้สำเร็จให้พิจารณาแต่งตั้งเลื่อนวิทยฐานะใน ระดับที่สูงขึ้นได้ทันที

7) ควรจัดสรรงบประมาณให้โรงเรียนขนาดเล็กเพิ่มขึ้นตามความต้องการจำเป็นจริง ๆ ซึ่ง ไม่ควรใช้เกณฑ์การจัดสรรตามรายหัวของนักเรียน เพื่อความยุติธรรมของเด็กนักเรียนและสร้างความ เสมอภาคเท่าเทียมกันในการจัดการศึกษา

8) ควรนำผลการสอบคะแนน O-NET ไปเป็นการพัฒนาคุณภาพการจัดการศึกษาของ โรงเรียนมากกว่าการจัดอันดับของโรงเรียน

9) ควรปรับเวลาการเกษียณอายุราชการและการโยกย้ายของข้าราชการครูไปเป็นเดือน เมษายน เพื่อให้จบปีการศึกษา

10) ควรปรับปรุงแก้ไขระเบียบเพื่อให้องค์การบริหารงานส่วนตำบลสามารถจัดสรรงบประมาณประจำปี สำหรับการจัดการศึกษาของโรงเรียนขนาดเล็กในชุมชนได้ในทุกกรณี

3. ข้อเสนอแนะในการวิจัยครั้งต่อไป

1) ควรศึกษาวิจัยในประเด็นนี้ต่อไปอีกระยะหนึ่ง เพื่อให้เกิดกระบวนการขับเคลื่อนเครือข่ายความร่วมมือพหุภาคีในการพัฒนาโรงเรียนขนาดเล็กอย่างต่อเนื่องจนประสบผลสำเร็จเป็นรูปธรรม

2) ควรศึกษาวิจัยในประเด็นเกี่ยวกับสภาพครอบครัว สภาพชุมชน อัตราการเกิดของเด็กให้มีความสัมพันธ์กับจำนวนโรงเรียนที่มีอยู่ในพื้นที่

3) ควรศึกษาวิจัยในประเด็นเกี่ยวกับการสร้างความรู้ความเข้าใจให้กับประชาชนในการจัดการศึกษา โดยให้เกิดความตระหนักและเห็นความสำคัญของโรงเรียนในชุมชน

สารบัญ

	หน้า
บทคัดย่อภาษาไทย	ก
บทคัดย่อภาษาอังกฤษ	ข
บทสรุปผู้บริหาร	ค
สารบัญ	ช
สารบัญภาพ	ญ
บทที่ 1 บทนำ	1
ความสำคัญและที่มาของปัญหา	1
วัตถุประสงค์ของการวิจัย	4
ขอบเขตของการวิจัย	4
นิยามศัพท์เฉพาะ	5
ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ	6
บทที่ 2 เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง	7
การสร้างเครือข่ายความร่วมมือพหุภาคี	7
กระบวนการมีส่วนร่วม	12
การจัดการศึกษาของโรงเรียนขนาดเล็ก	15
บทที่ 3 วิธีการวิจัย	23
กลุ่มเป้าหมายและพื้นที่ในการดำเนินการ	23
ขั้นตอนและวิธีดำเนินการ	23
การเก็บรวบรวมข้อมูล	29
การตรวจสอบและวิเคราะห์ข้อมูล	29
บทที่ 4 ผลการวิจัย	30
ตอนที่ 1 การสร้างเครือข่ายความร่วมมือในรูปแบบที่ 1 (C1 Model)	30
ตอนที่ 2 การสร้างเครือข่ายความร่วมมือในรูปแบบที่ 2 (C2 Model)	67
ตอนที่ 3 การเปรียบเทียบรูปแบบกระบวนการสร้างเครือข่ายความร่วมมือพหุภาคี	99

บทที่ 5 สรุปผลการวิจัย อภิปรายผลและข้อเสนอแนะ	110
สรุปผลการวิจัย	111
อภิปรายผล	116
ข้อเสนอแนะ	119
เอกสารอ้างอิง	122

สารบัญภาพ

	หน้า
ภาพที่ 1 แสดงกรอบแนวคิดของการวิจัย	22
ภาพที่ 2 แสดงแผนที่ตั้งของโรงเรียนในกลุ่มเครือข่ายที่ 1	23
ภาพที่ 3 แสดงแผนที่ตั้งของโรงเรียนในกลุ่มเครือข่ายที่ 2	24
ภาพที่ 4 แสดงสภาพทั่วไปของโรงเรียนวัดไร่แตงทอง	31
ภาพที่ 5 แสดงการประชุมสัมมนาเพื่อวิเคราะห์ปัญหาและความต้องการโรงเรียนวัดไร่แตงทอง	32
ภาพที่ 6 แสดงสภาพทั่วไปของโรงเรียนวัดหนองจิก	35
ภาพที่ 7 แสดงการประชุมสัมมนาเพื่อวิเคราะห์ปัญหาและความต้องการโรงเรียนวัดหนองจิก	37
ภาพที่ 8 แสดงสภาพทั่วไปของโรงเรียนอ้อกระทุง	39
ภาพที่ 9 แสดงการประชุมสัมมนาเพื่อวิเคราะห์ปัญหาและความต้องการโรงเรียนอ้อกระทุง	41
ภาพที่ 10 แสดงสภาพทั่วไปของโรงเรียนสภาพทั่วไปของโรงเรียนห้วยผักชี	44
ภาพที่ 11 แสดงการประชุมสัมมนาเพื่อวิเคราะห์ปัญหาและความต้องการโรงเรียนห้วยผักชี	46
ภาพที่ 12 แสดงการประชุมสัมมนาเพื่อกำหนดเป้าหมายและวางแนวทางในการพัฒนาคุณภาพ การศึกษาของกลุ่มเครือข่ายที่ 1	49
ภาพที่ 13 แสดงการไปศึกษาดูงานที่โรงเรียนวัดธารพุด	53
ภาพที่ 14 แสดงการวิเคราะห์ศักยภาพและกำหนดแผนปฏิบัติงานในการพัฒนาคุณภาพการศึกษา กลุ่มเครือข่ายที่ 1	56
ภาพที่ 15 แสดงการประชุมสัมมนาเพื่อสนับสนุนการดำเนินงานตามแผนปฏิบัติงาน กลุ่มเครือข่ายที่ 1	64
ภาพที่ 16 แสดงสภาพทั่วไปของโรงเรียนวัดทุ่งกระพังโหม	67
ภาพที่ 17 แสดงสภาพทั่วไปของโรงเรียนบ้านดอนซาก	69
ภาพที่ 18 แสดงการประชุมสัมมนาเพื่อวิเคราะห์ปัญหาและความต้องการโรงเรียนวัดทุ่งกระพังโหม และโรงเรียนบ้านดอนซาก	70
ภาพที่ 19 แสดงการประชุมสัมมนาเพื่อกำหนดเป้าหมายและวางแนวทางในการพัฒนาคุณภาพ การศึกษาของกลุ่มเครือข่ายที่ 2	73
ภาพที่ 20 แสดงการไปศึกษาดูงานที่โรงเรียนบ้านหนองผือ	75
ภาพที่ 21 แสดงการวิเคราะห์ศักยภาพและกำหนดแผนปฏิบัติงานในการพัฒนาคุณภาพการศึกษา กลุ่มเครือข่ายที่ 2	77
ภาพที่ 22 แสดงการอบรมเชิงปฏิบัติการสาระการเรียนรู้ภาษาไทย	81
ภาพที่ 23 แสดงการอบรมเชิงปฏิบัติการสาระการเรียนรู้วิทยาศาสตร์	83

สารบัญภาพ (ต่อ)

	หน้า
ภาพที่ 24 แสดงการอบรมเชิงปฏิบัติการสาระการเรียนรู้ภาษาอังกฤษ	86
ภาพที่ 25 แสดงการอบรมเชิงปฏิบัติการสาระการเรียนรู้คณิตศาสตร์	88
ภาพที่ 26 แสดงการแนะนำหนังสือและสื่ออุปกรณ์การเรียนการสอน	88
ภาพที่ 27 แสดงสื่อการเรียนการสอนโรงเรียนวัดทุ่งกระพังโหม	89
ภาพที่ 28 แสดงสื่อการพัฒนาห้องเรียนและสิ่งแวดล้อมโรงเรียนบ้านดอนซาก	89
ภาพที่ 29 แสดงสื่อการเรียนการสอน การพัฒนาห้องเรียนและสิ่งแวดล้อมโรงเรียนวัดไร่แตงทอง	89
ภาพที่ 30 แสดงสื่อการเรียนการสอนโรงเรียนวัดหนองจิก	90
ภาพที่ 31 แสดงสื่อการเรียนการสอนและการพัฒนาห้องเรียนโรงเรียนบ้านอ้อกระทุง	90
ภาพที่ 32 แสดงสื่อการพัฒนาห้องเรียนและสิ่งแวดล้อมโรงเรียนวัดห้วยผักชี	90
ภาพที่ 33 แสดงการร่วมจัดกิจกรรมวันเด็กและทอดผ้าป่าการศึกษา	91
ภาพที่ 34 แสดงการจัดกิจกรรมค่ายวิทยาศาสตร์และพัฒนาโรงเรียน	92
ภาพที่ 35 แสดงการจัดกิจกรรมค่ายการเรียนรู้สู่ AESAN	93
ภาพที่ 36 แสดงการจัดกิจกรรมค่ายภาษาอังกฤษ	94
ภาพที่ 37 แสดงการเข้ามาดูแลซ่อมแซมระบบอินเทอร์เน็ต	95
ภาพที่ 38 เครือข่ายพหุภาคีร่วมกันสะท้อนผลการวิจัย	98

บทที่ 1

บทนำ

ความสำคัญและที่มาของปัญหา

ในยุคทุนนิยมที่ผู้คนมักหลั่งไหลเข้าสู่สังคมในเมือง ละทิ้งวิถีชนบท ผู้ปกครองที่มีฐานะดีนิยมส่งบุตรหลานไปเข้าเรียนในโรงเรียนที่มีชื่อเสียงหรือโรงเรียนขนาดใหญ่ในตัวเมือง โดยมีความเชื่อว่าด้วยสภาพของโรงเรียนในตัวเมืองมีความพร้อมในการจัดการศึกษาที่มีคุณภาพให้แก่บุตรหลาน จึงทำให้จำนวนนักเรียนของโรงเรียนประจำท้องถิ่นลดลงและกลายเป็นโรงเรียนขนาดเล็กในที่สุด โดยในปัจจุบันนี้โรงเรียนประถมศึกษาและมัธยมศึกษาภายใต้การกำกับดูแลของสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐานและสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาในประเทศไทย มีจำนวนกว่า 14,816 โรงเรียนจัดเป็นโรงเรียนขนาดเล็กที่มีจำนวนนักเรียนน้อยกว่า 120 คน ซึ่งกระจายอยู่ในพื้นที่ชนบททุกจังหวัดทั่วประเทศ รวมถึงเขตปริมณฑล (ข้อมูลสารสนเทศ สำนักนโยบายและแผนการศึกษาขั้นพื้นฐาน ปีการศึกษา 2555) ผนวกกับนโยบายทางการศึกษาของของรัฐบาลที่กำหนดสัดส่วนครูและจัดสรรงบประมาณยึดตามจำนวนนักเรียน ก่อให้เกิดปัญหาสภาพการเรียนการสอนปัจจุบันที่มีครูไม่ครบชั้นและงบประมาณตามรายหัวไม่เพียงพอต่อการจัดซื้อสื่อการเรียนการสอน สื่อเทคโนโลยีต่างๆ รวมถึงโรงเรียนขนาดเล็กยังต้องรองรับการจัดการสอนตามหลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐาน พ.ศ. 2551 ครอบคลุมเนื้อหากว่า 8 สาระ และการประกันคุณภาพการศึกษาทั้งภายในและภายนอก ซึ่งซ้ำเติมให้โรงเรียนขนาดเล็กมีปัญหาและมีจำนวนเพิ่มมากขึ้นอย่างต่อเนื่อง

ภาพสะท้อนจากนโยบายการยุบควบรวมโรงเรียนขนาดเล็ก พบว่า มีผู้ที่มีส่วนเกี่ยวข้องจำนวนมากออกมาต่อต้านนโยบายดังกล่าว ด้วยเห็นความสำคัญของการสร้างโอกาสทางการศึกษา อีกส่วนหนึ่งต้องยอมรับว่าโรงเรียนขนาดเล็กยังคงเป็นรากฐานสำคัญของชุมชนไทย “บ้าน วัด โรงเรียน” เสียงเรียกร้องจากชุมชนให้โรงเรียนคงอยู่และร้องขอความสนับสนุนด้านคุณภาพทางการศึกษาอย่างเป็นธรรมให้แก่ลูกหลานในชุมชนสามารถนำไปสู่พลังของการพัฒนา เพื่อยกระดับคุณภาพทางการศึกษาในโรงเรียนขนาดเล็กที่ไม่ได้มาตรฐานจึงต้องมีการสร้างความร่วมมือจากทุกภาคส่วนเป็นตัวขับเคลื่อนสำคัญที่จะก่อให้เกิดการพัฒนาการจัดการหลักสูตรของโรงเรียนขนาดเล็กอย่างยั่งยืน ตามพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542 ซึ่งได้ระบุให้ทุกภาคส่วนได้เข้ามามีส่วนร่วมในการจัดการศึกษามากขึ้น ทั้งองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ชุมชน องค์กรทางศาสนา และเอกชน เพื่อพัฒนามาตรฐานคุณภาพการศึกษาให้เท่าเทียมกัน โดยให้สอดคล้องกับสภาพความพร้อมและความต้องการของแต่ละท้องถิ่น

หากพิจารณาผู้เกี่ยวข้องตามบริบทหรือสภาพแวดล้อมของโรงเรียนขนาดเล็ก เราอาจกำหนดขอบเขตของเครือข่ายพหุภาคี เป็น 4 ภาคีหลัก ได้แก่ องค์การบริหารส่วนท้องถิ่น องค์รัฐ/เอกชน วัด และชุมชน โดยแต่ละภาคีสามารถมีส่วนในการส่งเสริมคุณภาพการศึกษาของโรงเรียนขนาดเล็ก ตัวอย่างเช่น องค์การปกครองส่วนท้องถิ่นซึ่งเป็นหน่วยงานของรัฐที่มีความใกล้ชิดกับชุมชนมากที่สุด มีอำนาจหน้าที่ในการพัฒนาตำบลทั้งในด้านเศรษฐกิจ สังคมและวัฒนธรรม เพื่อประโยชน์สุขของประชาชน รวมทั้งเรื่องการจัดการศึกษาในท้องถิ่น ตามพระราชบัญญัติกำหนดแผนและขั้นตอนการกระจายอำนาจให้แก่องค์การปกครองส่วนท้องถิ่น พ.ศ. 2542 แต่ในความเป็นจริงความพร้อมด้านการจัดการศึกษาขององค์การปกครองส่วนท้องถิ่นส่วนใหญ่นั้นยังไม่มีศักยภาพเพียงพอในการบริหารจัดการทั้งทางด้านบุคลากร ด้านงบประมาณอย่างเต็มรูปแบบได้ ทำให้การถ่ายโอนภารกิจมีการหยุดชะงักลงในช่วงระยะเวลาที่ผ่านมา อย่างไรก็ตาม หากในท้องถิ่นนั้นมีโรงเรียนขนาดเล็กดำเนินการอยู่ องค์การปกครองส่วนท้องถิ่นไม่ควรจัดตั้งโรงเรียนของเทศบาลหรือองค์การบริหารส่วนตำบลขึ้นมาอีก แต่ควรเน้นที่การพัฒนาหรือยกระดับคุณภาพของโรงเรียนขนาดเล็กให้ดีขึ้น เพื่อไม่ก่อให้เกิดปัญหาที่ซับซ้อนขึ้นกว่าปัจจุบัน นอกจากนี้ในช่วงระยะเวลาที่ผ่านมาองค์การปกครองส่วนท้องถิ่นกลับให้ความสำคัญกับการพัฒนาสาธารณูปโภค ไม่เน้นในด้านการพัฒนาการศึกษาและการพัฒนาคนเท่าที่ควร (วิพรรณ ประจวบเหมาะ และคณะ, 2551) จากการศึกษาของปทุม ปียากุล (2543) พบว่าองค์การบริหารส่วนตำบลมีส่วนร่วมในการจัดการศึกษาอยู่ในระดับปานกลางเท่านั้น อีกภาคีหนึ่งที่มีความสำคัญมากที่สุด คือ ชุมชน หากพิจารณาในส่วนของชุมชนเพื่อส่งเสริมศักยภาพทางการเรียนรู้ของบุตรหลาน ชุมชนอาจมีส่วนร่วมในการสนับสนุนงานกิจกรรมของทางโรงเรียนตามความพร้อมของแต่ละบุคคล เช่น การร่วมระดมเงิน การลงแรงพัฒนาโรงเรียนเป็นครั้งคราว การดูแลนักเรียนในส่วนของการรับผิดชอบในการทำการบ้านหรืออ่านหนังสือตามที่ครูหรือโรงเรียนมอบหมาย และส่งเสริมด้านความประพฤติ มารยาท การพูดจา ตลอดจนการกำหนดบทบาทและหน้าที่เพื่ออบรมบ่มนิสัยร่วมกับทางโรงเรียน และการแสดงความคิดเห็น ความคาดหวังที่มีต่อโรงเรียนในการพัฒนาทางการศึกษาของบุตรหลาน เพื่อช่วยกันกำหนดทิศทางการพัฒนาศักยภาพของนักเรียน ในส่วนของวัดและองค์รัฐ/เอกชนที่น่าจะเป็นภาคีที่มีศักยภาพมากที่สุดทั้งในด้านบุคลากรและงบประมาณกลับมีส่วนร่วมค่อนข้างน้อยตามวาระและโอกาสต่าง ๆ เช่น งานวันเด็ก งานวัฒนธรรม ประเพณี งานทำบุญต่าง ๆ เท่านั้น หากกล่าวโดยสรุปแม้ว่าบทบาทหน้าที่และความมีส่วนร่วมของของภาคีต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องกับโรงเรียนขนาดเล็กนั้นได้ถูกกำหนดเป็นลายลักษณ์อักษรอย่างชัดเจน แต่พบว่าในเชิงปฏิบัตินั้นการมีส่วนร่วมระหว่างภาคีต่างๆ เหล่านั้น ยังไม่อาจส่งผลต่อการพัฒนาคุณภาพการศึกษาของโรงเรียนขนาดเล็กได้ตามความมุ่งหมายของพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ

ในขณะที่ เจือจันทร์ จงสถิตอยู่ (2555) ได้สังเคราะห์ผลการดำเนินงานชุดโครงการวิจัยและพัฒนาเชิงพื้นที่เพื่อหนุนเสริมคุณภาพการเรียนรู้ของเด็กและเยาวชน พบว่า การสร้างและพัฒนาเครือข่ายโดยคณะนักวิจัยของมหาวิทยาลัยเป็นแกนหลักและมีภาคีเครือข่ายในพื้นที่หลายภาคส่วนเข้าร่วม ประสบความสำเร็จในระดับต่าง ๆ สรุปได้ดังนี้ 1) ระดับนักเรียน มีความสนใจการเรียนรู้เพิ่มขึ้น ผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน คะแนน O-NET บางโรงเรียนสูงขึ้น กระบวนการจัดการเรียนการสอนและการจัดกิจกรรมต่าง ๆ ที่บูรณาการเข้าไปในวิชาได้มีส่วนช่วยพัฒนาทักษะการเรียนรู้ของนักเรียนด้านต่าง ๆ ที่จำเป็น 2) ระดับครู ได้เปลี่ยนแนวคิดและมุมมองในการจัดการกระบวนการเรียนการสอนใหม่ โดยลดบทบาทจากผู้สอนมาเป็นผู้อำนวยความสะดวก (facilitator) เพิ่มขึ้น มีการพัฒนาเทคนิควิธีการจัดการเรียนการสอนที่เน้นให้ผู้เรียนได้ฝึกปฏิบัติจริง รวมทั้งการบูรณาการข้ามสาระวิชาต่าง ๆ การเชื่อมโยงความรู้จากภูมิปัญญาท้องถิ่นสู่สาระวิชา การประโยชน์จากทรัพยากรเพื่อการเรียนรู้ การสร้างบรรยากาศการเรียนรู้เพื่อกระตุ้นการเรียนรู้ของนักเรียน การพัฒนาสื่อและนวัตกรรม การเรียนการสอนด้วยตนเอง มีการทำงานเป็นทีมหรือเป็นเครือข่ายเพิ่มขึ้นทั้งภายในโรงเรียนและข้ามโรงเรียน และครูมีเจตคติที่ดีขึ้นต่อวิชาชีพ ความเป็นกัลยาณมิตรต่อนักเรียน ลดช่องว่างระหว่างครูกับนักเรียน ทำให้นักเรียนเรียนด้วยความสนุก ไวใจครู มีศรัทธาในตัวครูเพิ่มขึ้น 3) ระดับโรงเรียน/กลุ่มโรงเรียน ยังไม่พบความเปลี่ยนแปลงที่สำคัญ แต่มีข้อสังเกตว่าโรงเรียนที่ได้รับการสนับสนุนจากผู้บริหาร ทำให้ครูมีกำลังใจและทุ่มเทเอาใจใส่ต่อการพัฒนาตนเอง และมีศักยภาพเพิ่มขึ้น มีการขยายผลสู่ครูโรงเรียนอื่น ๆ ให้ปรับเปลี่ยนวิธีการจัดการเรียนการสอน ซึ่งในกลุ่มโรงเรียนขนาดเล็ก ทำให้มีการบริหารจัดการร่วมกัน ช่วยแก้ไขปัญหาการขาดแคลนครูในบางวิชา มีการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ข้ามโรงเรียน และการระดมทรัพยากรระหว่างโรงเรียน 4) ระดับนักวิจัย/อาจารย์ในมหาวิทยาลัย ได้เปลี่ยนวิธีการพัฒนาจากการอบรมแบบเดิม คือ trainer มาเป็น coacher และ facilitator สามารถจัดหานวัตกรรมและกิจกรรมต่าง ๆ เพื่อพัฒนาการเรียนรู้ของเด็กนักเรียนที่เหมาะสม 5) ระดับเครือข่าย ทั้งโรงเรียน ครู และภาคีต่าง ๆ มีความตื่นตัวและตระหนักในศักยภาพและบทบาทหน้าที่ของตนเอง มีการระดมสรรพกำลังมาหนุนเสริมการพัฒนาการศึกษาทั้งในรูปของความรู้ ความคิด อาคารสถานที่ วัสดุอุปกรณ์ เงินและแหล่งเรียนรู้ในภาคีต่าง ๆ เป็นการเสริมพลังซึ่งกันและกัน ก่อให้เกิดพลังความร่วมมือ นำไปสู่ความเข้มแข็งของโรงเรียนและชุมชน สามารถแก้ไขปัญหาโรงเรียนในแต่ละท้องถิ่นและได้รับความเชื่อมั่นศรัทธาจากชุมชนมากขึ้น จำนวนเด็กที่ลดลงกลับเพิ่มสูงขึ้น อย่างไรก็ตาม ได้มีข้อเสนอแนะว่า รัฐควรเปลี่ยนระบบการบริหารจัดการใหม่ เน้นการกระจายอำนาจและการดึงพลังจากทุกภาคส่วน (All for Education) มาร่วมกันแก้ปัญหาการศึกษา โดยให้มหาวิทยาลัย (อาจารย์) เป็นแกนหลักประสานงานขับเคลื่อนและค้นหานวัตกรรมในการพัฒนาคุณภาพการเรียนรู้ นอกจากนี้ควรมีการวิจัยและพัฒนาลักษณะนี้ แต่ขยายขอบเขตพื้นที่และควรเน้นการพัฒนาทั้งโรงเรียนเพื่อให้มีการปฏิรูปการเรียนรู้ของนักเรียนทั้งโรงเรียน

ดังนั้น คณะผู้วิจัยจึงมุ่งศึกษาการสร้างเครือข่ายความร่วมมือพหุภาคีเพื่อการพัฒนาคุณภาพการศึกษาของโรงเรียนขนาดเล็กในพื้นที่ให้บริการวิชาการของมหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์ วิทยาเขตกำแพงแสน จังหวัดนครปฐม โดยจะดำเนินการแบบบูรณาการระหว่างสถาบันการศึกษา โรงเรียน ชุมชน วัด องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น องค์กรรัฐและเอกชนต่าง ๆ เพื่อให้เกิดกระบวนการความร่วมมืออย่างเป็นระบบและรูปธรรมมากขึ้น ซึ่งได้กำหนดกระบวนการสร้างเครือข่ายความร่วมมือเป็น 2 รูปแบบ ผลการศึกษาจะนำไปสู่การพัฒนาการจัดการเรียนการสอนของครูให้เหมาะสมและรองรับกับสภาพการณ์ของโรงเรียนขนาดเล็กทั้งในเรื่องการจัดทำแผนการเรียนรู้ สื่อการเรียนรู้ และแหล่งเรียนรู้ สามารถเป็นต้นแบบสำหรับการสร้างเครือข่ายความร่วมมือพหุภาคี โดยมีสถาบันอุดมศึกษาเป็นแกนกลางในการสร้างความรู้ที่จะให้บริการแก่สังคมและชุมชนต่อไป

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. เพื่อสร้างเครือข่ายความร่วมมือพหุภาคีระหว่างสถาบันการศึกษา โรงเรียน ชุมชน วัด องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น องค์กรรัฐและเอกชนต่าง ๆ ในการพัฒนาคุณภาพการศึกษาของโรงเรียนขนาดเล็ก
2. เพื่อเปรียบเทียบรูปแบบของกระบวนการสร้างเครือข่ายความร่วมมือพหุภาคีในการพัฒนาคุณภาพการศึกษาของโรงเรียนขนาดเล็ก

ขอบเขตของการวิจัย

ขอบเขตด้านพื้นที่

การวิจัยครั้งนี้จะดำเนินการศึกษาในเขตพื้นที่อำเภอกำแพงแสน จังหวัดนครปฐม ซึ่งเป็นที่ตั้งของมหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์ วิทยาเขตกำแพงแสน ในการให้บริการแก่สังคมและชุมชน ซึ่งอยู่ห่างจากจังหวัดนครปฐม ประมาณ 29 กิโลเมตร โดยใช้เส้นทางหลักในการคมนาคม คือ ถนนมาลัยแมน (ทางหลวงหมายเลข 321) สภาพพื้นที่โดยทั่วไปเป็นที่ราบลุ่ม มีความอุดมสมบูรณ์ มีคลองธรรมชาติและคลองชลประทานส่งน้ำ ประชาชนส่วนใหญ่จึงประกอบอาชีพเกษตรกรรม โดยพืชที่ปลูกกันมากได้แก่ อ้อย ข้าว ข้าวโพด หน่อไม้ฝรั่ง และพืชผักสวนครัวอื่น ๆ มีรายได้เฉลี่ยคนละประมาณ 33,000 บาทต่อปี มีการรวมกลุ่มองค์กรต่าง ๆ หลายกลุ่ม ได้แก่ กลุ่มอาชีพ กลุ่มสตรี กลุ่มสินค้า OTOP ชมรมออกกำลังกาย และชมรมผู้สูงอายุ เป็นต้น ด้านการศึกษา มีโรงเรียนทั้งในระดับประถมศึกษาและมัธยมศึกษา โดยมีโรงเรียนขนาดเล็กที่มีนักเรียนน้อยกว่า 120 คน จำนวน 14 โรงเรียน โดยทำการคัดเลือกโรงเรียนขนาดเล็กมาเป็นกรณีศึกษา 6 โรงเรียน ซึ่งมีที่ตั้งอยู่ใน 3 ตำบล ดังนี้

1. โรงเรียนวัดทุ่งกระพังโหม	ตำบลกำแพงแสน
2. โรงเรียนบ้านดอนซาก	ตำบลวังน้ำเขียว
3. โรงเรียนวัดไร่แตงทอง	ตำบลทุ่งลูกนก
4. โรงเรียนวัดหนองจิก	ตำบลทุ่งลูกนก
5. โรงเรียนบ้านอ้อกระทุง	ตำบลทุ่งลูกนก
6. โรงเรียนวัดห้วยผักชี	ตำบลทุ่งลูกนก

ขอบเขตด้านเนื้อหา

1. ดำเนินการศึกษาระบบการสร้างเครือข่ายความร่วมมือพหุภาคีระหว่างสถาบันการศึกษา โรงเรียน ชุมชน วัด องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น องค์กรรัฐและเอกชนต่าง ๆ ในการพัฒนาคุณภาพการศึกษาของโรงเรียนขนาดเล็ก
2. ดำเนินการศึกษเปรียบเทียบรูปแบบของระบบการสร้างเครือข่ายความร่วมมือพหุภาคีในการพัฒนาคุณภาพการศึกษาของโรงเรียนขนาดเล็ก

นิยามศัพท์เฉพาะ

เครือข่ายความร่วมมือพหุภาคี หมายถึง ความร่วมมือระหว่างสถาบันการศึกษา โรงเรียน ชุมชน วัด องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น องค์กรรัฐและเอกชนต่าง ๆ ประกอบด้วย 2 กลุ่มเครือข่าย

โรงเรียนขนาดเล็ก หมายถึง โรงเรียนที่มีนักเรียนน้อยกว่า 120 คน ประกอบด้วย โรงเรียนวัดไร่แตงทอง โรงเรียนวัดหนองจิก โรงเรียนบ้านอ้อกระทุง โรงเรียนวัดห้วยผักชี โรงเรียนวัดทุ่งกระพังโหม และโรงเรียนบ้านดอนซาก

การพัฒนาคุณภาพการศึกษา หมายถึง การพัฒนาใน 4 ด้าน ประกอบด้วย ด้านวิชาการ ด้านบุคคล ด้านบริหารทั่วไป และด้านงบประมาณ

ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ

1. ได้สร้างเครือข่ายความร่วมมือพหุภาคีระหว่างสถาบันการศึกษา โรงเรียน ชุมชน องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น องค์กรรัฐและเอกชนต่าง ๆ เพื่อการพัฒนาคุณภาพการศึกษาของโรงเรียนขนาดเล็ก
2. ได้รูปแบบการสร้างเครือข่ายความร่วมมือพหุภาคีในการพัฒนาคุณภาพการศึกษาของโรงเรียนขนาดเล็ก จำนวน 2 รูปแบบ
3. ได้แนวทางหรือแผนการปฏิบัติงานในการพัฒนาคุณภาพการศึกษาของโรงเรียนขนาดเล็ก ที่สอดคล้องกับสภาพการณ์และความต้องการของผู้มีส่วนได้เสีย

บทที่ 2

เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

การสร้างเครือข่ายความร่วมมือพหุภาคีเพื่อการพัฒนาคุณภาพการศึกษาของโรงเรียนขนาดเล็ก จังหวัดนครปฐม ผู้วิจัยได้ทำการศึกษาเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง เพื่อเป็นกรอบความคิดในการวิจัย ตามลำดับหัวข้อ ดังนี้

1. การสร้างเครือข่ายความร่วมมือพหุภาคี
2. กระบวนการมีส่วนร่วม
3. การจัดการศึกษาของโรงเรียนขนาดเล็ก

การสร้างเครือข่ายความร่วมมือพหุภาคี

การสร้างเครือข่ายการทำงานเป็นวิธีการทำงานที่ได้รับความนิยมทั้งในภาคธุรกิจและในการทำงานเชิงพัฒนาสังคม ซึ่งในโลกธุรกิจนั้น แนวความคิดของระบบเครือข่ายได้เกิดขึ้นในปี พ.ศ.2513 โดยเริ่มจากธุรกิจของการจัดหางานทำและการสรรหาบุคคลที่เหมาะสม สำหรับในทางสังคมวิทยาเครือข่ายเป็นรูปแบบความสัมพันธ์ทางสังคม (Social NETwork) อย่างหนึ่ง ที่แตกต่างไปจากกลุ่ม โดยที่กลุ่มจะมีขอบเขตที่ชัดเจน รู้ว่าใครเป็นสมาชิก มีความเป็นรูปธรรมมองเห็นได้มีโครงสร้างทางสังคมในระดับหนึ่ง แต่เครือข่ายเป็นรูปแบบความสัมพันธ์ทางสังคมที่ไม่มีขอบเขต การเชื่อมความสัมพันธ์ระหว่างสมาชิกเครือข่ายอาจจะมองเห็นหรือมองไม่เห็นเป็นรูปธรรมก็ได้ ซึ่งการเชื่อมโยงระหว่างกันที่จะเห็นเป็นรูปธรรมของเครือข่ายมี 3 ลักษณะ คือ เครือข่ายการแลกเปลี่ยน เครือข่ายการติดต่อสื่อสาร และเครือข่ายความสัมพันธ์ในการอยู่ร่วมกัน เครือข่ายไม่มีโครงสร้างแน่นอนตายตัวอาจมีการออกแบบโครงสร้างขึ้นมาทำหน้าที่สานความสัมพันธ์ระหว่างคน กลุ่มองค์กรให้ต่อเนื่อง แต่ในเครือข่ายไม่มีใครบังคับให้ใครทำอะไรได้ แต่ละคนหรือกลุ่มองค์กร ต่างก็เป็นศูนย์กลางของเครือข่ายได้พอ ๆ กัน ดังนั้นรูปแบบความสัมพันธ์ทางสังคมของเครือข่ายจึงมีความซับซ้อนน้อยกว่ากลุ่มหรือองค์กร (Boissevain and Mitchell, 1973 อ้างใน กรมการพัฒนาชุมชน, 2547)

ในขณะที่ นฤมล นิราทร (2543) กล่าวถึงเป้าหมายของการสร้างเครือข่าย คือ เพื่อช่วยเหลือเกื้อกูลซึ่งกันและกันเป็นทั้งผู้ให้และผู้รับอย่างเหมาะสม มีการแลกเปลี่ยนประสบการณ์ สร้างกระบวนการเรียนรู้ร่วมกัน แลกเปลี่ยนและแบ่งปันผลประโยชน์ร่วมกัน รวบรวมและเผยแพร่ข้อมูลข่าวสารระหว่างกัน เปิดช่องให้สมาชิกเข้ามามีส่วนร่วมเกิดการรวมกลุ่มอย่างมีพลัง เป็นช่องทางให้

สมาชิกได้มีโอกาสปฏิบัติงานร่วมกันในพื้นที่ สร้างแหล่งสะสมทุนเน้นการพึ่งตนเอง การรวมตัวกันนี้จะมีพลังในการต่อรองเรียกร้องให้หน่วยงานที่เกี่ยวข้องเข้ามาร่วมกันแก้ปัญหา นำเสนอประเด็นปัญหาและแนวทางการพัฒนาหรือแก้ไขกับหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง ให้นำไปสู่การวางแผนระดับนโยบายอย่างเหมาะสม

สนธยา พลศรี (2550) ได้อธิบายความหมายของเครือข่ายไว้หลากหลายมุมมอง ซึ่งในฐานะที่เป็นเครือข่ายความสัมพันธ์ของสังคมมนุษย์จะหมายถึง การเชื่อมโยงความสัมพันธ์ระหว่างสมาชิกในกลุ่มเครือข่าย ซึ่งอาจจะเป็นบุคคลกับบุคคล กลุ่มกับกลุ่ม องค์กรกับองค์กร หรือชุมชนกับชุมชนก็ได้ โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อดำเนินกิจกรรมให้บรรลุเป้าหมายร่วมกัน มีความสัมพันธ์กับและมีผลประโยชน์ที่เท่าเทียมกัน การดำเนินกิจกรรมอาจจะร่วมกันเป็นครั้งคราวหรือต่อเนื่องก็ได้ โดยสมาชิกยังคงมีอิสระในการดำเนินงานหรืออาจจะรวมกันโดยมีคณะกรรมการร่วมกันดำเนินงานก็ได้ นอกจากนี้ สนธยา พลศรี ยังได้สรุปลักษณะของเครือข่ายว่าควรมีลักษณะดังนี้

1. เป็นการเชื่อมโยงความสัมพันธ์ระหว่างสมาชิก ความสัมพันธ์เป็นไปอย่างมีระบบ
2. ลักษณะร่วมของสมาชิกบางประการ เช่น ประกอบอาชีพเดียวกันหรือเกี่ยวข้องกัน อาศัยอยู่ในชุมชนเดียวกัน ใช้ทรัพยากรร่วมกัน เป็นต้น ลักษณะเหล่านี้เป็นปัจจัยที่ผลักดันให้เกิดการรวมกันเป็นเครือข่ายเร็วขึ้น
3. ลักษณะแตกต่างของสมาชิกบางประการ เช่น เพศ อายุ ระดับการศึกษา ศาสนา ฐานะทางเศรษฐกิจ ลักษณะเหล่านี้ทำให้เครือข่ายเกิดความหลากหลายและมีพลัง
4. มีมิติที่หลากหลาย กล่าวคือ เครือข่ายเป็นระบบความสัมพันธ์ของสมาชิกที่มีหลายลักษณะ เช่น ความสัมพันธ์เชิงกระบวนการของการทำงาน ความสัมพันธ์ในการร่วมมือของมนุษย์ในทางสังคมวิทยา ความสัมพันธ์ในลักษณะของการประสานงาน เป็นเครือข่ายของการเรียนรู้ เป็นต้น
5. มีลักษณะเป็นการรวมพลังและศักยภาพของสมาชิกเข้าด้วยกัน
6. สมาชิกมารวมกันด้วยความสมัครใจ
7. ความสัมพันธ์ระหว่างสมาชิกเป็นแบบระดับเดียวกัน คือ มีการสนับสนุน ช่วยเหลือเกื้อกูลกัน
8. สมาชิกมีความสัมพันธ์กันในช่วงระยะเวลาหนึ่ง คือ เครือข่ายจะทำงานร่วมกันแค่บางครั้งหรือบางเวลา
9. สมาชิกมีการดำเนินกิจกรรมร่วมกัน
10. มีความสัมพันธ์เท่าเทียมกัน มีโครงสร้างความสัมพันธ์ที่เสมอภาคกันแบบแนวราบ คือ ไม่มีใครบังคับบัญชา มีอิสระในการดำเนินกิจกรรมของตนเอง
11. การมีพันธะสัญญาาร่วมกันเครือข่ายมีลักษณะข้อตกลงระหว่างสมาชิกที่จะดำเนินกิจกรรมต่าง ๆ ร่วมกัน

12. สมาชิกเครือข่ายจะมีการติดต่อสื่อสารกันในรูปแบบต่าง ๆ
13. มีการทำงานแบบบูรณาการ มีการกำหนดวัตถุประสงค์ เป้าหมาย แผนงาน กิจกรรม ทรัพยากร การบริหารจัดการ ผลประโยชน์ร่วมกัน
14. เครือข่ายมีหลายระดับ ตามจำนวนของสมาชิก เช่น ระดับบุคคล ระดับกลุ่มระดับองค์กร ระดับสถาบัน ระดับจังหวัด ระดับประเทศ
15. เครือข่ายระดับกลุ่มกับกลุ่ม หรือองค์กรกับองค์กรขึ้นไป สมาชิกจะเป็นอิสระต่อกัน มารวมกันเป็นบางเรื่องบางส่วนเท่านั้น
16. ความต่อเนื่องยาวนานของเครือข่าย ขึ้นอยู่กับประสิทธิภาพของสมาชิก การบริหารจัดการและการพัฒนาเครือข่าย
17. เครือข่ายมีลักษณะเป็นพลวัต มีระบบการทำงานที่เคลื่อนไหวอยู่ไม่หยุดนิ่ง
18. มีลักษณะการเรียนรู้ร่วมกัน มีการแลกเปลี่ยนความรู้ และประสบการณ์ระหว่างสมาชิก ทำให้สมาชิกดำเนินกิจกรรมของเครือข่ายได้อย่างมีประสิทธิภาพ

สำนักพัฒนาการท่องเที่ยว กรมการท่องเที่ยว (2549) อธิบายถึงองค์ประกอบของเครือข่ายว่าต้องประกอบด้วย สมาชิกเครือข่าย จุดมุ่งหมายร่วมกัน การทำหน้าที่ต่อกันของสมาชิก การมีส่วนร่วมในกิจกรรม มีกระบวนการเสริมสร้างซึ่งกันและกัน มีความเท่าเทียมกันของสมาชิกทุกฝ่าย สมาชิกเครือข่ายต้องมีวัตถุประสงค์และเป้าหมายร่วมกัน การรวมพลังสมาชิก การสนับสนุนส่งเสริม การมีส่วนร่วมอย่างแท้จริง และผลงานของเครือข่าย

กระบวนการสร้างเครือข่ายจะต้องเริ่มต้นจากการเห็นความจำเป็น โดยมีเจตนาธรรมณ์เหมือนหรือคล้ายคลึงกัน จากนั้นทำการติดต่อชักชวน สร้างความคุ้นเคย ความไว้วางใจจนเกิดการยอมรับที่จะเป็นพันธมิตรร่วมกัน จัดตั้งกลุ่มแกนนำ สร้างความรู้สึกเป็นเจ้าของ ในที่สุดจะมีการพัฒนากิจกรรมร่วมกัน เริ่มตั้งแต่การกำหนดวัตถุประสงค์ กิจกรรม ข้อตกลงในการทำงาน บทบาทหน้าที่ของสมาชิก รวมทั้งมีการติดตามประเมินผลการดำเนินงานของเครือข่ายเพื่อปรับปรุงและเปลี่ยนแปลงเป็นระยะ ๆ (ปาริชาติ วลัยเสถียร, 2546) ซึ่งนฤมล นิราทร (2543) ได้ให้หลักการไว้ว่า การสร้างเครือข่ายให้ประสบความสำเร็จควรทำอย่างมีหลักการ ดังนี้

1. ความตระหนักถึงความจำเป็นของการมีเครือข่ายให้สมาชิกเข้าใจ และเห็นความสำคัญ และจะได้รับผลประโยชน์ร่วมกัน
2. การติดต่อกับภาคีเครือข่ายเพื่อแลกเปลี่ยนข้อมูล ข้อคิดเห็น และหาจุดร่วมเพื่อทำงานร่วมกันได้
3. สร้างความผูกพันร่วมกันระหว่างสมาชิกเครือข่าย อาจต้องมีเสริมความรู้กับสมาชิกด้วย

4. รักษาความสัมพันธ์ไว้ อาจจะต้องมีการจัดข้อตกลงเรื่องการบริหารจัดการ วัตถุประสงค์ กิจกรรมการทำงาน สิทธิและบทบาทหน้าที่
5. ความต่อเนื่อง การขยายกิจกรรม ส่งผลให้เครือข่ายดำเนินกิจกรรมได้ต่อไปเรื่อย ๆ

เครือข่ายจึงเป็นสิ่งที่ช่วยให้กลุ่มคนได้มีการแลกเปลี่ยนข้อมูลข่าวสารเข้าถึงข้อมูลและช่วยเหลือซึ่งกันและกัน เครือข่ายเป็นองค์ประกอบสำคัญเพราะความสัมพันธ์เชิงเครือข่ายทำให้มีการแลกเปลี่ยน ไหลเวียนของทรัพยากร ข้อมูลข่าวสารเป็นอย่างดี เกี่ยวเนื่องไปถึงปัจจัยทางวัฒนธรรม ทางสังคมและทางการเมือง ความสัมพันธ์ของเครือข่ายขึ้นอยู่กับลักษณะของสังคมในแต่ละแห่ง อย่างไรก็ตาม ความสำเร็จของการสร้างเครือข่ายขึ้นอยู่กับความเหมาะสมของภาคีเครือข่ายที่เข้าร่วม หลักการบริหาร บุคลากรที่ทำงานให้เครือข่าย และปัจจัยอื่น ๆ ขึ้นอยู่กับสถานการณ์ สภาพพื้นที่หรือลักษณะการทำงาน ดังนั้นการประเมินความสำเร็จ อาจทำได้หลายแนว เช่น ประเมินจากการบรรลุ เป้าหมาย ประเมินจากความสามารถในการจัดหาทรัพยากรที่จำเป็น ประเมินจากกระบวนการในการทำงาน ประเมินจากความพึงพอใจของผู้มีส่วนได้ส่วนเสีย เป็นต้น (นฤมล นิราทร, 2543)

ในขณะที่สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัยได้สนับสนุนงานวิจัยเพื่อพัฒนาเชิงพื้นที่ภายใต้ชื่อว่า ABC (Area Base Collaboration) กล่าวคือ การเอาพื้นที่เป็นตัวตั้ง โดยเน้นกลไกในพื้นที่เป็นตัวขับเคลื่อนการสร้างการเปลี่ยนแปลงในพื้นที่เอง และใช้การวิจัยเป็นเครื่องมือสร้างกระบวนการเรียนรู้ร่วมกันระหว่างนักวิชาการซึ่งเป็น “คนนอก” กับชุมชนและท้องถิ่นซึ่งเป็น “คนใน” กระบวนการนี้ได้เพิ่มขีดความสามารถในการพัฒนาพื้นที่ทั้งความรู้และภาคีเพื่อนร่วมงาน ทำให้แก้ปัญหาได้อย่างมีพลังมากขึ้นในลักษณะหุ้นส่วนของการพัฒนาเกิดเป็นบริบททางสังคมใหม่ ซึ่งปัจจัยและกระบวนการสร้างการเปลี่ยนแปลงในพื้นที่ที่มีความสำคัญตามลำดับ คือ เครือข่าย ข้อมูล ความรู้ และเงิน เครือข่ายเป็นพลังการขับเคลื่อนสำคัญ เพราะเป็นการสร้างความร่วมมือ การทำให้ปัจจัยทั้งสามเชื่อมต่อกันได้ต้องอาศัย “กระบวนการ” เพื่อเชื่อมโยงภาคีและเชื่อมโยงความรู้ (สีลาภรณ์ บัวสาย, 2555) งานวิจัยในลักษณะนี้ ตัวอย่างเช่น การสังเคราะห์ผลการดำเนินงานชุดโครงการวิจัยและพัฒนาเชิงพื้นที่เพื่อหนุนเสริมคุณภาพการเรียนรู้ของเด็กและเยาวชน ซึ่งพบว่า การสร้างและพัฒนาเครือข่ายโดยคณะนักวิจัยของมหาวิทยาลัยเป็นแกนหลักและมีภาคีเครือข่ายในพื้นที่หลายภาคส่วนเข้าร่วม ประสบความสำเร็จทั้งในระดับนักเรียน ครู โรงเรียน/กลุ่มโรงเรียน นักวิจัย/อาจารย์ในมหาวิทยาลัย และเครือข่าย โดยมีความตื่นตัวและตระหนักในศักยภาพและบทบาทหน้าที่ของตนเอง มีการระดมสรรพกำลังมาหนุนเสริมการพัฒนาการศึกษาทั้งในรูปของความรู้ ความคิด อาคารสถานที่ วัสดุอุปกรณ์ เงินและแหล่งเรียนรู้ในภาคีต่าง ๆ เป็นการเสริมพลังซึ่งกันและกัน ก่อให้เกิดพลังความร่วมมือ นำไปสู่ความเข้มแข็งของโรงเรียนและชุมชน ซึ่งได้มีข้อเสนอแนะว่า ควรมีการวิจัยและพัฒนา

ในลักษณะเช่นนี้โดยการขยายขอบเขตพื้นที่ทั้งจังหวัดหรือในเขตพื้นที่การศึกษา และควรเน้นทั้งโรงเรียนเพื่อให้มีการปฏิรูปการเรียนรู้ของนักเรียนทั้งโรงเรียน (เจือจันทร์ จงสถิตอยู่, 2555) ตัวอย่างงานวิจัยในชุดโครงการนี้ เช่น การพัฒนาเครือข่ายเพื่อหนุนเสริมกระบวนการเรียนรู้ด้านคณิตศาสตร์และวิทยาศาสตร์ ระดับมัธยมศึกษาตอนปลาย โรงเรียนสังกัดองค์การบริหารส่วนจังหวัดนครราชสีมา (ศจีรา คุปพิทยานันท์ และคณะ, 2555) การวิจัยและพัฒนาเครือข่ายเชิงพื้นที่เพื่อหนุนเสริมการพัฒนาการเรียนรู้ระดับมัธยมศึกษา จังหวัดมหาสารคาม (พชรวิทย์ จันทรศิริสิริ และคณะ, 2555) การพัฒนาเครือข่ายในพื้นที่เพื่อส่งเสริมคุณภาพการเรียนรู้ของนักเรียนในโรงเรียนขนาดเล็ก จังหวัดสุราษฎร์ธานี (ประโยชน์ คุปกาญจนากุล และคณะ, 2554)

พิสิฐ เทพไกรวัล (2554) ได้ศึกษาการพัฒนาารูปแบบเครือข่ายความร่วมมือเพื่อคุณภาพการจัดการศึกษาในโรงเรียนประถมศึกษาขนาดเล็ก ผลการวิจัย พบว่า รูปแบบเครือข่ายความร่วมมือเพื่อคุณภาพการจัดการศึกษาในโรงเรียนประถมศึกษาขนาดเล็ก ประกอบด้วย กระบวนการสร้างเครือข่าย 6 ขั้นตอน ได้แก่ 1) ขั้นตระหนักถึงความจำเป็นในการสร้างเครือข่าย 2) ขั้นประสานหน่วยงาน/องค์กรเครือข่าย 3) ขั้นสร้างพันธะสัญญาาร่วมกัน 4) ขั้นบริหารจัดการเครือข่าย 5) ขั้นพัฒนาความสัมพันธ์ และ 6) ขั้นรักษาความสัมพันธ์อย่างต่อเนื่อง ส่วนองค์ประกอบของเครือข่ายความร่วมมือเพื่อคุณภาพการจัดการศึกษาในโรงเรียนประถมศึกษาขนาดเล็ก ได้แก่ 1) ลักษณะหรือกิจกรรมสำคัญที่เสริมประสิทธิภาพการดำเนินการกิจของเครือข่าย 2) ขอบข่ายและภารกิจการบริหารจัดการสถานศึกษา 3) เทคนิค/วิธีการพัฒนาสมาชิกเครือข่าย 4) กระบวนการเสริมสร้างพลังอำนาจ (empowerment) ของเครือข่าย 5) คุณลักษณะที่ดีของผู้นำเครือข่าย และ 6) การปฏิบัติงานของเครือข่ายและการสะท้อนผล ในขณะที่ผลการทดลองใช้รูปแบบเครือข่ายความร่วมมือเพื่อคุณภาพการจัดการศึกษาในโรงเรียนประถมศึกษาขนาดเล็ก พบว่า กลุ่มบุคคล หน่วยงานหรือองค์กรที่สมัครใจรวมกลุ่มเครือข่ายความร่วมมือ ได้แก่ กลุ่มผู้ปกครองนักเรียน กลุ่มผู้นำชุมชน สถาบันทางศาสนา สถาบันอุดมศึกษา กลุ่มศิษย์เก่า ภูมิปัญญาท้องถิ่น โรงพยาบาลชุมชน สถาบันพัฒนาฝีมือแรงงาน และองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น โดยได้ดำเนินการตามกระบวนการปฏิบัติงานของเครือข่าย ตั้งแต่การวิเคราะห์บริบทเพื่อทราบจุดแข็งและจุดที่ควรพัฒนาของการดำเนินงานด้านวิชาการ ด้านงบประมาณ ด้านบุคคล และด้านบริหารทั่วไป แล้วสรุปรวมจุดแข็งและจุดที่ควรพัฒนาของการดำเนินงานแต่ละด้าน เพื่อกำหนดเป้าหมายในการทำงาน มีการกำหนดวิสัยทัศน์ พันธกิจ เป้าประสงค์ และจัดทำแผนพัฒนาร่วมกัน มีโครงการเกิดขึ้นหลายโครงการในโรงเรียนทั้ง 2 แห่ง การดำเนินงานตามโครงการเสร็จสิ้นในหนึ่งปีการศึกษา ผลการประเมินโครงการ พบว่า ส่งผลต่อการเปลี่ยนแปลงการบริหารงานด้านวิชาการ งบประมาณ บุคคล และบริหารทั่วไป และส่งผลกระทบต่อนักเรียนตามขอบข่ายที่คาดหวังสูงกว่าปีที่ผ่านมา

นอกจากนี้ ผ่องพรรณ ตริยมงคลกุล (2550) ที่ได้สร้างเครือข่ายระหว่างมหาวิทยาลัยและโรงเรียนในการจัดการเรียนรู้ด้านเกษตรและสิ่งแวดล้อมศึกษา สรุบบทบาทร่วมและสิ่งที่คาดหวังจากเครือข่ายความร่วมมือได้ดังแผนภาพ

กระบวนการมีส่วนร่วม

การมีส่วนร่วมของคนในชุมชนสามารถเสริมสร้างความเข้มแข็งของชุมชน เนื่องจากการมีส่วนร่วมนำไปสู่กระบวนการแลกเปลี่ยนข้อมูลและความคิดเห็นเพื่อแสวงหาทางเลือก และการตัดสินใจต่าง ๆ เกี่ยวกับโครงการที่เหมาะสมและเป็นที่ยอมรับร่วมกันทุกฝ่ายที่เกี่ยวข้องจึงเข้าร่วมในกระบวนการตั้งแต่เริ่มแรกจนกระทั่งถึงการติดตามและประเมินผล เพื่อให้เกิดความเข้าใจและการรับรู้ - เรียนรู้ การปรับเปลี่ยนโครงการร่วมกัน ซึ่งจะเป็นประโยชน์ต่อทุกฝ่าย (สถาบันวิจัยและพัฒนาแห่งมหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์, 2545)

กระบวนการมีส่วนร่วมโดยทั่วไป มีดังนี้ (ปาริชาติ วลัยเสถียร, 2546 : 205)

1. การมีส่วนร่วมในการศึกษาชุมชน เป็นการกระตุ้นให้ประชาชนได้ร่วมกันเรียนรู้สภาพของชุมชน การดำเนินชีวิต ทรัพยากรและสิ่งแวดล้อม เพื่อใช้เป็นข้อมูลเบื้องต้นในการทำงาน และร่วมกันค้นหาปัญหาและสาเหตุของปัญหา ตลอดจนการจัดลำดับความสำคัญของปัญหา
2. การมีส่วนร่วมในการวางแผน โดยการรวมกลุ่มอภิปรายและแสดงความคิดเห็นเพื่อกำหนดนโยบาย วัตถุประสงค์ วิธีการ แนวทางการดำเนินงานและทรัพยากรที่จะต้องใช้
3. การมีส่วนร่วมในการดำเนินการพัฒนา โดยการสนับสนุนด้านวัสดุ อุปกรณ์ แรงงาน เงินทุน หรือเข้าร่วมบริหารงาน การใช้ทรัพยากร การประสานงาน และดำเนินการขอความช่วยเหลือจากภายนอก
4. การมีส่วนร่วมในการรับผลประโยชน์จากการพัฒนา โดยนำกิจกรรมมาใช้ให้เกิดประโยชน์ทั้งด้านวัตถุและจิตใจ ซึ่งอยู่บนพื้นฐานของความเท่าเทียมกันของบุคคลและสังคม
5. การมีส่วนร่วมในการติดตามและประเมินผลการพัฒนาเพื่อที่จะแก้ไขปัญหาต่าง ๆ ที่เกิดขึ้นได้ทันที

นเรศ สงเคราะห์สุข (2541 อ้างใน ปาริชาติ วลัยเสถียร, 2546 : 211 - 212) ได้สรุปการส่งเสริมการมีส่วนร่วมของประชาชนมี 2 ด้าน ได้แก่ 1) การจัดกระบวนการเรียนรู้ (learning process) สามารถทำได้หลายวิธี เช่น การจัดเวทีวิเคราะห์สถานการณ์ของหมู่บ้าน เพื่อทำความเข้าใจและเรียนรู้ร่วมกันในประเด็นต่าง ๆ การจัดเวทีแลกเปลี่ยนประสบการณ์ระหว่างกลุ่มองค์กรต่าง ๆ ภายในชุมชนและระหว่างชุมชน การจัดทัศนศึกษาดูงานและเชิญผู้มีประสบการณ์มาให้ข้อคิดเห็นและแลกเปลี่ยนแนวคิดและประสบการณ์ การจัดฝึกอบรมเพื่อพัฒนาทักษะเฉพาะด้านต่าง ๆ การลงมือปฏิบัติจริง รวมถึงการถอดประสบการณ์ และสรุปบทเรียนที่จะนำไปสู่การปรับปรุงกระบวนการทำงานที่เหมาะสมยิ่งขึ้น 2) การพัฒนาผู้นำและเครือข่าย เพื่อให้ผู้นำเกิดความมั่นใจในความรู้หรือความสามารถที่มีอยู่จะช่วยให้ผู้นำสามารถริเริ่มกิจกรรมการแก้ไขปัญหา หรือกิจกรรมการพัฒนาได้โดยวิธีการ เช่น การแลกเปลี่ยนเรียนรู้ระหว่างผู้นำทั้งภายในชุมชน เป็นสิ่งที่ทำให้เกิดการเรียนรู้ที่กว้างและชัดเจนขึ้น การสนับสนุนให้เกิดเวทีแลกเปลี่ยนเรียนรู้อย่างต่อเนื่องและการสนับสนุนข้อมูลข่าวสารที่จำเป็นอย่างต่อเนื่อง การแลกเปลี่ยนเรียนรู้และการดำเนินงานร่วมกันของเครือข่ายอย่างต่อเนื่องจะทำให้เกิดกระบวนการจัดการและการจัดองค์กรร่วมกัน อย่างไรก็ตาม การมีส่วนร่วมถือเป็นกระบวนการที่รัฐบาลส่งเสริมสนับสนุนและชักนำให้ประชาชน ชุมชน องค์กรท้องถิ่น ตลอดจนอาสาสมัครต่าง ๆ ได้เข้ามามีส่วนร่วมในการคิดหาปัญหาและสาเหตุที่เกิดขึ้น ตัดสินใจ วางแผนการพัฒนา กำหนดนโยบาย ร่วมรับผิดชอบ ตลอดจนติดตามประเมินผลในกิจกรรมต่าง ๆ เพื่อสนองความต้องการและเกิดประโยชน์กับชุมชนอย่างยั่งยืน

สำหรับการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม (Participation Action Research) หรือ PAR เป็นรูปแบบการวิจัยที่ให้กลุ่มเป้าหมายมีส่วนร่วมในการวิจัยด้วย มีส่วนร่วมในการเรียนรู้ ร่วมคิด ร่วมหาทางออก และร่วมรับรู้ผลการวิจัยกับนักวิจัย (ธีรฤกษ์ เอกะกุล, 2551: 67-80 อ้างใน รพีพรรณ ทองหล่อ และคณะ, 2551: 28-32) โดยมีหลักการของการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม มีดังนี้

1. ความเสมอภาค คือ นักวิจัยกับกลุ่มเป้าหมายมีความเสมอภาคกันในทุกประเด็นขณะวิจัย
2. เกิดการเรียนรู้ คือ นักวิจัยต้องรับฟังความคิดเห็น ความรู้ ความสามารถของกลุ่มเป้าหมายเพื่อร่วมวิจัย
3. ความเป็นอิสระทางความคิด คือ เปิดโอกาสให้กลุ่มเป้าหมาย แสดงความคิดเห็นได้อย่างเต็มที่
4. เคารพความรู้ของกลุ่มเป้าหมาย แม้ว่าพื้นฐานความรู้ ประสบการณ์ และความสามารถของกลุ่มเป้าหมายจะมากน้อยหรือแตกต่างกันกับนักวิจัย
5. ความเป็นประชาธิปไตย คือ สามารถแสดงความคิดเห็นได้ และยอมรับมติของเสียงข้างมาก

นอกจากนี้วรรณดี สุทธิธารกร (2557) ยังได้อธิบายการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม หรือ PAR ไว้ดังนี้

1. กลุ่มเป้าหมายที่อยู่ในกระบวนการของ PAR ต้องทำงานร่วมกัน มีเป้าหมายเฉพาะร่วมกัน
2. ไว้วางใจกระบวนการ PAR ที่ช่วยวิเคราะห์อย่างต่อเนื่อง และร่วมสำรวจเพื่อนเข้าใจปัญหา พร้อมร่วมหาแนวทางแก้ไข
3. การเปลี่ยนแปลงเกิดในระดับตัวบุคคลและในระดับกลุ่ม ที่ต้องใช้เวลาเพื่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลง
4. กระบวนการของการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม ต้องใช้เวลาและความต่อเนื่องในการดำเนินการจึงจะเห็นผล

การวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม (PAR) จึงเป็นเทคนิคการพัฒนาแบบ “การควบคุมที่มีอิทธิพลแฝงไปด้วยความยินดีปรีดาของมวลชน” (AIC) (อนรรักษ์ ปัญญานุวัฒน์, 2548) ทำให้กลุ่มเป้าหมายมีโอกาสในการริเริ่ม คิด วางแผน ปรัชญาหรือ หลังจากนั้นเลือกข้อมูลที่เหมาะสมประกอบการตัดสินใจ เพื่อเลือกแนวทางที่เหมาะสมในการพัฒนากลุ่ม เช่นเดียวกับที่ จุฑาทิพย์ ภัทราวาท (2553) ได้อธิบายไว้ว่า การวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วมเป็นการนำแนวคิดของการวิจัยเชิงปฏิบัติการและการวิจัยแบบมีส่วนร่วม มาผสมผสานกันเพื่อให้มีโอกาสนักวิจัยเรียนรู้ร่วมกัน ช่วยระดมความคิดเพื่อแก้ปัญหา เกิดการเรียนรู้และสร้างองค์ความรู้ใหม่แก่ตนเอง เพื่อนำไปแก้ปัญหาหรือใช้พัฒนางานของกลุ่มตนเองได้

การจัดการศึกษาของโรงเรียนขนาดเล็ก

การศึกษาเป็นเครื่องมือในการบ่มเพาะและพัฒนาคนให้มีคุณภาพ และเป็นพลังของการสร้างสรรค์สังคมที่ผ่านมามีประเทศไทยจะสามารถขยายโอกาสทางการศึกษาได้ทั่วถึงมากขึ้น แต่กลับประสบปัญหาด้านคุณภาพการศึกษาและการพัฒนาคุณภาพคน โดยเฉพาะการบริหารจัดการโรงเรียนขนาดเล็ก ซึ่งตามการจัดประเภทของสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน (สพฐ.) หมายถึง โรงเรียนที่มีนักเรียนตั้งแต่ 120 คนลงมา ส่วนใหญ่เปิดการสอนตั้งแต่ระดับชั้นอนุบาลถึงประถมศึกษาปีที่ 6 แต่มีโรงเรียนบางแห่งที่เป็นโรงเรียนขยายโอกาสจัดการเรียนการสอนถึงระดับชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 3 โรงเรียนขนาดเล็กเหล่านี้มีแนวโน้มเป็นปัญหาสำคัญของการจัดการศึกษาในระดับขั้นพื้นฐานทั้งในด้านคุณภาพการศึกษาโดยรวมของประเทศ ด้านคุณภาพของผู้เรียนซึ่งเป็นกำลังสำคัญของการพัฒนาประเทศ ด้านการลงทุนทางการศึกษา รวมถึงด้านประสิทธิภาพและผลตอบแทนจากการดำเนินการ

ผลการวิจัยในโรงเรียนขนาดเล็กโดย พิธาน พินทอง (2548) แสดงให้เห็นสภาพปัญหาและอุปสรรคในการดำเนินงานของโรงเรียนขนาดเล็กในด้านต่าง ๆ ได้แก่ 1) ด้านโครงสร้าง เป็นปัญหางบประมาณไม่เพียงพอต่อความต้องการ บุคลากรไม่ครบตามโครงสร้าง และการติดตาม ตรวจสอบประเมินผลคุณภาพการศึกษายังขาดความชัดเจน 2) ด้านคน เป็นปัญหาการจัดสรรครูและบุคลากรให้โรงเรียนขนาดเล็กทำให้ครูไม่ครบชั้น และมีวุฒิการศึกษาไม่ตรงตามวิชาที่สอน ขาดความชำนาญเฉพาะสาขา ขาดขวัญและกำลังใจในการปฏิบัติงาน 3) ด้านเทคโนโลยี เป็นปัญหาการขาดแคลนสื่อเทคโนโลยี เช่น อินเทอร์เน็ต คอมพิวเตอร์ อุปกรณ์ประกอบ รวมทั้งคู่มือสื่อเทคโนโลยี สื่อ CAI และข้อจำกัดด้านงบประมาณทำให้โรงเรียนต้องจัดหางบประมาณจัดซื้อเองและซ่อมบำรุงเอง บุคลากรและผู้ปกครองขาดความรู้เรื่องการใช้งาน ICT และคอมพิวเตอร์ และ 4) ด้านงาน เป็นปัญหาการพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่นที่ไม่ต่อเนื่อง และใช้การคัดลอกหลักสูตรกันมาจากที่อื่น การจัดการกระบวนการเรียนรู้ของนักเรียนยังขาดการเรียนรู้ที่เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญ ขาดการทำความเข้าใจในเนื้อหาหลักสูตร และการบริหารงานวิชาการยังไม่มีประสิทธิภาพดีเท่าที่ควร ส่วนใหญ่คุณภาพต่ำ เพราะขาดงบประมาณ ขาดการนิเทศและสื่อการเรียนการสอนที่จำเป็น ซึ่งสอดคล้องกับผลการวิจัยของสุรัชย์ ทินกระโทก (2549) และ ถวิล แพงยา (2550)

ในช่วงเวลาต่อมา นโยบายคณะรัฐมนตรีกำหนดแผนปรับปรุงโรงเรียนขนาดเล็กในปี พ.ศ. 2551 ตามที่กระทรวงศึกษาธิการได้เสนอขอเพิ่มเงินอุดหนุนรายหัวให้แก่โรงเรียนขนาดเล็ก สังกัดสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน (สพฐ.) ว่าด้วยการให้เงินอุดหนุนรายหัวตามจำนวนนักเรียนในระดับชั้นประถมศึกษาและมัธยมศึกษาหัวละ 500 และ 1,000 บาท ตามลำดับ แต่การกระทำ

ดังกล่าวเป็นเพียงการแก้ปัญหาระยะสั้นแบบไม่ยั่งยืน เนื่องจากสาเหตุหลายประการ เช่น การลดลงของอัตราประชากรเกิดใหม่ และความต้องการของผู้ปกครองที่พยายามส่งบุตรหลานไปโรงเรียนใหญ่กว่า แม้จะต้องเสียเงิน เสียเวลาเดินทาง หรือเสียค่าหอพักในเมือง จึงทำให้โรงเรียนขนาดเล็กยังคงมีจำนวนนักเรียนลดน้อยลงเรื่อยๆ ในขณะที่โรงเรียนขนาดกลางบางแห่งเกิดภาวะลดขนาดลงกลายเป็นโรงเรียนขนาดเล็กในที่สุด (สุกัญญา หาญตระกูล, 2552)

ภายหลังการสนับสนุนด้านงบประมาณดังกล่าว สำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษา (2553) ได้ศึกษาสภาพการดำเนินการของโรงเรียนขนาดเล็ก พบว่า โรงเรียนขนาดเล็กยังคงประสบปัญหาขาดแคลนแทบทุกอย่าง โดยเฉพาะปัจจัยด้านการบริหารจัดการ ขาดแคลนครูทั้งด้านปริมาณและคุณภาพ ขาดแคลนกรรมการสถานศึกษาที่มีความรู้ ความสามารถและความมุ่งมั่นทุ่มเท ขาดแคลนงบประมาณ ตำรา สื่อวัสดุ อุปกรณ์ทางการเรียนและการสอน ห้องปฏิบัติการที่ทันสมัยในสาขาวิชาต่าง ๆ และขาดแคลนความรู้ด้านการบริหารจัดการ จึงส่งผลให้มีอุปสรรคอย่างมาก โดยเฉพาะในช่วงที่รัฐบาลกำหนดนโยบายการบริหารจัดการแบบกระจายอำนาจให้องค์กรท้องถิ่นให้มีหน้าที่รับผิดชอบและดูแลโรงเรียนขนาดเล็ก สำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษา (2553) ได้ให้ข้อเสนอแนะในการลดจำนวนโรงเรียนขนาดเล็กให้เหลือน้อยลง ทั้งนี้เพื่อให้โรงเรียนแต่ละแห่งมีทรัพยากรทางการบริหาร ซึ่งได้แก่ คน เงิน วัสดุอุปกรณ์ อาคารสถานที่ สิ่งอำนวยความสะดวกทางการเรียน นวัตกรรมเทคโนโลยี และความรู้ที่จะใช้ในการบริหารจัดการอย่างเพียงพอ เพื่อที่จะได้บริหารจัดการแบบกระจายอำนาจได้สำเร็จ

นอกจากนี้รายงานผลการประเมินคุณภาพการศึกษาของโรงเรียนขนาดเล็กของสำนักงานรับรองมาตรฐานและประเมินคุณภาพการศึกษา (สมศ.) พบว่า โรงเรียนขนาดเล็กจำนวนมากยังไม่สามารถพัฒนาคุณภาพผู้เรียนได้อย่างน่าพึงพอใจ และไม่ผ่านรับรองการประเมินมาตรฐานภายนอกของ สมศ. โดยเฉพาะด้านผู้เรียน เช่น มาตรฐานที่ 4 ผู้เรียนมีความสามารถในการคิดวิเคราะห์ คิดสังเคราะห์ มีวิจารณญาณ มีความคิดสร้างสรรค์ คิดไตร่ตรองและมีวิสัยทัศน์ มาตรฐานที่ 5 ผู้เรียนมีความรู้และทักษะที่จำเป็นตามหลักสูตร มาตรฐานที่ 6 ผู้เรียนมีทักษะในการแสวงหาความรู้ด้วยตนเอง รักการเรียนรู้ และพัฒนาตนเองอย่างต่อเนื่อง เป็นต้น จึงมีการเสนอความเห็นให้ “ยุบ/เลิก” ในกรณีโรงเรียนที่ไม่สามารถพัฒนาผู้เรียนให้มีคุณภาพได้ ซึ่งความเห็นดังกล่าวสอดคล้องกับนโยบายกระทรวงศึกษาธิการที่ว่ากรณีโรงเรียนขนาดเล็กที่มีนักเรียนจำนวนน้อย หากโรงเรียนใดพึงเลิกได้ก็ให้ “เลิก” หากโรงเรียนใดพึงรวมกับโรงเรียนอื่นใกล้เคียงได้ก็ให้ “รวม” แต่ต้องหาวิธีการที่จะไม่ส่งผลกระทบต่อผู้ปกครองหรือผู้เรียน แต่หากโรงเรียนใดยังคงเปิดสอนก็ต้องดำเนินการได้อย่างมีประสิทธิภาพ (ฟาฏินา วงศ์เลขา, 2553)

อย่างไรก็ตาม การดำเนินการตามแนวคิด “ยุบ/เลิก/รวม” โรงเรียนขนาดเล็กยังอยู่ในระหว่างการพิจารณาปัจจัยและความจำเป็นต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้อง เนื่องจากตามสภาพความเป็นจริง โรงเรียนขนาดเล็กแต่ละแห่งมีบริบทที่แตกต่างกัน ในที่นี้เราอาจแบ่งออกเป็น 4 กลุ่ม ได้แก่ 1) โรงเรียนขนาดเล็กที่มีความพร้อมที่จะพัฒนาเป็นโรงเรียนแกนนำหรือศูนย์วิชาการสำหรับโรงเรียนขนาดเล็กอื่น ๆ 2) โรงเรียนขนาดเล็กที่มีความพร้อมในการยกระดับคุณภาพการศึกษาของโรงเรียนตนเองเท่านั้น 3) โรงเรียนขนาดเล็กที่ไม่มีความพร้อมด้านบุคลากร ไม่สามารถช่วยเหลือตนเองได้แต่ไม่สามารถยุบได้ 4) โรงเรียนขนาดเล็กที่อยู่ในพื้นที่พิเศษ เช่น ทุรกันดาร เสี่ยงภัย ชายแดน เกาะห่างไกล (สมยศ ปันแก้ว, 2549) ทั้งนี้ สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐานได้ระบุปัญหาและอุปสรรคในการดำเนินการจัดการโรงเรียนขนาดเล็กด้วยนโยบายดังกล่าว ไว้ดังนี้

1. การดำเนินการตามนโยบายเกี่ยวกับโรงเรียนขนาดเล็กไม่ต่อเนื่อง เนื่องจากแนวทางการปฏิบัติไม่มีความชัดเจนและเปลี่ยนแปลงบ่อย
2. ในกรณียุบรวมหรือเลิก ผู้บริหารสถานศึกษาไม่พร้อมให้ความร่วมมือหรืออาจต่อต้านเนื่องจากขาดความมั่นใจว่าเมื่อสถานศึกษาที่ตนเองดำรงตำแหน่งอยู่ถูกยุบรวม เลิกล้มไป ตนเองจะมีตำแหน่งอยู่ที่ใด
3. ในกรณีที่นักเรียนต้องย้ายโรงเรียน ค่าพาหนะที่นักเรียนได้รับวันละ 6 บาท ไม่เหมาะสมกับสภาพความเป็นจริงในปัจจุบัน นอกจากนั้นในบางปี งบประมาณยังล่าช้าหรือถูกตัด
4. ชุมชนบางส่วนต่อต้านการยุบรวมหรือเลิกสถานศึกษา
5. ในกรณีการใช้ทรัพยากรร่วมกันระหว่างโรงเรียนแกนนำยังขาดประสิทธิภาพ

นอกจากนี้ในการเสวนาเรื่อง “ยุบโรงเรียนขนาดเล็ก ใครได้ ใครเสีย?” พบว่า การลดจำนวนโรงเรียนขนาดเล็กอาจยังไม่ใช่แนวทางออกที่ดีที่สุด และจำเป็นต้องมีการศึกษาอย่างรอบด้าน พร้อมทั้งได้รับความเห็นและยินยอมจากชุมชนท้องถิ่น เพราะเมื่อพิจารณาด้านการจัดการศึกษาเพื่อตอบสนองกลุ่มผู้เรียนและผู้ปกครองที่อยู่ในพื้นที่ห่างไกลและมีรายได้น้อยที่ต้องการให้ลูกหลานได้เรียนในโรงเรียนท้องถิ่นใกล้บ้าน และอาจเป็นโอกาสในการแก้ปัญหาการศึกษาที่ไม่สอดคล้องกับการดำรงชีวิตในสังคม เนื่องจากการศึกษาในปัจจุบัน โดยเฉพาะในโรงเรียนขนาดใหญ่เน้นวิชาการ ท่องจำเรียนเพื่อสอบแข่งขันและเลื่อนชั้น แต่โรงเรียนขนาดเล็กสามารถจัดการศึกษาที่สอดคล้องกับสภาพปัญหาและความต้องการของท้องถิ่น โดยให้ชุมชน ผู้ปกครองและองค์การบริหารส่วนตำบลเข้ามามีส่วนร่วมและผลักดันทั้งด้านงบประมาณและการบริหารอย่างมีประสิทธิภาพ ทั้งนี้ผู้ที่มีส่วนเกี่ยวข้องทุกฝ่ายจำเป็นต้องมีความรู้ความเข้าใจและทุ่มเทอย่างเต็มที่ เริ่มที่ผู้บริหารโรงเรียนและครูพึงต้องสร้างความไว้วางใจจากผู้ปกครองด้วยการร่วมกันวางแผนการพัฒนาคุณภาพของโรงเรียนเพื่อบุตรหลานในชุมชน และแนวทางอีกอย่างหนึ่งที่ควรพิจารณาเพื่อทดแทนความไม่คุ้มทุนของโรงเรียนขนาดเล็ก

นั่นคือ การพัฒนาคนด้านคุณธรรม จริยธรรม การจัดการศึกษาที่เน้นด้านคุณธรรมจริยธรรมอาจเป็นจุดยืนสำหรับโรงเรียนขนาดเล็กในอนาคต (ณัฐวิทย์ พิมพ์ทอง, 2554)

จากที่กล่าวมาข้างต้นได้แสดงถึงความเสี่ยงของการบริหารงานโรงเรียนขนาดเล็กที่ครอบคลุมทั้งด้านงบประมาณและบุคลากรทางการศึกษาที่ส่งผลต่อคุณภาพของผู้เรียนโดยตรง การพยายามลดจำนวนโรงเรียนขนาดเล็กให้เหลือจำนวนหนึ่งที่อยู่ใต้วงล้อมจะปรับปรุงคุณภาพได้รอบด้าน โดยใช้ข้อมูลสารสนเทศทั้งทางภูมิศาสตร์กายภาพ (ที่ตั้ง เส้นทางคมนาคม) และภูมิศาสตร์มนุษย์ (ความหนาแน่นของประชากร ประชากรวัยเจริญพันธุ์ อัตราการเจริญพันธุ์) ร่วมกับการปฏิรูปให้โรงเรียนขนาดเล็กเป็นแหล่งเรียนรู้ที่มีคุณภาพและได้รับการยอมรับ ควรให้เป็นวาระเร่งด่วนที่เป็นการวางแผนในระยะ 5 ปี 10 ปี มีเป้าหมายระยะสั้นและการติดตาม แต่โรงเรียนขนาดเล็กบางแห่งก็มีความสำคัญและไม่ควรเลิกหรือยุบนั้น อาทิเช่น ที่ตั้งห่างไกลบนภูเขาสูง บนเกาะ หรือพื้นที่ชายแดน พื้นที่ในเขตพิเศษต่าง ๆ (กฎอัยการศึก) กระทรวงศึกษาธิการควรตั้งโรงเรียนขนาดเล็กเหล่านี้เป็นกลุ่มเป้าหมายเฉพาะเพื่อการพัฒนาคุณภาพต่อไป (สุกัญญา หาญตระกูล, 2552)

จากสภาพปัญหาด้านการจัดการและการบริหารของโรงเรียนขนาดเล็กที่กล่าวมาข้างต้นงานวิจัยทางการศึกษาได้เสนอทางเลือกหรือนวัตกรรมในการบริหารงานโรงเรียนขนาดเล็ก เพื่อให้เป็นโรงเรียนที่มีประสิทธิภาพมีการนำเสนอในหลายแนวทาง เช่น รูปแบบการบริหารงานวิชาการในโรงเรียนขนาดเล็กที่ครูไม่ครบชั้นจำเป็นต้องอาศัยการจัดการเรียนรู้แบบคละชั้น การจัดการเรียนรู้แบบบูรณาการ แบบรวมเรียนช่วงชั้น เป็นต้น (บพิตร ศิริ, 2546 และปรีชา ทินโนรส, 2551) ซึ่งทำได้โดยการจัดชั้นเรียนที่นำนักเรียนต่างชั้น ต่างกลุ่มอายุ และต่างความสามารถมาเรียนรู้ร่วมกันในห้องเดียว เพื่อให้ครูสามารถดูแลและจัดกิจกรรมการเรียนรู้ เพื่อให้ผู้เรียนเกิดการเรียนรู้เต็มตามศักยภาพอย่างทั่วถึง อย่างไรก็ตาม ในการจัดกลุ่มนักเรียนในชั้นเรียนแบบคละชั้นนี้ ครูต้องคำนึงถึงพัฒนาการระดับความสามารถของเด็ก ควรจัดเด็กที่มีระดับพัฒนาการในการเรียนรู้ใกล้เคียงกันมาเรียนรวมกัน เช่น ประถมศึกษาปีที่ 1 และ 2 เรียนรวมกัน หรือ ประถมศึกษาปีที่ 4 – 6 เรียนรวมกัน โดยให้สัดส่วนครูต่อเด็กไม่เกิน 1 ต่อ 20 คน เพื่อให้การดูแลเด็กที่ต่างความสามารถในการเรียนรู้สามารถทำกิจกรรมต่าง ๆ ได้อย่างมีประสิทธิภาพ นอกจากนี้ โรงเรียนขนาดเล็กอาจจัดกิจกรรมการเรียนรู้บูรณาการควบคู่กับการเน้นทักษะพื้นฐานที่จำเป็น โดยจัดตารางเรียนนั้นในช่วงเช้าเน้นการเรียนรู้ด้านภาษาและคณิตศาสตร์ ส่วนภาคบ่ายจัดการเรียนรู้แบบบูรณาการเป็นหน่วยการเรียนรู้โดยเน้นทักษะร่วมที่จำเป็นในการแสวงหาความรู้ เช่น ทักษะการคิด ทักษะการทำงานร่วมกับผู้อื่น ทักษะการสื่อสาร เป็นต้น (ฟาฏินา วงศ์เลขา, 2553) ซึ่งมีความคล้ายคลึงกับโมเดลการจัดการชั้นเรียนแบบคละชั้นของพิพัฒน์ สอนสมนึก (2553) เพื่อแก้ไขปัญหาความขาดแคลนบุคลากรในโรงเรียนขนาดเล็ก นอกจากนี้สุรวิทย์

ธาดา (2551) ได้นำเสนอการใช้ทรัพยากรบุคคลในท้องถิ่นที่มีความรู้ความเชี่ยวชาญในด้านต่าง ๆ เพื่อช่วยการบริหารงานวิชาการของโรงเรียน เพื่อเติมเต็มในส่วนของหลักสูตรท้องถิ่น และการนำแหล่งเรียนรู้ท้องถิ่นมาปรับใช้เพื่อการเรียนการสอน จึงเห็นได้ว่าการมีส่วนร่วมของชุมชนถือเป็นส่วนสำคัญของการส่งเสริมคุณภาพทางการศึกษาโรงเรียนขนาดเล็กเช่นกัน

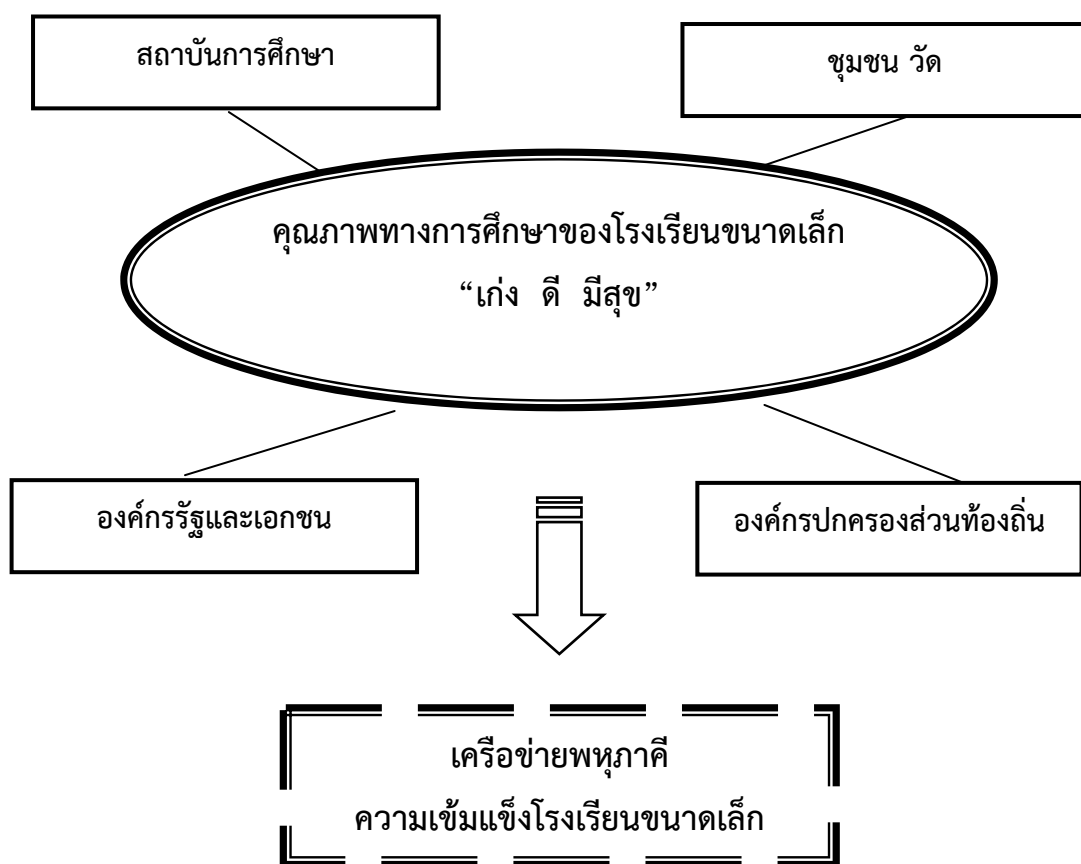
สถานการณ์ของประเทศไทยซึ่งโรงเรียนขนาดเล็กกำลังประสบปัญหาอย่างรุนแรง โดยหลายฝ่ายต้องการให้บทวนว่า ควรมีโรงเรียนขนาดเล็กต่อไปหรือไม่ แต่ในทางตรงกันข้ามกับสถานการณ์ของต่างประเทศ เช่น ประเทศสหรัฐอเมริกา ผลการวิจัยตั้งแต่ปี 1964 แสดงความตระหนักถึงความสำคัญและมีความต้องการโรงเรียนขนาดเล็ก เช่น Joan McRobbie (2001) ได้สังเคราะห์งานวิจัยในช่วงปี 1990s พบว่า โรงเรียนขนาดเล็กมีประสิทธิภาพมากกว่าโรงเรียนขนาดใหญ่ในหลายด้าน กล่าวคือ สามารถทำให้ผู้เรียนเรียนรู้ได้ดีกว่า เวลาเรียนมากกว่า มีการเข้าร่วมกิจกรรมนอกหลักสูตรมากกว่าและหลากหลาย ปัญหาพฤติกรรมความรุนแรงและการลาออกกลางคันน้อยกว่า และยังพบว่า ผู้เรียนที่มีฐานะยากจนหรือชนกลุ่มน้อยได้รับประโยชน์มากที่สุดจากโรงเรียนขนาดเล็ก และสาเหตุของการที่โรงเรียนขนาดเล็กมีประสิทธิภาพมากกว่า เนื่องมาจากความสัมพันธ์ที่ดีระหว่างครูและ ผู้เรียน ผู้ปกครองและชุมชนมีส่วนร่วม การสื่อสารทำได้ง่ายกว่าเพราะมีบุคลากรน้อยที่ทำงานอย่างร่วมมือร่วมใจกัน ครูสามารถสอนและพัฒนาวิชาชีพได้อย่างมีประสิทธิภาพเนื่องจากมีจำนวนรายวิชาที่ต้องสอนน้อยกว่าในโรงเรียนขนาดใหญ่ มีความสุขและทุ่มเทในการทำงาน เช่นเดียวกับ Lee and Loeb (2000) ได้วิจัยศึกษาทัศนคติของครูด้านความรับผิดชอบต่อการเรียนรู้ของนักเรียนและผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนคณิตศาสตร์ของนักเรียน เก็บรวบรวมข้อมูลโดยใช้แบบสอบถาม จากครูกว่า 5,000 คน และนักเรียนเกรด 6 และเกรด 8 กว่า 23,000 คน จาก 264 โรงเรียนในรัฐชิคาโก พบว่า ครูที่ทำงานในโรงเรียนขนาดเล็กมีทัศนคติด้านความรับผิดชอบต่อการเรียนรู้ของนักเรียนสูงกว่าครูที่ทำงานในโรงเรียนขนาดใหญ่ และนักเรียนเรียนรู้ได้ดีกว่า และ Lee and Smith (1994) ที่แสดงให้เห็นว่าการเพิ่มความร่วมมือกันของครูทำให้โรงเรียนขนาดเล็กมีประสิทธิภาพ และในทางตรงกันข้ามโรงเรียนขนาดใหญ่มีความห่างเหินกันมาก ทำให้ความร่วมมือกันมีน้อย ประสิทธิภาพก็น้อยลงตามไปด้วย และความห่างเหินนี้ทำให้ต้องโรงเรียนขนาดใหญ่ต้องสร้างระบบมาควบคุมความเรียบร้อยในโรงเรียนมากขึ้นด้วย ส่วน Lawrence & Binger & Diamond & Hill & Hoffman & Howley & Mitchell & Rudolph & Washor (2002) แสดงให้เห็นว่า ค่าใช้จ่ายกับโรงเรียนขนาดเล็กไม่ได้แพงขนาดนั้น โดย Steifel et al (1998) ได้วิเคราะห์ค่าใช้จ่ายต่อจำนวนผู้จบการศึกษาในโรงเรียนขนาดใหญ่และขนาดเล็กในนิวยอร์ก ไม่ได้ต่างกันมากนัก และในทางตรงกันข้าม Lee and Smith (1996) โรงเรียนขนาดใหญ่ต่างหากที่มีความห่างเหินระหว่างนักเรียนและครู ทำให้ต้องลงทุนกับเจ้าหน้าที่ต่าง ๆ ทั้งครูที่ปรึกษา นักจิตวิทยา เจ้าหน้าที่รักษาความปลอดภัยมากกว่าโรงเรียนขนาดเล็ก

นอกจากนี้จากการทำแบบสำรวจ (survey in large-scale) ครั้งใหญ่ในสหรัฐอเมริกาเกี่ยวกับขนาดห้องเรียนโดยเฉพาะ (Elliott 1998, Ferguson 1991, Wenglinsky 1997) และใช้วิธี meta-analysis วิเคราะห์ผลการทดลองเกี่ยวกับขนาดห้องเรียนในช่วงปี 1970s (Educational Research Service 1980, Glass et al 1982, Glass & Smith 1979, Hedge & Stock 1983) รวมถึงการทดลองในหลายรัฐ เช่น Indiana's Project Prime Time (McGivern & Gilman & Tillitski 1989), Tennessee's Project STAR (Krueger & Whitmore 2001, Finn & Gerber 2001), Wisconsin's SAGE Program (Molnar et al 1999, 2000) และ California Class Size Reduction Program (Stecher & Bohrnstedt & Kirst & McRobbie & Williams, 2001) ได้ข้อสรุปว่า ห้องเรียนขนาดเล็กโดยเฉพาะในระดับประถมศึกษาลงมา ช่วยส่งเสริมผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนที่คงทน โดยเฉพาะอย่างยิ่ง ในกลุ่มประชากรที่เสียเปรียบทางการศึกษา (Bruce J. Biddle and David C. Berliner 2001) และ Bourke (1986) ได้ศึกษาและติดตามการสอนของครู 5 คนเป็นเวลา 63 ปี ชี้ให้เห็นว่าห้องเรียนขนาดเล็กนั้น ทำให้ครูสามารถปรับการเรียนการสอนเพื่อใช้ข้อได้เปรียบของห้องเรียนขนาดเล็กได้ เช่นเดียวกับ Howley (2000) ได้สังเคราะห์งานวิจัยหลายเรื่องในประเทศสหรัฐอเมริกาและได้ข้อสรุปที่ว่าโรงเรียนขนาดใหญ่ไม่ได้ดีกว่าโรงเรียนขนาดเล็กเสมอไป ทั้งโรงเรียนขนาดใหญ่บางแห่งยังมีขนาดใหญ่เกินไปที่จะจัดการเรียนการสอนได้อย่างมีประสิทธิภาพ ในขณะที่ความต้องการโรงเรียนขนาดเล็กแพร่หลายมากขึ้น และโรงเรียนขนาดเล็กมีคุณค่าต่อชุมชนที่ไม่มีได้มีฐานะร่ำรวย ซึ่งสอดคล้องกับ Nguyen (2004) ที่พบว่าโรงเรียนขนาดเล็กสามารถพัฒนาผู้เรียนให้มีผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนที่สูงขึ้นได้โดยเฉพาะในกลุ่มนักเรียนแอฟริกันอเมริกัน อีกทั้งโรงเรียนขนาดเล็กโดยทั่วไปจะมีสภาพแวดล้อมที่ดีและปลอดภัย และช่วยเสริมสร้างความเข้มแข็งให้กับชุมชนด้วย

อย่างไรก็ตาม ประโยชน์และความสำคัญของโรงเรียนขนาดเล็ก ซึ่งนักวิจัยและนักการศึกษา เช่น Howley (2000) ได้เสนอให้คงมีโรงเรียนขนาดเล็กไว้เพื่อประโยชน์ของชุมชนที่มีฐานะการเงินค่อนข้างต่ำ และชุมชนชนบท ไม่สร้างโรงเรียนขนาดใหญ่มาก และอย่าหลงเชื่อว่าโรงเรียนขนาดใหญ่มีประสิทธิภาพเสมอไปเพราะมักทำให้เกิดปัญหา เช่น การเลือกอาชีพ การต่อต้านการคิดอย่างมีเหตุผล และอื่น ๆ นอกจากนี้ โรงเรียนขนาดเล็กยังมีปัจจัยที่เอื้ออำนวยต่อการบริหารและจัดการศึกษาอย่างมีประสิทธิภาพในหลายด้าน เช่น ความสามารถในการปกครองบริหารงานเอง ทำให้สามารถตั้งเป้าหมายและวิสัยทัศน์ที่สอดคล้องกับชุมชนและลักษณะของผู้เรียนในท้องถิ่น ตลอดจนมีตารางการทำงานที่ยืดหยุ่น รู้จักนักเรียนเป็นอย่างดี สามารถกำหนดหลักสูตรและกิจกรรมการสอนที่เหมาะสมกับผู้เรียน และได้รับการสนับสนุนและร่วมมือเป็นอย่างดีจากชุมชน (Cotton, 2001 อ้างใน Nguyen, 2004)

ดังนั้นหากจะมีการพัฒนาโรงเรียนขนาดเล็กให้มีคุณภาพการศึกษาดีขึ้นมาได้ อาจใช้กระบวนการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม ซึ่งเป็นงานวิจัยเพื่อการพัฒนาเชิงพื้นที่ที่ต้องอาศัยนักวิชาการและการสร้างเครือข่ายอีกจำนวนมาก ในขณะที่มหาวิทยาลัยยังไม่สามารถระดมนักวิจัยที่มีฝีมือมาทำงานร่วมกันเพื่อแก้ปัญหาของพื้นที่ได้อย่างเป็นระบบ (สีลาภรณ์ บัวสาย, 2555) ซึ่งโรงเรียนขนาดเล็กจะก้าวเดินต่อไปได้นั้นทุกภาคส่วนต้องเข้ามามีส่วนร่วมในการจัดการศึกษา การมีส่วนร่วมและรวมพลังในการจัดการศึกษาเพื่อท้องถิ่น ไม่เพียงเฉพาะงบประมาณที่เป็นตัวเงินเท่านั้น แต่หมายถึงทรัพยากรทุกด้าน ทั้งทรัพยากรบุคคล โดยเฉพาะภูมิปัญญาท้องถิ่นที่มาเป็นครู ทรัพยากรแหล่งเรียนรู้ใกล้ตัวที่ทำให้การเรียนรู้ของนักเรียนมีความหมาย และเป็นการจัดการศึกษาที่ไม่ทำให้แยกจากวิถีชีวิต ทักษะอาชีพในท้องถิ่น เป็นการจัดการศึกษาเพื่อท้องถิ่นให้กับคนในชุมชนที่ไม่หลุดลอยจากรากเหง้าของตนเอง เครือข่ายการเรียนรู้ของโรงเรียนขนาดเล็กจะเป็นเครื่องมือที่สำคัญในการแลกเปลี่ยนเรียนรู้เพื่อร่วมคิดร่วมทำ (ประโยชน์ คุปกาญจนากุล และคณะ, 2554)

คณะผู้วิจัยเห็นด้วยกับแนวความคิดดังกล่าว ดังนั้นเพื่อให้เกิดการสานต่อและการพัฒนาคุณภาพการศึกษาของโรงเรียนขนาดเล็กได้อย่างมีประสิทธิภาพและสำเร็จลุล่วงไปด้วยดี จำเป็นต้องสร้างเครือข่ายโดยอาศัยการทำงานร่วมกันระหว่างภาคีเครือข่ายในบริบทของโรงเรียนนั้น ๆ ทั้งชุมชน วัด องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น องค์กรรัฐและเอกชน โดยมีนักวิชาการจากมหาวิทยาลัยในพื้นที่เป็นแกนหลักในการขับเคลื่อน อาจเขียนเป็นกรอบแนวคิดในการวิจัยดังภาพ

ภาพที่ 1 แสดงกรอบแนวความคิดของการวิจัย

บทที่ 3

วิธีการวิจัย

การวิจัยครั้งนี้ใช้วิธีการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม (Participation Action Research: PAR) ผู้วิจัยได้ศึกษาเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องเพื่อกำหนดกรอบการสร้างเครือข่ายความร่วมมือ หลังจากนั้นดำเนินการสร้างเครือข่ายความร่วมมือเพื่อการพัฒนาคุณภาพการศึกษาโรงเรียนขนาดเล็ก ใน 2 รูปแบบ โดยมีวิธีการดำเนินการวิจัย ดังนี้

กลุ่มเป้าหมายและพื้นที่ในการดำเนินการ

กลุ่มเป้าหมาย คือ ผู้บริหารสถานศึกษา ครู นักเรียน ผู้ปกครอง คณะกรรมการสถานศึกษา ผู้นำชุมชน พระสงฆ์ หัวหน้าหน่วยงานราชการในพื้นที่ และเจ้าของบริษัทห้างร้าน โดยมีพื้นที่ดำเนินการในโรงเรียนขนาดเล็กจำนวน 6 โรงเรียน อำเภอกำแพงแสน จังหวัดนครปฐม ซึ่งผู้วิจัยได้กำหนดโรงเรียนที่อยู่ในละแวกใกล้เคียงกัน เพื่อให้เอื้อต่อการสร้างเครือข่ายระหว่างภาคีที่เป็นโรงเรียน โดยแบ่งออกเป็น 2 กลุ่ม คือ

กลุ่มเครือข่ายที่ 1

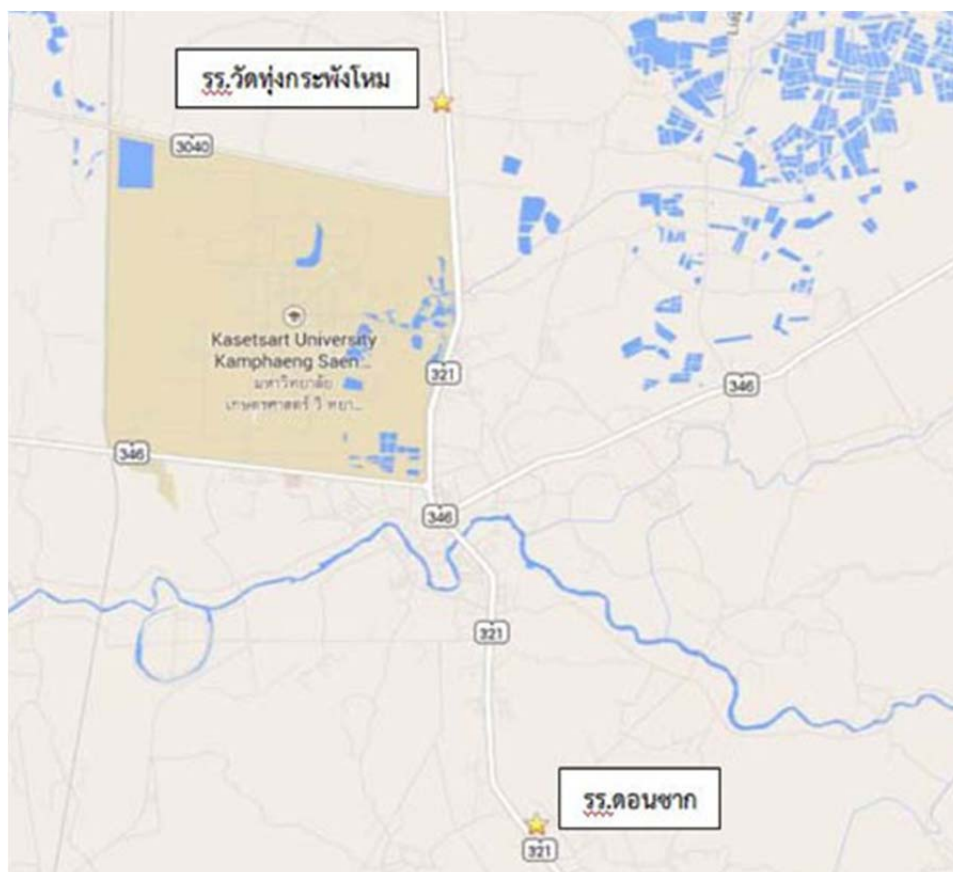
1) โรงเรียนวัดไร่แตงทอง	ตำบลทุ่งลูกนก	จำนวนบุคลากร 5 คน
2) โรงเรียนวัดหนองจิก	ตำบลทุ่งลูกนก	จำนวนบุคลากร 5 คน
3) โรงเรียนบ้านอ้อกระทุง	ตำบลทุ่งลูกนก	จำนวนบุคลากร 5 คน
4) โรงเรียนวัดห้วยผักชี	ตำบลทุ่งลูกนก	จำนวนบุคลากร 6 คน

ภาพที่ 2 แสดงแผนที่ตั้งของโรงเรียนในกลุ่มเครือข่ายที่ 1

กลุ่มเครือข่ายที่ 2

1) โรงเรียนวัดทุ่งกระพังโหม	ตำบลกำแพงแสน	จำนวนบุคลากร 4 คน
12) โรงเรียนบ้านดอนซาก	ตำบลวังน้ำเขียว	จำนวนบุคลากร 5 คน

ภาพที่ 3 แสดงแผนที่ตั้งของโรงเรียนในกลุ่มเครือข่ายที่ 2

ขั้นตอนและวิธีการดำเนินการ

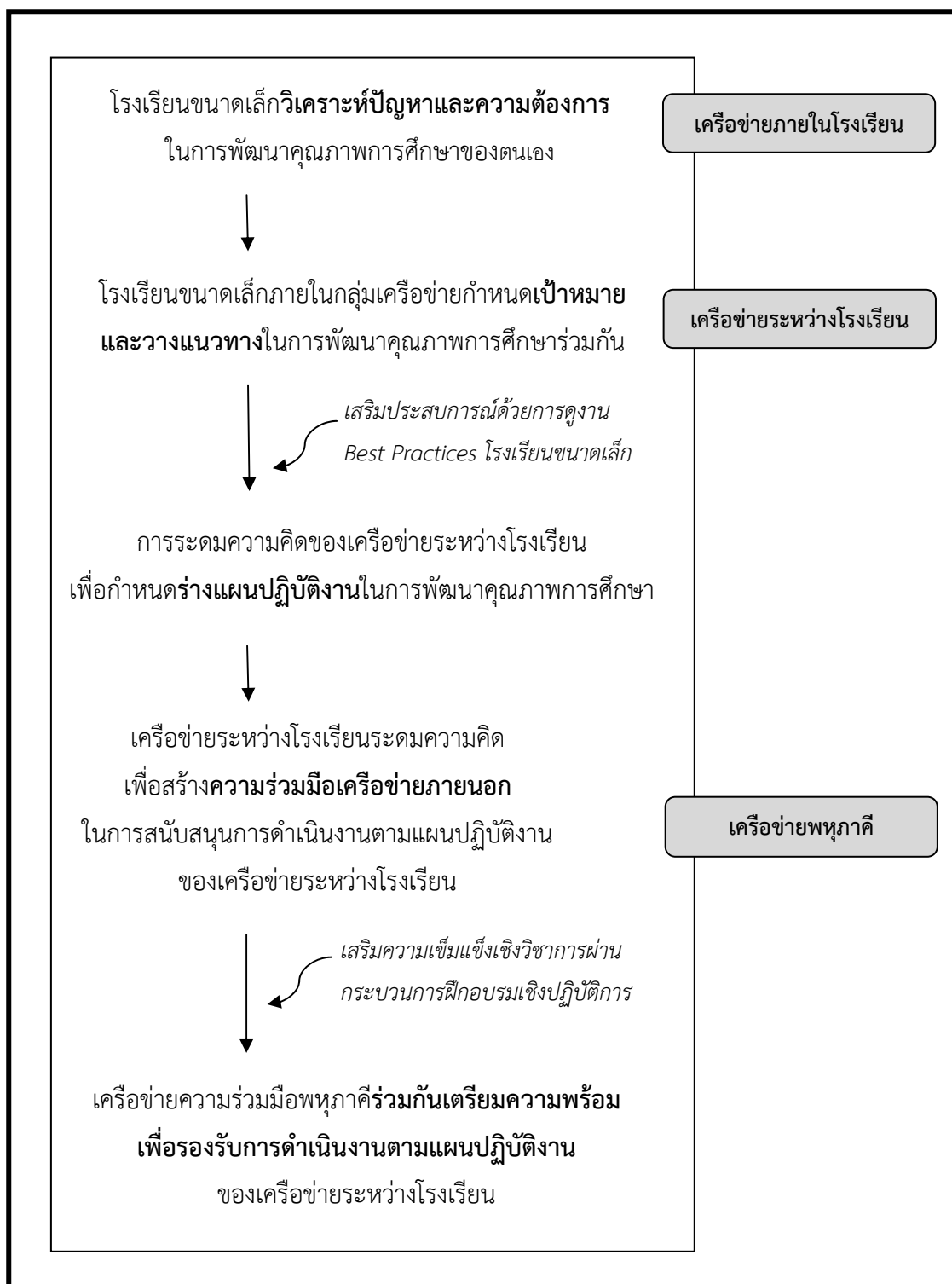
คณะผู้วิจัยได้กำหนดรูปแบบกระบวนการสร้างเครือข่ายอย่างกว้าง ๆ ที่แตกต่างกันใน 2 รูปแบบ โดยกลุ่มเครือข่ายที่ 1 ได้แก่ โรงเรียนวัดไร่แตงทอง โรงเรียนวัดหนองจิก โรงเรียนบ้านอ้อกระทุง และโรงเรียนวัดห้วยผักชี ใช้กระบวนการสร้างเครือข่ายความร่วมมือรูปแบบที่ 1 (C1 Model) และกลุ่มเครือข่ายที่ 2 ได้แก่ โรงเรียนวัดทุ่งกระพังโหมและโรงเรียนบ้านดอนซาก ใช้กระบวนการสร้างเครือข่ายความร่วมมือรูปแบบที่ 2 (C2 Model) มีขั้นตอนและวิธีการดำเนินการในแต่ละรูปแบบดังต่อไปนี้

รูปแบบที่ 1 กระบวนการสร้างเครือข่ายความร่วมมือ (C1 Model)

กระบวนการสร้างเครือข่ายความร่วมมือในรูปแบบที่ 1 (C1 Model) มีรายละเอียดของขั้นตอนและวิธีการ ดังนี้

- ขั้นที่ 1 การสร้างเครือข่ายภายในโรงเรียน โดยการจัดประชุมสัมมนาในโรงเรียนขนาดเล็ก แต่ละแห่งเพื่อระดมความคิดเห็นจากครู ผู้บริหารโรงเรียน ตัวแทนคณะกรรมการสถานศึกษา ตัวแทนผู้ปกครองในแต่ละโรงเรียน และนักวิจัย เพื่อวิเคราะห์ปัญหาและความต้องการในการพัฒนาคุณภาพการศึกษาของโรงเรียนขนาดเล็ก ประมาณ 20 คน
- ขั้นที่ 2 การสร้างเครือข่ายระหว่างโรงเรียน โดยการจัดประชุมสัมมนาบุคลากรของโรงเรียนขนาดเล็กจากแต่ละโรงเรียน เพื่อกำหนดเป้าหมายและวางแผนงานในการพัฒนาคุณภาพการศึกษาร่วมกันของโรงเรียนในกลุ่มเครือข่าย ประมาณ 20 คน
- ขั้นที่ 3 การเสริมประสบการณ์โดยบุคลากรจากโรงเรียนเครือข่ายศึกษาดูงานในโรงเรียนขนาดเล็กที่ประสบความสำเร็จในด้านที่ตรงกับเป้าหมายการพัฒนาคุณภาพการศึกษาของกลุ่มเครือข่ายโรงเรียนขนาดเล็กในชุมชน ซึ่งอาจมีจุดเน้นต่าง ๆ เช่น การยกระดับผลสัมฤทธิ์ของนักเรียนในรายวิชาต่าง ๆ การส่งเสริมการคิดวิเคราะห์และคิดสร้างสรรค์ การส่งเสริมทักษะเพื่อประกอบอาชีพ
- ขั้นที่ 4 เครือข่ายระหว่างโรงเรียนร่วมกันระดมความคิดเห็นเพื่อวิเคราะห์ศักยภาพของตนเอง และกำหนดแผนปฏิบัติงานในการพัฒนาคุณภาพการศึกษา
- ขั้นที่ 5 เครือข่ายระหว่างโรงเรียนร่วมกันระดมความคิดเห็นเพื่อสร้างความร่วมมือเครือข่ายภายนอก ในการสนับสนุนการดำเนินงานตามแผนปฏิบัติงานของเครือข่ายระหว่างโรงเรียน โดยการเสนอความต้องการและข้อคิดเห็นจากภาคีเครือข่ายภายนอก ถึงความเป็นไปได้ในการให้การสนับสนุนโรงเรียน เช่น การจัดเตรียมแหล่งเรียนรู้ การสนับสนุนสื่อการเรียนรู้ การส่งผู้บุคลากรที่มีชำนาญด้านต่างๆ ให้ความรู้แก่นักเรียนหรือครูที่สอดคล้องกับความต้องการของโรงเรียนเครือข่าย รวมถึงงบประมาณต่าง ๆ โดยการจัดประชุมตัวแทนจากหน่วยงานๆ ที่เครือข่ายโรงเรียนขนาดเล็กต้องการขอความร่วมมือ
- ขั้นที่ 6 การฝึกอบรมเชิงปฏิบัติการเพื่อเสริมสร้างความเข้มแข็งเชิงวิชาการให้กับบุคลากรของโรงเรียนขนาดเล็ก
- ขั้นที่ 7 เครือข่ายพหุภาคีร่วมกันเตรียมความพร้อมเพื่อรองรับการดำเนินงานตามแผนปฏิบัติงานของเครือข่ายระหว่างโรงเรียนและสะท้อนผลการดำเนินงานสำหรับการเตรียมความพร้อมในการดำเนินงานต่อไป โดยการจัดประชุมประมาณ 20 คน

ดังแผนภาพ

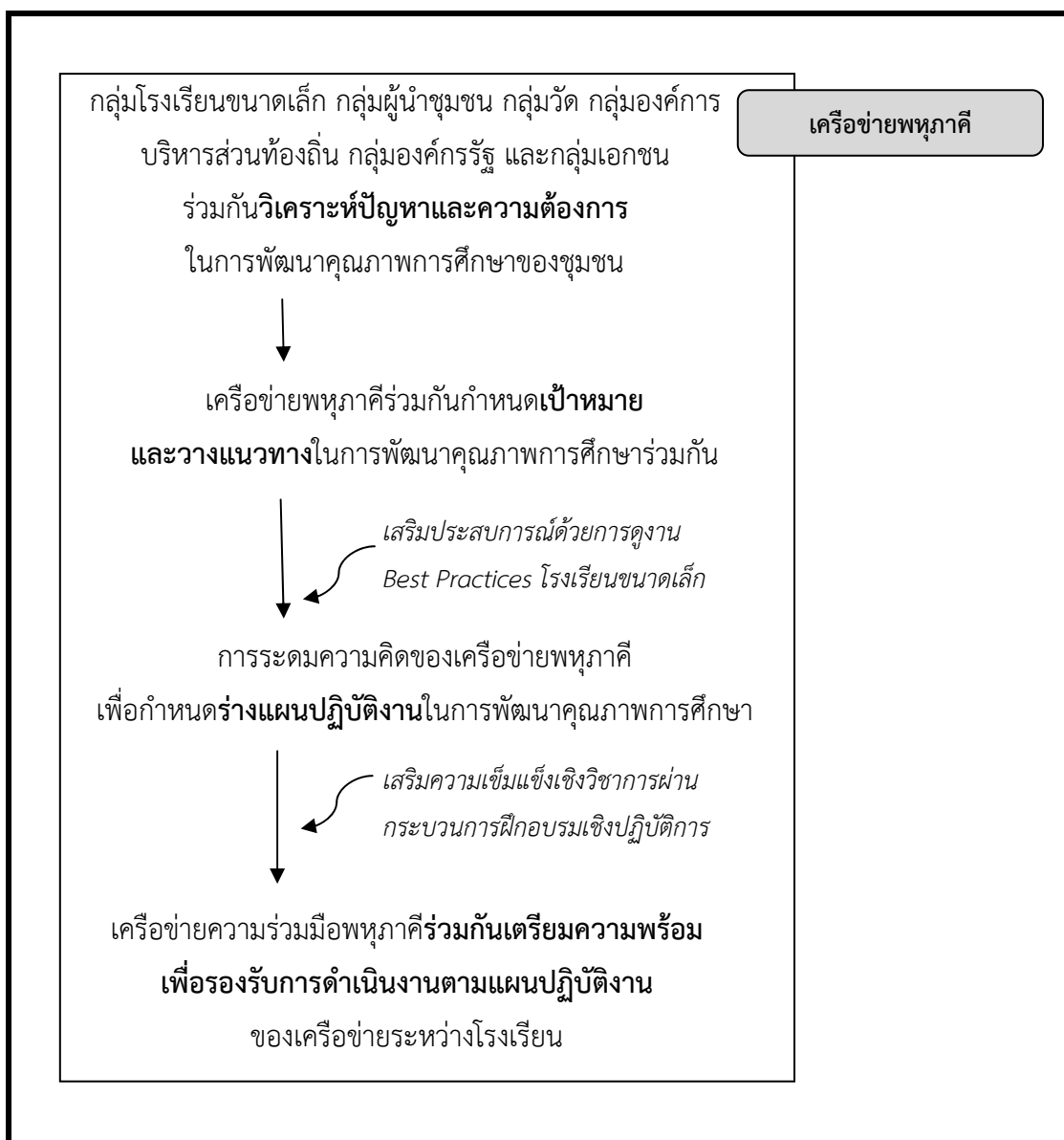

รูปแบบที่ 2 กระบวนการสร้างเครือข่ายความร่วมมือ (C2 Model)

กระบวนการสร้างเครือข่ายความร่วมมือในรูปแบบที่ 2 (C2 Model) มีรายละเอียดของขั้นตอนและวิธีการ ดังนี้

- ขั้นที่ 1 การสร้างเครือข่ายพหุภาคี โดยการจัดประชุมสัมมนาร่วมกันระหว่างกลุ่มโรงเรียนขนาดเล็ก กลุ่มผู้นำชุมชน กลุ่มวัด กลุ่มองค์การบริหารส่วนท้องถิ่น กลุ่มองค์กรรัฐและเอกชน และกลุ่มภาคีต่าง ๆ ในชุมชน เพื่อวิเคราะห์ปัญหาและความต้องการในการพัฒนาคุณภาพการศึกษาของโรงเรียนขนาดเล็ก ประมาณ 20 คน
- ขั้นที่ 2 เครือข่ายพหุภาคีร่วมกันกำหนดเป้าหมายและวางแนวทางในการพัฒนาคุณภาพการศึกษาร่วมกัน โดยการจัดประชุมสัมมนา ประมาณ 20 คน
- ขั้นที่ 3 ตัวแทนบุคลากรโรงเรียนเครือข่ายและกลุ่มภาคีต่างๆ ศึกษาดูงานโรงเรียนขนาดเล็กที่ประสบความสำเร็จในด้านที่ตรงกับเป้าหมายการพัฒนาคุณภาพการศึกษาของกลุ่มเครือข่ายโรงเรียนขนาดเล็กในชุมชน
- ขั้นที่ 4 เครือข่ายพหุภาคีร่วมกันระดมความคิดเห็นเพื่อวิเคราะห์ศักยภาพของตนเองและกำหนดแผนปฏิบัติงานในการพัฒนาคุณภาพการศึกษา โดยการเสนอความต้องการและข้อคิดเห็นจากภาคีเครือข่ายภายนอก ถึงความเป็นไปได้ในการให้การสนับสนุนโรงเรียน เช่น การจัดเตรียมแหล่งเรียนรู้ การสนับสนุนสื่อการเรียนรู้ การส่งผู้บุคลากรที่มีชำนาญด้านต่าง ๆ ให้ความรู้แก่นักเรียนหรือครูที่สอดคล้องกับความต้องการของโรงเรียนเครือข่าย รวมถึงงบประมาณต่าง ๆ
- ขั้นที่ 5 การฝึกอบรมเชิงปฏิบัติการเพื่อเสริมสร้างความเข้มแข็งเชิงวิชาการให้กับบุคลากรของโรงเรียนขนาดเล็ก
- ขั้นที่ 6 เครือข่ายพหุภาคีร่วมกันเตรียมความพร้อมเพื่อรองรับการดำเนินงานตามแผนปฏิบัติงานของเครือข่ายระหว่างโรงเรียนและสะท้อนผลการดำเนินงานสำหรับการเตรียมความพร้อมในการดำเนินงานต่อไป โดยการจัดประชุมประมาณ 20 คน

ดังแผนภาพ

การเก็บรวบรวมข้อมูล

ก่อนเริ่มดำเนินการวิจัย คณะผู้วิจัยได้ทำหนังสือถึงผู้อำนวยการสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษา ประถมศึกษานครปฐม เขต 1 เพื่อรับทราบการดำเนินโครงการวิจัย หลังจากนั้นจึงเริ่มดำเนินการวิจัย โดยการลงพื้นที่ไปแนะนำตัวกับกลุ่มเป้าหมายทั้ง 6 โรงเรียน เก็บรวบรวมข้อมูลตามขั้นตอนการสร้าง เครือข่ายพหุภาคีทั้ง 2 รูปแบบ โดยใช้การสัมภาษณ์ การสนทนากลุ่มย่อย การประชุมสัมมนา การศึกษาดูงาน และการสังเกตการณ์ภาคสนามกับผู้ที่มีส่วนเกี่ยวข้องโรงเรียนขนาดเล็กและพหุภาคี ต่าง ๆ ได้แก่ ผู้บริหารสถานศึกษา ครู นักเรียน ผู้ปกครอง คณะกรรมการสถานศึกษา ศึกษาพิเศษ ผู้นำชุมชน พระสงฆ์ หัวหน้าและเจ้าหน้าที่หน่วยงานราชการในพื้นที่ และเจ้าของบริษัทห้างร้าน

การตรวจสอบและวิเคราะห์ข้อมูล

ภายหลังการรวบรวมข้อมูลทำการตรวจสอบและวิเคราะห์ข้อมูลเชิงคุณภาพที่ได้จากการ สัมภาษณ์ การสนทนากลุ่มย่อย การประชุมสัมมนา การศึกษาดูงาน และการสังเกต โดยการวิเคราะห์ เนื้อหา (Content analysis) เพื่อสร้างข้อสรุปให้เห็นถึงกระบวนการสร้างเครือข่ายความร่วมมือพหุภาคี ในแต่ละรูปแบบโดยการเขียนพรรณนาความให้เห็นกระบวนการตั้งแต่เริ่มต้นดำเนินการวิจัย กล่าวคือ การวิเคราะห์ปัญหาและความต้องการ การกำหนดเป้าหมายและวางแผนทางในการพัฒนาคุณภาพ การศึกษา การเสริมประสบการณ์โดยการศึกษาดูงานโรงเรียนขนาดเล็ก การกำหนดแผนปฏิบัติงาน การฝึกอบรมเชิงปฏิบัติการ และการเตรียมความพร้อมการดำเนินงานตามแผนปฏิบัติงานในเบื้องต้น รวมทั้งความเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นในระหว่างดำเนินการวิจัย หลังจากนั้นได้ทำการวิเคราะห์ เปรียบเทียบรูปแบบกระบวนการสร้างเครือข่ายความร่วมมือพหุภาคีระหว่างรูปแบบที่ 1 และรูปแบบ ที่ 2 ในประเด็นที่เกี่ยวกับขั้นตอนและวิธีการสร้างเครือข่ายความร่วมมือพหุภาคี และผลการสร้าง เครือข่ายความร่วมมือพหุภาคี ตามวัตถุประสงค์ของการวิจัย

บทที่ 4

ผลการวิจัย

การสร้างเครือข่ายความร่วมมือพหุภาคีระหว่างสถาบันการศึกษา โรงเรียน ชุมชน วัด องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น องค์กรรัฐและเอกชนต่าง ๆ ในการพัฒนาคุณภาพการศึกษาของโรงเรียนขนาดเล็ก ซึ่งผู้วิจัยได้กำหนดรูปแบบกระบวนการสร้างเครือข่ายออกเป็น 2 รูปแบบ ผลการศึกษาแบ่งออกเป็น 3 ตอน ได้แก่

ตอนที่ 1 การสร้างเครือข่ายความร่วมมือในรูปแบบที่ 1 (C1 Model)

ตอนที่ 2 การสร้างเครือข่ายความร่วมมือในรูปแบบที่ 2 (C2 Model)

ตอนที่ 3 การเปรียบเทียบรูปแบบกระบวนการสร้างเครือข่ายความร่วมมือพหุภาคี

ตอนที่ 1 การสร้างเครือข่ายความร่วมมือในรูปแบบที่ 1 (C1 Model)

กระบวนการสร้างเครือข่ายความร่วมมือในรูปแบบที่ 1 เริ่มต้นจากการสร้างเครือข่ายภายในโรงเรียน การสร้างเครือข่ายระหว่างโรงเรียน และการสร้างเครือข่ายพหุภาคี มี 7 ขั้นตอน ซึ่งขั้นตอนที่ 6 และ 7 ดำเนินการร่วมกับโรงเรียนในกลุ่มเครือข่ายที่ 2 ส่วนขั้นตอนที่ 1 – 5 ดำเนินการเฉพาะโรงเรียนในกลุ่มเครือข่ายที่ 1 ผลการดำเนินการวิจัย มีรายละเอียดดังต่อไปนี้

1. วิเคราะห์ปัญหาและความต้องการในการพัฒนาคุณภาพการศึกษา

การวิเคราะห์ปัญหาและความต้องการของแต่ละโรงเรียน เป็นการสร้างเครือข่ายภายในโรงเรียน โดยการจัดประชุมสัมมนาในแต่ละโรงเรียนเพื่อระดมความคิดเห็นจากครู ผู้บริหารโรงเรียน ตัวแทนคณะกรรมการสถานศึกษา ตัวแทนผู้ปกครอง และนักวิจัย ผลการวิเคราะห์ปัญหาและความต้องการของแต่ละโรงเรียนมีดังนี้

1.1 โรงเรียนวัดไร่แตงทอง

สภาพทั่วไปของโรงเรียนวัดไร่แตงทอง ซึ่งตั้งอยู่หมู่ที่ 7 ตำบลทุ่งลูกนก อำเภอกำแพงแสน จังหวัดนครปฐม เปิดสอนตั้งแต่ระดับชั้นอนุบาลปีที่ 1 – ชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 ในปีการศึกษา 2557 มีนักเรียน จำนวน 39 คน มีผู้อำนวยการ 1 คน แต่ในวันที่ 1 ตุลาคม 2557 ไม่มีผู้อำนวยการแล้ว เนื่องจากย้ายไปอยู่โรงเรียนอื่น มีครูประจำการ 2 คน ครูอัตราจ้าง 3 คน นักการภารโรง 1 คน และแม่ครัว 1 คน ปัจจุบันมีอาคารเรียนสองชั้น 1 หลัง ห้องเรียนระดับชั้นอนุบาล ห้องสมุด โรงอาหาร สนามกีฬาและสนามเด็กเล่น ประชาชนส่วนใหญ่ประกอบอาชีพเกษตรกรรม เช่น ทำไร่ไถนา เลี้ยงโคนม เป็นต้น ดังภาพ

ภาพที่ 4 แสดงสภาพทั่วไปของโรงเรียนวัดไร่แตงทอง

ผลจากการจัดประชุมสัมมนาครู ผู้บริหารโรงเรียน ตัวแทนคณะกรรมการสถานศึกษา ตัวแทนผู้ปกครอง และนักวิจัย รวมจำนวน 17 คน เมื่อวันที่ 29 กันยายน 2557 เวลา 09.00 – 11.00 น. พบว่า โรงเรียนวัดไร่แตงทอง มีสภาพปัญหาและความต้องการ สรุปได้ดังนี้

สภาพปัญหา

1) ครู

- มีจำนวนน้อย ไม่มีครูจบใหม่มาบรรจุ ทำให้ผู้ปกครองไม่ส่งลูกมาเรียน
- ไม่ใช่คนในพื้นที่ ขาดการประสานงาน การเยี่ยมบ้าน ต้องเดินทางไกลไป-กลับบ้าน
- มีภาระหน้าที่ต้องรับผิดชอบมาก มีภาระทางบ้าน
- ไม่มีบ้านพักครู ไม่ได้รับความสะดวกสบายและไม่ปลอดภัย

2) เด็กนักเรียน ขาดศักยภาพ ความพร้อมและฐานะ

3) ผู้ปกครอง

- ไม่มีเวลามาพบครู เพราะมีภาระหน้าที่มาก
- มีค่านิยมให้ลูกเรียนที่อื่น เพราะคิดว่าโรงเรียนอื่นดีกว่าหรือเก่งกว่า

4) ผู้อำนวยการต้องเดินทางไปประชุมไกล เสียเวลาและค่าน้ำมันรถมาก

5) ขาดสื่ออุปกรณ์การเรียนการสอนหรือมีแต่ไม่เพียงพอ เช่น เครื่องคอมพิวเตอร์

6) ขาดงบประมาณ เพราะจำนวนเด็กมีน้อย

7) ขาดการประชาสัมพันธ์ ไม่มีการประชุมชี้แจงระหว่างผู้ปกครองกับโรงเรียน

8) สถานที่

- ขาดความสะดวกสบายทั้งอาหารการกินและความปลอดภัย ทำให้ครูไม่อยู่บ้านพักและมีภาระทางบ้านที่ต้องคอยดูแล
- ไม่มีศูนย์เด็กเล็ก ไม่สามารถเข้าศึกษาต่อชั้น ป.1 ได้เหมือนกับที่อื่น

ความต้องการ

- 1) มีครูครบชั้นและจบตรงเอก โดยเฉพาะสาขาวิชาภาษาอังกฤษ
- 2) ปรับเงินเดือนครูอัตราจ้างเป็นวุฒิปริญญาตรี อย่างน้อยให้ได้เดือนละ 10,000 บาท
- 3) มีครูไปเยี่ยมเด็กนักเรียนและผู้ปกครองที่บ้านในตอนเที่ยงหรือตอนเย็น
- 4) ผู้ปกครองช่วยประชาสัมพันธ์และบอกต่อว่าโรงเรียนมีคุณภาพ โดยได้รับรางวัลจากสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษานครปฐม เขต 1 มีผลการสอบ O-NET มีระดับการพัฒนาสูงขึ้นเป็นลำดับที่ 1

ผู้วิจัยมีข้อสังเกตว่า โรงเรียนกับชุมชนมีความสัมพันธ์ไม่ค่อยราบรื่นมากนัก มีข้อโต้แย้งกันบ้างในระหว่างการประชุมสัมมนา

ภาพที่ 5 แสดงการประชุมสัมมนาเพื่อวิเคราะห์ปัญหาและความต้องการโรงเรียนวัดไร่แตงทอง

ตัวอย่างความคิดเห็นของผู้เข้าร่วมประชุมสัมมนาโรงเรียนวัดไร่แตงทอง มีดังต่อไปนี้

ผู้อำนวยการโรงเรียนได้กล่าวถึงครูและผู้ปกครองว่า “...โรงเรียนเราตั้งแต่เปิดมาหลายสิบปีมาแล้ว ยังไม่มีครูท้องถิ่นสักคนหนึ่ง เป็นปัญหาอย่างหนึ่งว่า การเยี่ยมบ้านก็ดี การมาทำงานก็ดี การติดต่อสื่อสารก็ดี คนที่จะติดต่อสื่อสารได้ดีที่สุด คือ คนในพื้นที่ด้วยกัน ถ้าในโรงเรียนเรามีครูในพื้นที่สักคนหนึ่งเป็นแกนนำ การประสานงานจะดีมาก เพราะมีความใกล้ชิดสนิทสนม ครูของเรามาจากต่างจังหวัดหรือต่างอำเภอ อย่างน้อยเดินทางมาสอนใช้เวลาเป็นชั่วโมงกันทุกคน บางคนมาจากจังหวัดกาญจนบุรี บางคนมาจากอำเภอบ้านโป่ง ซึ่งเราก็เห็นใจในการติดต่อกับผู้ปกครองหรือเด็ก ผู้ปกครองก็ไม่ค่อยมีเวลามาหาครูเหมือนกัน เพราะว่าภารกิจหน้าที่มันรัดตัว กิจกรรมต่าง ๆ ของครูก็เยอะ ครู 1 คน ต้องสอน 2 ชั้น ไม่ได้สอนชั้นเดียว บางคนบางทีก็ต้องสอน 3 ชั้น 4 ชั้น ก็มี ซึ่งเหมือนสมัยโบราณที่เราเรียนปัจจุบันไม่น่าจะมีแล้ว ไม่ทันเขา เกิดปัญหา เด็กก็เลื่อนไหลไปเรียนที่อื่นที่คิดว่าโรงเรียนใหญ่ดีกว่า มีครูมากกว่า วิทยาการใหม่กว่า เราต่างด้วยเหตุปัจจัยทั้งหลายทั้งปวงนี้...”

ครูท่านหนึ่งได้กล่าวถึงเรื่องจำนวนครู งบประมาณ สื่อการเรียนการสอนว่า “...ครูในโรงเรียนเรามีน้อย ไปจ้างเด็กมาสอน 1 คน โดยงบประมาณของ อบต. และได้เจียจครายได้เล็กน้อย ๆ น้อย ๆ ไปจ้างมาอีก 2 คน วันนี้เราพอมีเงินจ้างมาได้ แต่วันไหนเราไม่มี เราก็จ้างเขาไม่ได้ เพราะไม่มีงบประมาณ เราต้องไปหากันเอง มีเครื่องคอมพิวเตอร์ที่ใช้การได้แค่ 5 เครื่อง ต้องไปซื้อมาเอง เราไม่ได้รายได้จากที่อื่นมาช่วยเหลือ...”

ผู้อำนวยการโรงเรียนได้กล่าวถึงจำนวนครูว่า “...โรงเรียนที่มีเด็กเยอะ ครูก็ต้องเยอะตามไป ทำให้ครูนัดเป็นรายวิชาและสอนเป็นรายวิชาได้ แต่ในกรณีของโรงเรียนเรา ต้องแยกเป็น 8 ชั้นเรียน ตั้งแต่อนุบาล 1 ถึงชั้น ป.6 มีครูแค่ 3 คน หมดลัทธิที่ทำแบบโรงเรียนใหญ่ ๆ...”

ครูท่านหนึ่งได้กล่าวถึงจำนวนครูว่า “...ตอนนี้เรามีนักเรียนทั้งหมด 40 คน มีอัตราครูได้ 2 คน ครูเกินเกณฑ์มา 1 คน แต่ถ้าเรามีนักเรียน 41 คน ก็จะมีครูได้ 3 คน ต่างกันนิดเดียว ตอนนี้มีครู 2 ท่าน ได้เขียนย้ายและมีโอกาสย้ายได้ ส่วน ผอ.ก็มีอายุมากแล้วก็อยากย้ายไปใกล้บ้าน ถ้าครู 2 คน ย้ายได้ก็จะเหลือครูเพียงคนเดียว และถ้า ผอ.ย้ายได้อีกคนก็ไม่มีผู้บริหาร ครูพัชราภรณ์ก็ต้องรักษาการ เพราะฉะนั้นโรงเรียนเรายังไปกันใหญ่เลย ต้องสอนแบบทางไกลผ่านดาวเทียมจากไกลกังวล ได้งบประมาณมาช่วย 79,000 บาท...”

คณะกรรมการสถานศึกษาได้กล่าวถึงโรงเรียนว่า “...ผู้ปกครองบอกว่าโรงเรียนไร้ประสิทธิภาพในด้านของครู ในที่นี้ผมก็มาคิดว่า ครู 3 ท่าน สอน 8 ชั้นเรียน เวลาสอนคงไม่สามารถสอนหรือดูแลได้ทั่วถึง...”

คณะกรรมการสถานศึกษาได้กล่าวถึงครูว่า “...การเข้าถึงเด็ก การไปเยี่ยมบ้านของลูกศิษย์ ทำให้ผู้ปกครองได้รู้ว่าโรงเรียนของเรามีประสิทธิภาพอย่างไร...”

ครูท่านหนึ่งได้กล่าวถึงปัญหาของครูในการไปเยี่ยมบ้านว่า “...การไปเยี่ยมบ้านเราจะใช้เวลาเดินทางในตอนเย็น ประมาณ 1 ชั่วโมง กลับอีก 1 ชั่วโมง กว่าจะถึงบ้านตัวเองเกือบ 6 โมงเย็น ตอนเช้าต้องออกมาตั้งแต่ 6 โมง พ่อแม่ไม่เคยเห็นหน้า อันนี้คือปัญหาของครู ซึ่งมันเป็นหน้าที่ราชการเราก็ต้องทำให้ดีที่สุด...”

ครูท่านหนึ่งได้กล่าวถึงสาเหตุที่เด็กนักเรียนมีจำนวนน้อยลงว่า “...โรงเรียนนี้จากเดิมมีนักเรียน 200 กว่าคน ลดลงมาเรื่อย ๆ มันเป็นค่านิยมของผู้ปกครองมากกว่า ส่งลูกไปเรียนไกล ๆ พูดปากต่อปากว่า โรงเรียนอื่นมีประสิทธิภาพดีกว่า ความจริงในปีนี้โรงเรียนเราสอบโอเน็ตได้ที่ 1 ของระดับเขต ได้รับรางวัลทั้งโล่ เกียรติบัตร และเงินรางวัล 10,000 บาท เราไม่ได้เอาเงินเข้ากระเป๋าคณะครู แต่นำมาจัดซื้อวัสดุเพื่อนำมาส่งเสริมการเรียนการสอน แต่ยังไม่ได้ออกคณะกรรมการสถานศึกษา เพราะยังไม่ได้ประชุม เราขาดงบประมาณในการจ้างบุคลากร สื่อเทคโนโลยีเราก็ไม่มี...”

ครูอัตราจ้างท่านหนึ่งได้กล่าวถึงโรงเรียนว่า “...ในเรื่องของการสอนไม่มีปัญหาอะไร เป็นครูที่จบใหม่ ไฟแรง จบมาปี 54 ยังไม่ได้บรรจุ ยังเป็นอัตราจ้างอยู่ เป็นคนในพื้นที่จะโดนพูดรอกใส่หูตลอดว่า โรงเรียนไม่มีคุณภาพ โรงเรียนไม่ดี เมื่อได้เข้ามาสัมผัส ไม่ได้เป็นอย่างที่คนอื่นเขาว่ามา เขามโนภาพไปเองว่ามันไม่ดี เรามีหลักฐานในการพัฒนา เช่น นักเรียนของเรามีคุณภาพ ถึงแม้ว่าในภาพรวมจะมีครูน้อย นักเรียนน้อย แต่ความใกล้ชิดระหว่างครูกับนักเรียนมีมาก เป็นข้อดี ถ้าเปรียบเทียบกับโรงเรียนเอกชนที่จบมา ครู 1 คนต่อนักเรียน 40-50 คน ความใกล้ชิดระหว่างครูกับนักเรียนจะห่างเหิน เมื่อใกล้ชิดนักเรียนมากก็จะจี๋ได้ง่ายขึ้น ครูน้อยไม่ใช่ปัญหา ปัญหาอยู่ข้างนอกโรงเรียนมากกว่า คือ ชุมชน คนในชุมชนหน่วยงานราชการ ส่วนอื่น ๆ ที่ต้องมาช่วยให้โรงเรียนอยู่รอด...”

ผู้อำนวยการโรงเรียนได้กล่าวถึงเรื่องบ้านพักครูว่า “...การอยู่บ้านพักครูบางทีก็ไม่ได้ปลอดภัย อาหารการกินก็ไม่สะดวก ครูเองก็มีพ่อแม่และครอบครัวที่ต้องดูแล สามารถเดินทางไปกลับได้ จึงยอมเปลืองค่าใช้จ่าย...”

ครูได้กล่าวถึงเรื่องการประชาสัมพันธ์ว่า “...โรงเรียนขาดการประชาสัมพันธ์ในเรื่องต่าง ๆ ที่จริงก็มีการประชุมทุกภาคเรียน ภาคเรียนละ 2 ครั้ง แต่เราไม่มีหนังสือเชิญ ตอนนี้อย่างไม่ได้ทำป้าย ไม่ค่อยได้เจอกับคณะกรรมการสถานศึกษาและผู้ปกครอง แต่ สมาชิก อบต. รู้แล้ว เพราะว่าลูกเป็น 1 ใน 4 ที่ได้คะแนนสูง...”

ครูท่านหนึ่งได้กล่าวถึงเด็กนักเรียนว่า “...เด็กที่มีโอกาสก็ไปเรียนโรงเรียนที่ไกล ๆ เด็กที่เหลือ คือ ไม่มีความสามารถทั้งด้านฐานะ ด้านครอบครัว มีความบกพร่อง ด้อยโอกาสทางด้านอื่น ๆ ซึ่งก็เป็นปัญหาสำหรับครู ไม่ใช่เด็กน้อยแล้วดีพร้อม...”

ผู้อำนวยการโรงเรียนได้กล่าวถึงการเดินทางไปประชุมว่า “...การไปประชุมที่เขต ครั้งหนึ่งใช้เวลาเกือบ 1 วัน ต้องใช้เวลาเดินทางไป-กลับ 2 ชั่วโมง เป็นมา 10 ปี คิดวันละ 100 บาท ใช้เงินไปล้านกว่าบาท ครูเราต้องอดทน ไม่เคยย้ายไปไหน เพราะอยากจะอยู่ใช้ชีวิต ตรงนี้ เจตนารมณ์ของผมต้องการพัฒนาจริง ๆ เพียงแต่ว่าครูเราน้อยและต่างพื้นที่ งบประมาณก็น้อย แต่เราก็พยายามทำ ปีนี้จะขอย้ายไปโรงเรียนใกล้ ๆ บ้าน เนื่องจากสุขภาพ ไม่ดี ใกล้เกษียณ และอายุมากแล้ว...”

ครูท่านหนึ่งได้กล่าวถึงการพัฒนาโรงเรียนว่า “...โรงเรียนจะพัฒนาสิ่งต่าง ๆ ได้ ผู้บริหารหมู่บ้าน ผู้บริหารโรงเรียน วัด ต้องเข้ามาร่วมมือกัน...”

ผู้อำนวยการโรงเรียนได้กล่าวถึงความต้องการว่า “...ขอให้ช่วยประชาสัมพันธ์กัน บางสิ่งอย่างอย่างที่ไม่เข้าใจกันหรือข้อมูลยังไม่ชัดเจน พวกเราที่รู้และเข้าใจก็ต้องช่วยบอก ต่อไปด้วยว่า โรงเรียนเราถึงแม้เป็นโรงเรียนเล็ก เด็กน้อย ครูไม่พอ แต่คุณภาพก็ยังใช้ได้ ผวก ผู้นำหมู่ 7 ว่า อยากให้โรงเรียนเจริญเราก็ต้องทำแผนพัฒนา งบประมาณก็เป็นไปตามแผน...”

ครูได้กล่าวถึงความต้องการว่า “...ต้องการให้มีคุณครูเยอะขึ้น มีงบประมาณไป จ้างครูมาเพิ่มให้ครบชั้นและได้เงินเดือนอย่างน้อยเดือนละ 10,000 บาท และมีครูเฉพาะทาง ที่จบสาขาวิชาและประเมินผล สาขาประถมศึกษา และสาขาภาษาอังกฤษ...”

1.2 โรงเรียนวัดหนองจิก

สภาพทั่วไปของโรงเรียนวัดหนองจิก ซึ่งตั้งอยู่หมู่ที่ 8 ตำบลทุ่งลูกนก อำเภอกำแพงแสน จังหวัดนครปฐม เปิดสอนตั้งแต่ระดับชั้นอนุบาลปีที่ 1 ถึงชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 ในปีการศึกษา 2557 มีนักเรียน จำนวน 125 คน มีผู้อำนวยการ 1 คน ครูประจำการ 6 คน ครูอัตราจ้าง 4 คน ปัจจุบันมี อาคารเรียนสองชั้น 1 หลัง ห้องเรียนระดับชั้นอนุบาล ห้องสมุด โรงอาหาร สนามกีฬาและสนามเด็กเล่น ประชาชนส่วนใหญ่ประกอบอาชีพเกษตรกรรม เช่น ทำไร่อ้อย ข้าวโพดฝักอ่อน หน่อไม้ฝรั่ง เลี้ยงโคนม เป็นต้น ดังภาพ

ภาพที่ 6 แสดงสภาพทั่วไปของโรงเรียนวัดหนองจิก

ผลจากการจัดประชุมสัมมนาครู ผู้บริหารโรงเรียน ตัวแทนคณะกรรมการสถานศึกษา ตัวแทนผู้ปกครอง และนักวิจัย รวมจำนวน 25 คน วันที่ 2 ตุลาคม 2557 เวลา 13.00 – 15.00 น. พบว่า โรงเรียนวัดหนองจิก มีสภาพปัญหาและความต้องการ สรุปได้ดังนี้

สภาพปัญหา

- 1) ครู
 - จบไม่ตรงเอก ได้แก่ คณิตศาสตร์ วิทยาศาสตร์ ภาษาอังกฤษ ภาษาไทย
 - ไม่บรรจุคนในพื้นที่เป็นครู ทำให้มีการขอย้ายกลับบ้าน ครูคนอื่นต้องมาสอนแทนในวิชาวิทยาศาสตร์ ซึ่งไม่มีความถนัดหรือความเชี่ยวชาญ
- 2) เด็กนักเรียน ครอบครัวแตกแยก ขาดเรียนบ่อยเพราะต้องไปช่วยผู้ปกครองทำมาหากิน และมีเด็กพิเศษกว่า 20 คน กระจายตามชั้นเรียนต่าง ๆ
- 3) ผู้ปกครองต้องไปทำมาหากินและให้เด็กไปช่วยทำงาน
- 4) ขาดสื่อการเรียนการสอน เช่น คอมพิวเตอร์ สัญญาณอินเทอร์เน็ตและโทรศัพท์ที่ไม่ดี
- 5) หลักสูตรมีการเปลี่ยนแปลงบ่อย มีเนื้อหาหายาก ผู้ปกครองไม่สามารถช่วยสอนเด็กให้ทำการบ้านได้ เช่น วิชาภาษาอังกฤษ
- 6) งบประมาณที่รัฐบาลให้มามีน้อย
- 7) อาคารสถานที่ไม่เพียงพอกับจำนวนเด็กนักเรียนที่มีทั้งห้องเรียน โต๊ะเก้าอี้สำหรับเด็กอนุบาล โรงอาหารมีสุนัขและแมวเยอะ เพราะมีคนมาปล่อยทิ้ง รวมทั้งรั้วโรงเรียนผุ ไม่ได้มาตรฐาน ทำให้เด็กเดินรูดรั้วกลับบ้านหรืออาจถูกรถชน

ความต้องการ

- 1) สถานที่ ได้แก่
 - อาคารเรียน
 - โต๊ะและเก้าอี้ สำหรับเด็กอนุบาลและครู
 - ห้องน้ำและที่ล้างหน้าแปรงฟัน สำหรับเด็กอนุบาล
 - รั้วรอบโรงเรียนที่ได้มาตรฐาน
 - ถนนภายในโรงเรียนเทพื้นคอนกรีตหรือลาดยาง
 - ลานกีฬาและสนามเด็กเล่น
 - ทางม้าลายหรือสัญลักษณ์ก่อนถึงโรงเรียน
- 2) มีการกระจายนักเรียนไปในแต่ละพื้นที่ ไม่ควรยุบโรงเรียน
- 3) มีการพูดคุยระหว่างครูและผู้ปกครอง เพื่อแก้ปัญหาร่วมกันโดยใช้คำพูดง่าย ๆ

ภาพที่ 7 แสดงการประชุมสัมมนาเพื่อวิเคราะห์ปัญหาและความต้องการโรงเรียนวัดหนองจิก

ตัวอย่างความคิดเห็นของผู้เข้าร่วมประชุมสัมมนาโรงเรียนวัดหนองจิก มีดังต่อไปนี้

ผู้อำนวยการโรงเรียนได้กล่าวถึงปัญหาของโรงเรียนว่า “...ปัจจุบันอาคารเรียนไม่เพียงพอกับจำนวนเด็ก เนื่องจากนักเรียนเพิ่มขึ้นจาก 70 เป็น 125 คน ทำให้อาคารเรียนไม่เพียงพอ เด็กเพิ่มขึ้นเรื่อย ๆ ห้องเรียนไม่พอ เด็กต้องเรียนรวมกัน ป.1-2 ป. 3-4 ป.5-6 ใช้ห้องเรียนแค่ 3 ห้อง บางครั้งต้องเรียนที่หอประชุม นอกจากนี้ยังมีปัญหาเรื่องสนามและ น้ำท่วม ไม่มีสถานที่ฝึกซ้อมกีฬา สุนัขเยอะ อยากให้ทำหมัน เพราะชาวบ้านนำมาปล่อย สัญญาณโทรศัพท์มีปัญหา งบประมาณน้อย ขาดสื่อการเรียนการสอน เช่น ห้องเรียนอัจฉริยะต่าง ๆ คอมพิวเตอร์ไม่เพียงพอ สัญญาณอินเทอร์เน็ตไม่เสถียร เด็กค้นคว้าหาความรู้ลำบาก สัญญาณรั้วโรงเรียนไม่มีมาตรฐาน เดิมไม่มีรั้ว เด็กออกไปวิ่งเล่นเสี่ยงเกิดอุบัติเหตุ เพราะครูไม่สามารถนั่งดูเด็กได้ตลอดเวลา ไม่มีห้องน้ำสำหรับเด็กอนุบาล มีแต่ห้องน้ำสำหรับเด็กโต เด็กอนุบาลเข้าไม่ได้ ได้ของงบประมาณก่อสร้างจาก สพฐ.ไปแล้ว แต่ไม่ได้ ไม่มีงบสำหรับเด็กอนุบาล และ อบต. ก็ให้ไม่ได้ เพราะผิดข้อบัญญัติ เนื่องจากไม่ได้สร้างที่ อบต. โดย อบต.ได้เข้ามาช่วยโรงเรียนได้บ้างในเรื่องกิจกรรมกีฬา ศิลปะ และอาหารกลางวัน ให้โรงเรียนละ 5,000 บาท และจ้างครูพี่เลี้ยง 1 คน...”

ครูท่านหนึ่งได้กล่าวถึงปัญหาของครูว่า “...โรงเรียนมีครูครบชั้น แต่ไม่ตรงวิชาเอก วิชาเอกภาษาอังกฤษ วิทยาศาสตร์ คณิตศาสตร์ ภาษาไทย มีแต่ครูวิชาเอกประถมศึกษา การงาน และครูสังคมศึกษา ซึ่งมีผลต่อการสอบโอเน็ต ถ้าวิชาไหนตรงวิชาเอกก็จะมีคะแนนสูง เช่น วิทยาศาสตร์ เคยมีครูวิทยาศาสตร์มาสอนได้คะแนนสูงขึ้น 3 ปีซ้อน เป็นเรื่องของการบริหารบุคลากรที่ไม่ได้บรรจุคนในพื้นที่ ไม่ควรรับครูไกล ๆ นอกพื้นที่ น่าจะรับครูในพื้นที่ เพราะลำบากในการบริหาร พอย้ายไปแล้วโรงเรียนก็ลำบาก โรงเรียนมีสิทธิ์เลือกครูวิชาเอก แต่ถ้าวิชานั้นไม่เปิดสอบก็ต้องรอนาน วิชาเอกที่เก่ง ๆ สามารถย้ายไปได้ทุกโรงเรียน วิธีการคือ ให้ได้มาก่อน วิชาเอกอะไรก็ได้ ...”

ครูท่านหนึ่งได้กล่าวถึงการเรียนการสอนของครูว่า “...ครูไม่ตรงเอก ทำให้สอนไม่ได้ประสิทธิภาพ เพราะต้องสอนแทนครูคนที่จบตรงเอกแต่ย้ายไปแล้ว ต้องศึกษาเพิ่มเยอะในการสอนเด็ก เนื่องจากไม่ชำนาญ เช่น วิชาวิทยาศาสตร์ จะสอนเคมีก็กลัวเด็กเป็นอันตราย ไม่ถนัดเพราะไม่ได้เรียนมา แก้ปัญหาโดยการสืบค้นหาอินเทอร์เน็ตทุกอย่าง เปิดให้เด็กดู ครู 1 คน รับผิดชอบ 1-2 วิชา วิชาภาษาอังกฤษ ใช้ความรู้เก่า ๆ ที่รู้ไม่ลึกซึ้ง และสำเนียงการออกเสียงก็ไม่ได้...”

ครูท่านหนึ่งได้กล่าวถึงการบรรจุครูอัตราจ้างว่า “...สพฐ.ไม่ได้บรรจุครูอัตราจ้างทั้ง ๆ ที่มีประสบการณ์สอนมา 5 ปีแล้ว ไม่บรรจุคนเดิมทั้งที่รู้จักมูลำเนา ผู้ปกครอง และเด็กเป็นอย่างดี เปิดสอบได้เด็กรุ่นใหม่มา เด็กเก่งได้บรรจุหมด คนที่จบมานานแล้วสอบตก มีความคิดว่าถ้าอดทนสอนที่นี้มาได้ถึง 5 ปี ควรให้เป็นครู เพราะจะรู้ระบบงานทุกอย่าง...”

ผู้ปกครองได้กล่าวถึงปัญหาของตนเองว่า “...ต้องทำมาหากิน ไม่มีเวลาดูแลลูก ไม่ได้ส่งเสริมด้านการเรียนของลูก พอลูกโตหน่อยก็ต้องให้ไปช่วยงานที่บ้าน ส่วนหลักสูตรก็เปลี่ยนไปมาก ทำให้ไม่สามารถสอนการบ้านลูกได้ เพราะสมัยก่อนไม่เคยเรียน เช่น วิชาภาษาอังกฤษ...”

ผู้อำนวยการโรงเรียนได้กล่าวถึงเด็กว่า “...เด็กขาดความอบอุ่น ไม่มีใครใส่ใจ เนื่องจากมีปัญหาทางครอบครัว พ่อแม่ทะเลาะกัน แยกทางกัน ทูบตีกัน ทำให้ปิดกั้นตนเองต่อการเรียน มีปัญหาเรื่องการอ่านหนังสือไม่ออก และมีเด็กพิเศษที่บกพร่องในการเรียนรู้ อ่านไม่ออก อ่านไม่คล่อง อ่านช้า และสะกดคำ มีเด็กพิเศษ 20 คน ผ่านการคัดกรอง กระจายอยู่ทุกระดับชั้น มีการรับมือโดยให้ครูวางแผนการเรียนรู้เฉพาะและใช้การสังเกต โดยแยกออกจากเด็กปกติ บางที่ผู้ปกครองไม่เข้าใจ เกรดของเด็กพิเศษกับเด็กธรรมดาเทียบกันไม่ได้ มีเด็กต่างด้าวเข้ามาเรียนเยอะ ก็ช่วยให้ได้เรียน ยิ่งช่วยยิ่งมาเรียนเยอะ...”

ผู้อำนวยการได้กล่าวถึงความต้องการของโรงเรียนว่า “...โรงเรียนต้องการอาคารห้องเรียน รั้วโรงเรียนที่ได้มาตรฐาน ถนนคอนกรีตหรือลาดยาง โต๊ะสำหรับเด็กอนุบาลและครู สนามกีฬา ทางม้าลายหรือสัญลักษณ์ก่อนเข้าโรงเรียน ห้องน้ำ ที่ล้างหน้า แปรงฟัน สำหรับเด็กอนุบาล และอยากให้ครูกับผู้ปกครองพูดคุยกัน เพื่อจะได้เข้าใจตรงกัน เพื่อช่วยกันแก้ปัญหา มีการกระจายนักเรียนในพื้นที่ ไม่อยากให้โรงเรียนยุบ และอยากให้มีการขับเคลื่อน

ชุมชนให้เห็นความสำคัญของโรงเรียนในพื้นที่ ช่วยกันรักษา ช่วยกันบำรุง ช่วยกันสร้างให้โรงเรียนเป็นศูนย์รวมของชุมชน อยากให้ชุมชนเข้มแข็ง...”

1.3 โรงเรียนบ้านอ้อกระทุง

สภาพทั่วไปของโรงเรียนบ้านอ้อกระทุง ซึ่งตั้งอยู่เลขที่ 106 หมู่ที่ 14 ตำบลทุ่งลูกนก อำเภอกำแพงแสน จังหวัดนครปฐม เปิดสอนตั้งแต่ระดับชั้นอนุบาลปีที่ 1 – ชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 ในปีการศึกษา 2557 มีนักเรียน จำนวน 37 คน ไม่มีผู้อำนวยการ ครูประจำการ 3 คน ครูอัตราจ้าง 1 คน พี่เลี้ยงเด็ก 2 คน เจ้าหน้าที่ธุรการ 1 คน ปัจจุบันมีอาคารเรียนสองชั้น 1 หลัง อาคารเรียนชั้นเดียว 1 หลัง ห้องสมุด โรงอาหาร สนามกีฬาและสนามเด็กเล่น ประชาชนส่วนใหญ่ประกอบอาชีพเกษตรกรรม เช่น ทำไร่อ้อย ข้าวโพดฝักอ่อน หน่อไม้ฝรั่ง เลี้ยงโคนม รับจ้างทั่วไป เป็นต้น ดังภาพ

ภาพที่ 8 แสดงสภาพทั่วไปของโรงเรียนบ้านอ้อกระทุง

ผลจากการจัดประชุมสัมมนาครู ผู้บริหารโรงเรียน ตัวแทนคณะกรรมการสถานศึกษา ตัวแทนผู้ปกครองและนักวิจัย รวมจำนวน 17 คน วันที่ 15 กันยายน 2557 เวลา 09.00 - 12.00 น. พบว่า โรงเรียนบ้านอ้อกระทุง มีสภาพปัญหาและความต้องการ สรุปได้ดังนี้

สภาพปัญหา

1) ครู

- มีจำนวนน้อย ไม่ตรงวิชาเอกและไม่ครบชั้น
- ครูอัตราจ้างเงินเดือนน้อย เดือนละ 9,000 บาท และต้องหักไปช่วยเป็นค่าจ้างครูคนอื่นอีกเดือนละ 2,500 บาท
- ตีเด็กนักเรียนที่เกรงไม่ได้

2) เด็กนักเรียน

- มีจำนวนน้อย ไปเรียนที่โรงเรียนใหญ่ เช่น โรงเรียนเทพวิทยา ซึ่งเป็นโรงเรียนเอกชน

- มีฐานะค่อนข้างยากจน ไม่มีเงิน อ่านหนังสือไม่ออก ไม่ใฝ่รู้ใฝ่เรียน ไม่มีกำลังใจ มีปัญหาที่บ้าน ครอบครัวแตกแยก ติดโทรศัพท์

- มีการสอบมากมายหลายอย่าง

3) ผู้ปกครอง

- ขาดการเอาใจใส่ ปล่อยปะละเลย ตามใจเด็ก

- มีอคติกับครูและมีความเชื่อว่าครูอัตราจ้างไม่เก่ง จึงมองข้ามโรงเรียนขนาดเล็ก

4) ผู้บริหารมีการโยกย้ายบ่อยทุก 3 ปี โรงเรียนเล็กเป็นเหมือนสถานที่ฝึกงาน

5) ขาดอุปกรณ์การเรียนการสอนและสัญญาณอินเทอร์เน็ตไม่ดี

6) นโยบาย สพท.มอบหมายงานให้เท่ากับโรงเรียนขนาดใหญ่ วันหนึ่งมีเรื่องเข้ามาทาง e-office ไม่ต่ำกว่า 10 เรื่อง

7) งบประมาณที่รัฐบาลให้มาน้อย

8) คณะกรรมการสถานศึกษาหายาก ไม่สามารถเข้าร่วมประชุมได้

ความต้องการ

1) ผู้บริหารโรงเรียน

- ควรเป็นคนในพื้นที่ ทำงานได้เต็มที่ อยู่นาน ๆ ไม่ใช่เป็นแค่สถานที่ฝึกงาน

- ให้เลื่อนตำแหน่งที่ผลงาน ไม่ใช่การทำวิจัย 5 บท

- ให้ผู้บริหารโรงเรียนใหญ่ ๆ มาอยู่โรงเรียนเล็ก ๆ “ในทะเลทราย”

2) ให้งบประมาณเท่ากันระหว่างโรงเรียนเล็กกับโรงเรียนใหญ่

3) เพิ่มอัตราค่าจ้างครูให้ครบทุกชั้น โดยไม่ต้องดูจำนวนนักเรียน

4) ลดภาระงานของครู โดยเฉพาะภาระงานเชิงนโยบาย เพื่อให้ครูมีเวลาสอนเด็กนักเรียนมากขึ้น และจัดหาครูเก่ง ๆ มาสอน เช่น วิชาภาษาอังกฤษ

6) ปรับเงินเดือนให้ครูอัตราจ้างได้เงินเดือนตามวุฒิปริญญาตรี

7) ครูและบุคลากรมีความมุ่งมั่น อดทน สอนให้เต็มที่ ไม่ทำงานแบบเช้าชามเย็นชาม

8) ผู้ปกครองต้องช่วยโรงเรียนในการดูแลเด็ก อบรมสั่งสอน ทำการบ้าน มารับนักเรียนหลังเวลา 16.30 น. และเข้าร่วมกิจกรรมเมื่อโรงเรียนมีหนังสือเชิญ

9) ให้เด็กมาเรียนเพิ่มขึ้นและเก่งขึ้นทั้งในด้านวิทยาศาสตร์ คณิตศาสตร์ ภาษาไทย และเทคโนโลยีต่าง ๆ รวมทั้งกีฬามารยาทและความประพฤติ

10) คณะกรรมการสถานศึกษาต้องเสียสละเวลาเข้าร่วมประชุม ตรวจสอบการบริหารงานของโรงเรียน

11) คณะกรรมการสถานศึกษา ครูและผู้ปกครอง ต้องมีปฏิสัมพันธ์พูดคุยกันให้มากขึ้น ผู้วิจัยมีข้อสังเกตว่า โรงเรียนกับชุมชนมีความสัมพันธ์ไม่ค่อยราบรื่นมากนัก อาจขาดการพูดคุยหรือแก้ไขปัญหาาร่วมกัน

ภาพที่ 9 แสดงการประชุมสัมมนาเพื่อวิเคราะห์ปัญหาและความต้องการโรงเรียนบ้านอ้อกระทุง

ตัวอย่างความคิดเห็นของผู้เข้าร่วมประชุมสัมมนา มีดังต่อไปนี้

รักษาราชการแทนผู้อำนวยการโรงเรียนได้กล่าวถึงอัตราครูว่า “...ได้ทำข้อมูลบุคลากรส่งสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาว่า มีนักเรียน 35 คน จะมีครูได้แค่ 2 คน ต้องเขียนย้ายตัวเองออกไปด้วยความจำใจ เพราะครูเกิน เราไม่ควรไปดูที่บุคลากร ไม่ว่าจะเล็กหรือใหญ่ก็ควรจัดสรรอัตรามาให้...”

ครูอัตราจ้างท่านหนึ่งได้กล่าวถึงเรื่องการเรียนการสอนว่า “...ต้องสอนควบชั้นสอนระดับชั้น ป.2 กับ ป.3 ซึ่งจบเอกการศึกษาปฐมวัย ปีแรกที่สอนยังขาดความชำนาญ สื่ออุปกรณ์วิทยาศาสตร์ไม่มีเลย สอนได้แค่เบื้องต้น บางที่สัญญาณอินเทอร์เน็ตของโรงเรียนไม่ค่อยดี ไม่ค่อยสะดวกเท่าไร บางทีก็ใช้การสอนทางไกลช่วยได้เหมือนกัน...”

ครูอัตราจ้างท่านหนึ่งได้กล่าวถึงเรื่องเงินเดือนว่า “...เป็นครูอัตราจ้างของโรงเรียนได้เงินเดือน 9,000 บาท แต่จริงๆ แล้วได้รับแค่ 6,500 บาท เพราะต้องหักไป 2,500 บาท เพื่อช่วยครูอัตราจ้างอีก 2 คน โรงเรียนไม่รู้จะหาเงินที่ไหนมา จึงต้องช่วยกันแบบนี้ การสอนบางวิชาไม่ถนัด เพราะไม่ได้จบตรงวิชาเอก มีการเรียนทางไกลของโรงเรียนวังไกลกังวล เปิดให้เด็กดูแล้วก็ไม่เข้าใจ เพราะว่าครูไม่ถนัดตรงนั้น แต่บางวิชาที่เราถนัดเราก็สอนเองหรือทำกิจกรรมเองได้...”

ประธานคณะกรรมการสถานศึกษาได้กล่าวถึงปัญหาของโรงเรียนว่า “...ปัญหาของโรงเรียน คือ ไม่มีเด็ก เพราะว่าเด็กที่มีเงิน พ่อแม่ให้ไปเรียนโรงเรียนใหญ่กันหมด ปัญหา คือ เด็กที่มีแต่เด็กยากจน พุดง่าย ๆ เพราะไม่มีสตางค์ ไม่มีปัญญาที่จะไปก็มาเรียนที่นี่ จะทำยังไงให้เด็กที่พ่อแม่มีสตางค์จะดึงกลับมาเข้ามาเรียนที่นี่ได้ ได้ซัก 20 คน ก็ยิ่งดี เด็กมันน้อยเกินไป จะยุบหรือไม่ยุบแล้ว...”

ครูท่านหนึ่งได้กล่าวถึงปัญหาของครูและผู้ปกครองว่า “...ครูที่นี่มีจำนวนน้อย เมื่อเด็กกลับไปบ้านแล้ว ผู้ปกครองต้องทำงาน ขาดความสนใจที่จะดูว่าเด็กมีการบ้านอะไรหรือไม่ ผู้ปกครองต้องดูแลให้ลูกอ่านหนังสือเรียนหรือทบทวนที่บ้านบ้าง...”

รักษาราชการแทนผู้อำนวยการโรงเรียนได้กล่าวถึงปัญหาเกี่ยวกับเด็กและโรงเรียนว่า “...เด็กไม่ได้ตั้งเป้าหมายในชีวิตว่าจะเรียนไปเพื่ออะไร เรียนไปทำไม เรียนไปก็ตกทุกวิชา เสียใจมากที่โรงเรียนขนาดเล็กทำให้โรงเรียนขนาดใหญ่อย่างโรงเรียนศาลาตึก ประเมินสมศ. รอบ 3 ไม่ผ่าน จะโทษโรงเรียนขนาดใหญ่ก็ไม่ได้ เพราะพื้นฐาน basic ข้างล่างมันไม่ดี เหมือนเราสร้างบ้าน ส่งเด็กไปไม่ดีจะ让他ไปดันยังงี้ เมื่อจบ ป.6 ยังอ่านไม่ได้เลย อ่านหนังสือไม่แตกฉาน เราต้องมาดูที่ตัวครู มันหลายด้านหลายอย่าง ปัจจัยที่เข้ามาเป็นตัวแปร ผู้บริหารเฉลี่ยแล้ว มาอยู่ที่นี่แค่ 3 ปี แล้วก็ย้ายไปรับตำแหน่งที่อื่น เปรียบเสมือนว่ามาเรียนวิชาชีพผู้บริหารแล้วท่านก็ต้องย้ายไปตามภาระหน้าที่...”

รักษาราชการแทนผู้อำนวยการโรงเรียนได้กล่าวถึงเด็กว่า “...เด็กไม่ขยันเรียน ไม่ใฝ่รู้ใฝ่เรียน เล่นโทรศัพท์มือถือ เล่นไลน์ เล่นเกมส์ ทั้งวัน ไม่สนใจเรียน ขาดคุณลักษณะที่พึงประสงค์ ผู้ปกครองต้องมีหน้าที่ดูแลลูก ไม่ใช่บอกว่าหน้าที่อบรมสั่งสอนเป็นหน้าที่ของครู ซึ่งเป็นสิ่งที่ผิด ๆ ต้องช่วยกัน บ้าน วัด โรงเรียน ต้องประสานกันตลอดเวลา...”

ผู้ปกครองได้กล่าวถึงเด็กว่า “...เด็กสมัยนี้ติดโทรศัพท์อย่างเดียว ขนาดไปอาบน้ำ เข้าห้องน้ำ ยังเอาโทรศัพท์เข้าไปด้วยเลย ฟังเพลงไปด้วยอาบน้ำไปด้วย เด็กบางคนยังห่วยเล่น บางคนฟังพ่อแม่ บางคนก็ไม่ฟัง...เรื่องการเรียนหรือสอนการบ้าน เราไม่รู้ว่ามีวันหนึ่งเรียนอะไรไปบ้าง อ่านออกบ้างไม่ออกบ้าง เพราะเราไม่รู้ว่าครูให้การบ้านไปหรือไม่ เราไม่ได้เรียนกับเด็ก พอเราถามเด็ก เด็กมักจะบอกว่าไม่มี...”

ครูท่านหนึ่งได้กล่าวถึงเด็กและผู้ปกครองว่า “...พื้นฐานของเด็กจากบ้าน ผู้ปกครองมักตามใจ พอมาถึงโรงเรียนแต่ะไม่ได้ บอกหรือสอนอะไรบางคนจะนิ่งเฉยไม่ทำ

บางคนจะมีปฏิกริยาออกมา บางคนต่อต้าน บางครั้งเด็กไปสื่อสารกับผู้ปกครองไม่ตรงประเด็น ผู้ปกครองก็ไม่เข้ามาพบหรือทำความเข้าใจกับครู ก็เลยกลายเป็นเหมือนว่าผู้ปกครองจะให้ทำลูกหลาน แล้วก็ม็อคตินิก ๆ กับครูในโรงเรียน เรื่องการเรียน ถ้าไปบ้านเด็กจะบอกว่าไม่มีการบ้าน ผู้ปกครองไม่เคยถามลูกว่ามีการบ้านหรือไม่ แต่พอถึงโรงเรียนครูถามการบ้าน เด็กจะตอบว่าไม่ได้ทำหรือลืม คือ ไม่ได้เลย ครูก็ไม่มีสิทธิ์ทำอะไร...”

รักษาราชการแทนผู้อำนวยการโรงเรียนได้กล่าวถึงงบประมาณว่า “...โรงเรียนขนาดเล็กเปรียบเหมือนทะเลทราย ปลูกอะไรก็ไม่ขึ้น งบประมาณอะไรต่าง ๆ ก็มีน้อย ปีนี้ส่งงบประมาณไปที่เขตพื้นที่ได้งบประมาณมา 50,000 บาท ให้ซื้อหนังสือ ซื้อแบบเรียน อุปกรณ์การเรียน จ่ายค่าไฟ ค่าคอมพิวเตอร์ ให้บริหารจัดการแค่ภาคเรียนเดียว เป็นไปไม่ได้หรอก คิดหนี้ สั่งซื้อพัสดุ 20,990 บาท ยังไม่มีเงินจ่ายเลย ให้งบประมาณเราน้อยนิดเดียวจะทำอะไรได้ เราจะพัฒนาผู้เรียนได้อย่างไร ต่างกับโรงเรียนขนาดใหญ่ที่ได้งบประมาณเป็นแสน ๆ ทำไม่รัฐบาลไม่บริหารจัดการ ไม่ว่าจะเล็กหรือใหญ่เขาก็เป็นคน สิทธิมนุษยชนต้องให้เท่าเทียมกัน อย่าแบ่งกันที่จำนวนเด็ก ถ้าอย่างนั้นมันก็เป็นอยู่แบบนี้ เป็นทะเลทรายปลูกอะไรก็ไม่ขึ้น ต่อให้เอาปุ๋ยวิเศษมาลงมันก็ไม่ขึ้น เงินเป็นปัจจัยสำคัญ จะบริหารจัดการอะไรก็ไม่มี ต้องกระเสือกกระสน ต้องไปหาที่โน่นหาที่นี้มาแปะ อบจ.นครปฐม ให้ห้องเรียนอัจฉริยะมา ให้งบประมาณมาแสนกว่าบาท แต่ให้ไม่ครบ เราต้องให้ไปหาเพิ่มเอง แยะเหมือนกัน เงินเดือนก็ไม่เคยเหลือ เอาเงินมาลงทุนที่นี้ช่วยเหลือเด็ก ทุกวันนี้ต้องหาเงินสำรองเดือนละ 10,000 บาท เพื่อมาจ่ายครูอัตราจ้าง 2 คน คนละประมาณ 7,000 กว่าบาท ครูไปอบรมอะไรต้องควักเงินในกระเป๋า ให้ทุกเดือน โชคดีพ่อบ้านเขาเป็นคนในท้องที่ เราช่วยโรงเรียนนี้ เราก็ได้บุญ ผลดีมันก็จะตกกับลูกหลานของเรา ถ้าไม่มีงบประมาณให้เรามันอยู่ไม่ได้หรอก...”

รักษาราชการแทนผู้อำนวยการโรงเรียนได้กล่าวถึงความต้องการว่า “...นโยบายของ สพฐ. ควรให้ผู้บริหารอยู่ที่นี้ 5 ปี ถ้าจะทำชำนาญการหรือเชี่ยวชาญ ไม่ควรดูงานวิจัย 5 บท ให้ดูเชิงประจักษ์ มาบริหารโรงเรียนขนาดเล็กที่มันเป็น “แผ่นดินทราย” ไม่อย่างนั้นผู้บริหารโรงเรียนขนาดเล็กหนีหมด เวลาพิจารณาเงินเดือนของเขตพื้นที่ โรงเรียนขนาดเล็กจะเอาอะไรไปแข่งกับผู้บริหารโรงเรียนขนาดใหญ่ ควรมีแรงจูงใจให้กำลังใจเขา...ขอเพิ่มอัตรากำลังครูอย่าไปดูที่ว่าจำนวนเด็ก ส่งมาเลย ครูรุ่นเด็ก ๆ ที่ตักงานมีเป็นแสน ถ้าไม่ให้ประจำการ ขอให้อัตราจ้างมา สพฐ.มีงบประมาณมาให้แต่ละโรงเรียนได้จ้างเข้ามาตามวุฒิและวิชาเอก เช่น ภาษาอังกฤษ...บุคลากรต้องขยันขันแข็ง ช่วยสอนอย่าเข้าขามเย็นขาม เราเข้ามาทำอาชีพครูหรือบุคลากรในโรงเรียนด้วยความเต็มใจ ไม่มีใครบังคับ ถ้าไม่ทำงานต้องไปมองอาชีพอื่น ครูต้องเสียสละ ต้องมุ่งมั่น ต้องอดทน ต้องอยู่อย่างทรนง...ลดงานเชิงนโยบายลง เอาเรื่องที่ว่า

สำคัญ ๆ จริง ให้จัดกิจกรรมการเรียนการสอน อยู่กับเด็ก รู้ปัญหาของเด็ก...ผู้ปกครองต้องช่วยโรงเรียน ต้องคอยสอบถามว่าลูกมีการบ้านหรือไม่ ครูเขาสอนอะไรไป ผู้ปกครองต้องเซ็นรับทราบมาด้วย...คณะกรรมการสถานศึกษา ถ้าท่านมีโอกาสต้องเสียสละเวลามาประชุม ตรวจสอบการบริหารงานของโรงเรียน เดินดูห้องเรียนแต่ละห้องได้เลย ครูเขาทำกิจกรรมอะไร ไม่ผิด กฎหมาย...”

ประธานคณะกรรมการสถานศึกษาได้เสนอความต้องการว่า “...ถ้าบุคลากรทำงานเต็มที่ ปฏิบัติหน้าที่เต็มที่ สอนเต็มที่ ถ้าเป็นไปได้ก็ขอคนในท้องถิ่นบ้าง โดยเฉพาะผู้บริหาร ต้องไม่อยู่ไกลเกินไป พยายามหาคนในท้องถิ่นให้ได้ก็จะดี มีใครมาอยู่ไม่นานก็ย้ายไปอยู่ไกลเกินไปก็มาไม่ไหว การทำงานก็ไม่เต็มที่ ในด้านการสอนอยากจะเน้นในด้านวิทยาศาสตร์ คณิตศาสตร์ ภาษาไทย และเทคโนโลยีต่าง ๆ อยากให้ทันสมัยบ้าง ในด้านอื่น ๆ เช่น อบรมสั่งสอนในด้านกิริยามารยาทหรือความประพฤติ เพื่อจบไปแล้วจะได้ไม่เกรง ให้ไปเรียนต่อบ้าง จะได้มีความรู้ไปสูง ๆ จะได้หลีกเลี่ยงยาเสพติด อบายมุข อยากให้พยายามสอนให้เด็กไม่เกี่ยวข้องกับสิ่งพวกนี้...”

คณะกรรมการสถานศึกษาและผู้ปกครองมีความคิดว่า “...ต้องหางบประมาณให้เพียงพอครบทุกระดับ ให้เด็กมีความรู้พิเศษ เช่น ภาษาอังกฤษ ภาษาจีน มีครูมาสอน เราก็จะพยายามทำความเข้าใจให้ผู้ปกครองรู้ว่า โรงเรียนเราตอนนี้ดีขึ้นแล้ว เข้ามาเรียนที่นี่...”

1.4 โรงเรียนวัดห้วยผักชี

สภาพทั่วไปโรงเรียนวัดห้วยผักชี ซึ่งตั้งอยู่หมู่ที่ 23 ตำบลทุ่งลูกนก อำเภอกำแพงแสน จังหวัดนครปฐม เปิดสอนตั้งแต่ระดับชั้นอนุบาลปีที่ 1 – ชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 ในปีการศึกษา 2557 มีนักเรียน จำนวน 81 คน มีผู้อำนวยการ 1 คน ครูประจำการ 4 คน พี่เลี้ยงเด็ก 1 คน แม่ครัว 1 คน ปัจจุบันมีอาคารเรียนสองชั้น 1 หลัง ห้องเรียนระดับชั้นอนุบาล ห้องสมุด โรงอาหาร สนามกีฬาและสนามเด็กเล่น ประชาชนส่วนใหญ่ประกอบอาชีพเกษตรกรรม เช่น ทำไร่ไถนา ข้าวโพดฝักอ่อน หน่อไม้ฝรั่ง เลี้ยงโคนม เป็นต้น ดังภาพ

ภาพที่ 10 แสดงสภาพทั่วไปของโรงเรียนวัดห้วยผักชี

ผลจากการจัดประชุมสัมมนาครู ผู้บริหารโรงเรียน ตัวแทนคณะกรรมการสถานศึกษา ตัวแทนผู้ปกครอง และนักวิจัย รวมจำนวน 19 คน วันที่ 19 กันยายน 2557 เวลา 13.00 – 15.00 น. พบว่า โรงเรียนวัดห้วยผัก มีสภาพปัญหาและความต้องการ สรุปได้ดังนี้

สภาพปัญหา

1) ครู

- มีจำนวนน้อย ไม่ครบชั้น ไม่ได้รับอัตราเพิ่ม ต้องสอนทั้งวิชาหน้าที่พลเมือง ประวัติศาสตร์ พลศึกษา ซึ่งมีการะงานหลายอย่างทั้งงานสอนและงานธุรการ มีเจ้าหน้าที่ธุรการ 1 คน แต่ต้องไปทำงาน 5 โรงเรียน ต้องตอบหนังสือวันละเกือบ 20 ฉบับ
- ขาดความชำนาญการใช้อินเทอร์เน็ต
- ตีเด็กนักเรียนไม่ได้
- ขาดขวัญกำลังใจ เพราะโรงเรียนมีโอกาสได้พิจารณา 2 ชั้น ปีเว้นปี ให้กับครู 4 คน ซึ่งครูต้องรอนานถึง 8 ปี จึงจะมีโอกาสได้ 2 ชั้น

2) เด็กนักเรียน

- มีจำนวนน้อย เพราะเด็กเกิดน้อยหรือไปเรียนโรงเรียนใหญ่ ๆ บางโรงเรียนจ่ายค่าจ้างให้มาเรียนหัวละ 1,000 บาท เพื่อให้เด็กเพิ่มขึ้นและจะได้มีครูเพิ่มขึ้น
- ไม่สนใจเรียน ติดเพื่อน ติด IT ติดโทรศัพท์ ดูแต่โทรทัศน์ ไม่เคารพครูหรือผู้ใหญ่

3) ผู้ปกครอง

- รักลูก ฟังแต่ลูกเพียงฝ่ายเดียว
- มีค่านิยมให้ลูกเรียนโรงเรียนเอกชนหรือโรงเรียนขนาดใหญ่ เช่น โรงเรียนสาธิตัก โรงเรียนห้วยกระบอก เพราะเชื่อว่าโรงเรียนเล็กครูน้อยหรือไม่เก่ง

4) ผู้บริหารมีการโยกย้ายบ่อย

- 5) มีอุปกรณ์การเรียนการสอน แต่ไม่มีผู้ใช้ เพราะต้องสอนนักเรียน 2 ห้อง และสัญญาณอินเทอร์เน็ตไม่ดี ล่มบ่อย ทำให้การเรียนการสอนทางไกลใช้ไม่ได้

- 6) ผลการประเมินของ สมศ. ที่เสนอให้แก้ไขบางเรื่องทำไม่ได้ เพราะต้องใช้เวลาเยอะ เช่น สร้างกำแพงล้อมรอบ เพราะอยู่ติดถนนหรือใกล้เมรุ ส่วนผู้ที่มาประเมินอยู่โรงเรียนขนาดใหญ่หรือเป็นอดีต ผอ.มีตำแหน่งใหญ่ ไม่เข้าใจบริบทโรงเรียนขนาดเล็ก

7) งบประมาณที่รัฐบาลให้มาน้อย

- 8) คณะกรรมการสถานศึกษามาประชุมแต่คนเดิม ๆ คนที่มียศ ตำแหน่ง มีการะมาก ไม่ว่างมาประชุม

ความต้องการ

- 1) แก้วระเบียบกระทรวงศึกษาธิการเรื่องจำนวนครูต่อเด็กนักเรียน ต้องมีครูชั้นละ 1 คน ไม่ต้องคิดเรื่องกำไรขาดทุน
- 2) ขอเพิ่มอัตราครูให้ครบทุกชั้นและตรงวิชาเอก เช่น ภาษาอังกฤษ รวมทั้งภารโรง 1 คน
- 3) ลดภาระงานของโรงเรียนและครู อะไรที่ไม่เกี่ยวข้องกับโรงเรียนให้หน่วยงานอื่นเข้ามาช่วยดำเนินการ
- 4) ครูไม่ต้องเขียนหลักสูตรเอง
- 5) โรงเรียนมีส่วนร่วมในการออกข้อสอบประเมินเองให้ตรงกับหลักสูตรท้องถิ่น
- 6) ให้จัดกลุ่มกับเด็กพิเศษที่มีพัฒนาการช้า
- 7) ให้ผู้ปกครองช่วยเด็กทำการบ้านหรือท่องสูตรคูณ
- 8) โครงการหลังคาสนามเด็กเล่น
- 9) สื่อหรือหนังสือนิทานสำหรับเด็ก
- 10) เครื่องพรีนเตอร์

ภาพที่ 11 แสดงการประชุมสัมมนาเพื่อวิเคราะห์ปัญหาและความต้องการโรงเรียนวัดห้วยผักชี

ตัวอย่างความคิดเห็นของผู้เข้าร่วมประชุมสัมมนา มีดังต่อไปนี้

ผู้อำนวยการโรงเรียนได้กล่าวถึงครูว่า “...ภาระครูมีมากเกินไป ทั้งงานการเงิน งานธุรการ งานบริหารทั่วไป และงานสอน ต้องมีครูตำรวจมาช่วยสอนเรื่องยาเสพติด ครูต้องทำหลักสูตรของสถานศึกษา ครูต้องบันทึกการสอนทุกสาระวิชาที่สอนและสรุปให้ได้ว่าแต่ละวิชาเด็กแต่ละคนมีปัญหาอะไร แก้ไขอะไร ถนัดอะไร มีเจ้าหน้าที่ครูธุรการ 1 คน ต้องไป 5 โรงเรียน เพื่อส่งหนังสือราชการตอบวันละ 20 ฉบับ...ครูขาดขวัญกำลังใจในการทำงาน โรงเรียนมีโอกาสพิจารณา 2 ชั้นให้ได้ปีเว้นปีกับครู 4 คน ซึ่งครูต้องรอนานถึง 8 ปี จึงจะมีโอกาสได้ 2 ชั้น ส่วนผู้บริหารมีการย้ายบ่อย เพราะว่าย้ายแล้วได้ดี...”

ผู้อำนวยการโรงเรียนได้กล่าวถึงจำนวนเด็กและผู้ปกครองว่า “...ปัจจุบันเด็กเกิดน้อยไปเรียนโรงเรียนใหญ่ ๆ กันหมด บางโรงเรียนต้องจ้างให้มาเรียน โดยการจ่ายเงินให้ผู้ปกครองหัวละ 1,000 บาท...ผู้ปกครองรักลูกมากเกินไป ฟังแต่ลูก ไม่ยอมรับความจริง ต้องช่วยเด็กทำการบ้านหรือท่องสูตรคูณ ต้องคอยหมั่นถามเด็กบ้าง...”

ผู้ปกครองได้กล่าวถึงเรื่องการให้ลูกไปเรียนที่อื่นว่า “...ผู้ปกครองมีค่านิยมส่งลูกไปโรงเรียนใหญ่ ๆ เช่น โรงเรียนสาธิตกวิทยา โรงเรียนห้วยกระบอก เพราะที่นี่ครูมีจำนวนน้อย ไม่ครบชั้น ไม่พอสอน อาจจะดูแลเด็กไม่เต็มที่ โรงเรียนไม่ค่อยมีความพร้อม ไม่เหมือนโรงเรียนขนาดใหญ่ และมีการบอกปากต่อปากว่าโรงเรียนนั้นเด็กเก่ง จึงทำให้อยากส่งลูกไปเรียน ส่วนคนที่ยังให้เรียนอยู่ที่นี่ เพราะสงสารครู และที่นี่คือบ้านของเขา เด็กที่เก่งอยู่ที่ไหนก็เก่งด้วยตัวเอง...”

ผู้ปกครองได้กล่าวถึงเด็กว่า “...เด็กแต่ละคนจะมีปัญหาต่างกัน ดิฉัน ไม่สนใจการเรียน ดิฉัน ติตโทรศัพท์ เล่นไลน์ ผู้ปกครองเองก็ไม่ค่อยมีเวลาดูแล เด็กไม่ค่อยเคารพครู และผู้ใหญ่ ไม่ค่อยเชื่อฟัง มีบางโรงเรียนทำสัญญากับผู้ปกครองว่าอนุญาตให้ตีได้ ผู้ปกครองบางคนก็รักลูกไม่ถูกวิธี...”

ครูท่านหนึ่งได้กล่าวถึงเด็กว่า “...สำหรับตัวเองคิดว่าเป็นคนขยัน ตั้งใจสอน อาจจะเป็นที่ตัวเด็กดูที่มากเกินไปแล้วเกิดความก้าวร้าว ตีกัน เลียนแบบละคร อย่างที่เคยเจอก็มีรุ่นพี่ตีไถเงินรุ่นน้อง...”

ผู้อำนวยการโรงเรียนได้กล่าวถึงเรื่องครูและงบประมาณว่า “...ครูคนหนึ่งต้องสอน 2 ชั้น ครูอัตราจ้างที่มาเป็นพี่เลี้ยงเด็ก อบต. จ่ายให้เดือนละ 5,000 บาท ทางโรงเรียนสนับสนุนให้อีก 4,000 กว่าบาท ปีหนึ่งตกอยู่ที่ 50,000 บาท ขณะที่เราได้งบทั้งปีน้อยมาก โต๊ะที่นั่งประชุมยังต้องผ่อนอยู่เลย...”

ผู้อำนวยการโรงเรียนได้กล่าวถึงการประเมินของ สมศ.ว่า “...การประเมินของ สมศ. หากแก้ไขตามต้องใช้ทุนทรัพย์มาก เช่น โรงเรียนอยู่ใกล้วัดเกินหรืออนุบาลอยู่ติดกับเมรุ ต้องสร้างกำแพงรั้วล้อมรอบ คนที่มาประเมินเป็นคนมีความรู้ เป็นคนเก่ง เป็นคนดี เก่งเกินที่มาดูโรงเรียนประถมเล็ก ๆ แต่ละท่านอยู่โรงเรียนขนาดใหญ่หรือเป็นอดีต ผอ. มีตำแหน่งใหญ่ ๆ บางครั้งผู้มาประเมินมีประสบการณ์ที่ดีเกิน ไม่เข้าใจบริบทโรงเรียนขนาดเล็ก ครั้งหนึ่ง

เคยมีคนมาดูงานที่โรงเรียนซึ่งกำลังปลูกข้าวโพดที่เป็นหลักสูตรท้องถิ่น มีคนถามว่าเรียนอย่างนี้แล้วลูกเขาจะมีโอกาสเป็นตำรวจ เป็นนายร้อย เป็นวิศวกร เป็นหมอหรือเปล่า เพราะเรียนแต่หลักสูตรท้องถิ่น เชิญชาวบ้านมาเป็นวิทยากร ครูต้องมาทำหลักสูตร ทำไม สมศ.ไม่ทำให้จะได้เป็นมาตรฐานเดียวกัน พอเวลาสอบตัดสินแค่การใช้คะแนนสอบโอเน็ต ถ้าให้ครูมา 8 คน เท่ากัน ก็จะสู้แต่นี้มีครู 4 คน ไปสู้กับครู 4-10 คน ชนะยาก...”

ผู้อำนวยการโรงเรียนได้กล่าวถึงคณะกรรมการสถานศึกษาว่า “...กรรมการสถานศึกษาก็มาบ้างไม่มาบ้าง ไม่ค่อยมาประชุม เพราะมีงานเยอะ ภาระเยอะส่วนใหญ่จะเป็นพวก ผอ.โรงพยาบาลส่งเสริมสุขภาพตำบล กำนัน ไม่ว่างมาประชุม...”

ครูท่านหนึ่งได้กล่าวถึงเรื่องอุปกรณ์การเรียนการสอนว่า “...ครูมีอุปกรณ์การเรียนการสอนเพียงพอ แต่ขาดผู้ใช้ เพราะสอน 2 ห้อง ไม่มีเวลาเตรียมการเรียนการสอน บางครั้งก็สอนทางไกลผ่านดาวเทียม สัญญาณอินเทอร์เน็ตล่มบ่อย ยังไม่มีความชำนาญเรื่องอินเทอร์เน็ต อยากมีเครื่องพรีนเตอร์ สำหรับทำใบงาน...”

ผู้อำนวยการโรงเรียนมีความต้องการว่า “...ควรแก้กฎหมายเรื่องจำนวนครู 1 คน ต่อนักเรียน 25 คน การศึกษาเป็นเรื่องคุณภาพ ซึ่งจะคิดแค่เรื่องกำไรขาดทุนไม่ได้ ถ้าบอกว่าเด็ก 10 คนเอาครูไป 1 คน รัฐบาลขาดทุน ต้องมีเด็ก 25 คนต่อครู 1 คน รัฐบาลถึงจะกำไร มันก็ไม่ได้ ปัจจุบันไม่มีการร้อง บางคนต้องให้เด็กมาช่วยตัดหญ้า ผู้ปกครองก็เกิดการเปรียบเทียบถ้าส่งลูกเรียนโรงเรียนเอกชน ลูกเป็นทวดไม่ต้องทำอะไร แต่เรียนที่นี้ต้องดายหญ้า ไม่เรียนหนังสือหรือยัง...โรงเรียนต้องการเครื่องเล่นเด็ก พร้อมสนามและโครงหลังคา ลี้อหรือหนังสือนิทานสำหรับเด็ก...”

2. กำหนดเป้าหมายและวางแนวทางในการพัฒนาคุณภาพการศึกษา

การกำหนดเป้าหมายและวางแนวทางในการพัฒนาคุณภาพการศึกษา เป็นการสร้างเครือข่ายระหว่างโรงเรียน โดยการจัดประชุมสัมมนาตัวแทนครู ผู้บริหารโรงเรียน คณะกรรมการสถานศึกษา และผู้ปกครองของแต่ละโรงเรียน รวมทั้งนักวิจัย จำนวนทั้งสิ้น 21 คน เมื่อวันที่ 17 ตุลาคม 2557 ณ โรงเรียนวัดหนองจิก ผู้เข้าร่วมประชุมสัมมนาได้ร่วมกันระดมความคิด ผลที่เกิดขึ้นทำให้ได้เป้าหมายและแนวทางในการพัฒนาคุณภาพการศึกษาของแต่ละโรงเรียนดังนี้

โรงเรียน	เป้าหมาย	แนวทาง/วิธีการ
วัดไร่แตงทอง	- ประชาชนหรือผู้ปกครองเข้าใจตระหนักถึงโรงเรียนบ้านเกิด	- การพูดคุยกับประชาชนในหมู่บ้านให้กลับมาเรียน
หนองจิก	- หมุนเวียนผู้บริหารในเขตทุก 4 ปี - เกษียณอายุราชการและโยกย้ายในเดือนเมษายนเพื่อให้จบปีการศึกษา - ผลการสอบ O-NET เป็นไปเพื่อการพัฒนา ไม่ใช่การจัดอันดับ - ครูอัตราจ้างได้รับการบรรจุให้มีความมั่นคง - ได้รับงบประมาณเพิ่มขึ้น - มีเด็กนักเรียนเข้ามาเรียนเพิ่มขึ้น - มีการอบรมให้ครูที่ไม่จบตรงวิชาเอก	- เสนอผู้มีอำนาจพิจารณา - เสนอผู้มีอำนาจพิจารณา - เสนอผู้มีอำนาจพิจารณา - เสนอผู้มีอำนาจพิจารณา - เสนอของบประมาณ - สร้าง brand เช่น แจกเสื้อ - ให้ผู้ปกครองเข้ามามีส่วนร่วมในการจัดกิจกรรมต่าง ๆ - ครูเข้ารับการอบรม
อ้อกระทุง	- เด็กนักเรียนอ่านออกเขียนได้ 100% - งบประมาณเพิ่มขึ้น - มีครูเพิ่มขึ้น	- ครูเข้ารับการอบรมวิชาภาษาไทยและภาษาอังกฤษ - เสนอผู้มีอำนาจพิจารณา - เสนอผู้มีอำนาจพิจารณา
ห้วยผักชี	- ชุมชนตระหนักถึงโรงเรียนในท้องถิ่น	- การพูดคุยหรือประชุมชี้แจง โดยบุคลากรในโรงเรียนต้องพูดเชิงบวกพูด

ภาพที่ 12 แสดงการประชุมสัมมนาเพื่อกำหนดเป้าหมายและวางแนวทางในการพัฒนาคุณภาพการศึกษาของกลุ่มเครือข่ายที่ 1

ตัวอย่างความคิดเห็นของผู้เข้าร่วมประชุมสัมมนา มีดังต่อไปนี้

ครูโรงเรียนวัดไร่แตงทองได้กล่าวว่า “...อยากให้ประชาชนมีส่วนร่วม तरहักเข้าใจ โรงเรียนขนาดเล็กที่บ้านเกิดของตัวเอง เห็นความสำคัญกับโรงเรียนในเขตของท่าน ให้ ผู้ปกครองและคนในชุมชนเข้าใจว่า โรงเรียนของเรา เราควรจะดูแลกันอย่างไร เพื่อให้เกิดการพัฒนา ให้จัดความรู้สึกที่ว่าโรงเรียนนี้ด้อย โรงเรียนเล็กมักจะไม่ดี อยากให้รู้สึกว่าการเรียนนี้เป็นโรงเรียนของเราเป็นโรงเรียนบ้านเกิด เป็นรากถิ่นฐาน ให้ผู้นำชุมชนไปพูดคุย มีการ ประชุมปรึกษาหารือร่วมกัน โดยเฉพาะอย่างยิ่งผู้นำชุมชน ขอฝากให้ผู้ใหญ่ช่วยพูด เพราะเป็น ผู้นำและเครือญาติกัน ลูกบ้านคงจะฟัง ดึงเด็กกลับมาเรียน โดยใช้วิธีการพูดคุยกับประชาชน และผู้ปกครอง ให้โรงเรียนพัฒนาและอยู่รอด เพราะโรงเรียนเราอยู่ใกล้บ้าน ครูสอนก็ เหมือนกัน...”

ผู้อำนวยการโรงเรียนวัดหนองจิกได้กล่าวว่า “...สมัยก่อนมีตำแหน่งครูใหญ่ อาจารย์ใหญ่ ผู้อำนวยการ ปัจจุบันเป็นผู้อำนวยการเหมือนกันหมด ตำแหน่งผู้บริหารน่าจะใช่วิธีหมุนเวียน โรงเรียนละ 4 ปี ในสำนักงานเขตหรือในจังหวัด การเกษียณอายุราชการ อยากให้ย้ายไป เดือนเมษายน เราไม่เหมือนข้าราชการอื่นที่เกษียณ 30 กันยาได้ แต่เราสิ้นปีการศึกษา 31 มีนาคม การโยกย้ายทั้งหมดด้วย ควรย้ายเมื่อสำเร็จการศึกษา บางโรงเรียนในเดือน กุมภาพันธ์จะมีการสอบโอเน็ตปรากฏว่าเดือนมกราคมครูย้ายหมดไปทั้งโรงเรียนเลย แล้วจะ เอาคะแนนสอบโอเน็ตสูง มันเหมือนชัด ๆ กัน...”

ครูโรงเรียนวัดหนองจิกได้กล่าวว่า “...การสอบโอเน็ต อยากให้สอบวัดผลเพื่อการพัฒนา ไม่ได้วัดผลเพื่อจัดอันดับ ในแต่ละเขตพื้นที่เหมือนจะหลงทาง พอสอบเสร็จก็มาจัดลำดับ ผล ของโอเน็ตน่าจะเอาไปตอบรับการพัฒนา เช่น เด็กที่เรียนอ่อนเรื่องการแก้โจทย์ปัญหา...”

ครูอัตราจ้างโรงเรียนวัดหนองจิกได้กล่าวว่า “...เป้าหมายความมั่นคงในอาชีพและได้รับการบรรจุเลย ชีวิตเหมือนเดินอยู่บนเส้นด้าย ไม่รู้ว่าจะตัดงบเราวันไหน อย่าง อบต. มี งบประมาณให้ 50,000 บาท ได้เดือนละ 5,000 บาท ปีหนึ่งได้ 10 เดือน อีก 2 เดือน ไม่ได้ 5,000 บาท กับค่าประกอบการเรียนวิชาชีพนั่นไม่พอ การดำเนินชีวิตประจำวันก็ไม่พอ ลูกจ้าง อบต. วุฒิ ม.6 ได้ 9,000 กว่าบาท เราวุฒิปริญญาตรีให้เรา 5,000 บาท มันเป็นความ เหลื่อมล้ำทางด้านรายได้...”

ครูอัตราจ้างโรงเรียนวัดหนองจิกอีกท่านหนึ่งได้กล่าวว่า “...ครูที่เป็นลูกจ้างแต่ละโรงเรียนประสบการณ์อย่างน้อยไม่ต่ำกว่า 3 ปีแล้ว เวลาสอบบรรจุทำไมไม่พิจารณาครูในโรงเรียนก่อน ให้สถานศึกษาเป็นผู้คัดเลือกครูคนนั้นเข้าไปบรรจุ เพราะเขาสอนที่นี้รู้จักภูมิประเทศ รู้จักเด็ก รู้จักผู้ปกครองแล้ว ไม่ต้องไปเอาครูที่อื่นมา เพราะเดี๋ยวเขาก็ต้องย้ายออก พอย้ายออกมันก็ไม่ต่อเนื่องทำให้การเรียนการศึกษาสะดุด ส่วนของเด็ก เราช่วยเหลือเต็มที่ แต่อยากจะถามผู้ปกครองต้องการอย่างไร เราก็จะทำให้ทุกทาง เปิดสอนพิเศษ ไม่เก็บค่าใช้จ่ายแถมเลี้ยงข้าวด้วย เพื่ออนาคตของเขาและของเรา ถ้าหากไม่มีเด็กเราก็ออยู่ไม่ได้...”

ผู้อำนวยการโรงเรียนวัดหนองจิกได้กล่าวว่า “...งบประมาณโรงเรียนขนาดเล็กได้น้อยเมื่อเทียบกับบริบทของโรงเรียน ไม่สามารถบริหารหรือนำไปพัฒนาตรงนั้นตรงนี้ได้ ทำให้โรงเรียนไม่สามารถจัดการเรียนการสอนได้เต็มรูปแบบ จึงขอให้งบประมาณมาให้โรงเรียนเล็กมากขึ้นเพื่อมาช่วยเขาพัฒนาภูมิทัศน์ ให้มีห้องสื่อ มีคอมพิวเตอร์ให้เด็กสืบค้นได้ครบ มีห้อง Classroom English โรงเรียนใหญ่ ๆ มี 3-5 ห้อง โรงเรียนเล็ก ๆ ไม่มีเลย ขอก็ครั้งก็ไม่ได้ตรวจสอบตลอด ห้องเรียนไม่พอ ต้องมาสอนที่โรงอาหาร ท่าน ผอ. ขอบุญทุกปี ตัดทิ้งของเราทุกปี แต่โรงเรียนขนาดใหญ่ขอไปปีนั้น ได้ปีนั้น ได้เพิ่มอีก 2-3 หลัง...”

ครูโรงเรียนวัดหนองจิกได้กล่าวว่า “...ครูที่สอนไม่ตรงเอก ควรมีการจัดอบรมแยกกับครูที่จบตรงวิชาเอก เพราะเราไม่ตรง เราจะตามไม่ทันเขา ควรจัดกลุ่มแยกเฉพาะไปเลย จะได้มีความรู้มากขึ้น และได้แลกเปลี่ยนกัน แต่การไปร่วมอบรมกับทางเขตก็น่าจะเกี่ยวไม่เพียงพอ เพราะครูที่จบตรงวิชาเอกเขาไปเร็ว อีกอย่างหนึ่งอยากให้ช่วยส่งนักศึกษาฝึกสอนภาษาอังกฤษมาช่วย...”

ผู้ปกครองโรงเรียนวัดหนองจิกได้กล่าวว่า “...อยากให้เด็กเก่งภาษาอังกฤษ นอกจากอ่านออกเขียนได้แล้ว ให้มีความรู้เพิ่มมากขึ้น ให้กลับไปบ้านท่องคำศัพท์ สอนโดยใช้หนังสือรูปภาพ ปิดเทอมก็ให้เด็กมาเรียนเพิ่ม...”

รักษาราชแทนผู้อำนวยการโรงเรียนอ้อกระทุงได้กล่าวว่า “...เป้าหมายอยากให้เด็กทุกคนอ่านออกเขียนได้ครบ 100% ตามนโยบายของ คสช. ปีการศึกษาที่ผ่านมาโรงเรียนได้ที่ 124 เป็นโรงเรียนขนาดเล็กที่ได้ที่สุดท้าย อยากตั้งเป้าหมาย ให้เด็กทุกคนอ่านออกเขียนได้ครบ 100% ตามนโยบาย ดูตามข้อสอบโอเน็ต มีตัวเลือก 1 2 3 4 แต่ละข้อถามวกไปเวียนมา ถ้าเด็กอ่านหนังสือไม่ออก เด็กก็ทำไม่ได้ จากการประชุมผู้บริหารก็ให้มีการรณรงค์เรื่องของ

คะแนนโอเน็ตให้ผ่านขึ้นมาเยอะ ๆ อยากให้ทั้ง 4 โรงเรียน มาตั้งเป้าหมายตัวนี้...ในเรื่องของงบประมาณ โรงเรียนอ้อกระทุง มีเด็ก 36 คน ได้งบประมาณปีหนึ่งไม่ถึงแสน แต่ต้องมาบริหารจัดการค่าน้ำค่าไฟ ซ่อมคอมพิวเตอร์นำเงินส่วนหนึ่งมาจ้างครูจีน และซื้อสื่ออุปกรณ์ ซึ่งไม่พอ อยากทำจุดนี้ให้เพิ่มขึ้น ไม่ว่าจะเล็กหรือใหญ่ อยากให้มุ่งมาพัฒนาโรงเรียนขนาดเล็ก ให้มีสิทธิและโอกาสที่จะเป็นเหมือนโรงเรียนขนาดใหญ่เรื่องของครู ขาดแคลนครู ต้องจ้างครูอัตราจ้างซึ่งไม่ได้เรียนจบวิชาครูมา จะให้มาสอนเก่งเหมือนครูที่จบมาก็เป็นไปได้...”

ผู้อำนวยการโรงเรียนห้วยผักชีได้กล่าวว่า “...เป้าหมายของโรงเรียนห้วยผักชี อยากให้ชุมชนตระหนักถึงหน่วยงานในท้องถิ่น ไม่จำเป็นเฉพาะโรงเรียน ไม่ว่าจะเป็นวัด โรงพยาบาล หรือศูนย์สุขภาพ อะไรก็แล้วแต่ ถ้าชุมชนร่วมมือกันพัฒนาชุมชนของตนเอง เพื่อไปแข่งกับชุมชนข้างเคียง ดีกว่าที่เราจะไปเห็นความสำคัญของพวกโรงเรียนขนาดใหญ่ จริง ๆ โรงเรียนขนาดใหญ่ก็มีปัญหาซ่อนอยู่ เด็ก 50 คน อยู่ในห้องเดียว เพราะฉะนั้นการดูแลก็ต่างกัน ไกลหู ไกลตา การคมนาคมก็เสี่ยงอันตราย แต่ผู้ปกครอง ผู้นำชุมชนไม่ได้ตระหนักถึงข้อนี้ เป็นความเข้าใจผิด ครูก็จบมาจากสถาบันเดียวกัน หลักสูตรก็คล้าย ๆ กัน เพราะผู้ปกครองไม่มีความรู้ในด้านนี้ ถึงส่งไปโรงเรียนใหญ่ ๆ อยากให้ทุกคนในชุมชนตระหนักเห็นความสำคัญที่จะพัฒนาชุมชนตนเองให้มีศักยภาพทัดเทียมกับของเขา อยากให้ปรับทัศนคติ และความตระหนักถึงชุมชน...”

3. การเสริมประสบการณ์โดยการศึกษาดูงานในโรงเรียนขนาดเล็กที่ประสบความสำเร็จ

วันที่ 23 ธันวาคม 2557 ตัวแทนครู ผู้บริหารโรงเรียน คณะกรรมการสถานศึกษา และผู้ปกครองของแต่ละโรงเรียน รวมทั้งนักวิจัย จำนวน 24 คน ได้เดินทางไปศึกษาดูงานเพื่อการเสริมสร้างประสบการณ์ในการบริหารจัดการโรงเรียนขนาดเล็กที่โรงเรียนวัดธารพุด ตำบลบ้านช่อง อำเภอพนมสารคาม จังหวัดฉะเชิงเทรา ซึ่งโรงเรียนนี้ประสบความสำเร็จในด้านการเรียนการสอนสามารถยกระดับผลสัมฤทธิ์ของนักเรียนได้ทุกวิชา โดยผลการสอบ O-NET มีคะแนนเฉลี่ยสูงกว่าทั้งในระดับจังหวัดและระดับประเทศ โดยเฉพาะวิชาคณิตศาสตร์ และได้รับรางวัลในระดับประเทศทุกปี ปัจจุบันมีนายปรัชญา ภัทรกำจร เป็นผู้อำนวยการโรงเรียน มีครูประจำการ 9 คน เจ้าหน้าที่ธุรการ 1 คน นักการภารโรง 1 คน และนักเรียน 204 คน ดังภาพ

ภาพที่ 13 แสดงการไปศึกษาดูงานที่โรงเรียนวัดธารพุด

ผลการศึกษาดูงาน มีข้อสังเกตว่า ผู้บริหารและครูโรงเรียนวัดธารพุดทุกคนมีความมุ่งมั่นทุ่มเท และเสียสละในการเรียนการสอนอย่างยิ่ง ผู้ปกครองและชุมชนมีความศรัทธาต่อโรงเรียน ทำให้ปัจจุบันมีเด็กนักเรียนเพิ่มมากขึ้นกว่า 200 คน ซึ่งในอดีตที่ผ่านมา มีนักเรียนไม่ถึง 120 คน และเคยเป็นโรงเรียนขนาดเล็กมาก่อน ดังมีข้อคิดเห็นจากผู้บริหารและครู ดังนี้

ผู้อำนวยการโรงเรียนคนปัจจุบันได้เล่าให้ฟังว่า “มีนโยบายในการบริหารโรงเรียน เรียกว่า **นโยบาย ก ข ค** คือ เก่ง แข็งแรง คุณธรรม ในการจัดการเรียนการสอนให้ประสบความสำเร็จจะประกอบด้วย 3 ส่วน คือ ครู นักเรียน และผู้ปกครอง โดยครูจะใช้วิธีการไม่นำเด็กมาสู่การเรียนการสอน เช่น การใช้แบบฝึกหัดที่ง่าย การพูดชื่นชม...”

คุณครูสุนันท์ จันทสี ซึ่งเป็นครูฝ่ายวิชาการได้เล่าวิธีการจัดการเรียนการสอนให้ฟังว่า “เวลาเช้าแถวเคารพธงชาติในตอนเช้าจะให้เด็กนักเรียนท่องสูตรคูณ หลังจากนั้นจะแบ่งพื้นที่รับผิดชอบให้นักเรียนไปดูแลและกลับเข้าห้องเรียน โดยชั้น ป.6 จะเริ่มสอนตั้งแต่เวลา 07.30 น. สำหรับชั้น ป.1 – 3 จะมีครูประจำชั้นเป็นผู้สอน ส่วนชั้น ป.4 – ป.6 จะมีครูประจำวิชาเป็นผู้สอน เวลาสอนจะดูหลักสูตรก่อน สอนตามตัวชี้วัดและวัดผลตามตัวชี้วัด” นอกจากนี้คุณครูสุนันท์ ยังได้บอกว่า “คุณครูส่วนใหญ่อยู่ในพื้นที่ คนที่ไกลสุดห่างจากโรงเรียน 15 กิโลเมตร ทุกคนมีความตั้งใจที่จะพัฒนาเด็กในชุมชน มีใจอยู่ร่วมกัน ช่วยเหลือเกื้อกูลกัน มีการรับประทานอาหารกลางวันและพูดคุยกัน ส่วนชาวบ้านก็ให้การสนับสนุนอย่างดี ในวันเด็กมีผู้สนับสนุนของรางวัลเยอะมาก...”

อย่างไรก็ตาม โรงเรียนได้ประสบปัญหาบ้าง เช่น เด็กอ่านไม่ออก ซึ่งคุณครูสุนันท์ได้ให้ข้อคิดว่า “ต้องทำให้เด็กอ่านภาษาไทยให้ได้ เพราะทุกวิชาต้องใช้ภาษาไทย และต้องทำให้เด็กสามารถบวก ลบ คูณ หารเลขได้” และในปี 2558 จะมีคุณครูเกษียณอายุราชการ 2 คน ซึ่งอายุครูเฉลี่ยทั้งโรงเรียนมากกว่า 55 ปี...”

ในขณะที่คณะครูและผู้ปกครองที่ร่วมเดินทางไปศึกษาดูงานได้สะท้อนความคิดเห็น ดังนี้ ผู้อำนวยการโรงเรียนห้วยผักชี ได้กล่าวว่า “...ชุมชนสนับสนุนโรงเรียนดี ทั้งในเรื่องของกิจกรรมและการเรียนการสอน มีการเตรียมสร้างอาคารให้ใหม่ เป็นแรงสนับสนุนจากภายนอก มีความศรัทธาต่อโรงเรียน แสดงว่าที่นี่มีครูดี ผู้บริหารเก่ง ทางชุมชนถึงได้ให้การสนับสนุน ในเรื่องอาคารสถานที่ก็ไม่ได้มีอะไรที่เหนือกว่าของพวกเรา หอประชุมก็ปลวกกิน จึงมองว่าชุมชนศรัทธาในเรื่องผลสัมฤทธิ์ของเด็กและเรื่องการอ่านออกเขียนได้ ครูเขาก็ไม่ได้เคลื่อนย้าย ถึงจะไม่ใช้ครูท้องถิ่น 100% แต่ก็ไม่ได้เคลื่อนย้าย ไม่ปลดก็ตายถึงจะออกจากโรงเรียนนี้ แสดงว่าครูเขาต้องรักโรงเรียนเขาก่อน มันจึงเกิดแรงศรัทธามากกว่า เด็กจากชุมชนก็ไม่เท่าไร มาจากรอยต่อของหลายอำเภอ เขาน่าจะศรัทธาในตัวครู จึงทำให้มีเด็กเพิ่มขึ้นทุกปี อีกข้อหนึ่ง คือ มีการคัดเลือกเด็ก ตรงนี้ยังติดใจ เราทำบ้างได้ไหม นี่ขนาดไม่ทำยังไม่มีเด็กเลย ถ้าทำจะมีเด็กหรือเปล่า น่าจะนำมาวิเคราะห์กัน...”

รักษาราชการแทนผู้อำนวยการโรงเรียนอ้อกระทุง ได้กล่าวว่า “...ประทับใจทั้ง 4 ด้าน คือ ด้านวิชาการ ด้านบุคคล ด้านบริหารทั่วไป และด้านงบประมาณ ด้านวิชาการประทับใจ คุณครูสันทัดมากและครูทุกท่าน ครูสันทัดเป็นต้นแบบที่ดีในด้านวิชาการ จากการดูการเรียน การสอนในระดับอนุบาลเขาก็สอนได้ถูกต้อง มีการปูพื้นฐานมาตั้งแต่อนุบาลดี มีการสอนแบบ เป็นโครงการ และ BBL คือ การสอนเรื่องสมอง เพราะชั้นอนุบาลต้องพัฒนาทั้งด้านร่างกาย อารมณ์ สังคมและสติปัญญา แต่ในความคิดของตนเองเราต้องพัฒนาตั้งแต่ในครรภ์ เด็กจะหัว สมองดีหรือไม่ดีต้องเริ่มตั้งแต่อยู่ในท้อง ถ้าเป็นไปได้อยากจะให้รัฐบาลเริ่มตั้งแต่คนที่ท้อง กำหนดเหมือนประเทศจีนว่าควรแต่งงานอายุเท่าไร แต่ประเทศไทยวัยรุ่นแต่งงานอายุน้อย เกินไป ไม่สามารถที่จะรับผิดชอบได้ จากการสังเกตที่โรงเรียนนี้ได้คะแนน O-Net ติด ระดับประเทศ เพราะครูเขาจริงจัง ตั้งใจทำงานกันทุกคน 7 โมงเช้าเด็กมาแล้ว บางคนตี 5 ซี่งจักรยานมาแล้ว เด็กมีความมุ่งมั่นใฝ่รู้ใฝ่เรียน ครูก็ขยัน เด็กเรามาสายต้องช่วยพ่อแม่รีด นมวัว ในวันเสาร์อาทิตย์เด็กคนไหนที่ย้ายมาจากโรงเรียนอื่นอ่านออกได้ไม่ 100% ครูเขาก็ สอน และนำวิธีการเสริมมาให้ดูด้วยว่าทำอะไรถึงจะให้เด็กอ่านออกเขียนได้ ครูเขาขยัน มุ่งมั่น หลวงพ่อก็บอกว่า ครูที่นี้ 7 โมงเช้ามาแล้ว ถึงไม่ใช่คุณครูในท้องถื่นก็เหมือนกัน ทำมา อย่างนี้ตั้งนานแล้ว และชาวบ้านที่ขายของก็บอกตรงกัน ครูเขาตั้งใจสอน จัดกิจกรรมดี โรงเรียนเขามีครูดี ชาวบ้านดี ชุมชนดี อบต.สนับสนุนในการจัดกิจกรรมให้จบเป็นแสน ๆ ...”

รักษาราชการแทนผู้อำนวยการโรงเรียนอ้อกระทุง ได้กล่าวเพิ่มเติมอีกว่า “..ประเทศไทย ครูมีหนี้สินเยอะ จากการสอบถามครูสันทัดท่านมีพาร์มจะเซ่ มีรายได้ปีละ 2 ล้าน เมื่อครูมี ความสุข มีเงินใช้ เขาก็สามารถทุ่มเทให้กับเด็ก ๆ ได้เต็มที่ หากครูไม่มีภาระหนี้สินเขาก็มี กำลังใจที่จะสอนไม่ต้องกังวลว่าจะมีใครมาทวงเงิน มาแต่เช้าบางท่านกลับ 6 โมงเย็น ครูใน โรงเรียนนี้ภาระหนี้สินแทบไม่มีเลย ใจดี มีอะไรก็มาแบ่งปันให้กับโรงเรียน...ด้านบริหารทั่วไป ผอ.เขาทำงานได้ใจเพื่อนครูและบุคลากร มีเทคนิคจิตวิทยา ครูทุกท่านรักท่าน ครูจึงทุ่มเท ทำงานให้ ผอ. ทำงานให้ชาวบ้านศรัทธา เป็นต้นแบบที่ดี เก่งงานวิชาการทุกทาง เป็นที่ ปรึกษาที่ดี และมีเงินสนับสนุนให้โรงเรียนมากมาย โรงเรียนถึงได้ประสบผลสำเร็จ...ด้าน งบประมาณ เนื่องจากเป็นที่ศรัทธาของชุมชนโรงเรียนจะขออะไรก็ได้มา สามารถเข้าได้กับ ผู้นำชุมชน คนในท้องถิ่นและศิษย์เก่ามีความสำนึกที่จะกลับมาช่วยพัฒนา...”

ครูท่านหนึ่งได้กล่าวว่า “...ถ้าโรงเรียนไม่มีการพัฒนา ชุมชนก็จะไม่เข้ามาช่วยเหลือ โรงเรียนควรเน้นการทำภาพลักษณ์ให้ชุมชนเห็นว่าโรงเรียนดีทุกอย่าง เช่น ผลสัมฤทธิ์ของ

นักเรียน ในขณะที่ครูอีกท่านหนึ่งเห็นว่า “ไม่ได้เป็นที่โรงเรียน เป็นที่ชุมชน เขาไม่รักชุมชน เขาเอง จากการทอดผ้าป่าการศึกษาที่ไม่มีผู้ใหญ่เข้ามาช่วยเหลือ โรงเรียนต้องช่วยตัวเอง...”

ผู้ปกครองนักเรียนท่านหนึ่งได้กล่าวว่า “...ได้เห็นเด็กนักเรียนทำแปลงเกษตร จึงมีความคิดที่จะถ่ายทอดความรู้ให้เด็กทำเกษตร ปลูกพืชผักปลอดสารพิษ...”

ผู้อำนวยการโรงเรียนห้วยผักชี ได้กล่าวว่า “...ควรถามผู้ปกครองว่า อยากให้เด็กเป็นแบบไหน เราก็กทำตามนั้น เขาต้องการอะไร เราก็กทำตามเขา เขาถึงจะมาหาเรา เช่น อยากให้ลูกอ่านได้ เราต้องทำให้ได้แบบนี้ สักคมถึงจะศรัทธาเรา...”

ครูท่านหนึ่งได้กล่าวว่า “...ครูเขาสามารถปฏิเสธการอบรมได้ มีระบบเรื่องการสอนแทน ปกติเราแค่ดูแลเด็กไม่ให้ตักกัน แต่ที่นั่นครูที่ไปอบรมเขาจะเตรียมทุกอย่างไว้ให้เหมือนตอนเขาอยู่ การเรียนการสอนเป็นไปไม่ได้ไม่สะดุด ผู้ปกครองในชุมชนรายได้เยอะมาก จบสูง ผู้ปกครองจึงเห็นความสำคัญของการศึกษา...”

4. วิเคราะห์ศักยภาพและกำหนดแผนปฏิบัติงานในการพัฒนาคุณภาพการศึกษา

ผู้วิจัยได้ร่างแผนปฏิบัติงานในการพัฒนาคุณภาพการศึกษาของโรงเรียนวัดไร่แตงทอง โรงเรียนวัดหนองจิก โรงเรียนอ้อกระทุง และโรงเรียนห้วยผักชี (กลุ่มเครือข่ายที่ 1) หลังจากนั้นได้ดำเนินการจัดประชุมสัมมนาเครือข่ายระหว่างโรงเรียนทั้ง 4 โรงเรียน เมื่อวันที่ 19 มกราคม 2558 ณ โรงเรียนห้วยผักชี โดยมีตัวแทนครู ผู้บริหารโรงเรียน คณะกรรมการสถานศึกษา และผู้ปกครองของแต่ละโรงเรียน รวมทั้งนักวิจัย จำนวน 19 คน เข้าร่วมการประชุมสัมมนาเพื่อระดมความคิดเห็นในการวิเคราะห์ศักยภาพของตนเองและกำหนดแผนปฏิบัติงานในการพัฒนาคุณภาพการศึกษาของโรงเรียนในกลุ่มเครือข่ายที่ 1 ดังภาพ

ภาพที่ 14 แสดงการวิเคราะห์ศักยภาพและกำหนดแผนปฏิบัติงานในการพัฒนาคุณภาพการศึกษา กลุ่มเครือข่ายที่ 1

หลังจากนั้นคณะผู้วิจัยได้นำข้อคิดเห็นมาปรับแผนการปฏิบัติงานในการพัฒนาคุณภาพการศึกษาของโรงเรียนในกลุ่มเครือข่ายที่ 1 ผลการวิเคราะห์สามารถกำหนดเป้าหมาย แนวทาง และผู้รับผิดชอบ ดังนี้

เป้าหมาย	แนวทาง/วิธีการ	ผู้รับผิดชอบ
ด้านวิชาการ - เด็กนักเรียนอ่านออกเขียนได้ 100% - เด็กนักเรียนเก่งวิชาภาษาอังกฤษ - เด็กได้รับการพัฒนาด้านวิทยาศาสตร์ - ครูที่ไม่จบตรงวิชาเอกมีความรู้ความสามารถในการสอน - คะแนนสอบ O-NET เพิ่มขึ้นในวิชาภาษาไทยและคณิตศาสตร์	- ครูเข้ารับการอบรมวิชาภาษาไทยจากวิทยากรที่เชี่ยวชาญ เช่น ผศ.ประเทือง - จัดทำชุดวิชาภาษาไทยตามมาตรฐานและตัวชี้วัด - มีกิจกรรมเสริมบทเรียนให้ทดลองใช้ - ท่องศัพท์ - จัดทำหนังสือและรูปภาพคำศัพท์ต่าง ๆ - มีวิทยากรจิตอาสามาช่วยสอน - จัดค่ายวิทยาศาสตร์ - ครูที่จบไม่ตรงวิชาเอกเข้ารับการอบรมวิชาคณิตศาสตร์ วิทยาศาสตร์ ภาษาอังกฤษ สังคมศึกษา - จัดติวพิเศษให้กับนักเรียน - มีนิสิตจิตอาสาช่วยสอน	- ม.เกษตรศาสตร์ - ม.เกษตรศาสตร์ - ม.เกษตรศาสตร์ - ครูทั้ง 4 โรงเรียน - รร.ห้วยผักชี อ.1-2 - รร.ไร่แดงทอง ป.1-2 - รร.อ้อกระทุง ป.3-4 - รร.หนองจิก ป.5-6 - ม.เกษตรศาสตร์ - รร.หนองจิก - ม.เกษตรศาสตร์ - ม.เกษตรศาสตร์ - ม.เกษตรศาสตร์ - อบต.ทุ่งลูกนก
ด้านบุคคล - มีครูเพิ่มขึ้น - ครูอัตราจ้างได้รับการบรรจุให้มีความมั่นคง	- เสนอผู้มีอำนาจพิจารณา - เสนอผู้มีอำนาจพิจารณา	- รร.อ้อกระทุง - รร.หนองจิก

เป้าหมาย	แนวทาง/วิธีการ	ผู้รับผิดชอบ
ด้านบริหารทั่วไป - ประชาชนหรือผู้ปกครองเข้าใจตระหนักถึงโรงเรียนบ้านเกิด - มีเด็กนักเรียนเข้ามาเรียนเพิ่มขึ้น - หมุนเวียนผู้บริหารในเขตทุก 4 ปี - เกษียณอายุราชการและโยกย้ายในเดือนเมษายน เพื่อให้จบปีการศึกษา - ผลการสอบ O-NET เป็นไปเพื่อการพัฒนา ไม่ใช่การจัดอันดับ - เครื่องคอมพิวเตอร์และพริ้นเตอร์ - มีสัญญาณ internet และ wifi ดี - มีโปรแกรมสำเร็จรูปสตุด การเงิน การวัดประเมินผลการศึกษา แบบฝึก - มีอาหารกลางวันให้เด็กนักเรียน - มีทางม้าลายและสัญลักษณ์	- พุดคุยกับประชาชนในหมู่บ้านให้กลับมาเรียน - ให้นักลากรในโรงเรียนพูดเชิงบวก - เชิญวิทยากรบรรยายให้ประชาชนเข้าใจ - จ่ายเบี้ยประชุม - สร้าง brand เช่น แจกเสื้อทุนการศึกษา - ให้ผู้ปกครองเข้ามามีส่วนร่วมในการจัดกิจกรรมต่าง ๆ - เสนอผู้มีอำนาจพิจารณา - เสนอผู้มีอำนาจพิจารณา - เสนอผู้มีอำนาจพิจารณา - ขอรับบริจาค - หาผู้เชี่ยวชาญมาแก้ไขและแนะนำ - หาผู้เชี่ยวชาญมาพัฒนา - ปลุกฝึกเพื่อทำอาหารกลางวัน - มีหน่วยงานเข้ามาดำเนินการ	- รร.วัดไร่แตงทอง - รร.ห้วยผักชี - ม.เกษตรศาสตร์ - อบต.ทุ่งลูกนก - รร.หนองจิก - รร.ห้วยผักชี - รร.หนองจิก - รร.ห้วยผักชี - รร.หนองจิก - รร.หนองจิก - ม.เกษตรศาสตร์ - อบต.ทุ่งลูกนก - ม.เกษตรศาสตร์ - ม.เกษตรศาสตร์ - ม.เกษตรศาสตร์ - อบต.ทุ่งลูกนก - รร.หนองจิก
ด้านงบประมาณ - งบประมาณเพิ่มขึ้น	- เสนอผู้มีอำนาจพิจารณา - จัดทอดผ้าป่าเพื่อการศึกษา	- รร.หนองจิก - รร.อัคระทุ่ง - รร.วัดไร่แตงทอง

5. การสนับสนุนการดำเนินงานตามแผนปฏิบัติงาน

เครือข่ายระหว่างโรงเรียนได้ร่วมกันระดมความคิดเพื่อสร้างความร่วมมือกับเครือข่ายภายนอกโรงเรียนในการสนับสนุนการดำเนินงานตามแผนปฏิบัติงานของเครือข่ายระหว่างโรงเรียนขนาดเล็กทั้ง 4 โรงเรียน ซึ่งใช้จัดการประชุมสัมมนาระหว่างผู้บริหารโรงเรียน ตัวแทนครู ตัวแทนคณะกรรมการสถานศึกษากับตัวแทนจากหน่วยงานต่าง ๆ ที่เครือข่ายโรงเรียนขนาดเล็กต้องการขอความร่วมมือ ได้แก่ สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษา นครปฐม เขต 1 องค์การบริหารส่วนตำบลทุ่งลูกนก โรงเรียนสาธิตกวิทยา โรงเรียนสาธิตกสิวิชัยวิศาล ศูนย์พัฒนาฝีมือแรงงานจังหวัดนครปฐม และนักวิจัย จำนวน 22 คน ณ โรงเรียนวัดไร่แตงทอง เมื่อวันที่ 13 กุมภาพันธ์ 2558 ผลที่เกิดขึ้น คือ ภาคเครือข่ายภายนอกได้ให้ข้อคิดเห็นถึงความเป็นไปได้ในการสนับสนุนการดำเนินงานตามแผนปฏิบัติงานของโรงเรียนขนาดเล็ก สรุปได้ดังนี้

1) ด้านวิชาการ ควรเริ่มจากรายวิชาภาษาไทยก่อน และอาจตามด้วยวิชาภาษาอังกฤษ และคณิตศาสตร์ โดยใช้วิธีการสัมมนาพูดคุยกับครูในพื้นที่ที่มีความเชี่ยวชาญในลักษณะของเครือข่าย มีการติดตามให้ต่อเนื่องมากกว่าการอบรมครั้งเดียว

2) ด้านบุคคล (1) การขออัตราครูเพิ่มขึ้นเป็นไปได้ยากต้องแก้ระเบียบ ควรใช้วิธีการสอนแบบคละชั้นหรือรวมชั้น การหมุนเวียนครูผู้สอนในบางวิชา การเชิญวิทยากรชาวบ้านหรือภูมิปัญญาท้องถิ่นที่มีจิตอาสามาช่วยสอน การใช้นวัตกรรม (2) รองปลัดองค์การบริหารส่วนตำบลทุ่งลูกนก รับไปประสานกับผู้บริหารเรื่องค่าจ้างครูพี่เลี้ยงให้ได้รับเงินเดือนเพิ่มขึ้นและได้ครบ 12 เดือน

3) ด้านบริหารทั่วไป (1) การให้ประชาชนหรือผู้ปกครองได้เข้าใจและตระหนักถึงโรงเรียนในพื้นที่บ้านเกิดต้องพัฒนาคุณภาพของโรงเรียนให้ดีขึ้น การพูดคุยเชิงบวกและการจัดกิจกรรมต่าง ๆ โดยให้ประชาชนเข้ามามีส่วนร่วม และให้ฝ่ายการศึกษาขององค์การบริหารส่วนตำบลทุ่งลูกนกได้พูดคุยกับผู้ปกครองในการจัดประชุมประชาคมหมู่บ้าน (2) เครื่องคอมพิวเตอร์และอินเทอร์เน็ตตำบล รองปลัดองค์การบริหารส่วนตำบลทุ่งลูกนก รับไปประสานกับผู้บริหาร และศูนย์พัฒนาฝีมือแรงงานจังหวัดนครปฐมยินดีถ่ายทอดองค์ความรู้และอัฟเกรดเครื่องคอมพิวเตอร์ (3) การสนับสนุนอาหารกลางวันให้เด็กนักเรียนได้เรียนรู้โดยมหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์

4) ด้านงบประมาณ ควรเขียนโครงการเพื่อขอรับการสนับสนุนจากหน่วยงานใหญ่ ๆ และควรมีคนรู้จักภายในหน่วยงานแนะนำให้

ตัวอย่างความคิดเห็นของผู้เข้าร่วมประชุมสัมมนา มีดังต่อไปนี้

ผู้อำนวยการโรงเรียนสาธิตกวิทยาได้กล่าวถึงเรื่องการอบรมครูว่า “...อบรมครูทุกคนหรือเฉพาะครูที่สอน ที่ผ่านมาระไปเน้นการอบรมกันเยอะมาก อบรมจนลืมน้ำที่ ครูเขาเบื่อมาก เพราะว่าไปอบรมพูดแต่เรื่องเดิมๆ จนไม่มีเวลาไปสอนเด็ก การอบรมไม่สามารถทำให้

เด็กดีขึ้น เพราะนำไปใช้ไม่ได้ วิทยากรในอุดมศึกษาเขาไม่รู้จักเรา ไม่รู้จักประถมศึกษา เขาพูดตามหลักวิชาการ จากประสบการณ์พวกเราน่าจะรู้กันดีทั้ง 4 โรงเรียน ไม่น่าจะเป็นการอบรม แต่เป็นการสัมมนาที่พูดกันได้ โรงเรียนมัธยมอย่างกำแพงแสนวิทยาและศาลาดีกวิทยา เขามีครูที่มีความสามารถ รู้จักท้องที่ รู้จักคน เสียค่าใช้จ่ายน้อยมากถ้าเทียบกับการเรียกครูดั่งๆ ที่เรียนเชิญมา อยากให้ทำเป็นระยะ ระยะที่ 1 มาคุยกัน ระยะที่ 2 มาเป็นพี่เลี้ยงคอยติดตามผลว่าเป็นอย่างไร มีปัญหาอะไร ระยะที่ 3 มาสรุปกันว่าได้ผลมากน้อยแค่ไหน น่าจะได้มากกว่าอบรมครั้งเดียว เราน่าจะพิจารณาจากโรงเรียนประถมด้วย เพราะประสบการณ์ตรงทั้งเขต 1 และ 2 น่าจะมีครูภาษาไทยที่เก่ง ถ้าเรารู้ว่ามีใครคนไหนที่ดีน่าจะเชิญมา เอาคนที่เต็มใจเข้ามาช่วย คนที่พวกเราคุ้นเคยและรู้จัก จะได้ไม่ต้องเกร็งมาก เช่น ศิกษานิเทศก์ กุลธิดา ครูธีระชา วัดห้วยรางเกตุ...ส่วนเรื่องชุดวิชาเห็นด้วยเพราะว่าโรงเรียนเล็กไม่มีเวลาที่จะทำแบบนี้ ถ้าทำได้ก็จะดี...”

ศิกษานิเทศก์ สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษา นครปฐม เขต 1 ได้ถึงปัญหาโรงเรียนขนาดเล็กว่า “...ปัญหาของโรงเรียนขนาดเล็กเชื่อมโยงหลายเรื่อง นอกจากสอนไม่ตรงเอกและไม่ครบชั้นแล้วยังมีความยุ่งยากเรื่องของการออกแบบการสอน ครู 1 คน สอนมากกว่า 1 ชั้น ถ้าเราออกแบบได้สอดคล้องกับสภาพที่เป็นจริงก็จะดี เพียงแต่ว่าต้องเป็นกระบวนการที่ต่อเนื่อง ซึ่งมีนวัตกรรม เช่น การศึกษาทางไกล แต่ก็มีอุปสรรค อีกวิธีหนึ่ง คือการสอนแบบคละชั้น ซึ่งเป็นวิธีการที่ขับเคลื่อนกันมานาน มีเทคนิคและวิธีการอย่างไรที่สามารถเรียนไปพร้อม ๆ กันได้ ในขณะที่เด็กต่างกัน เป็นเรื่องที่เรารู้ได้ แต่ละโรงเรียนไม่จำเป็นต้องทางไกลอย่างเดียว คละชั้นอย่างเดียว อยากให้คุณครูพิจารณาว่า ในโรงเรียนของเราสามารถที่จะเป็นอย่างหนึ่งได้ ถ้าหากสนใจทำเรื่องเหล่านี้ก็ต้องลงมือทำด้วยตนเอง...”

ผู้อำนวยการโรงเรียนศาลาดีกวิทยาได้กล่าวถึงวิชาที่จะอบรมว่า “...การอบรม 4 - 5 วิชาหลักนี้น่าจะยาก ควรเอาที่ด่วน ๆ ก่อน ถ้าจัดลำดับภาษาไทยน่าจะอันดับ 1 เพราะถ้าอ่านหนังสือไม่ออกก็ทำอะไรไม่ได้ และเป็นนโยบายของ สพฐ. ภาษาอังกฤษเด็กอ่านไม่ได้เลย เขียนได้ตามตัวอย่าง แต่ก็ไม่รู้เรื่อง คณิตศาสตร์เป็นพื้นฐานของการคิดเป็นเหตุผล คิดเป็นกระบวนการ เพราะฉะนั้นหลักใหญ่ๆ น่าจะเป็นภาษาไทย ภาษาอังกฤษ และคณิตศาสตร์ ส่วนวิทยาศาสตร์และสังคมรอได้ไหม ถ้าเยอะเกินกำลัง ไม่ไหว...”

ผู้อำนวยการโรงเรียนวัดหนองจิกได้กล่าวถึงวิชาที่จัดอบรมว่า “...เราจัดลำดับวิชาภาษาไทยไปก่อน สมมติว่าเด็กอ่านออกเขียนได้ 100% เราก็มีกำลังใจ บรรลุความสำเร็จใน

กิจกรรมที่ 1 ถัดไปเราก็เลือกกิจกรรมที่ 2 เป็นวิชาภาษาอังกฤษ แต่ถ้าไม่ได้เราก็ต่อเวลาไปหน่อย เสร็จแล้วก็ไปคณิตศาสตร์ จะดีกว่าไหม เอาที่ละวิชา อันที่ยากเราก็เอาไปไว้ทีหลัง แต่ถ้าลุยไปเลย 5 วิชา แล้ว O-Net พุ่งมาสูง ก็น่าสนใจ...”

ศึกษานิเทศก์ สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษา นครปฐม เขต 1 ได้กล่าวถึงวิชาที่จะอบรมและกระบวนการของเครือข่ายว่า “...เราอาจไม่ต้องทำพร้อมกันหลายเรื่อง เริ่มจาก 1 เรื่องที่เราไม่ดีที่สุด ถ้าเราตกลงกันว่าวิชาภาษาไทย คือ พื้นฐานของการเรียนรู้ทุกอย่างในโลกนี้ เพราะฉะนั้นเราเอาภาษาไทยก่อน โดยช่วยกันทั้ง 4 โรงเรียนในการจัดกระบวนการของภาษาไทย การระดมสมองของเราด้วยกัน เราอาจจะมีพี่เลี้ยงข้างนอก แต่ว่าเราก็ไม่ให้ความสำคัญกันมากนัก ความสำคัญอยู่ที่พวกเราก่อน เราก็จะเป็นเครือข่ายพัฒนาคุณภาพไปทีละเรื่อง เชื่อกันว่าถ้าเราทำอะไรแล้วชำนาญเรื่องหนึ่ง เรื่องอื่นจะไม่ใช่ปัญหา เราก็จะมีกระบวนการที่จะขับเคลื่อนไปในวิชาภาษาอังกฤษ คณิตศาสตร์ โดยไม่รู้ตัว กระบวนการเรียนรู้ที่จะพัฒนาคุณภาพโดยใช้เครือข่ายนี้จะเป็นวงจรในการทำงานอย่างมีคุณภาพ เราจะ เป็นเครือข่ายคุณภาพที่ค่อย ๆ เรียนรู้กันไปทีละเรื่อง ไม่ต้องเอาเวลามาเป็นตัวกำหนด โรงเรียนที่พวกท่านไปดูกันก็ไม่ได้สำเร็จภายในวันเดียว อยากให้กำลังใจกันตรงนี้...”

ผู้อำนวยการโรงเรียนวัดหนองจิกได้กล่าวถึงการสอนวิชาภาษาไทยว่า “...โครงการหมอ ภาษา เราก็จะส่งครูไปอบรม เขาก็จะมีเป็น Package มาให้เลย แล้วเราก็มาเปิดคลินิกในโรงเรียนของเรา ให้เด็กของเรามาอ่านตอนพักเที่ยง มีวิธีสะกดคำ คำควบกล้ำ เด็กเล็กๆ ที่กำลังฝึกอ่านเขาจะชอบ เราจะไม่ต้องเหนื่อยคิดใหม่เราทำตามที่เขาทำไว้...”

ผู้อำนวยการโรงเรียนศาลาติกวิทยาได้กล่าวถึงเรื่องการขออัตราจ้างครูเพิ่มว่า “...มีกฎระเบียบตายตัว มีนักเรียน 40 คน จะเอาครู 8 คน เป็นไปไม่ได้ ขัดระเบียบ เป็นปัญหาที่เราคุยกันมาเป็น 20-30 ปี เพราะฉะนั้นถ้าจะทำอะไรแล้วไม่ทำตามระเบียบเป็นไปไม่ได้ยาก ต้องแก้กฎหมาย เหนื่อยเปล่าๆ เราต้องหันมาหาวิธีอื่น เช่น การเรียนรวม ครูเสียสละ โดยครูจากไร่แดงทองไปสอนห้วยผักชี ช่วยเหลือกันในเครือข่ายแบบนี้ การบรรจุครูอัตราจ้างก็ทำไม่ได้ เป็นระเบียบ...”

ศึกษานิเทศก์ สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษา นครปฐม เขต 1 ได้กล่าวถึงเรื่องการขออัตราจ้างครูเพิ่มว่า “...สพฐ. ได้นำเสนอแนวทางจัดการเพื่อช่วยเหลือโรงเรียนขนาดเล็กมาหลายปีต่อเนื่องกัน เช่น การหมุนเวียนครู การเรียนรวมกันไปในบางครั้ง บางวิชา

ซึ่งเรานำเอาประโยชน์ของเครือข่ายนี้มาคิดร่วมกันว่า ถ้าเราเอาครู 4 โรงเรียน มาหารเฉลี่ยกับนักเรียน บางทีเราก็คงอาจจะไม่ขาดก็ได้ ถ้าหากว่าเราขาด เรามีวิธีอย่างไรให้ขาดน้อยที่สุด เช่น การเชิญวิทยากรชาวบ้าน ภูมิปัญญาท้องถิ่น ในเรื่องของจิตอาสาเข้ามาเติมตรงนี้ ลองพิจารณาในเครือข่ายทั้ง 4 โรงเรียนนี้ มีโอกาสอยู่ตรงไหนบ้าง ที่ไม่ใช้การเรียกร้องเอาครูเพิ่ม อยากให้เราในเครือข่ายนี้มีวิธีเป็นของตัวเอง...”

ผู้อำนวยการโรงเรียนท่านหนึ่งได้กล่าวถึงเรื่องเงินเดือนครูพี่เลี้ยงและครูอัตราจ้างว่า “...ครูอัตราจ้างและค่าจ้างครูพี่เลี้ยงที่ อบต. ให้มา 50,000 บาทต่อปี ได้ 10 เดือนๆ ละ 5,000 บาท ขอให้เพิ่ม อย่าไปใช้งบของบุคลากรให้ไปใช้เงินอุดหนุน...”

ผู้อำนวยการโรงเรียนวัดหนองจิกได้กล่าวถึงการเรียนการสอนแบบคละชั้นและการใช้นวัตกรรมว่า “...ถ้าจำเป็นจริงๆ ในการสอนคละชั้น มีการบูรณาการ จริงๆ เรามีนวัตกรรมเยอะ แต่เราไม่นำมาใช้กัน พอพูดถึงเรื่องการใช้นวัตกรรม ครูก็จะส่ายหน้ากัน ในที่สุดเราต้องไปปรับวิธีสอนของครู คุณครูก็ยังสอนตามหนังสือที่โรงเรียนซื้อให้ เปิดหน้า 25 เปิดหน้า 13 อะไรประมาณนี้ ถ้าเรารู้จักใช้นวัตกรรมเข้ามา จะพบว่ามันสามารถแก้ปัญหาทุกกลุ่มสาระ เพียงแต่ว่าครูไม่เปิดใจใช้ มีทุกชั้น ตั้งแต่อนุบาล ถ้าครูประจำชั้นนั่งอยู่ห้องเดียว เขาสามารถสอนได้ทั้ง 8 สาระ จะทำอย่างไรให้ครูเปิดใจรับนวัตกรรมใหม่ๆ แบบนี้...”

ศึกษานิเทศก์ สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษา นครปฐม เขต 1 ได้กล่าวถึงเรื่องผู้ปกครองและจำนวนเด็กนักเรียนว่า “...หน้าที่ในการจัดการศึกษาของลูก ไม่ได้เป็นหน้าที่ของโรงเรียนเพียงอย่างเดียว เป็นหน้าที่ของทุกภาคส่วน สำคัญที่สุด คือ ผู้ปกครอง เป็นหน้าที่ที่จะต้องดูแลสนับสนุนในเรื่องการศึกษาของลูก ไม่เห็นด้วยที่จะจ่ายเบี้ยเลี้ยง เพราะมัน คือ หน้าที่ของพ่อแม่ ลองมองย้อนลงไปทำไมเด็กไปเรียนที่ศาลาติ๊กมากกว่าโรงเรียนอื่น ลองดูสถิติว่าเด็กที่อยู่ในเขตบริการของเรามีมากขึ้นหรือน้อยลง อัตราเกิดไม่เพิ่มขึ้นเลย เพราะฉะนั้นอย่าหวังว่าโรงเรียนที่เป็นโรงเรียนขนาดเล็กของเราวันนี้ จะโตขึ้นหรือมีเด็กในเขตบริการมากขึ้น เพราะพื้นที่เรามีคนอยู่แค่นี้ พอโตขึ้นเด็กเราก็ออกไปนอกพื้นที่ อัตราการเกิดน้อยลง นอกจากเราจะไปบังคับให้มีลูก 3 คน ซึ่งก็เป็นไปไม่ได้ อย่างน้อยที่สุดก็ควรรักษาเด็กในเขตบริการของเราให้ได้ คือ คุณภาพของโรงเรียน ซึ่งไม่สามารถทำได้ในวันเดียวหรือในปีเดียว ใน 2 – 3 ปี ก็ยาก เราไม่ต้องไปเอาเด็กจากโรงเรียนอื่นมา ขอให้เด็กบ้านเราอยู่บ้านเรา ต้องใช้คุณภาพ แต่คุณภาพก็ไม่ได้แปลว่าต้องไปเทียบกับอนุบาลนครปฐมหรืออะไรก็แล้วแต่ แต่ว่าคุณภาพอย่างน้อยก็ได้มาตรฐาน...”

ผู้อำนวยการโรงเรียนศาลาติกสิทวิชิตได้กล่าวถึงเรื่องการให้ผู้ปกครองเข้าใจโรงเรียนในบ้านเกิดว่า “...เราต้องตั้งใจ ใฝ่ใจ ไม่บ่น ทำอย่างเดียว เดี่ยวเด็กก็มาเอง เห็นด้วย 2 ประเด็น คือ ให้บุคลากรในโรงเรียนพูดเชิงบวกและให้ผู้ปกครองเข้ามามีส่วนร่วมการจัดกิจกรรมต่าง ๆ ของโรงเรียน แต่ข้อที่เหลือไม่เห็นด้วย โดยเฉพาะอย่างยิ่งในเรื่องของเบี้ยประชุม เรื่องสร้างแบรนด์ แจกเสื้อแจกทุนการศึกษามันจะได้สักพักเดียว...”

รองปลัดองค์การบริหารส่วนตำบลทุ่งลูกนกได้กล่าวถึงเรื่องการพูดคุยกับผู้ปกครองว่า “...อบต. มีฝ่ายการศึกษาอยู่ จะช่วยเชียร์ผู้ปกครองให้ส่งลูกหลานมาเรียนในพื้นที่ หรือให้ชาวโรงเรียนในเชิงบวก ให้ผู้ปกครองเห็นความสำคัญของการศึกษา...”

รองปลัดองค์การบริหารส่วนตำบลทุ่งลูกนกได้กล่าวถึงเรื่องเครื่องคอมพิวเตอร์ว่า “อบจ. นครปฐม ให้ฟรีโรงเรียนละ 5 เครื่อง แต่ต้องรอคิว ส่วนทาง อบต. เวลาจะทำงานประมาณต้องมีแผนรองรับ ตอนนี้ไม่แน่ใจว่าติดขัดอะไรหรือเปล่า แต่จะรับไปคุยกับทางผู้บริหารให้...”

ผู้แทนศูนย์พัฒนาฝีมือแรงงานจังหวัดนครปฐมได้กล่าวถึงเรื่องสัญญาณอินเทอร์เน็ตว่า “...การเข้าสัญญาณเคยมีปัญหาเกี่ยวกับทาง TOT ก็เปลี่ยนเป็น CAT ปัญหาทาง service ก็จะต้องดีกว่า ถ้าต้นสัญญาณมีปัญหาเราต้องประสานกับทางนั้นโดยตรง โดยโทรศัพท์เข้าไปที่ส่วนกลางจะมีการบันทึกไว้หมด ส่วนใหญ่ที่จะมาแก้ไขให้ตลอด ทั้งนี้ขึ้นอยู่กับ package ที่เช่าว่าราคาเท่าไร ADSL หรือธรรมดา ในส่วนของหน่วยงานที่ตั้งใน อบต. ลำเหย มีศาลาประชาคม เขาเอา Wi-Fi มาตั้งเสียรายเดือน ทางศูนย์จะช่วยเหลือในเรื่องของการใช้ Word, Excel, Upgrade การเพิ่มองค์ความรู้ในวันเสาร์อาทิตย์ก็สามารถไปเรียนได้ แต่อาจจะมีความค่าใช้จ่าย ปัญหาอินเทอร์เน็ตบางทีสายที่อยู่ตามป่าตามเขาถูกหนูกัดขาดบ้าง ส่วนเรื่องการแก้ไขในเบื้องต้นถ้ามันขึ้น 3 เหลี่ยม ให้ reset ทิ้งไว้ 5 นาที แล้วเปิดใหม่ ถ้าไม่ได้ก็มีทางเดียว คือ โทรแจ้งศูนย์ ถ้าแจ้งศูนย์จังหวัดเขาแคว้นเรื่องไว้แล้วหายไป ให้แจ้งในเว็บไซต์ศูนย์ใหญ่ดีกว่า วันรุ่งขึ้นเขาก็จะมาทำเลย...”

ผู้อำนวยการโรงเรียนห้วยผักชีได้กล่าวถึงเรื่องการปลูกผักเพื่ออาหารกลางวันว่า “...ค่าอาหารกลางวันได้มา 20 บาทต่อหัว ถ้าหากเราสามารถจัดหาของเราเองได้โดยใช้เรื่องของเศรษฐกิจพอเพียง การตอบสนองหลักสูตร การฝึกปฏิบัติของเด็ก ไม่ได้มุ่งหวังนำมาขาย ทำเพื่อให้เด็กเรียนรู้ว่า ปลูกผักทำอะไร จะเอาไปใช้ในอาหารกลางวันทำอย่างไร แต่ถ้าผลดี

เลิศ คือ นำไปขายได้ ก็จะดีขึ้น แต่ยังไม่ถึงไหน เนื่องจากขาดแคลนอุปกรณ์ เมล็ดพันธุ์ ปุ๋ยอินทรีย์ ถ้าเรามีเรื่องพวกนี้เข้ามาช่วยสนับสนุนโรงเรียนก็จะสะดวกขึ้น...”

ผู้อำนวยการโรงเรียนท่านหนึ่งได้กล่าวถึงการขอรับบริจาคเงินว่า “...คนมักจะไปบริจาคให้โรงเรียนใหญ่ๆ เช่น สิรินคร ในจังหวัดนครปฐม เพราะได้ขึ้นชื่อ มาโรงเรียนเล็กๆ เขาไม่ได้อะไร บางทีก็ไม่เชื่อว่าอยู่ในจังหวัดนครปฐม อยู่ติดกรุงเทพฯ ใครจะเชื่อว่าเด็กเราดีดร้อนจริงๆ ถ้าจะไปก็ไปไกลๆ ในป่าในดง เพราะมีความคิดว่าโรงเรียนพวกนี้เขาดีดร้อน เราไม่เดือดร้อน อีกเรื่องที่สำคัญ คือ จะขอบริจาควัดใหญ่ ๆ ต้องมีคนใกล้ชิดพาเข้าไป ต้องมีสาย เช่น วัดปฐมเจดีย์ อย่าง ผอ.จะไปขอรับบริจาคก็เข้าไม่ถึง...”

ผู้อำนวยการโรงเรียนอีกท่านหนึ่งได้กล่าวถึงการขอรับบริจาคเงินว่า “...วิธีการของโรงเรียนขนาดเล็ก ต้องไปเปิดดูในเว็บไซต์ของบริษัทใหญ่ๆ ว่ามีวัตถุประสงค์อะไร เช่น ซีพี ทรูปลูกปัญญา ปตท. SCG ปลูกผัก เลี้ยงปลา หรือการไฟฟ้า กฟภ.ก็ได้ เป็นบริษัทที่มองเห็นคุณค่าการศึกษา อยากได้อะไรต้องลองขอไป แต่มีข้อคิดว่าต้องเลือกให้ดี ต้องรู้จักคนข้างในอย่าหว่านไปทั่ว ถ้าไม่รู้จักใครก็ไม่ควรไปขอ เพราะจะถูกต่อว่าเป็นโรงเรียนนอกรา...”

ภาพที่ 15 แสดงการประชุมสัมมนาเพื่อสนับสนุนการดำเนินงานตามแผนปฏิบัติงาน กลุ่มเครือข่ายที่ 1

หลังจากนั้นคณะผู้วิจัยได้นำข้อคิดเห็นต่าง ๆ มาสรุปวิเคราะห์ความเป็นไปได้และปรับปรุงแผนการปฏิบัติงานในการพัฒนาคุณภาพการศึกษาของโรงเรียนในกลุ่มเครือข่ายที่ 1 ผลการวิเคราะห์สามารถกำหนดเป้าหมาย แนวทาง และผู้รับผิดชอบ ดังนี้

เป้าหมาย	แนวทาง/วิธีการ	ผู้รับผิดชอบ
ด้านวิชาการ - เด็กนักเรียนอ่านออกเขียนได้ 100% - เด็กนักเรียนเก่งวิชาภาษาอังกฤษ - ครูที่ไม่จบตรงวิชาเอกมีความรู้ความสามารถในการสอนได้ - เด็กได้รับการพัฒนาด้านวิทยาศาสตร์ - คะแนนสอบ O-NET เพิ่มสูงขึ้นในวิชาภาษาไทยและคณิตศาสตร์	- ครูเข้ารับการสัมมนาเทคนิคการสอนวิชาภาษาไทยจากวิทยากรในพื้นที่/หมอภาษา - รวมนักเรียนและหมุนเวียนผู้สอน - จัดหาชุดวิชาภาษาไทยมาใช้ - มีกิจกรรมเสริมบทเรียนให้ทดลองใช้ - ท่องศัพท์ - จัดทำหนังสือและรูปภาพคำศัพท์ต่าง ๆ - มีวิทยากรจิตอาสามาช่วยสอน - ครูที่จบไม่ตรงวิชาเอกเข้ารับการอบรมวิชาคณิตศาสตร์ วิทยาศาสตร์ ภาษาอังกฤษ - จัดหาแบบฝึกสำเร็จรูป - จัดค่ายวิทยาศาสตร์ - จัดติวพิเศษให้กับนักเรียน - มีนิสิตจิตอาสาช่วยสอน โดยมีรถรับส่งและเบี้ยเลี้ยง	- ม.เกษตรศาสตร์ - รร.หนองจิก - ม.เกษตรศาสตร์ - ม.เกษตรศาสตร์ - ม.เกษตรศาสตร์ - ครูทั้ง 4 โรงเรียน - ม.เกษตรศาสตร์ - รร.ห้วยผักชี อ.1-2 - รร.ไร่แดงทอง ป.1-2 - รร.อ้อกระทุง ป.3-4 - รร.หนองจิก ป.5-6 - ม.เกษตรศาสตร์ - ม.เกษตรศาสตร์ - ม.เกษตรศาสตร์ - ม.เกษตรศาสตร์ - ม.เกษตรศาสตร์ - อบต.ทุ่งลูกนก
ด้านบุคคล - มีครูเพิ่มขึ้น - ครูอัตราจ้างได้รับการบรรจุให้มีความมั่นคง - ครูอัตราจ้างได้รับเงินเดือนเพิ่มขึ้นและครบ 12 เดือน	- ไม่สามารถดำเนินการได้ - ไม่สามารถดำเนินการได้ - เพิ่มเงินเดือนให้ครูอัตราจ้าง	- อบต.ทุ่งลูกนก

เป้าหมาย	แนวทาง/วิธีการ	ผู้รับผิดชอบ
ด้านบริหารทั่วไป - ประชาชนหรือผู้ปกครองเข้าใจ ตระหนักและกลับมาเรียนในโรงเรียน บ้านเกิด - มีเด็กนักเรียนเข้ามาเรียนเพิ่มขึ้น - เครื่องคอมพิวเตอร์และพริ้นเตอร์ - มีสัญญาณ internet และ wifi ดี - สนับสนุนอาหารกลางวันเพิ่มขึ้นและ ให้เด็กนักเรียนได้เรียนรู้ - มีทางม้าลายและสัญลักษณ์ก่อนถึง โรงเรียนตลอดเส้นทางทุกโรงเรียน	- พูดคุยกับประชาชนในหมู่บ้าน - ให้บุคลากรในโรงเรียนพูดเชิงบวก - สร้าง brand เช่น แจกเสื้อ ทูการศึกษา - ให้ผู้ปกครองเข้ามามีส่วนร่วมในการจัด กิจกรรมต่าง ๆ - ขอรับบริจาคในหน่วยงานที่จำหน่าย - จัดซื้อให้ใหม่ - รายงานผ่านทางเว็บไซต์ให้ศูนย์ใหญ่ - หาผู้เชี่ยวชาญมาแก้ไขแนะนำหรือ อัปเดต - จัดทำอินเทอร์เน็ตชุมชน - จัดทำโครงการวิจัยการปลูกผักเพื่อ ทำอาหารกลางวัน - มีหน่วยงานเข้ามาดำเนินการทำป้าย ติดสัญญาณไฟกระพริบ ดีเส้นบนถนน	- อบต.ทุ่งลูกนก - รร.วัดไร่แตงทอง - รร.ห้วยผักชี - รร.หนองจิก - รร.ห้วยผักชี - รร.หนองจิก - รร.ห้วยผักชี - ม.เกษตรศาสตร์ - อบต.ทุ่งลูกนก - รร.ห้วยผักชี - ศูนย์พัฒนาฝีมือ แรงงาน - อบต.ทุ่งลูกนก - ม.เกษตรศาสตร์ - อบต.ทุ่งลูกนก - อบจ.นครปฐม
ด้านงบประมาณ - งบประมาณเพิ่มขึ้น	- เขียนโครงการเพื่อขอรับการบริจาคตาม หน่วยงานใหญ่ - จัดทอดผ้าป่าเพื่อการศึกษา	- รร.หนองจิก - รร.อัคระทุ่ง - รร.วัดไร่แตงทอง

ขั้นตอนที่ 6 การฝึกอบรมเชิงปฏิบัติการเพื่อเสริมสร้างความเข้มแข็งเชิงวิชาการให้กับบุคลากรของโรงเรียนขนาดเล็ก และขั้นตอนที่ 7 การเตรียมความพร้อมเพื่อรองรับการดำเนินงานตามแผนปฏิบัติงานของเครือข่ายระหว่างโรงเรียนและสะท้อนผลการดำเนินงานสำหรับการเตรียมความพร้อมในการดำเนินงานต่อไป คณะผู้วิจัยได้ดำเนินการร่วมกับโรงเรียนในกลุ่มเครือข่ายที่ 2 ผลการดำเนินการวิจัยได้นำเสนอรวมกับขั้นตอนที่ 5 และ 6 ในกระบวนการสร้างเครือข่ายความร่วมมือรูปแบบที่ 2 (หน้า 71)

ตอนที่ 2 การสร้างเครือข่ายความร่วมมือในรูปแบบที่ 2 (C2 Model)

กระบวนการสร้างเครือข่ายความร่วมมือในรูปแบบที่ 2 เริ่มต้นโดยการสร้างเครือข่ายพหุภาคี มี 6 ขั้นตอน ซึ่งขั้นตอนที่ 5 และ 6 ดำเนินการร่วมกับโรงเรียนในกลุ่มเครือข่ายที่ 1 ส่วนขั้นตอนที่ 1 - 4 ดำเนินการเฉพาะโรงเรียนในกลุ่มเครือข่ายที่ 2 ผลการดำเนินการวิจัย มีรายละเอียดดังต่อไปนี้

1. วิเคราะห์ปัญหาและความต้องการในการพัฒนาคุณภาพการศึกษา

การวิเคราะห์ปัญหาและความต้องการของแต่ละโรงเรียน เป็นการสร้างเครือข่ายพหุภาคี โดยการจัดประชุมสัมมนาร่วมกันทั้ง 2 โรงเรียน เพื่อร่วมกันระดมความคิดเห็นจากครู ผู้บริหารโรงเรียน ตัวแทนคณะกรรมการสถานศึกษา ตัวแทนผู้ปกครอง และนักวิจัย ผลการวิเคราะห์ปัญหาและความต้องการของแต่ละโรงเรียนมีดังนี้

1.1 โรงเรียนวัดทุ่งกระพังโหม

สภาพทั่วไปโรงเรียนวัดทุ่งกระพังโหม ตั้งอยู่หมู่ที่ 8 ตำบลกำแพงแสน อำเภอกำแพงแสน จังหวัดนครปฐม เปิดสอนตั้งแต่ระดับชั้นอนุบาลปีที่ 1 – ชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 ในปีการศึกษา 2557 มีนักเรียน จำนวน 68 คน ไม่มีผู้อำนวยการ ครูประจำการ 3 คน ครูอัตราจ้าง 2 คน สถานที่ตั้งของโรงเรียนตั้งอยู่ในพื้นที่เดียวกับวัด ปัจจุบันมีอาคารเรียนสองชั้น 1 หลัง ห้องเรียนระดับชั้นอนุบาล ห้องสมุด โรงอาหาร สนามกีฬาและสนามเด็กเล่น ประชาชนส่วนใหญ่ประกอบอาชีพเกษตรกรรม เช่น ทำไร่ไถนา ข้าวโพดฝักอ่อน หน่อไม้ฝรั่ง เลี้ยงโคนม เป็นต้น ดังภาพ

ภาพที่ 16 แสดงสภาพทั่วไปของโรงเรียนวัดทุ่งกระพังโหม

ผลการจัดประชุมสัมมนาร่วมกันระหว่างโรงเรียนขนาดเล็กทั้ง 2 โรงเรียน พร้อมด้วยผู้นำชุมชน วัด องค์การบริหารส่วนท้องถิ่น องค์การรัฐและเอกชน รวมทั้งนักวิจัย จำนวนทั้งสิ้น 26 คน เมื่อวันที่ 1 ตุลาคม 2557 เวลา 09.00 – 12.00 น. โรงเรียนวัดทุ่งกระพังโหม มีสภาพปัญหาและความต้องการ ดังนี้

สภาพปัญหา

- 1) ครูมีจำนวนน้อย
- 2) เด็กนักเรียน
 - เด็กไปเรียนโรงเรียนใหญ่ เพราะครูมาก มีเพื่อนเยอะ โรงเรียนเล็กไม่ทันสมัย
 - มีเด็กต่างด้าวทั้งพม่า ลาว เขมร
- 3) ผู้ปกครอง
 - ให้อุปการะไปโรงเรียนใหญ่ ๆ ที่ดีกว่า เพราะโรงเรียนเล็ก ๆ ไม่ทันสมัย ครูมีไม่มาก เหมือนกับโรงเรียนใหญ่ และสภาพสังคมเปลี่ยนไป ในหมู่บ้านมีรถมารับไปเรียนในเมือง
 - ไม่สามารถช่วยสอนการบ้านลูกได้ เพราะเหนื่อยมาก
- 4) ไม่มีผู้อำนวยการ มาอยู่ชั่วคราวและย้ายไปอยู่โรงเรียนอื่นเกือบ 1 ปี
- 5) สื่ออุปกรณ์การเรียนการสอนไม่เพียงพอ
- 6) ข้อสอบ O-NET ใช้ชุดเดียวทั่วประเทศ ไม่ได้ดูบริบทโรงเรียนขนาดเล็ก คะแนนสอบจึงตก
- 7) ไม่มีงบประมาณ ครูต้องช่วยกันขายของเพื่อให้มีเงินมาจ้างครูอัตราจ้าง
- 8) สภาพไม่เคยมียาดูแลสุขภาพ ไม่บรรจุครู ไม่แต่งตั้งผู้อำนวยการ
- 9) องค์การบริหารส่วนตำบลไม่สามารถจ้างครูมาช่วยสอนได้ เพราะติดระเบียบหรือข้อกฎหมาย ช่วยได้แต่กิจกรรม

1.2 โรงเรียนบ้านดอนซาก

สภาพทั่วไปโรงเรียนบ้านดอนซาก ตั้งอยู่หมู่ที่ 11 ตำบลวังน้ำเขียว อำเภอกำแพงแสน จังหวัดนครปฐม เปิดสอนตั้งแต่ระดับชั้นอนุบาลปีที่ 1 – ชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 ในปีการศึกษา 2557 มีนักเรียน จำนวน 110 คน มีผู้อำนวยการ 1 คน ครูประจำการ 5 คน ครูอัตราจ้าง 1 คน เจ้าหน้าที่ธุรการ 1 คน ปัจจุบันมีอาคารเรียนสองชั้น 1 หลัง อาคารชั้นเดียว 1 หลัง ศูนย์พัฒนาเด็กเล็ก หอสมุด โรงอาหาร สนามกีฬาและสนามเด็กเล่น ประชาชนส่วนใหญ่ประกอบอาชีพรับจ้าง ลูกจ้างในโรงงาน และเกษตรกรรม เป็นโรงเรียนต้นแบบด้านการดูแลสุขภาพ โดยได้รับเกียรติบัตรโรงเรียนส่งเสริมสุขภาพระดับทองของจังหวัดนครปฐม ดังภาพ

ภาพที่ 17 แสดงสภาพทั่วไปของโรงเรียนบ้านดอนซาก

ผลการจัดประชุมสัมมนาร่วมกันระหว่างโรงเรียนขนาดเล็กทั้ง 2 โรงเรียน พร้อมด้วยผู้นำชุมชน วัด องค์การบริหารส่วนท้องถิ่น องค์การรัฐและเอกชน รวมทั้งนักวิจัย จำนวนทั้งสิ้น 26 คน เมื่อวันที่ 1 ตุลาคม 2557 เวลา 09.00 – 12.00 น. โรงเรียนบ้านดอนซาก มีสภาพปัญหาและความต้องการ ดังนี้

สภาพปัญหา

- 1) ครู มีจำนวนน้อยและจบไม่ตรงวิชาเอก
- 2) เด็กนักเรียน
 - มีพัฒนาการทางสมองต่างกัน มีทั้งเด็กสมาธิสั้นและเด็ก LD
 - อ่านหนังสือไม่ออก ลอกการบ้านเพื่อน copy internet
 - ติดเกมส์ เล่นจนถึงตี 1 ตี 2
- 3) ผู้ปกครองไม่มีเวลาดูแลลูก ต้องไปทำงานหาเงินตั้งแต่เช้า ไม่ได้ทำอาหารเช้าให้ลูก
- 4) สื่ออุปกรณ์การเรียนการสอนเก่า ไม่สมบูรณ์ เช่น เครื่องดนตรี
- 5) หลักสูตร ต้องเรียนเยอะมากถึง 10 วิชา ในขณะที่เด็กไปเรียนต่อมีน้อยและไม่ได้นำไปใช้ในชีวิตจริง
- 6) สถานที่
 - อาคารเรียนไม่เพียงพอ
 - ห้องน้ำไม่เพียงพอ ต้องใช้ร่วมกันระหว่างครูกับนักเรียน

ความต้องการของโรงเรียนวัดทุ่งกระพังโหมและโรงเรียนบ้านดอนซาก

- 1) มีครูเพิ่มขึ้นหรือมาช่วยสอนเสริม โดยเฉพาะวิชาภาษาอังกฤษ คณิตศาสตร์ วิทยาศาสตร์ ภาษาไทย และพลศึกษา
- 2) ให้ครูและผู้อำนวยการมาอยู่ที่โรงเรียนนาน ๆ

- 3) ข้อสอบที่เหมาะสมกับบริบทของโรงเรียนในชนบท
- 4) มีสื่ออุปกรณ์ทางวิทยาศาสตร์ให้ครูที่ไม่ได้จบมาสามารถสอนได้
- 5) มีงบประมาณ โดยท้องถิ่นต้องเข้ามาช่วยกันหาทุน เพราะส่วนกลางช่วยไม่ได้

ภาพที่ 18 แสดงการประชุมสัมมนาเพื่อวิเคราะห์ปัญหาและความต้องการโรงเรียนวัดทุ่งกระพังโหม และโรงเรียนบ้านดอนซาก

ตัวอย่างความคิดเห็นของผู้เข้าร่วมประชุมสัมมนาทั้ง 2 โรงเรียน มีดังต่อไปนี้

รักษาราชการแทนผู้อำนวยการโรงเรียนวัดทุ่งกระพังโหมได้กล่าวว่า “...โรงเรียนมีเด็กต่างด้าวมาเรียนเยอะ เช่น ลาว พม่า เขมร เด็กในพื้นที่มักจะไปเรียนที่อื่น เช่น โรงเรียนมัธยมฐานบิน พอมีเด็กเก่งมาเรียนชักพักหนึ่งก็ย้ายไปโรงเรียนดัง ๆ เพราะผู้ปกครองคิดว่าโรงเรียนนี้ไม่มีประสิทธิภาพ ไม่มีเด็กเก่ง ไม่อยากส่งลูกเข้าเรียน ตัวผู้ปกครองเองส่วนใหญ่มีอาชีพเกษตรกรรม ไม่มีเวลาดูแลลูก เนื้อหาวิชาที่ลูกเรียนก็มีความยากเกินไปที่ผู้ปกครองจะสามารถสอนเด็กให้ทำการบ้านได้...อีกอย่างหนึ่งอยากให้ครู และ ผอ.อยู่ที่โรงเรียนนาน ๆ ไม่ย้ายโรงเรียนบ่อย...”

เจ้าอาวาสโรงเรียนวัดทุ่งกระพังโหมได้กล่าวว่า “... มีเด็กน้อย เด็กไปเรียนโรงเรียนใหญ่ เพราะคิดว่าโรงเรียนเล็กไม่ทันสมัย จำนวนครูน้อย เด็กติดเกม ครูควรรหาเกมที่เป็นประโยชน์หรือใช้เกมให้เป็นประโยชน์ในการเรียนการสอน อยากให้มีกฎเกณฑ์ที่ทำให้คนในพื้นที่ต้องเรียนในโรงเรียนใกล้บ้าน...”

ครูโรงเรียนวัดทุ่งกระพังโหมได้กล่าวว่า “...โรงเรียนมีครูไม่ครบชั้น ไม่มีผู้อำนวยการมีครู 3 ท่าน สอน 8 ชั้นปี รวมเด็กอนุบาลด้วย ขาดครูประจำแต่ละวิชา ภาระงานเยอะ แต่จำนวนครูมีน้อย เมื่อเปรียบเทียบกับโรงเรียนใหญ่ ทำให้กลายเป็นว่าโรงเรียนเล็กยิ่งภาระงานหนักกว่า... ข้อสอบโอเน็ต NT ยากเกินไป บางข้อครูเองยังทำไม่ได้ อยากให้ออกข้อสอบแยกตามบริบทแต่ละโรงเรียน เช่น โรงเรียนในเมือง โรงเรียนตามชายแดน...”

ผู้อำนวยการกองการศึกษา องค์การบริหารส่วนตำบลกำแพงแสน ได้กล่าวว่า “...โรงเรียนขาดงบประมาณ ไม่แต่งตั้งผู้อำนวยการมาเป็นเวลา 1 ปีแล้ว ขาดบุคลากรทางการศึกษา ครูมีภาระงานเยอะ ทั้งทำงานเอกสาร ทั้งต้องเตรียมการเรียนการสอน ในส่วนของอบต.เองก็ไม่สามารถจ้างครูมาสอนได้ เพราะผิดระเบียบ เป็นหน้าที่ของสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐานหรือ สพฐ...”

ผู้ปกครองโรงเรียนบ้านดอนซากท่านหนึ่งได้กล่าวว่า “...โรงเรียนขาดเครื่องดนตรีที่สมบูรณ์ เครื่องเล่นของเด็กในสนามเด็กเล่น บางอย่างอันตราย ไม่ค่อยปลอดภัย บางโรงเรียนมีสระว่ายน้ำ มีวิชาศิลปะ มีวิชาต่าง ๆ พร้อม ไม่ต้องเสียค่าใช้จ่ายเพิ่มเติม แต่ครูที่นี่ก็มีความสนใจเด็ก ทำให้เด็กอยากเรียน ลูกไม่อยากไปโรงเรียนอื่นเพราะรักครูที่นี่จริง ๆ ในขณะที่ผู้ปกครองเองพอมีทุนทรัพย์ที่จะส่งลูกไปโรงเรียนอื่นได้...”

ผู้อำนวยการโรงเรียนบ้านดอนซากได้กล่าวว่า “...ที่นี้ห้องน้ำไม่เพียงพอ เด็ก 100 กว่าคน แต่มีห้องน้ำแค่ 4-5 ห้อง ทั้งครูและนักเรียนต้องใช้ห้องน้ำร่วมกัน อาคารเรียนมีน้อย ห้องเรียนน้อย บางห้องไม่สามารถใช้เป็นห้องเรียนได้เต็มที่ เพราะใช้เป็นห้องจัดแสดงผลงาน สำหรับการตรวจโรงเรียน การจัดหลักสูตรไม่สอดคล้องกับความเป็นจริง ไม่สามารถนำไปใช้ได้จริง ไม่จำเป็นในชีวิตประจำวัน เรียนไปไม่ได้ใช้ เรียนยากและเยอะเกินไป เด็กนักเรียนมีพฤติกรรมติดเกม เล่นแบบนิสยรู้แพ้หรือต้นแบบที่ไม่ดี อ่านหนังสือไม่ออก ส่วนผู้ปกครองก็ต้องทำงาน ไม่มีเวลาดูแลลูกตัวเองและเนื้อหาที่ยากเกินไปกำลังที่จะสอนลูกได้...”

ครูโรงเรียนบ้านดอนซากท่านหนึ่งได้กล่าวว่า “...โรงเรียนยังขาดครูและบุคลากรที่ตรงสาขาวิชา โรงเรียนไม่มีครูที่สอนตรงเอก อย่างเช่น ครูภาษาอังกฤษ คณิตศาสตร์ วิทยาศาสตร์ มีแต่ครูภาษาไทย และวิชาเอกอนุบาล เอกประถม ส่วนเด็กมีความสามารถในการเรียนต่างกัน มีทั้งเด็กสมาธิสั้น เด็ก LD คนเก่งให้ทำงาน 5 นาทีก็เสร็จ แต่ในขณะที่อีกคน 50 นาทีก็ยังไม่เสร็จ ยังไม่มีการทดสอบนักเรียนที่ย้ายเข้ามาเรียนก่อนเข้าเรียน บางคนย้ายมาตอนใกล้จะจบซึ่งมีพื้นฐานค่อนข้างน้อย ครูก็ต้องใส่ใจมากกว่านักเรียนเก่า อยากได้เด็กฝึกสอน ที่จบมาตรงสาขาเอกมาช่วยสอน มีข้าวเที่ยงให้กินฟรี แต่ไม่มีเงินเดือนให้...”

ครูท่านหนึ่งได้กล่าวว่า “...อยากได้ครูเพิ่มขึ้นหรือมีครูมาช่วยสอนเสริมวิชาภาษาอังกฤษ คณิตศาสตร์ วิทยาศาสตร์ ภาษาไทย จะเป็นวันหยุดหรือวันธรรมดาก็ได้ เพราะ

ผู้ปกครองไม่มีทุนทรัพย์ในการส่งให้ไปเรียน โรงเรียนมีแต่ครูผู้หญิง อยากได้ครูพละผู้ชายมาช่วยสอนด้วย...”

ครูอีกท่านหนึ่งได้กล่าวว่า “...อยากได้เด็กฝึกสอนหรืออาสาสมัครมาช่วยสอนในแต่ละรายวิชาตามที่ถนัด เช่น ภาษาอังกฤษ คณิตศาสตร์ รวมทั้งสื่อการตลาดทางวิทยาศาสตร์แบบง่าย ๆ ที่เหมาะสำหรับครูที่ไม่ได้จบตรงเอกวิทยาศาสตร์มาสอนได้...”

2. กำหนดเป้าหมายและวางแนวทางในการพัฒนาคุณภาพการศึกษา

การกำหนดเป้าหมายและวางแนวทางในการพัฒนาคุณภาพการศึกษา โดยการจัดประชุมสัมมนาตัวแทนครู ผู้บริหารโรงเรียน คณะกรรมการสถานศึกษา และผู้ปกครองของแต่ละโรงเรียน รวมทั้งนักวิจัย จำนวนทั้งสิ้น 27 คน เมื่อวันที่ 14 ตุลาคม 2557 ณ โรงเรียนบ้านดอนซาก ผู้เข้าร่วมประชุมสัมมนาได้ร่วมกันระดมความคิด ผลที่เกิดขึ้นทำให้ได้เป้าหมายและแนวทางในการพัฒนาคุณภาพการศึกษาของแต่ละโรงเรียนดังนี้

โรงเรียน	เป้าหมาย	แนวทาง
วัดทุ่งกระพังโหม บ้านดอนซาก	- มีครูอาสาสมัครมาช่วยสอนเสริม โดยเฉพาะ วิชาภาษาอังกฤษ คณิตศาสตร์ วิทยาศาสตร์ ภาษาไทย - มีครูครบทุกชั้นปีและจบตรงวิชาเอก - เด็กนักเรียนมีจำนวนเพิ่มขึ้น - เด็กนักเรียนได้รับประทานอาหารเช้า - เด็กนักเรียนได้รับการดูแลสุขภาพอนามัย - เด็กนักเรียนเก่ง - โรงเรียนมีความพร้อมในเรื่องทุนและอุปกรณ์การศึกษา	- โรงเรียนเขียนโครงการเสนอ อบต. - อบต.สนับสนุนงบประมาณ - ทำไม่ได้ เพราะไม่มีเด็ก - ทำไม่ได้ เพราะไม่มีครู - แจกผู้ปกครอง - ให้รับประทานข้าวเช้าและกลางวัน - ให้ดื่มนม - แจกชุดนักเรียน ป.1 - ป.4 เพิ่มให้อีกคนละ 500 บาท - ให้ความสนใจ ดูทำการบ้านและอ่านหนังสือ - ผลิตรองหรือสินค้าขาย - ทอดผ้าป่าการศึกษา - การบริจาค - ร่วมมือกับหน่วยงานต่าง ๆ

ภาพที่ 19 แสดงการประชุมสัมมนาเพื่อกำหนดเป้าหมายและวางแผนทางการพัฒนาคุณภาพ การศึกษาของกลุ่มเครือข่ายที่ 2

ตัวอย่างความคิดเห็นของผู้เข้าร่วมประชุมสัมมนาทั้งสองโรงเรียน มีดังต่อไปนี้

ครูท่านหนึ่งได้กล่าวว่า “...โรงเรียนควรมีครูครบทุกชั้นเรียน อย่างน้อย 8 คน และจบ ตรงวิชาเอก ตอนนี้ครูแต่ละโรงเรียนต้องสอนนักเรียน 2 ชั้น ให้อยู่ห้องเดียวกัน ต้องสอนกัน ทั้งวัน สอนไม่ได้ก็ต้องสอน ครูเราก็เหนื่อยเป็น 2 เท่า เราไม่สามารถละนักเรียนได้ เพราะ เนื้อหาการเรียนแต่ละชั้นต่างกัน ไม่สามารถมาบูรณาการกันได้ ถ้าเอา ป.1 - ป.4 มารวมกัน แล้วครูคนเดียว มันสลับกันไม่ถูก อย่าง ป.1 จะรวมกับ ป.ไหนไม่ได้เลยเพราะ ป.1 เป็น พื้นฐาน ต้องเน้นการอ่านภาษาไทยกับคณิตศาสตร์ ถ้า ป.1 ไม่ได้จะไป ป.2 ป.3 ป.4 ได้อย่างไร พื้นฐานหรือตัวขับเคลื่อนที่สำคัญเลย คือ อนุบาลกับ ป.1 ก่อน ต้องอ่านหนังสือให้ออก...”

ครูท่านหนึ่งได้กล่าวว่า “...อยากเห็นนักเรียนมีจำนวนเพิ่มขึ้น อีกอย่างหนึ่งอยากให้ ผู้ปกครองให้เด็กมารับประทานอาหารเช้ามาก่อน ข้าวเช้าเป็นสิ่งสำคัญสำหรับเด็ก จะเป็นปัจจัย ส่งเสริมสมาธิเด็ก สมองดี พ่อแม่ที่ทำงานโรงงาน ไม่มีเวลา ส่วนใหญ่ก็มากินแค้จ๊ากหมูที่หน้า โรงเรียน มีแม่ค้ามาขาย...”

ผู้ปกครองท่านหนึ่งได้กล่าวว่า “...โรงเรียนต้องทำให้เด็กอ่านออก เขียนได้ คิดเลขเป็น การจะให้เด็กมาโรงเรียนต้องพร้อมก่อน ต้องสร้างความมั่นใจให้กับผู้ปกครองว่าทางโรงเรียน นั้นพร้อม ในอดีตสมัยเรียน เรียนที่โรงเรียนไกลปืนเที่ยงมาก แต่ว่าพร้อมทุกอย่าง เรียนฟรี มีจักรยานให้ อุปกรณ์การเรียนฟรีทั้งหมด ซึ่งตรงนี้อถ้าถามว่า ทำไมหลาย ๆ คนอยากเข้าเมือง กันหมด โรงเรียนในเมืองพร้อมทุกอย่าง ดีทุกอย่าง พูดถึงความพร้อมทุกอย่างอยู่ที่ทุนตัวเอง ทุนได้มาอย่างไร ต้องสร้างโครงการขึ้นมา เมื่อสร้างมาแล้วสามารถใช้ได้ทุกโรงเรียน ทุก หน่วยงาน หรืออาจจะเป็นต้นแบบวิชาชีพก็ได้ เป็นความร่วมมือกันระหว่างสถาบันอุดมศึกษา

ต่าง ๆ เช่น ราชภัฏฯ เทคโน วิทยาลัยการอาชีพ เหมือนกับโครงการช้าง โครงการเปียร์สิงห์ เราต้องทำให้เป็นรูปแบบที่ชัดเจน ตรวจสอบได้...”

ผู้อำนวยการโรงเรียนบ้านดอนซากได้กล่าวว่า “...โรงเรียนเริ่มมีเด็กเพิ่มขึ้น คือ ทางโรงเรียนเราได้รับครูอนุบาลมาอีก 1 คน ซึ่งครูเขาทำงานดี เด็กรัก ทำให้เด็กมีผลการเรียนดีขึ้น อีกอย่างหนึ่งทางรัฐบาลจะมีค่าชุดให้กับเด็กหัวละ 360 บาท แต่ทางโรงเรียนจะให้งบเพิ่มหัวละ 500 บาท สำหรับนักเรียนชั้น ป.1 และ ป.4 เพราะต้องซื้อชุดลูกเสือสำรองและชุดลูกเสือสามัญ ผู้ปกครองเห็นว่าครูเข้าถึงเด็ก ดูแลเด็กดี เด็กมีผลการเรียนที่ดีขึ้น มีครูเพิ่มขึ้น ทำให้เริ่มมีนักเรียนเพิ่มขึ้นทุกปี ทางโรงเรียนจะบังคับให้เด็กทานข้าวเช้ามาทุกวัน มือเที่ยงมีข้าวให้กิน ไม่ต้องเอาข้าวมากินเอง ครูคอยดูแลเด็กและกินข้าวพร้อมกับเด็ก...”

ผู้ปกครองท่านหนึ่งได้กล่าวว่า “...อยากได้ครูที่จบตรงกับวิชาเอก อยากให้ลูกเรียนเก่งในด้านวิชาการหรือวิชาหลัก ๆ และมีกิจกรรมเสริมให้บ้าง...”

3. การเสริมประสบการณ์โดยการศึกษาดูงานในโรงเรียนขนาดเล็กที่ประสบความสำเร็จ

วันที่ 25 พฤศจิกายน 2557 ตัวแทนครู ผู้บริหารโรงเรียน คณะกรรมการสถานศึกษา และผู้ปกครองของทั้ง 2 โรงเรียน พร้อมด้วยผู้อำนวยการกองการศึกษา สมาชิกองค์การบริหารส่วนตำบลกำแพงแสน และนักวิจัย จำนวน 16 คน ได้เดินทางไปศึกษาดูงานเพื่อเสริมสร้างประสบการณ์ในการบริหารจัดการโรงเรียนขนาดเล็กที่โรงเรียนบ้านหนองผือ ตำบลเลาขวัญ อำเภอเลาขวัญ จังหวัดกาญจนบุรี ซึ่งมีจุดเด่นในการเรียนการสอนแบบทางไกลจากโรงเรียนวังไกลกังวล และการนำแนวคิดปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงมาใช้ในการบริหารจัดการโรงเรียน ปัจจุบันมี นายชยันต์ เพชรศรีจันทร์ เป็นผู้อำนวยการ มีครูประจำการ 4 คน เจ้าหน้าที่ธุรการ 1 คน และนักเรียน 68 คน ดังภาพ

ภาพที่ 20 แสดงการศึกษาดูงานที่โรงเรียนบ้านหนองผือ

ผลการศึกษาดูงาน มีข้อสังเกตว่า โรงเรียนบ้านหนองผือ มีการเรียนการสอนแบบคละชั้น โดยชั้น ป.1 – ป.2 และ ป.3 – ป. 4 มีครูห้องละ 1 คน ส่วนชั้น ป. 5 และ ป.6 มีครูแยกไปสอนชั้นละ 1 คน บางครั้งผู้อำนวยการโรงเรียนเข้าไปช่วยสอนด้วย และใช้วิธีการเรียนแบบทางไกลจากโรงเรียนวังไกลกังวล เพื่อแก้ปัญหาเรื่องครูไม่เพียงพอครบทุกชั้นปีหรือจบไม่ตรงวิชาเอก โดยการนำเด็กนักเรียนมาอยู่ในห้องเดียวกันแต่อยู่กับคนละมุม มีครูคอยแนะนำและดูแลเด็กให้เรียนตามโทรทัศน์

ซึ่งพบปัญหา เช่น เสียงตึกกัน เด็กแอบมองโทรทัศน์อีกเครื่องหนึ่ง เด็กตามบทเรียนไม่ทัน ครูจะใช้วิธีการสอนเสริมในช่วงเวลาพักเที่ยง หลังเลิกเรียน และในวันเสาร์ ส่วนในอดีตมีปัญหาเรื่องสัญญาณไม่ดี ซึ่งผู้อำนวยการโรงเรียนได้ตัดสินใจซื้อสัญญาณดาวเทียมของ PSI แทน ในขณะที่โรงเรียนขนาดเล็กอาจมีข้อดีที่ครูสามารถสอนเด็กได้เป็นรายบุคคล

นอกจากนี้ผู้อำนวยการโรงเรียนได้ใช้วิธีการบริหารจัดการโรงเรียนตามแนวคิดปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง โดยการจัดเป็นห้องศูนย์การเรียนรู้ปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงและมีการจัดเป็นแหล่งเรียนรู้ต่าง ๆ ในบริเวณโรงเรียน ได้แก่ การทำปุ๋ยหมักใบไม้ ปุ๋ยอินทรีย์ ปุ๋ยหมักผักตบชวา สวนสมุนไพร เช่น ใบหญ้านาง ว่านหางจระเข้ แก้วมังกร โสม หาบเงินหาบทอง ฟักข้าว เป็นต้น การเลี้ยงกบ การเลี้ยงปลาตกในถ่อ การเพาะเลี้ยงไส้เดือน เพาะเห็ดนางฟ้า การเลี้ยงไก่ไข่ การทำแก๊สชีวภาพ การทำฮอโมนนม การปลูกข้าวและสีข้าวกล้องไว้เป็นอาหารกลางวัน การทำไร่นาสวนผสม เช่น ปลูกผักพริก มะนาว ถั่วลิสง เป็นต้น อีกทั้งยังมีร้านสหกรณ์ไว้ให้เด็กนักเรียนได้ซื้อและขายสินค้ากันเองด้วย มีเวทีคนเก่งให้เด็กนักเรียนได้แสดงออก เช่น เล่นนิทาน ร้องเพลง ซึ่งโรงเรียนมีวงดนตรีขนาดเล็กให้เด็กได้เล่นและแสดงในงานต่าง ๆ ช่วยให้เด็กสามัคคี มีมารยาทอ่อนโยน ไม่ดื้อ ในขณะที่เดียวกันชุมชนได้เข้ามาช่วยหากโรงเรียนมีอะไรขาดเหลือ โรงเรียนได้เกื้อกูลชุมชนเช่นกัน เช่น ให้เข้ามาตากปลาในโรงเรียนได้ ดังมีข้อคิดเห็นจากผู้บริหารและครู ดังนี้

ผู้อำนวยการโรงเรียนได้ให้ข้อคิดเพิ่มเติมอีกว่า “โรงเรียนขนาดเล็ก ผอ.ต้องเข้าไปช่วยสอน ครูเหนื่อย เราต้องช่วยกัน เตรียมข้อมูลการเรียนการสอนให้พร้อม ไปประชุมข้างนอกโรงเรียนให้น้อย ไม่เน้นเอกสาร ไม่มีผักชี ทำงานแบบสามัคคีเสียสละทุ่มเทเพื่อในหลวง เพื่อแผ่นดิน เสาร์อาทิตย์ก็ต้องเข้ามาโรงเรียน ไม่ต้องรอเจ้านาย ทำเองได้เลย อยู่กับเด็กและผู้ปกครอง สร้างแหล่งเรียนรู้ในโรงเรียนที่เหมาะสมกับบริบทสภาพแวดล้อมในพื้นที่ ทำจากสิ่งเล็ก ๆ ที่มีอยู่แล้ว ค่อย ๆ รวมเป็นเรื่องใหญ่ จะเป็นพลังเอง...”

ในขณะที่คณะครูและผู้ปกครองที่ร่วมเดินทางไปศึกษาดูงานได้สะท้อนความคิดเห็น เช่น ครูอมร โรงเรียนบ้านดอนซากได้กล่าวว่า “...ผอ.มีความสามารถพิเศษเรื่องดนตรี ทำให้เด็กเล่นดนตรีได้ เด็กมีความสุข โรงเรียนมีแหล่งเรียนรู้ต่าง ๆ มากมาย เด็กได้เรียนรู้ ภูมิใจกับที่ตนเองได้ทำ ทั้งเลี้ยงไก่ ทำปุ๋ย ทำนา ปลูกผักไร้สารพิษ วันศุกร์ก็ได้แต่งตัวสวย ๆ มาโรงเรียน ทำกิจกรรมอะไรก็ได้ที่ตัวเองชอบ โรงเรียนเน้นการเรียนการสอนตั้งแต่ระดับอนุบาล มีครูเคยสอนโรงเรียนเอกชน บางครั้งครูก็เปิดทางไกลชั้น ป.1 ให้เด็กดู เด็กลายมือสวย ผอ.ก็

เอาจริง ให้นักเรียนท่องศัพท์ สถานที่ของโรงเรียนก็ร่มรื่นกว้างขวาง มีต้นไม้เยอะ มีคนมาเยี่ยมโรงเรียนเรื่อย ๆ ทำให้มีเงินเข้ามาด้วย...”

ในส่วนของครูตึก โรงเรียนบ้านดอนซากได้กล่าวเพิ่มเติมว่า “...โรงเรียนไม่ได้เน้นการไปเรียนต่อของเด็ก แต่เน้นให้เด็กอยู่รอดในชุมชน เอาความรู้ไปประกอบอาชีพในอนาคตได้...” ในขณะที่ครูวันเพ็ญ โรงเรียนวัดทุ่งกระพังโหมได้กล่าวว่า “...หลังจากไปศึกษาดูงานมาได้ นำความรู้ในการจัดการเรียนการสอนแบบทางไกลผ่านดาวเทียมมาปรับใช้ได้...”

นอกจากนี้ผู้ปกครองที่ร่วมเดินทางไปด้วย ได้กล่าวว่า “...ชอบโรงเรียนตรงที่สอนให้เด็กรับผิดชอบพื้นที่ต่าง ๆ ของโรงเรียน ในวันเสาร์ให้เด็กมาโรงเรียน ดูแลต้นไม้ของตนเอง...” เช่นเดียวกับผู้อำนวยการส่วนการศึกษา องค์การบริหารส่วนตำบลกำแพงแสน ที่ร่วมเดินทางไปด้วย กล่าวว่า “...ชอบสิ่งแวดล้อมในโรงเรียน ร่มรื่นดีมาก...”

4. วิเคราะห์ศักยภาพและกำหนดแผนปฏิบัติงานในการพัฒนาคุณภาพการศึกษา

ผู้วิจัยได้ร่างแผนปฏิบัติงานในการพัฒนาคุณภาพการศึกษาของโรงเรียนวัดทุ่งกระพังโหมและโรงเรียนบ้านดอนซาก (กลุ่มเครือข่ายที่ 2) หลังจากนั้นได้ดำเนินการจัดประชุมสัมมนาเครือข่ายพหุภาคีเพื่อวิเคราะห์ศักยภาพของตนเองและกำหนดแผนปฏิบัติงานในการพัฒนาคุณภาพการศึกษา โดยการเสนอความต้องการและข้อคิดเห็นจากภาคีเครือข่ายภายนอกถึงความเป็นไปได้ในการให้การสนับสนุนทั้ง 4 โรงเรียน เมื่อวันที่ 21 มกราคม 2558 ณ โรงเรียนบ้านดอนซาก โดยมีผู้เข้าร่วมการประชุมสัมมนา ประกอบด้วย ตัวแทนครู ผู้บริหารโรงเรียน คณะกรรมการสถานศึกษา ผู้ปกครอง ตัวแทนจากองค์การบริหารส่วนตำบลกำแพงแสนและตำบลวังน้ำเขียว รวมทั้งนักวิจัย จำนวน 25 คน ดังภาพ

ภาพที่ 21 แสดงการวิเคราะห์ศักยภาพและกำหนดแผนปฏิบัติงานในการพัฒนาคุณภาพการศึกษา กลุ่มเครือข่ายที่ 2

หลังจากนั้นคณะผู้วิจัยได้นำข้อคิดเห็นต่าง ๆ มาสรุปวิเคราะห์ความเป็นไปได้และปรับปรุงแผนการปฏิบัติงานในการพัฒนาคุณภาพการศึกษาของโรงเรียนในกลุ่มเครือข่ายที่ 2 ผลการวิเคราะห์สามารถกำหนดเป้าหมาย แนวทาง และผู้รับผิดชอบ ดังนี้

เป้าหมาย	แนวทาง/วิธีการ	ผู้รับผิดชอบ
ด้านวิชาการ - มีครูอาสาสมัครช่วยสอนเสริม - เด็กนักเรียนเก่งขึ้น - ครูมีเทคนิควิธีการสอนคณิตศาสตร์ - ครูมีสื่ออุปกรณ์ทางวิทยาศาสตร์ที่เหมาะสมกับครูไม่ได้จบตรงวิชาเอก	- จัดนิสิตจิตอาสาสมัครช่วยสอนเสริมวิชาคณิตศาสตร์ วิทยาศาสตร์ ภาษาอังกฤษ - อบต.สนับสนุนรถรับส่ง - โรงเรียนสนับสนุนค่าตอบแทนชั่วโมงละ 200 บาท - จัดค่ายคณิตศาสตร์/ภาษาอังกฤษในช่วงปิดเทอม - ให้ความสนใจ ดูทำการบ้านและอ่านหนังสือ - ให้เด็กไปวัดที่ มรภ.นครปฐม - เชิญวิทยากรบรรยาย เช่น ครูสุนันท์ - จัดอบรมครูเพื่อผลิตสื่ออุปกรณ์ทางวิทยาศาสตร์แบบง่าย	- ม.เกษตรศาสตร์ - อบต.วังน้ำเขียว - รร.บ้านดอนซาก - อบต.กำแพงแสน - รร.วัดทุ่งกระพังโหม - ครูและผู้ปกครอง - รร.บ้านดอนซาก - ม.เกษตรศาสตร์ - ม.เกษตรศาสตร์
ด้านบุคคล - มีครูครบทุกชั้นปีและจบตรงวิชาเอก	- เสนอผู้มีอำนาจพิจารณา	- ทั้ง 2 โรงเรียน
ด้านบริหารทั่วไป - เด็กนักเรียนมีจำนวนเพิ่มขึ้น - เด็กนักเรียนได้รับประทานอาหารเช้า - เด็กนักเรียนได้รับการดูแลสุขภาพอนามัย	- ให้ผู้ปกครองเชิญชวน - แจกอุปกรณ์การเรียน ทุนการศึกษา - แจกชุดนักเรียน ป.1 และ ป.4 โดยจ่ายเงินเพิ่มเป็นคนละ 500 บาท - ครูแจ้งผู้ปกครอง - ให้ร้านค้ามาขายอาหารตอนเช้า - ให้รับประทานข้าวเช้าและกลางวัน - ให้ดื่มนม - ให้ออกกำลังกาย - นิสิตพลศึกษามาช่วยจัดกิจกรรม	- ผู้ปกครอง - รร.วัดทุ่งกระพังโหม - รร.บ้านดอนซาก - รร.บ้านดอนซาก - รร.บ้านดอนซาก - ครูและผู้ปกครอง - รร.บ้านดอนซาก - รร.บ้านดอนซาก - ม.เกษตรศาสตร์

เป้าหมาย	แนวทาง/วิธีการ	ผู้รับผิดชอบ
ด้านงบประมาณ - โรงเรียนมีความพร้อมในเรื่องทุนและอุปกรณ์การศึกษา	- ผลิตซองหรือสินค้าขาย - ทอดผ้าป่าการศึกษาสร้างชุมชนเสนาะ - การบริจาค - สร้างเครือข่ายทางเฟสบุ๊ค	- ทั้ง 2 โรงเรียน - อบต.วังน้ำเขียว - รร.บ้านดอนซาก - ครูสุวรรณา - ครูอัจฉรา

5. การฝึกอบรมเชิงปฏิบัติการ

คณะผู้วิจัยและบุคลากรโรงเรียนขนาดเล็กที่เข้าร่วมโครงการทั้ง 6 โรงเรียน ได้วางแผนร่วมกันในการจัดการฝึกอบรมเชิงปฏิบัติการเพื่อเสริมสร้างความเข้มแข็งเชิงวิชาการ โดยเฉพาะครูที่จบไม่ตรงวิชาเอกใน 4 กลุ่มสาระ ได้แก่ ภาษาไทย วิทยาศาสตร์ ภาษาอังกฤษ คณิตศาสตร์ ระหว่างวันที่ 27 – 30 เมษายน 2558 ตั้งแต่เวลา 09.00 – 16.00 น. โดยใช้สถานที่ของคณะศึกษาศาสตร์และพัฒนศาสตร์ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์ วิทยาเขตกำแพงแสน มีครูและบุคลากรทางการศึกษาเข้าร่วมการอบรมทั้งสิ้น จำนวน 34 คน ประกอบด้วย โรงเรียนบ้านดอนซาก 7 คน โรงเรียนวัดทุ่งกระพังโหม 5 คน โรงเรียนบ้านอ้อกระทุง 5 คน โรงเรียนวัดห้วยผักชี 3 คน โรงเรียนวัดหนองจิก 10 คน และโรงเรียนวัดไร่แตงทอง 4 คน ผลการดำเนินการที่เกิดขึ้นทำให้ครูมีความรู้ความเข้าใจและเทคนิคการสอนเพิ่มขึ้น สามารถนำไปใช้กับเด็กนักเรียนได้ มีรายละเอียดดังนี้

1) กลุ่มสาระการเรียนรู้ภาษาไทย ดำเนินการในวันที่ 27 เมษายน 2558 โดยเรียนเชิญคุณครูบรรจง แสงนภาพรรณ ครูชำนาญการพิเศษ โรงเรียนวัดดอนยายหอม มาเป็นวิทยากรบรรยายให้กับครูและบุคลากรทางการศึกษาของโรงเรียนขนาดเล็ก จำนวน 25 คน สรุปเนื้อหาสาระสำคัญของการอบรม มีดังนี้

- แร้งบันดาลใจของคนเป็นครู
- เล่าสู่กันฟัง “ปัญหาโรงเรียนขนาดเล็ก”
- ปัญหาการอ่านและการเขียน
- สอนอย่างไรให้อ่านเขียนได้
- ปัญหาที่ครูผู้สอนชั้น ป.1 – 3 พบ เช่น นักเรียนจำพยัญชนะ สระไม่ได้ การประสมพยัญชนะ สระ ให้เป็นคำหรือพยางค์ การเปลี่ยนรูปของสระเมื่อเจอตัวสะกด
- แนะนำสื่อ หนังสือ สื่อจากแผ่นซีดี
- สอนอ่านนิทานอย่างมีชีวิตชีวา

- ฝึกปฏิบัติการทำสื่อด้วยตนเองจากวัสดุที่วิทยากรเตรียมมาให้ เช่น สื่อถุงกาแฟ เผยแพร่การอ่าน การชวนเพิ่มพูนการอ่าน ฝึกทำ pop up สำนวนและทำดีเพื่อพ่อหลวง
- มอบหนังสือดีที่เด็กไทยควรอ่านให้แต่ละโรงเรียนกลับไปใช้สอน ได้แก่ หนังสืออ่านเรียนไทย หนังสือชุดพระราชดำรัสและเด็กดีกับท่าน ว วชิรเมธี หนังสือชุดโครงการภาษาของแผ่นดินเฉลิมพระเกียรติ หนังสือส่งเสริมการอ่าน เล่มจิว ชุดสื่อเพื่อสร้างกิจกรรม และผลงานนักเรียนโรงเรียนดอนยายหอม

นอกจากนี้ครูผู้เข้ารับการอบรมได้สะท้อนความคิดเห็น ตัวอย่างเช่น

“...ได้เรียนรู้กับครูบรรจงในสาระวิชาภาษาไทย ถือว่าเป็นความโชคดีของตัวเองมาก เพราะว่าเป็นครูใหม่ที่ยังขาดประสบการณ์ทางด้านการสอนบางครั้งเจอปัญหาในการสอนก็ไม่สามารถแก้ไขได้ตรงจุด แต่จากการอบรมครั้งนี้ครูบรรจงได้ชี้แนะแนวทางในการสอน เทคนิควิธีการสอน การสร้างสื่อเพื่อนำไปประยุกต์ใช้ควบคู่กับการสอนให้มีประสิทธิภาพ และผู้เข้าร่วมการอบรมซึ่งเป็นครูของโรงเรียนขนาดเล็กด้วยกันต่างก็เอาปัญหาของตนเองมาพูดคุยกัน ทำให้ได้ความรู้มากขึ้น และถ้าเจอปัญหาดังกล่าวก็จะสามารถแก้ไขปัญหานั้นได้ทันที...”

“...ได้เรียนรู้การทำสื่อต่าง ๆ วิธีหรือเทคนิคการสอน สามารถนำไปใช้สอนระดับปฐมวัยที่สอนอยู่ได้ ได้รับสื่อเยอะ สามารถนำไปใช้ได้ทุกระดับชั้น...”

“...ได้รับความรู้มาก สิ่งที่จะนำไปใช้ คือ พยัญชนะ ซึ่งเด็กที่โรงเรียนทองพยัญชนะไม่เหมือนกัน เพราะจำมาจากหลาย ๆ คนที่ถ่ายทอดให้มาจากรุ่นเก่าบ้าง รุ่นใหม่บ้าง และอีกสิ่งหนึ่งที่ชอบและจะเอากลับไปสอนเด็ก ๆ คือ บทเพลงและการทำสื่อการสอน...”

“...สามารถประยุกต์ความรู้ที่ได้รับไปพัฒนาตนเองและส่วนรวม เพื่อคุณภาพของผู้สอนและผู้บริหารสถานศึกษา เพื่อขับเคลื่อนโรงเรียนให้มีประสิทธิภาพในนโยบายเชิงรุก และในความร่วมมือของทุก ๆ ฝ่าย...”

“...สามารถนำความรู้ที่ได้รับไปใช้ในการแก้ปัญหาการอ่าน การเขียนภาษาไทย ตลอดจนไปบูรณาการได้ในทุกวิชา...” ดังภาพ

ภาพที่ 22 แสดงการอบรมเชิงปฏิบัติการสาระการเรียนรู้ภาษาไทย

2) กลุ่มสาระการเรียนรู้วิทยาศาสตร์ ดำเนินการในวันที่ 28 เมษายน 2558 โดยเรียนเชิญ ผศ.ดร.นันทรัตน์ เครืออินทร์ ดร.กุลธิดา นกุลธรรม ดร.วิทัศน์ ฝักเจริญผล อาจารย์สาขาวิทยาศาสตร์ ศึกษา คณะศึกษาศาสตร์และพัฒนศาสตร์ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์ มาเป็นวิทยากรบรรยายให้กับ ครูและบุคลากรทางการศึกษาของโรงเรียนขนาดเล็ก จำนวน 26 คน สรุปเนื้อหาสาระสำคัญของการ อบรม มีดังนี้

- ทักษะการสังเกต
- ทักษะการตั้งสมมติฐาน
- ทักษะการทดลอง
- การสอนวิทยาศาสตร์จากวัสดุอุปกรณ์ในชีวิตประจำวัน
- การตรวจสอบแบ่งจากพืช
- กิจกรรมสายใยอาหาร
- การทำโครมาโตกราฟี
- การหาอัตราส่วนแบ่งแยก

- การต่อวงจรไฟฟ้าอย่างง่าย
- การต่อเซลล์กัลวานีไฟฟ้า
- การผลิตพลังงานไฟฟ้าจากไดนาโม

นอกจากนี้ครูผู้เข้ารับการอบรมได้สะท้อนความคิดเห็น ตัวอย่างเช่น

“...ได้เรียนรู้ทักษะกระบวนการทางวิทยาศาสตร์ การสังเกต การค้นคว้า การทดลอง การหาเหตุผล การคิดวิเคราะห์ การสร้างความตระหนักให้ผู้เรียนเข้าใจถึงความสำคัญของวิทยาศาสตร์ที่มีต่อมวลมนุษยชาติ สามารถนำไปประยุกต์ใช้กับมาตรฐานตัวชี้วัด ชั้น ป.5 – 6 เพื่อให้นักเรียนลงมือฝึกปฏิบัติ จะได้เข้าใจบทเรียนต่าง ๆ ได้มากยิ่งขึ้น...”

“...ได้เรียนรู้การทดลองทางวิทยาศาสตร์สำหรับเด็ก นำไปใช้สอนเด็กให้รู้จักทดลอง สังเกต และคิดหาวิธีค้นพบการทำที่ถูกต้อง เด็กจะได้รักที่จะเรียนวิชาวิทยาศาสตร์ เพราะสนุก ไม่น่าเบื่อ และตื่นเต้น...”

“...ได้เรียนรู้ถึงการทดลองทางวิทยาศาสตร์ไม่ใช่เรื่องยาก แม้แต่เราไม่มีอุปกรณ์การทดลองที่คิดว่าต้องใช้สารเคมี แต่เรานำของที่มีอยู่ในบ้านมาใช้ได้ ซึ่งสามารถนำความรู้ไปใช้สอนเด็กนักเรียนได้...”

“...ได้รู้ถึงการนำของใช้ในชีวิตประจำวันที่มีอยู่ที่บ้าน เช่น อุปกรณ์การทำครัวมาใช้ในการทดลองได้ โดยไม่จำเป็นต้องใช้สารเคมีที่เป็นอันตรายมาทดลองให้นักเรียนได้ดู และสามารถนำความรู้ไปใช้สอนนักเรียนได้ วิชาวิทยาศาสตร์ไม่ใช่เรื่องน่ากลัว แต่น่าสนุก...”

“...วันนี้ได้เรียนรู้วิชาวิทยาศาสตร์ ได้ความรู้เยอะมาก สิ่งต่าง ๆ ที่ได้ทดลองในวันนี้จะนำไปสอนเด็ก ๆ ได้ทดลองสิ่งต่าง ๆ ให้มากที่สุด เช่น การจุดสีแล้วจุ่มน้ำง่ายมากไม่ต้องใช้อุปกรณ์ที่มีราคาแพงก็สามารถสอนนักเรียนได้...”

“...ได้เรียนรู้แนวการใช้สื่อทางวิทยาศาสตร์ที่สามารถหาได้ ตลอดจนแนวทางทักษะทางวิทยาศาสตร์ ตัวอย่าง แนวการใช้วิธีการเรียนการสอน การทดลอง ผู้เข้ารับการอบรมสามารถนำไปปรับใช้ในการจัดการเรียนการสอนได้...” ดังภาพ

ภาพที่ 23 แสดงการอบรมเชิงปฏิบัติการสาระการเรียนรู้วิทยาศาสตร์

3) กลุ่มสาระการเรียนรู้ภาษาอังกฤษ ดำเนินการในวันที่ 29 เมษายน 2558 โดยเรียนเชิญ อาจารย์ขจิต ฝอยทอง นักวิชาการอิสระ และอดีตอาจารย์สาขาภาษาอังกฤษ คณะศิลปศาสตร์และวิทยาศาสตร์ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์ มาเป็นวิทยากรบรรยายให้กับครูและบุคลากรทางการศึกษา ของโรงเรียนขนาดเล็ก จำนวน 25 คน สรุปเนื้อหาสาระสำคัญของการอบรม มีดังนี้

- ออกแบบกิจกรรมการเรียนการสอน เช่น ใช้ภาพผลไม้และให้นักเรียนจับคู่คำศัพท์กับผลไม้ จับคู่สีกับผลไม้ การสอนเรื่องวันและสัปดาห์ การสอนเรื่องอวัยวะในร่างกาย
- เทคนิคการสอนและแผนการสอน
- คำศัพท์และการออกเสียง เช่น ตัวเลข ประเทศในอาเซียน
- การเรียงประโยค
- การเขียนใบงาน
- กิจกรรมและเกมส์ที่นำไปใช้กับนักเรียน
- แหล่งข้อมูลที่นำมาใช้ในการเรียนการสอน

นอกจากนี้ครูผู้เข้ารับการอบรมได้สะท้อนความคิดเห็น ตัวอย่างเช่น

“...การอบรมมีประโยชน์มาก เพราะไม่ถนัดวิชาภาษาอังกฤษ เป็นครูอัตราจ้างที่เพิ่งจะมาสอนได้ไม่นาน ทำให้ขาดประสบการณ์ในการสอน แต่จากการอบรมในครั้งนี้ ทำให้รู้จักหลักในการสอนที่ถูกต้อง ขั้นตอนในการสอน สอนอย่างไรไม่ให้เคร่งเครียดจนเกินไป...”

“...ได้เรียนรู้เทคนิคการสอนที่สนุกสนาน สามารถนำไปปรับใช้กับนักเรียนได้ เด็ก ๆ คงชอบมาก ๆ มีกิจกรรมที่หลากหลาย ได้เรียนรู้การดำเนินกิจกรรมต่าง ๆ ...”

“...ได้เทคนิคและแนวทางการสอนวิชาภาษาอังกฤษ การสร้างบรรยากาศในการเรียน ทำให้วิชาภาษาอังกฤษไม่น่าเบื่อ...”

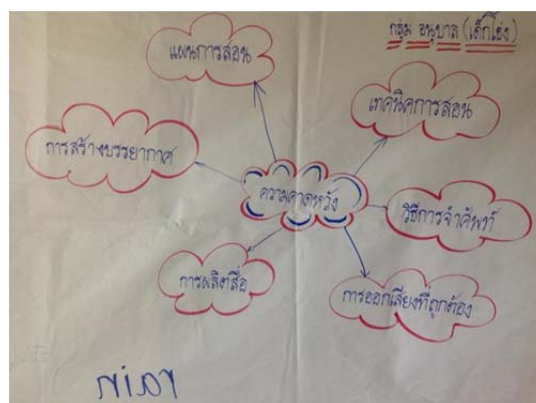
“...ได้วิธีการสอนภาษาอังกฤษให้เด็กได้เข้าใจได้ง่าย รู้เร็ว รู้ลึก สนุกสนาน ไม่เบื่อ เด็กอยากเรียนทุกวัน และชอบวิชาภาษาอังกฤษ สอบได้คะแนนโอเน็ตสูงขึ้น จะนำความรู้ไปพัฒนาการสอนให้เด็ก ๆ ได้เรียนรู้...”

“...ได้ความรู้เกี่ยวกับคำและเทคนิคการสอน เช่น ทารูปภาพ แล้วให้นักเรียนตอบ ก่อนการสอน หาเพลงมาเปิดให้นักเรียนฟังเพื่อจะได้ฝึกผ่อนคลาย เวลาเรียนจะได้ไม่เบื่อวิชา ภาษาอังกฤษ...”

“...ได้เรียนรู้เกี่ยวกับคำศัพท์ การออกเสียง ฝึกการแสดงออกในท่าทาง ตัวเลข ใ้คำ ร้อง เพลง และการสร้างแผนการสอน สื่อต่าง ๆ แบบทดสอบ และเทคนิคการเรียนรู้เกี่ยวกับ คำถาม คำตอบได้ฝึกความสามัคคี การทำงานร่วมกับผู้อื่นด้วย...”

“...ได้เรียนรู้เกี่ยวกับตัวเลข ประเทศอาเซียน คำทักทาย การใ้คำ การเรียงประโยค ที่เป็นขั้นตอน การจัดกิจกรรมการเรียนการสอนภาษาอังกฤษ การเขียนแผน ได้ฝึกการสอน สามารถนำไปประยุกต์ใช้กับวิชาอื่น ๆ ได้...”

“...จะนำความรู้ที่ได้รับไปประยุกต์ใช้ในการจัดกิจกรรมการเรียนการสอน เพื่อเตรียมนักเรียนเข้าสู่ประชาคมอาเซียนและเพิ่มประสิทธิภาพให้กับผู้เรียน ให้กล้าพูด กล้าแสดงออก ในการสื่อสารภาษาอังกฤษ...” ดังภาพ

ภาพที่ 24 แสดงการอบรมเชิงปฏิบัติการสาระการเรียนรู้ภาษาอังกฤษ

4) กลุ่มสาระการเรียนรู้คณิตศาสตร์ ดำเนินการในวันที่ 30 เมษายน 2558 โดยเรียนเชิญ ดร.วงศ์ศรี แสงบรรจง จากสถาบัน Math Talent และอดีตอาจารย์คณะศึกษาศาสตร์และพัฒนศาสตร์ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์ มาเป็นวิทยากรบรรยายให้กับครูและบุคลากรทางการศึกษาของโรงเรียนขนาดเล็ก จำนวน 19 คน สรุปเนื้อหาสาระสำคัญของการอบรม มีดังนี้

- เทคนิคการสอนที่ทำให้เด็กรักคณิตศาสตร์
- การบวกแบบขาด การลบแบบขอยืม
- การคูณ การหาร เศษส่วน
- การสอนโดยใช้สื่อและรูปภาพ
- การสอนคณิตคิดเป็นภาพ
- โจทย์ปัญหาแบบบาร์โมเดล มองให้เห็นภาพ
- การใช้ตารางร้อยกับสูตรคูณ
- การเรียนรู้จากง่ายไปหายาก
- หนังสือคู่มือเด็กชั้น ป.3

นอกจากนี้ครูผู้เข้ารับการอบรมได้สะท้อนความคิดเห็น ตัวอย่างเช่น

“...ได้เรียนรู้เทคนิค วิธีการสอนและการใช้สื่อในการสอนนักเรียน สนุก ไม่น่าเบื่อ สามารถนำความรู้ที่ได้ไปปรับใช้ในการเรียนการสอนได้...”

“...ได้เรียนรู้การใช้ตารางร้อย ใช้โมเดล ใช้สื่อเศษส่วน โดยเน้นการเรียนรู้จากนามธรรมไปรูปธรรม ทำให้การเรียนคณิตศาสตร์จากยากไปง่าย ไม่น่าเบื่อ เข้าใจง่าย สามารถนำความรู้ไปใช้ในการเรียนการสอนนักเรียนได้มาก...”

“...ได้เรียนรู้วิธีการบวก ลบ คูณ หาร โดยใช้ภาพแทนค่า ทำให้การเรียนรู้คณิตศาสตร์
ดูง่ายขึ้น การบวกแบบขาด การลบแบบยืม ซึ่งเด็กจะเข้าใจได้ยาก แต่วิธีการสอนที่วิทยากร
นำมาสอนทำให้ทุกอย่างดูง่าย สนุกสนาน น่าเรียนรู้...”

“...ได้ฝึกวิธีการสอนและเทคนิคการสอน ให้นักเรียนได้เข้าใจแหล่งที่มามากกว่าการ
ท่องจำ เน้นการเรียนรู้เข้าใจ และมีเทคนิคในการสอนโดยใช้สื่อ เช่น รูปภาพ โมเดลต่าง ๆ
ให้นักเรียนเข้าใจและเห็นภาพมากขึ้น...”

“...นำไปประยุกต์ใช้กับการจัดกิจกรรมการเรียนรู้คณิตศาสตร์ เด็กจะชอบ
คณิตศาสตร์ เมื่อเข้าใจความคิดรวบยอด หากสอนคณิตศาสตร์ถูกวิธีจะทำให้ไม่น่าเบื่อและไม่
ยากสำหรับเด็กนักเรียน และเด็กจะสนุกสนานในการเรียนโดยการใช้อุปกรณ์...”

“...ได้เรียนรู้วิชาคณิตศาสตร์กับอาจารย์หญิง (สวยมากค่ะ) ได้อุปกรณ์สื่อการสอน
สามารถนำกลับไปใช้สอนนักเรียน วิธีการคิดสามารถเอาไปตอบและอธิบายให้เด็กฟังได้
ถูกต้อง...” ดังภาพ

ภาพที่ 25 แสดงการอบรมเชิงปฏิบัติการสาระการเรียนรู้คณิตศาสตร์

สิ่งที่ได้เกิดขึ้นในระหว่างกระบวนการฝึกอบรมเชิงปฏิบัติการ คุณครูบรรจุ แสงนภาพรรณ ได้ประสานกับ คุณนิสา บัวจุด ผู้จัดการฝ่ายขายตรง บริษัท อัมรินทร์ บুক เซ็นเตอร์ จำกัด มาแนะนำ หนังสือและสื่ออุปกรณ์การเรียนการสอนให้กับโรงเรียนขนาดเล็กทั้ง 6 โรงเรียน ซึ่งทางบริษัทมีความ ยินดีให้สิทธิพิเศษ โดยการเพิ่มหนังสือหรืออุปกรณ์การเรียนการสอนให้อีก 1 เท่าของจำนวนเงินที่ โรงเรียนจัดซื้อ ซึ่งจะเป็นประโยชน์ต่อโรงเรียนอย่างยิ่ง ดังภาพ

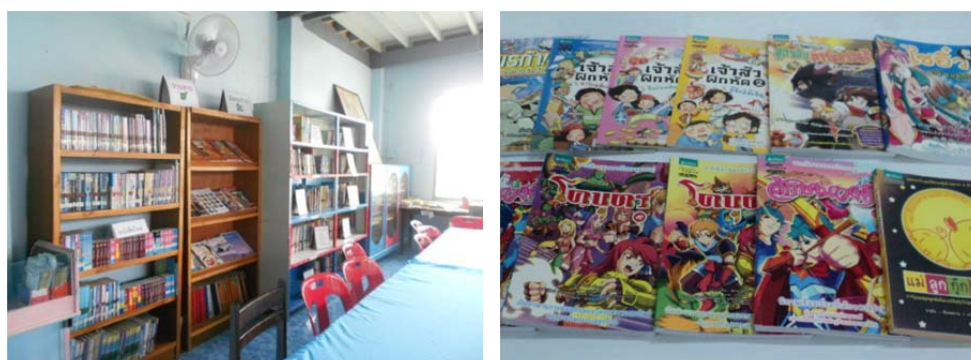

ภาพที่ 26 แสดงการแนะนำหนังสือและสื่ออุปกรณ์การเรียนการสอน

6. การเตรียมความพร้อมและสะท้อนผลเพื่อรองรับการดำเนินงานตามแผนปฏิบัติงาน

ในขั้นตอนนี้เป็นการเตรียมความพร้อมในการพัฒนาคุณภาพการศึกษาเบื้องต้นตาม กระบวนการดำเนินการวิจัย ผลที่เกิดขึ้น ทำให้โรงเรียนต่าง ๆ ได้ดำเนินการจัดหาหนังสือเพิ่มเติม พัฒนาห้องเรียนและสิ่งแวดล้อมภายในโรงเรียนเพื่อเป็นแหล่งเรียนรู้ ซึ่งการดำเนินการบางอย่างได้ ดำเนินการให้สอดคล้องกับนโยบายของสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน เพื่อกระตุ้นการ เรียนรู้ของเด็กนักเรียน ตามแนวคิด Brain Base Learning : BBL มีรายละเอียดและรูปภาพดังนี้

1) โรงเรียนวัดทุ่งกระพังโหม ได้จัดหาหนังสือสำหรับเป็นแหล่งเรียนรู้เด็กนักเรียน ดังภาพ

ภาพที่ 27 แสดงสื่อการเรียนการสอนโรงเรียนวัดทุ่งกระพังโหม

2) โรงเรียนบ้านดอนซาก ได้พัฒนาห้องเรียนและสิ่งแวดล้อมโดยการทาสีห้องเรียน รูปสัตว์ในสนามเด็กเล่น ยางรถยนต์ เพื่อกระตุ้นการเรียนรู้ตามแนวคิด Brain Base Learning : BBL ดังภาพ

ภาพที่ 28 แสดงการพัฒนาห้องเรียนและสิ่งแวดล้อมโรงเรียนบ้านดอนซาก

3) โรงเรียนวัดไร่แตงทอง ได้จัดหาหนังสือสำหรับเป็นแหล่งเรียนรู้ให้กับเด็กนักเรียนและได้พัฒนาห้องเรียนและสิ่งแวดล้อมโดยการทาสียางรถยนต์และทำร่มในบริเวณสนามเด็กเล่น ดังภาพ

ภาพที่ 29 แสดงสื่อการเรียนการสอน การพัฒนาห้องเรียนและสิ่งแวดล้อมโรงเรียนวัดไร่แตงทอง

4) โรงเรียนวัดหนองจิก ได้จัดหาหนังสือสำหรับเป็นแหล่งเรียนรู้ให้กับเด็กนักเรียน ดังภาพ

ภาพที่ 30 แสดงสื่อการเรียนการสอนโรงเรียนวัดหนองจิก

5) โรงเรียนบ้านอ้อกระทุง ได้จัดหาหนังสือสำหรับเป็นแหล่งเรียนรู้ให้กับเด็กนักเรียนโดยการจัดเป็นมุมหนังสือให้นั่งอ่านและได้พัฒนาห้องเรียนและสิ่งแวดล้อมโดยการทาสีห้องเรียน ทาสีอาหารใหม่ให้มีสีสันสวยงาม มีการจัดหารูปภาพมาติดตามฝาผนังห้องเรียน เพื่อกระตุ้นการเรียนรู้ตามแนวคิด Brain Base Learning : BBL ดังภาพ

ภาพที่ 31 แสดงสื่อการเรียนการสอนและการพัฒนาห้องเรียนโรงเรียนบ้านอ้อกระทุง

6) โรงเรียนวัดห้วยผักชี ได้จัดหาหนังสือสำหรับเป็นแหล่งเรียนรู้ให้กับเด็กนักเรียน และได้พัฒนาห้องเรียนและสิ่งแวดล้อม โดยการทาสียางรถยนต์บริเวณสนามเด็กเล่นเพื่อกระตุ้นการเรียนรู้ตามแนวคิด Brain Base Learning : BBL ดังภาพ

ภาพที่ 32 แสดงการพัฒนาห้องเรียนและสิ่งแวดล้อมโรงเรียนวัดห้วยผักชี

อย่างไรก็ตาม ในระหว่างกระบวนการดำเนินการวิจัยการสร้างเครือข่ายความร่วมมือภาคี ได้มีความเคลื่อนไหวและการเปลี่ยนแปลงเกิดขึ้นในโรงเรียนต่าง ๆ โดยมีการจัดกิจกรรมจากภาคีเครือข่ายต่าง ๆ เพื่อเป็นการเตรียมความพร้อมเบื้องต้นตามแผนปฏิบัติงานในการพัฒนาคุณภาพการศึกษาของโรงเรียนขนาดเล็ก ดังนี้

1. โรงเรียนวัดไร่แตงทอง ได้จัดงานวันเด็กและจัดทอดผ้าป่าการศึกษาเพื่อระดมทุนการศึกษา ในวันที่ 10 มกราคม พ.ศ. 2558 มีผู้ปกครอง ชุมชน และหน่วยงานต่าง ๆ เข้าร่วมสนับสนุนการจัดกิจกรรมในครั้งนี้ ซึ่งคณะผู้วิจัยได้รวบรวมของขวัญมาบริจาคให้กับเด็กนักเรียนและมอบเงินจำนวน 10,000 บาท สำหรับเป็นทุนการศึกษาและเป็นค่าใช้จ่ายต่าง ๆ ของโรงเรียนต่อไป

ภาพที่ 33 แสดงการร่วมจัดกิจกรรมวันเด็กและทอดผ้าป่าการศึกษา

2. คณะศึกษาศาสตร์และพัฒนศาสตร์ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์ วิทยาเขตกำแพงแสน โดยนิสิตสาขาวิทยาศาสตร์ศึกษา ชั้นปีที่ 1 และ 2 ได้จัดโครงการนิสิตครูขออาสาพัฒนาโรงเรียน เมื่อวันที่ 1 กุมภาพันธ์ พ.ศ. 2558 ณ โรงเรียนบ้านอ้อกระทุง มีการทำกิจกรรมค่ายวิทยาศาสตร์ การเลี้ยงอาหารกลางวัน และการทำความสะอาดเพื่อพัฒนาบริเวณ ซึ่งมีโรงเรียนในกลุ่มเครือข่ายที่ 1 ประกอบด้วย โรงเรียนบ้านอ้อกระทุง โรงเรียนวัดไร่แตงทอง โรงเรียนวัดหนองจิก และโรงเรียนวัดห้วยผักชี เข้าร่วมกิจกรรมประมาณ 80 คน ดังภาพ

ภาพที่ 34 แสดงการจัดกิจกรรมค่ายวิทยาศาสตร์และพัฒนาโรงเรียน

3. บริษัท อัมรินทร์ บูค เซ็นเตอร์ จำกัด ได้มาดำเนินการจัดกิจกรรม “ค่ายการเรียนรู้สู่ ASEAN” เมื่อวันที่ 29 พฤษภาคม พ.ศ.2558 ณ โรงเรียนวัดหนองจิก โดยมีนักเรียนทั้ง 6 โรงเรียน เข้าร่วมการจัดกิจกรรมในครั้งนี้ประมาณ 200 คน นับว่าเป็นเครือข่ายภาคเอกชนอีกหนึ่งเครือข่ายที่ได้มาร่วมกันสร้างความเข้มแข็งเชิงวิชาการในการพัฒนาคุณภาพการศึกษาให้กับโรงเรียนขนาดเล็ก ซึ่งกิจกรรมค่ายการเรียนรู้สู่ AESAN มีหลักการเพื่อส่งเสริมการอ่านและการเรียนรู้ให้สอดคล้องกับ มาตรการเร่งรัดคุณภาพการอ่านรู้เรื่องและสื่อสารได้ ตามนโยบายปฏิบัติการเรียนรู้ทั้งระบบให้ สัมพันธ์เชื่อมโยงกัน ผลที่เกิดขึ้นทำให้นักเรียนสามารถคิดวิเคราะห์แก้ปัญหาและเรียนรู้ได้ด้วยตนเอง อย่างต่อเนื่อง มีความเชื่อมโยงกันทั้งหลักสูตรและการเรียนการสอนให้ก้าวทันการเปลี่ยนแปลงและ สอดคล้องกับการเรียนรู้ยุคใหม่ เพื่อเป็นการเตรียมความพร้อมเข้าสู่ประชาคมอาเซียน ดังภาพ

ภาพที่ 35 แสดงการจัดกิจกรรมค่ายการเรียนรู้สู่ AESAN

4. อาจารย์ขจิต ฝอยทอง อดีตอาจารย์สาขาวิชาภาษาอังกฤษ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์ วิทยาเขตกำแพงแสน ได้มาช่วยครูและนักเรียนจัดกิจกรรม “ค่ายภาษาอังกฤษ” เมื่อวันที่ 8 – 9 มิถุนายน พ.ศ.2558 ณ โรงเรียนวัดหนองจิก มีนักเรียนชั้น ป.5 และ ป.6 โรงเรียนวัดหนองจิก โรงเรียนบ้านอ้อกระทุง โรงเรียนวัดห้วยผักชี โรงเรียนวัดไร่แตงทอง และโรงเรียนใกล้เคียงอีก 2 โรงเรียน คือ โรงเรียนหนองกระทุ่มและโรงเรียนวัดศาลาตึกสิทธิชัยวิศาล เข้าร่วมกิจกรรมในครั้งนี้ จำนวน 171 คน ดังภาพ

ภาพที่ 36 แสดงการจัดกิจกรรมค่ายภาษาอังกฤษ

วิทยากรได้ตั้งข้อสังเกตว่านักเรียนทั้งหมดไม่เคยเข้าค่ายภาษาอังกฤษ การจัดกิจกรรม พบว่านักเรียนชอบจำอักษร b และ d สลับกัน วิทยากรจึงได้ให้นักเรียนเขียนคำศัพท์ที่ขึ้นต้นด้วยตัว b และ d แต่ก่อนที่จะแข่งกันเขียนได้ให้นักเรียนฝึกอ่านออกเสียงและทำให้เห็นความแตกต่างของพยัญชนะทั้ง 2 ตัวก่อน ซึ่งวิทยากรได้เล่าว่า

“...กิจกรรมในการเล่นเกม ตอนเล่นเกมจะทำให้รู้ว่า นักเรียนเป็นอย่างไรในการทำงาน เป็นทีม การแก้ปัญหาเฉพาะหน้า ความรับผิดชอบในการทำงาน กิจกรรมที่นักเรียนได้ช่วยเหลือกัน คือ การให้เพื่อนช่วยเพื่อนและพี่ช่วยน้อง โดยสอนพี่ ๆ พี่กระดากก่อนแล้วเอาวิธีการสอนไปสอนเพื่อน ๆ และน้อง ๆ วิธีการนี้ได้ผลในกรณีที่มีคนจำนวนมาก วิทยากรต้องออกแบบกิจกรรมให้ผู้เรียนได้ทำกิจกรรมและเรียนรู้ได้อย่างเต็มตามศักยภาพ ไม่จำเป็นต้องสอนเองเพียง แต่อำนวยความสะดวกให้นักเรียนเท่านั้น การวางแผนดีเหมือนสำเร็จไปแล้วครึ่งหนึ่ง ตอนนักเรียนพับปลาออกมาได้เป็นที่ประทับใจ นักเรียนสามารถเรียนวิชาภาษาอังกฤษบูรณาการกับวิชาศิลปะ เพราะนักเรียนออกแบบสีปลาและลายตัวปลาของนักเรียนเอง กิจกรรมส่วนใหญ่ทำให้นักเรียนสนุกสนาน มีเจตคติที่ดีต่อภาษาอังกฤษ นักเรียนจะได้รักภาษาอังกฤษและอยากเรียนภาษาอังกฤษเห็นความสำคัญของภาษาอังกฤษในชีวิตประจำวัน ไม่คิดว่าภาษาอังกฤษเป็นวิชาที่ยากและอยากสื่อสารเป็นภาษาอังกฤษให้ได้...”

5. อาจารย์ ดร.กายรัฐ เจริญราษฎร์ หัวหน้าภาควิชาวิศวกรรมคอมพิวเตอร์ คณะวิศวกรรมศาสตร์ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์ วิทยาเขตกำแพงแสน ได้เข้าไปดูแลซ่อมแซมระบบอินเทอร์เน็ตให้กับโรงเรียนวัดห้วยผักชี เมื่อวันที่ 15 กรกฎาคม พ.ศ.2558 ซึ่งโรงเรียนมีปัญหาระบบอินเทอร์เน็ตใช้งานไม่ได้ ดังภาพ

ภาพที่ 37 แสดงการเข้ามาดูแลซ่อมแซมระบบอินเทอร์เน็ต

การสะท้อนผลการวิจัย

ขั้นตอนสุดท้ายของการสร้างเครือข่ายความร่วมมือพหุภาคี คือ การสะท้อนผลการดำเนินงานที่ผ่านมา ซึ่งได้มีการจัดเวทีแสดงความคิดเห็นที่คณะศึกษาศาสตร์และพัฒนศาสตร์ วันที่ 23 มิถุนายน 2558 มีผู้เข้าร่วมการประชุม จำนวน 29 คน ประกอบด้วย ตัวแทนจากโรงเรียนต่าง ๆ ทั้ง 6 โรงเรียน จำนวน 16 คน ตัวแทนจากองค์การบริหารส่วนตำบล 3 ตำบล จำนวน 3 คน ตัวแทนจากสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษานครปฐม เขต 1 จำนวน 1 คน ตัวแทนจากหน่วยงานต่าง ๆ ในมหาวิทยาลัย จำนวน 6 คน และนักวิจัย 3 คน สรุปความคิดเห็นได้ว่า โครงการวิจัยนี้มีประโยชน์ต่อโรงเรียนขนาดเล็กที่มีปัญหาทั้งในด้านครูไม่ครบชั้น ครูจบไม่ตรงวิชาเอก ไม่มีงบประมาณ ซึ่งทำให้การเรียนการสอนทำได้ไม่เต็มที่ โครงการนี้ได้ช่วยพัฒนาบุคลากร พัฒนาสื่อและแหล่งเรียนรู้ที่เป็นประโยชน์ต่อการเรียนการสอนของนักเรียน มีการระดมความคิดเห็นเพื่อแลกเปลี่ยนเรียนรู้ระหว่างโรงเรียน มีโอกาสได้พูดคุยกับผู้ปกครอง มีการทำแผนพัฒนาโรงเรียน และควรมีโครงการวิจัยนี้อย่างต่อเนื่อง ดังมีข้อคิดเห็นต่อไปนี้

“...เป็นโครงการที่ดี ทำให้ทราบปัญหาที่เกิดขึ้นกับโรงเรียนขนาดเล็ก ซึ่งบุคคลภายนอกมองว่าไม่เป็นปัญหาอะไรเลย แต่ในความเป็นจริงมีปัญหาเกือบทุกด้าน เช่น ขาดแคลนครู ครูไม่ตรงวิชาเอก ครูสอนคนเดียว 2 – 3 ชั้น ขาดงบประมาณที่จะพัฒนาให้โรงเรียนขนาดเล็กเทียบเท่าโรงเรียนขนาดกลางหรือขนาดใหญ่ได้ ครูมีภาระมากขึ้น ต้องทำตามหน่วยเหนือแทบไม่ไหว ไม่มีเวลาพักผ่อน เสาร์-อาทิตย์ก็ต้องมาทำกัน...”

“...โครงการวิจัยนี้ เป็นการระดมความคิดเห็นปัญหาของโรงเรียนขนาดเล็กที่ขาดความพร้อมในด้านต่าง ๆ คือ 1) ด้านงบประมาณ ซึ่งโรงเรียนจะได้งบประมาณในการบริหารจัดการเพื่อดูแลเด็กนักเรียนในเรื่องต่าง ๆ น้อย ผู้บริหารต้องวิ่งหาเงินจากแหล่งต่าง ๆ มาพัฒนาโรงเรียนเอง 2) ด้านบุคลากร เป็นปัญหาหลักของโรงเรียน ขาดครูผู้สอนครบชั้น การเรียนการสอนทำได้ไม่เต็มที่ ดังนั้นจึงขอให้ผู้ที่มีหน้าที่เกี่ยวข้องและรับผิดชอบได้ลงมาพื้นที่ทำการศึกษาและดูปัญหาของแต่ละโรงเรียน ซึ่งเรียนขนาดเล็กมักจะขาดการดูแลจากผู้ที่มีหน้าที่เกี่ยวข้อง ทั้ง ๆ ที่ปริมาณงานด้านต่าง ๆ เท่ากับโรงเรียนขนาดใหญ่ ทำให้โรงเรียนขนาดเล็กด้อยโอกาส และถ้าครูไม่มีความรับผิดชอบในหน้าที่ยิ่งทำให้โรงเรียนด้อยคุณภาพ เด็กนักเรียนได้รับความรู้ไม่เต็มที่...”

“...เป็นโครงการที่ดีมีประโยชน์กับสถานศึกษาและนักเรียนอย่างมาก ได้ช่วยให้สถานศึกษามีการบริหารจัดการในรูปธรรม เช่น อาคารสถานที่ แหล่งเรียนรู้ที่แปลกใหม่ในรูปแบบ BBL ซึ่งเป็นการพัฒนาสมองของเด็ก การจัดกิจกรรมของโครงการวิจัย เช่น การประชุม การอบรมสัมมนา การศึกษาดูงาน เป็นประโยชน์ต่อบุคลากรในการนำไปพัฒนากระบวนการจัดการเรียนการสอนให้มีประสิทธิภาพมากขึ้น มีทักษะในการสอนมากขึ้น อยากให้มีโครงการนี้อย่างต่อเนื่อง เพื่อช่วยพัฒนาโรงเรียนขนาดเล็กต่อไป...”

“...เป็นโครงการที่มีประโยชน์ สามารถช่วยกระตุ้น พัฒนา ให้กำลังใจครูโรงเรียนขนาดเล็กให้สามารถยืนอยู่ด้วยความเข้มแข็ง มีกิจกรรมการอบรมครู ซึ่งเมื่อได้รับการอบรมแล้วสามารถนำไปประยุกต์ใช้กับกิจกรรมการเรียนการสอนได้ และนักเรียนได้มีการเข้าค่าย แลกเปลี่ยนเรียนรู้ระหว่างโรงเรียน ซึ่งเป็นเรื่องแปลกใหม่สำหรับนักเรียน...”

“...โครงการนี้ทำให้การจัดการและแผนพัฒนาของโรงเรียนดีขึ้นมาก ได้มีโอกาสพูดคุยกับผู้ปกครองของนักเรียนและได้ผลเป็นอย่างดี ผู้ปกครองเริ่มนำบุตรหลานกลับเข้ามามีเรียนมากขึ้น เพราะผู้ปกครองและชุมชนได้ทราบถึงการปฏิบัติการภายในโรงเรียนโดยการร่วมมือของทุกฝ่ายช่วยกันประสานงานกัน...”

“...เป็นเรื่องที่ดีเพราะได้รับความรู้ต่างๆ จากการอบรมในวิชาคณิตศาสตร์ วิทยาศาสตร์ ภาษาไทย และภาษาอังกฤษ สามารถนำความรู้ไปใช้ประโยชน์กับผู้เรียนได้... โรงเรียนขนาดเล็กมีโอกาสได้ชี้แจงปัญหาและอุปสรรคต่าง ๆ ของโรงเรียนในการบริหารจัดการศึกษาซึ่งเป็นไปด้วยความยากลำบากได้ เกิดการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ซึ่งกันและกัน มีมุมมองที่ต่างกัน สามารถนำไปพัฒนาและปรับปรุงงานได้...ได้จัดซื้อสื่อและจัดทำมุมหนังสือให้ได้รักการอ่าน จัดทำสนามเด็กเล่นที่สมบูรณ์ช่วยกระตุ้นการเรียนรู้ของนักเรียนได้เป็นอย่างดี ซึ่งเป็นการพัฒนาต่อยอดตามโครงการ BBL คุณครู กรรมการสถานศึกษา ผู้ปกครอง นักเรียน รู้สึกขอบคุณที่ได้มอบสิ่งดี ๆ ให้กับเด็กที่ด้อยโอกาส...”

“...บุคลากรจาก ม.เกษตรศาสตร์มาแบบกัลยามิตร มีความรู้ความสามารถและมีการสื่อสารที่เข้าใจง่าย สามารถนำความรู้ ความคิดเห็น ข้อเสนอแนะใช้ได้จริง โดยเฉพาะในส่วน ของเป้าหมายด้านวิชาการ โรงเรียนเริ่มได้รับความช่วยเหลือจากหน่วยงานอื่น ๆ เพิ่มขึ้น มีการพัฒนาไปในทางที่ดีขึ้น การวิจัยนี้มีประโยชน์อย่างมากทั้งในด้านการระดมความคิดเห็น งบประมาณที่สนับสนุนโรงเรียน การจัดทำกิจกรรมเสริมหลักสูตร สมควรให้มีการวิจัยอย่างต่อเนื่องเพื่อเป็นที่พึ่งของโรงเรียนขนาดเล็ก...”

ภาพที่ 38 เครือข่ายพหุภาคีร่วมกันสะท้อนผลการวิจัย

ตอนที่ 3 การเปรียบเทียบรูปแบบกระบวนการสร้างเครือข่ายความร่วมมือพหุภาคี

1. ขั้นตอนและวิธีการสร้างเครือข่ายความร่วมมือพหุภาคี

การสร้างเครือข่ายความร่วมมือพหุภาคี แบ่งออกเป็น 2 รูปแบบ รูปแบบที่ 1 เริ่มจากการสร้างเครือข่ายภายในโรงเรียน การสร้างเครือข่ายระหว่างโรงเรียน และการสร้างเครือข่ายพหุภาคี มี 7 ขั้นตอน ส่วนรูปแบบที่ 2 เริ่มจากการสร้างเครือข่ายพหุภาคีทุกขั้นตอน ซึ่งมี 6 ขั้นตอน สามารถสรุปวิเคราะห์เปรียบเทียบขั้นตอนและวิธีการสร้างเครือข่ายความร่วมมือได้ดังนี้

ขั้นตอน	รูปแบบที่ 1 (C1 Model)	รูปแบบที่ 2 (C2 Model)
ขั้นที่ 1	● เครือข่ายภายในโรงเรียน ประกอบด้วย ครู ผู้บริหารโรงเรียน ตัวแทน คณะกรรมการสถานศึกษา ตัวแทน ผู้ปกครอง และนักวิจัย ร่วมกัน ประชุมสัมมนาเพื่อวิเคราะห์ปัญหาและความต้องการ	● เครือข่ายพหุภาคี ประกอบด้วย ครู ผู้บริหารโรงเรียน ตัวแทนคณะกรรมการ สถานศึกษา ตัวแทนผู้ปกครอง ผู้นำชุมชน วัด องค์การบริหารส่วนท้องถิ่น องค์การรัฐ เอกชน และกลุ่มภาคีต่าง ๆ ในชุมชน ร่วมกันประชุมสัมมนาเพื่อวิเคราะห์ปัญหาและความต้องการ
ขั้นที่ 2	● เครือข่ายระหว่างโรงเรียน ร่วมกัน กำหนดเป้าหมายและวางแนวทางในการ พัฒนาคุณภาพการศึกษา	● เครือข่ายพหุภาคี ร่วมกันกำหนด เป้าหมายและวางแนวทางในการพัฒนา คุณภาพการศึกษา
ขั้นที่ 3	● การเสริมประสบการณ์ โดยตัวแทน บุคลากรโรงเรียนเครือข่ายศึกษาดูงาน โรงเรียนขนาดเล็กที่ประสบความสำเร็จ	● การเสริมประสบการณ์ โดยตัวแทน บุคลากรโรงเรียนเครือข่ายศึกษาดูงาน โรงเรียนขนาดเล็กที่ประสบความสำเร็จ
ขั้นที่ 4	● เครือข่ายระหว่างโรงเรียน ร่วมกัน ระดมความคิดเห็นเพื่อวิเคราะห์ศักยภาพ ของตนเองและกำหนดแผนปฏิบัติงานใน การพัฒนาคุณภาพการศึกษา	● เครือข่ายพหุภาคี ร่วมกันระดมความ คิดเห็นเพื่อวิเคราะห์ศักยภาพของตนเอง และกำหนดแผนปฏิบัติงานในการพัฒนา คุณภาพการศึกษา
ขั้นที่ 5	● เครือข่ายระหว่างโรงเรียน ร่วมกัน ระดมความคิดเห็นเพื่อสร้างความร่วมมือกับ เครือข่ายภายนอกในการสนับสนุนการ ดำเนินงานตามแผนปฏิบัติงาน	● การฝึกอบรมเชิงปฏิบัติการ เพื่อ เสริมสร้างความเข้มแข็งเชิงวิชาการให้กับ บุคลากรของโรงเรียนขนาดเล็ก

ขั้นตอน	รูปแบบที่ 1 (C1 Model)	รูปแบบที่ 2 (C2 Model)
ขั้นที่ 6	● การฝึกอบรมเชิงปฏิบัติการ เพื่อเสริมสร้างความเข้มแข็งเชิงวิชาการให้กับบุคลากรของโรงเรียนขนาดเล็ก	● เครือข่ายพหุภาคี ร่วมกันเตรียมความพร้อมเพื่อรองรับการดำเนินงานตามแผนปฏิบัติงานของเครือข่ายระหว่างโรงเรียนและสะท้อนผลการดำเนินงาน
ขั้นที่ 7	● เครือข่ายพหุภาคี ร่วมกันเตรียมความพร้อมเพื่อรองรับการดำเนินงานตามแผนปฏิบัติงานของเครือข่ายระหว่างโรงเรียนและสะท้อนผลการดำเนินงาน	

2. ผลการสร้างเครือข่ายความร่วมมือพหุภาคี

2.1 การวิเคราะห์ปัญหาและความต้องการ

การสร้างเครือข่ายความร่วมมือในรูปแบบที่ 1 วิเคราะห์ปัญหาและความต้องการในแต่ละโรงเรียน ส่วนการสร้างเครือข่ายความร่วมมือในรูปแบบที่ 2 วิเคราะห์ปัญหาและความต้องการร่วมกันทั้งสองโรงเรียน พร้อมทั้งเครือข่ายพหุภาคี ซึ่งพบปัญหาและความต้องการไม่แตกต่างกันมากนัก สรุปได้ดังนี้

รูปแบบที่ 1 (C1 Model)	รูปแบบที่ 2 (C2 Model)
ปัญหา ● ครูมีจำนวนน้อย จบไม่ตรงวิชาเอก ไม่ใช่คนในพื้นที่ มีภาระงานมาก ● ครูอัตราจ้างได้รับเงินเดือนน้อย ● เด็กนักเรียนมีฐานะยากจน ขาดศักยภาพและความพร้อม ● ผู้ปกครองขาดการเอาใจใส่ ไม่มีเวลาและมีความนิยมส่งลูกไปโรงเรียนใหญ่ ● ผู้บริหารมีการโยกย้ายบ่อยและต้องเดินทางไปประชุมไกล	ปัญหา ● ครูมีจำนวนน้อยและจบไม่ตรงวิชาเอก ● เด็กนักเรียนมีพัฒนาการทางสมองช้า อ่านไม่ออก ติดเกม และมีเด็กต่างด้าวมาเรียนด้วย ● ผู้ปกครองไม่มีเวลาดูแลเด็ก ไม่สามารถสอนการบ้านได้ และให้ลูกไปเรียนโรงเรียนใหญ่ ● ไม่มีผู้บริหารหรือมีการโยกย้ายบ่อย ● หลักสูตรต้องเรียนมาก ไม่ได้นำไปใช้ในชีวิตจริง ● สื่ออุปกรณ์การเรียนการสอนไม่เพียงพอ

รูปแบบที่ 1 (C1 Model)	รูปแบบที่ 2 (C2 Model)
ปัญหา ● หลักสูตรมีการเปลี่ยนแปลงบ่อย ● ขาดสื่ออุปกรณ์การเรียนการสอน ● ขาดงบประมาณ ● ขาดการประชุมพูดคุยกับผู้ปกครอง ● คณะกรรมการสถานศึกษาหายากและไม่มาประชุม ● สถานที่ขาดความสะอาดสบาย	ปัญหา ● สื่ออุปกรณ์การเรียนการสอนไม่เพียงพอ ● ขาดงบประมาณ ● ไม่ได้รับการดูแลจาก สพฐ. ● อบต.ไม่สามารถเข้ามาช่วยเหลือได้ เนื่องจากติดระเบียบหรือข้อกฎหมาย ● สถานที่เก่าและไม่เพียงพอ
ความต้องการ ● มีครูครบทุกชั้นและจบตรงวิชาเอก ● ครูอัตราจ้างได้รับเงินเดือนตามคุณวุฒิ ● ครูไปเยี่ยมนักเรียนและผู้ปกครอง ● ผู้ปกครองช่วยประชาสัมพันธ์โรงเรียน ● ครู ผู้ปกครอง คณะกรรมการสถานศึกษา มีการประชุมพูดคุยกัน ● ผู้บริหารเป็นคนในพื้นที่ ● จัดสรรงบประมาณให้ใกล้เคียงกันระหว่างโรงเรียนเล็กกับโรงเรียนใหญ่ ● ปรับปรุงอาคารสถานที่ ห้องน้ำ โต๊ะ เก้าอี้ รั้วรอบโรงเรียน ลานกีฬา สนามเด็กเล่น	ความต้องการ ● มีครูเพิ่มขึ้นหรือมาช่วยสอนเสริม ● ครูและผู้อำนวยการอยู่ในโรงเรียนนานขึ้น ● ข้อสอบมีความเหมาะสมกับบริบทของโรงเรียน ● มีอุปกรณ์การเรียนทางวิทยาศาสตร์ ● หน่วยงานในท้องถิ่นสามารถสนับสนุนงบประมาณให้โรงเรียนได้

2.2 การกำหนดเป้าหมายและวางแนวทางในการพัฒนาคุณภาพการศึกษา

การสร้างเครือข่ายความร่วมมือในรูปแบบที่ 1 กำหนดเป้าหมายและวางแนวทางในการพัฒนาคุณภาพการศึกษาร่วมกัน 4 โรงเรียน ส่วนการสร้างเครือข่ายความร่วมมือในรูปแบบที่ 2 กำหนดเป้าหมายและวางแนวทางในการพัฒนาคุณภาพการศึกษาร่วมกัน 2 โรงเรียน พร้อมทั้งเครือข่ายพหุภาคี ซึ่งมีเป้าหมายและแนวทางในการพัฒนาคุณภาพการศึกษา สรุปได้ดังนี้

รูปแบบที่ 1 (C1 Model)	รูปแบบที่ 2 (C2 Model)
เป้าหมาย ● มีครูเพิ่มขึ้น ● ครูอัตราจ้างได้รับการบรรจุให้มีความมั่นคง ● มีการอบรมให้ครูที่ไม่จบตรงวิชาเอก ● เด็กนักเรียนเข้ามาเรียนเพิ่มขึ้น ● เด็กนักเรียนเก่งภาษาอังกฤษ ● เด็กนักเรียนอ่านออกเขียนได้ 100% ● ประชาชนหรือผู้ปกครองเข้าใจตระหนักถึงโรงเรียนบ้านเกิด ● หมุนเวียนผู้บริหารในเขตทุก 4 ปี ● เกษียณอายุราชการและโยกย้ายในเดือนเมษายนเพื่อให้จบปีการศึกษา ● ผลการสอบ O-NET เป็นไปเพื่อการพัฒนา ไม่ใช่การจัดอันดับ ● ได้รับงบประมาณเพิ่มขึ้น	เป้าหมาย ● มีครูครบทุกชั้นปีและจบตรงวิชาเอก ● มีครูอาสาช่วยสอนเสริม โดยเฉพาะวิชาภาษาอังกฤษ คณิตศาสตร์ วิทยาศาสตร์ ภาษาไทย ● เด็กนักเรียนเก่ง ● เด็กนักเรียนมีจำนวนเพิ่มขึ้น ● เด็กนักเรียนได้รับประทานอาหารเช้า ● เด็กนักเรียนได้รับการดูแลสุขภาพอนามัย ● โรงเรียนมีความพร้อมในเรื่องทุนและอุปกรณ์การศึกษา
แนวทาง ● เสนอผู้มีอำนาจพิจารณา ● ครูเข้ารับการอบรม ● ท้องศัพท์ มีหนังสือหรือรูปภาพ ● สร้าง brand เช่น แจกเสื้อ ● ให้ผู้ปกครองเข้ามามีส่วนร่วมในการจัดกิจกรรมต่าง ๆ ● การพูดคุยหรือประชุมชี้แจง โดยบุคลากรในโรงเรียนต้องพูดเชิงบวกพูด ● เสนอของงบประมาณ	แนวทาง ● โรงเรียนเขียนโครงการเสนอ อบต. ● ให้ อบต.สนับสนุนงบประมาณ ● แจกผู้ปกครอง ● ให้รับประทานข้าวเช้าและกลางวัน ● ให้ดื่มนม ● แจกชุดนักเรียน ป.1-4 เพิ่มให้คนละ 500 บาท ● ให้ความสนใจ ดูทำการบ้านและอ่านหนังสือ ● ผลิตรองหรือสินค้าขาย ● ทอดผ้าป่าการศึกษา ● การบริจาค ● ร่วมมือกับหน่วยงานต่าง ๆ

2.3 การเสริมประสบการณ์ โดยการศึกษาดูงานโรงเรียนขนาดเล็ก

การเสริมประสบการณ์โดยตัวแทนบุคลากรโรงเรียนเครือข่ายศึกษาดูงานโรงเรียนขนาดเล็กที่ประสบความสำเร็จ โดยเครือข่ายความร่วมมือในรูปแบบที่ 1 ไปศึกษาดูงานที่โรงเรียนวัดธารพุด ตำบลบ้านช่อง อำเภอพนมสารคาม จังหวัดฉะเชิงเทรา ส่วนเครือข่ายความร่วมมือในรูปแบบที่ 2 ไปศึกษาดูงานที่โรงเรียนบ้านหนองผือ ตำบลเลาขวัญ อำเภอเลาขวัญ จังหวัดกาญจนบุรี ซึ่งแต่ละมีจุดเด่นแตกต่างกัน สรุปได้ดังนี้

รูปแบบที่ 1 (C1 Model)	รูปแบบที่ 2 (C2 Model)
โรงเรียนวัดธารพุด ● มีครูประจำการ 9 คน เจ้าหน้าที่ธุรการ 1 คน นักการภารโรง 1 คน และนักเรียน 204 คน ● มีจุดเด่นในด้านการเรียนการสอน สามารถยกระดับผลสัมฤทธิ์ของนักเรียนได้ทุกวิชา โดยผลการสอบ O-NET มีคะแนนเฉลี่ยสูงกว่าทั้งในระดับจังหวัดและระดับประเทศ โดยเฉพาะวิชาคณิตศาสตร์ และได้รับรางวัลในระดับประเทศทุกปี ● ครูทุกคนมีความมุ่งมั่นในการเรียนการสอน ● ชุมชนมีการสนับสนุนโรงเรียนดี	โรงเรียนบ้านหนองผือ ● มีครูประจำการ 4 คน เจ้าหน้าที่ธุรการ 1 คน และนักเรียน 68 คน ● มีจุดเด่นในการเรียนการสอนแบบทางไกล จากโรงเรียนวังไกลกังวล โดยจัดการเรียนการสอนแบบคละชั้น ● มีการนำแนวคิดปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงมาใช้ในการบริหารจัดการโรงเรียน โดยจัดเป็นศูนย์การเรียนรู้ต่าง ๆ ● ผู้บริหารและครูทุกคนมีความมุ่งมั่น ทุ่มเท เสียสละ

2.4 การกำหนดแผนปฏิบัติงาน

การสร้างเครือข่ายความร่วมมือในรูปแบบที่ 1 เครือข่ายความร่วมมือระหว่างโรงเรียนได้ร่วมกันวิเคราะห์ศักยภาพและกำหนดแผนปฏิบัติงาน หลังจากนั้นเครือข่ายภายนอกโรงเรียนร่วมสนับสนุนการดำเนินงานตามแผนปฏิบัติงาน ส่วนการสร้างเครือข่ายความร่วมมือในรูปแบบที่ 2 เครือข่ายพหุภาคี ได้ร่วมกันวิเคราะห์ศักยภาพและกำหนดแผนปฏิบัติงาน สรุปแผนปฏิบัติงานได้ดังนี้

1) ด้านวิชาการ

รูปแบบที่ 1 (C1 Model)	รูปแบบที่ 2 (C2 Model)
เป้าหมาย ● เด็กนักเรียนอ่านออกเขียนได้ 100% ● เด็กนักเรียนเก่งวิชาภาษาอังกฤษ ● เด็กได้รับการพัฒนาด้านวิทยาศาสตร์ ● ครูที่ไม่จบตรงวิชาเอกมีความรู้ความสามารถในการสอน ● คะแนนสอบ O-NET เพิ่มสูงขึ้นในวิชาภาษาไทยและคณิตศาสตร์	เป้าหมาย ● มีครูอาสาสมัครช่วยสอนเสริม ● เด็กนักเรียนเก่งขึ้น ● ครูมีเทคนิควิธีการสอนคณิตศาสตร์ ● ครูมีสื่ออุปกรณ์ทางวิทยาศาสตร์ที่เหมาะสมสำหรับคนที่จบไม่ตรงวิชาเอก
แนวทาง/วิธีการ ● ครูเข้ารับการสัมมนาเทคนิคการสอนวิชาภาษาไทยจากวิทยากรในพื้นที่/หมอภาษา ● รวมนักเรียนหมุนเวียนผู้สอน ● จัดหาชุดวิชาภาษาไทยมาใช้ ● มีกิจกรรมเสริมบทเรียนให้ทดลองใช้ ● ท่องศัพท์ ● จัดทำหนังสือและรูปภาพคำศัพท์ต่าง ๆ ● มีวิทยากรจิตอาสาสมัครช่วยสอน ● ครูที่จบไม่ตรงวิชาเอกเข้ารับการอบรมวิชาคณิตศาสตร์ วิทยาศาสตร์ ภาษาอังกฤษ ● จัดค่ายวิทยาศาสตร์ ● จัดหาแบบฝึกสำเร็จรูป ● จัดติวพิเศษให้กับนักเรียน	แนวทาง/วิธีการ ● จัดนิสิตจิตอาสาสมัครช่วยสอนเสริมวิชาคณิตศาสตร์ วิทยาศาสตร์ ภาษาอังกฤษ ● อบต.สนับสนุนรถรับส่ง ● โรงเรียนสนับสนุนค่าตอบแทนชั่วโมงละ 200 บาท ● จัดค่ายคณิตศาสตร์/ภาษาอังกฤษในช่วงปิดเทอม ● ให้ความสนใจดูแลทำการบ้านและอ่านหนังสือ ● ให้เด็กไปติวที่ มรภ.นครปฐม ● เชิญวิทยากรบรรยาย เช่น ครูสุนันท์ ● จัดอบรมครูเพื่อผลิตสื่ออุปกรณ์ทางวิทยาศาสตร์แบบง่าย

2) ด้านบุคคล

รูปแบบที่ 1 (C1 Model)	รูปแบบที่ 2 (C2 Model)
เป้าหมาย - มีครูเพิ่มขึ้น - ครูอัตราจ้างได้รับการบรรจุให้มีความมั่นคง - ครูอัตราจ้างได้รับเงินเดือนเพิ่มขึ้นและครบ 12 เดือน	เป้าหมาย มีครูครบทุกชั้นปีและจบตรงวิชาเอก
แนวทาง/วิธีการ เพิ่มเงินเดือนให้ครูอัตราจ้าง	แนวทาง/วิธีการ เสนอผู้มีอำนาจพิจารณา

3) ด้านบริหารทั่วไป

รูปแบบที่ 1 (C1 Model)	รูปแบบที่ 2 (C2 Model)
เป้าหมาย - ประชาชนหรือผู้ปกครองเข้าใจตระหนักและกลับมาเรียนในโรงเรียนบ้านเกิด - มีเด็กนักเรียนเข้ามาเรียนเพิ่มขึ้น - เครื่องคอมพิวเตอร์และพรีนเตอร์ - มีสัญญาณ internet และ wifi ดี - สนับสนุนอาหารกลางวันเพิ่มขึ้นและให้เด็กนักเรียนได้เรียนรู้ - มีทางม้าลายและสัญลักษณ์ก่อนถึงโรงเรียนตลอดเส้นทางทุกโรงเรียน	เป้าหมาย - เด็กนักเรียนมีจำนวนเพิ่มขึ้น - เด็กนักเรียนได้รับประทานอาหารเช้า - เด็กนักเรียนได้รับการดูแลสุขภาพอนามัย

รูปแบบที่ 1 (C1 Model)	รูปแบบที่ 2 (C2 Model)
แนวทาง/วิธีการ • พูดคุยกับประชาชนในหมู่บ้าน • ให้บุคลากรในโรงเรียนพูดเชิงบวก • สร้าง brand เช่น แจกเสื้อทุนการศึกษา • ให้ผู้ปกครองเข้ามามีส่วนร่วมในการจัดกิจกรรมต่าง ๆ • ขอรับบริจาคในหน่วยงานที่จำหน่าย • จัดซื้อให้ใหม่ • รายงานผ่านทางเว็บไซต์ให้ศูนย์ใหญ่ • หาผู้เชี่ยวชาญมาแก้ไขแนะนำหรืออัปเดต • จัดทำอินเทอร์เน็ตชุมชน • จัดทำโครงการวิจัยการปลูกผักเพื่อทำอาหารกลางวัน • มีหน่วยงานเข้ามาดำเนินการทำป้าย ติดสัญญาณไฟกระพริบ ตีเส้นบนถนน	แนวทาง/วิธีการ • ให้ผู้ปกครองเชิญชวน • แจกอุปกรณ์การเรียน ทุนการศึกษา • แจกชุดนักเรียน ป.1 และ ป.4 โดยจ่ายเงินเพิ่มเป็นคนละ 500 บาท • ครูแจ้งผู้ปกครอง • ให้ร้านค้ามาขายอาหารตอนเช้า • ให้รับประทานข้าวเช้าและกลางวัน • ให้ดื่มนม • ให้ออกกำลังกาย • นิสิตพลศึกษามาช่วยจัดกิจกรรม

4) ด้านงบประมาณ

รูปแบบที่ 1 (C1 Model)	รูปแบบที่ 2 (C2 Model)
เป้าหมาย • งบประมาณเพิ่มขึ้น	เป้าหมาย • มีความพร้อมในเรื่องทุนและอุปกรณ์การศึกษา
แนวทาง/วิธีการ • เขียนโครงการเพื่อขอรับการบริจาคตามหน่วยงานใหญ่ • ทอดผ้าป่าการศึกษา	แนวทาง/วิธีการ • ผลิตของหรือสินค้าขาย • ทอดผ้าป่าการศึกษาสร้างชุมชนเสาะง • การบริจาค • สร้างเครือข่ายทางเฟสบุ๊ค

2.5 การฝึกอบรมเชิงปฏิบัติการ

เครือข่ายความร่วมมือทั้งรูปแบบที่ 1 และรูปแบบที่ 2 ได้ดำเนินการร่วมกันจัดฝึกอบรมเชิงปฏิบัติการ เพื่อพัฒนาศักยภาพและเสริมสร้างความเข้มแข็งเชิงวิชาการให้กับครูที่จบไม่ตรงวิชาเอกใน 4 กลุ่มสาระ ได้แก่ ภาษาไทย วิทยาศาสตร์ ภาษาอังกฤษ คณิตศาสตร์ มีครูและบุคลากรทางการศึกษาเข้าร่วมการอบรมทั้งสิ้น จำนวน 34 คน โดยแบ่งออกเป็นโรงเรียนต่าง ๆ ดังนี้

รูปแบบที่ 1 (C1 Model)	รูปแบบที่ 2 (C2 Model)
● โรงเรียนบ้านอ้อกระทุง 5 คน ● โรงเรียนวัดห้วยผักชี 3 คน ● โรงเรียนวัดหนองจิก 10 คน ● โรงเรียนวัดไร่แตงทอง 4 คน	● โรงเรียนบ้านดอนซาก 7 คน ● โรงเรียนวัดทุ่งกระพังโหม 5 คน

2.6 การเตรียมความพร้อมการดำเนินงานตามแผนปฏิบัติงานในเบื้องต้น

เครือข่ายความร่วมมือทั้งรูปแบบที่ 1 และรูปแบบที่ 2 ได้ดำเนินการเตรียมความพร้อมการดำเนินงานตามแผนปฏิบัติงานในเบื้องต้น โดยการจัดเตรียมสื่อการเรียนการสอน พัฒนาแหล่งเรียนรู้ ค่ายวิทยาศาสตร์ ค่ายการเรียนรู้สู่ ASEAN ค่ายภาษาอังกฤษ การซ่อมแซมระบบอินเทอร์เน็ต หอดฟ้าป่าการศึกษา ดังนี้

รูปแบบที่ 1 (C1 Model)	รูปแบบที่ 2 (C2 Model)
โรงเรียนบ้านอ้อกระทุง ● จัดหาหนังสือเพื่อเป็นแหล่งเรียนรู้ให้กับเด็กนักเรียน ● พัฒนาห้องเรียนและสิ่งแวดล้อม ● ค่ายวิทยาศาสตร์ ● ค่ายการเรียนรู้สู่ ASEAN ● ค่ายภาษาอังกฤษ	โรงเรียนบ้านดอนซาก ● พัฒนาห้องเรียนและสิ่งแวดล้อม ● ค่ายการเรียนรู้สู่ ASEAN โรงเรียนวัดทุ่งกระพังโหม ● จัดหาหนังสือเพื่อเป็นแหล่งเรียนรู้ให้กับเด็กนักเรียน ● ค่ายการเรียนรู้สู่ ASEAN

รูปแบบที่ 1 (C1 Model)	รูปแบบที่ 2 (C2 Model)
โรงเรียนวัดห้วยผักชี ● จัดหาหนังสือเพื่อเป็นแหล่งเรียนรู้ให้กับเด็กนักเรียน ● พัฒนาห้องเรียนและสิ่งแวดล้อม ● ค่าวิทยศาสตร์ ● ค่าการเรียนรู้สู่ ASEAN ● ค่าภาษาอังกฤษ ● ซ่อมแซมระบบอินเทอร์เน็ต โรงเรียนวัดหนองจิก ● จัดหาหนังสือเพื่อเป็นแหล่งเรียนรู้ให้กับเด็กนักเรียน ● ค่าวิทยศาสตร์ ● ค่าการเรียนรู้สู่ ASEAN ● ค่าภาษาอังกฤษ โรงเรียนวัดไร่แตงทอง ● จัดหาหนังสือเพื่อเป็นแหล่งเรียนรู้ให้กับเด็กนักเรียน ● พัฒนาห้องเรียนและสิ่งแวดล้อม ● ค่าวิทยศาสตร์ ● ค่าการเรียนรู้สู่ ASEAN ● ค่าภาษาอังกฤษ ● ทอดผ้าป่าการศึกษา	

อย่างไรก็ตาม รูปแบบการสร้างเครือข่ายความร่วมมือพหุภาคีทั้ง 2 รูปแบบ ได้ผลไม่แตกต่างกันมากนัก รูปแบบที่ 1 เริ่มกระบวนการภายในโรงเรียนก่อน หลังจากนั้นเป็นความร่วมมือระหว่างโรงเรียน และความร่วมมือพหุภาคี ส่วนรูปแบบที่ 2 เริ่มกระบวนการความร่วมมือพหุภาคีตั้งแต่เริ่มต้น คือ ให้ชุมชนและองค์กรภายนอกเข้ามามีส่วนร่วมในการวิเคราะห์ปัญหาและความต้องการ กำหนดเป้าหมายและแนวทางในการพัฒนาคุณภาพการศึกษา โดยเครือข่ายความร่วมมือทั้ง 2 รูปแบบ

สามารถกำหนดแผนปฏิบัติงานในการพัฒนาคุณภาพการศึกษาของแต่ละโรงเรียนได้ ผลที่เกิดขึ้นจากการวิจัยทำให้มีเครือข่ายเกิดขึ้น ได้แก่ เครือข่ายภายในโรงเรียน เครือข่ายระหว่างโรงเรียน เครือข่ายผู้ปกครองและชุมชน เครือข่ายองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น เครือข่ายหน่วยงานภาครัฐ เครือข่ายภาคเอกชน และเครือข่ายนักวิชาการในมหาวิทยาลัย ซึ่งเป็นไปตามเป้าหมายของโครงการวิจัยในปีแรกนี้ ในขณะเดียวกันบางโรงเรียนได้เริ่มขับเคลื่อนการพัฒนาคุณภาพการศึกษาตามแผนปฏิบัติงานไปบ้างแล้วเท่าที่พอดำเนินการได้ในระยะเวลา 1 ปี ได้แก่ การจัดค่ายวิทยาศาสตร์ ค่ายภาษาอังกฤษ และค่ายการเรียนรู้สู่ ASEAN การซ่อมแซมระบบอินเทอร์เน็ตให้สามารถใช้งานได้ปกติ และการทอดผ้าป่าการศึกษาเพื่อระดมทุนให้กับโรงเรียน ซึ่งการพัฒนาคุณภาพการศึกษาของโรงเรียนให้เห็นผลสำเร็จได้นั้นจะต้องมีความต่อเนื่องและใช้ระยะเวลานานหลายปี

บทที่ 5

สรุปผลการวิจัย อภิปรายผลและข้อเสนอแนะ

การสร้างเครือข่ายความร่วมมือพหุภาคีเพื่อการพัฒนาคุณภาพการศึกษาของโรงเรียนขนาดเล็ก จังหวัดนครปฐม มีวัตถุประสงค์ 1) เพื่อสร้างเครือข่ายความร่วมมือพหุภาคีระหว่างสถาบันการศึกษา โรงเรียน ชุมชน วัด องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น องค์กรรัฐและเอกชนต่าง ๆ ในการพัฒนาคุณภาพการศึกษาของโรงเรียนขนาดเล็ก 2) เพื่อเปรียบเทียบรูปแบบของกระบวนการสร้างเครือข่ายความร่วมมือพหุภาคีในการพัฒนาคุณภาพการศึกษาของโรงเรียนขนาดเล็ก

วิธีการวิจัยใช้การวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม (Participation Action Research: PAR) กลุ่มเป้าหมาย คือ ผู้บริหารสถานศึกษา ครู ผู้ปกครอง คณะกรรมการสถานศึกษา ศิษยานุศิษย์ ผู้นำชุมชน หัวหน้าหน่วยงานราชการในพื้นที่ และเจ้าของบริษัทเอกชน พื้นที่ดำเนินการ คือ โรงเรียนขนาดเล็ก จำนวน 6 โรงเรียน อำเภอกำแพงแสน จังหวัดนครปฐม โดยแบ่งออกเป็น 2 กลุ่มเครือข่าย คือ กลุ่มเครือข่ายที่ 1 ประกอบด้วย โรงเรียนวัดไร่แตงทอง โรงเรียนวัดหนองจิก โรงเรียนบ้านอ้อกระทุง และโรงเรียนวัดห้วยผักชี กลุ่มเครือข่ายที่ 2 ประกอบด้วย โรงเรียนวัดทุ่งกระพังโหมและโรงเรียนบ้านดอนซาก

เก็บรวบรวมข้อมูลกับผู้ที่เกี่ยวข้องกับกระบวนการสร้างเครือข่ายพหุภาคีทั้ง 2 รูปแบบ โดยการสัมภาษณ์ การสนทนากลุ่มย่อย การประชุมสัมมนา และการสังเกตการณ์ภาคสนาม วิเคราะห์ข้อมูลเชิงคุณภาพโดยการวิเคราะห์เนื้อหา (Content analysis) สรุปพรรณนาความเพื่อให้เห็นถึงกระบวนการสร้างเครือข่ายความร่วมมือพหุภาคีทั้ง 2 รูปแบบ และทำการเปรียบเทียบรูปแบบกระบวนการสร้างเครือข่ายความร่วมมือพหุภาคีระหว่างรูปแบบที่ 1 และรูปแบบที่ 2 สรุปผลการวิจัยได้ดังต่อไปนี้

สรุปผลการวิจัย

การสร้างเครือข่ายความร่วมมือพหุภาคี แบ่งออกเป็น 2 รูปแบบ ซึ่งรูปแบบที่ 1 (C1 Model) ดำเนินกระบวนการสร้างเครือข่ายความร่วมมือภายในโรงเรียนก่อนแล้วตามด้วยการสร้างเครือข่ายระหว่างโรงเรียนและเครือข่ายพหุภาคี มี 7 ขั้นตอน ได้แก่

ขั้นที่ 1 การสร้างเครือข่ายภายในโรงเรียน โดยการจัดประชุมสัมมนาในโรงเรียนขนาดเล็ก แต่ละแห่งเพื่อระดมความคิดเห็นจากครู ผู้บริหารโรงเรียน ตัวแทนคณะกรรมการสถานศึกษา ตัวแทนผู้ปกครองในแต่ละโรงเรียน และนักวิจัย เพื่อวิเคราะห์ปัญหาและความต้องการในการพัฒนาคุณภาพการศึกษาของโรงเรียนขนาดเล็ก

ขั้นที่ 2 การสร้างเครือข่ายระหว่างโรงเรียน โดยการจัดประชุมสัมมนาบุคลากรของโรงเรียนขนาดเล็กแต่ละโรงเรียน เพื่อกำหนดเป้าหมายและวางแผนทางในการพัฒนาคุณภาพการศึกษา ร่วมกันของโรงเรียนในกลุ่มเครือข่าย

ขั้นที่ 3 การเสริมประสบการณ์โดยบุคลากรจากโรงเรียนเครือข่ายศึกษาดูงานในโรงเรียนขนาดเล็กที่ประสบความสำเร็จ

ขั้นที่ 4 เครือข่ายระหว่างโรงเรียนร่วมกันระดมความคิดเห็นเพื่อวิเคราะห์ศักยภาพของตนเอง และกำหนดแผนปฏิบัติงานในการพัฒนาคุณภาพการศึกษา

ขั้นที่ 5 เครือข่ายระหว่างโรงเรียนร่วมกันระดมความคิดเพื่อสร้างความร่วมมือเครือข่ายภายนอกในการสนับสนุนการดำเนินงานตามแผนปฏิบัติงานของเครือข่ายระหว่างโรงเรียน

ขั้นที่ 6 การฝึกอบรมเชิงปฏิบัติการเพื่อเสริมสร้างความเข้มแข็งเชิงวิชาการให้กับบุคลากรของโรงเรียนขนาดเล็ก

ขั้นที่ 7 เครือข่ายพหุภาคีร่วมกันเตรียมความพร้อมเพื่อรองรับการดำเนินงานตามแผนปฏิบัติงานของเครือข่ายระหว่างโรงเรียน และสะท้อนผลการดำเนินงานสำหรับการเตรียมความพร้อมในการดำเนินงานต่อไป

รูปแบบที่ 2 (C2 Model) ดำเนินกระบวนการสร้างเครือข่ายความร่วมมือในลักษณะของพหุภาคี ตั้งแต่เริ่มต้นกระบวนการ มี 6 ขั้นตอน ได้แก่

ขั้นที่ 1 การสร้างเครือข่ายพหุภาคี โดยการจัดประชุมสัมมนาร่วมกันระหว่างกลุ่มโรงเรียนขนาดเล็ก กลุ่มผู้นำชุมชน กลุ่มวัด กลุ่มองค์การบริหารส่วนท้องถิ่น กลุ่มองค์กรรัฐและเอกชน และกลุ่มภาคีต่าง ๆ ในชุมชน เพื่อวิเคราะห์ปัญหาและความต้องการในการพัฒนาคุณภาพการศึกษาของโรงเรียนขนาดเล็ก

ขั้นที่ 2 เครือข่ายพหุภาคีร่วมกันกำหนดเป้าหมายและวางแนวทางในการพัฒนาคุณภาพ การศึกษาร่วมกัน โดยการจัดประชุมสัมมนา

ขั้นที่ 3 ตัวแทนบุคลากรโรงเรียนเครือข่ายและกลุ่มภาคีต่างๆ ศึกษาดูงานโรงเรียนขนาดเล็ก ที่ประสบความสำเร็จ

ขั้นที่ 4 เครือข่ายพหุภาคีร่วมกันระดมความคิดเห็นเพื่อวิเคราะห์ศักยภาพของตนเองและ กำหนดแผนปฏิบัติงานในการพัฒนาคุณภาพการศึกษา

ขั้นที่ 5 การฝึกอบรมเชิงปฏิบัติการเพื่อเสริมสร้างความเข้มแข็งเชิงวิชาการให้กับบุคลากร ของโรงเรียนขนาดเล็ก

ขั้นที่ 6 เครือข่ายพหุภาคีร่วมกันเตรียมความพร้อมเพื่อรองรับการดำเนินงานตามแผนปฏิบัติ งานของเครือข่ายระหว่างโรงเรียน และสะท้อนผลการดำเนินงานสำหรับการเตรียมความพร้อมในการ ดำเนินงานต่อไป

ผลจากกระบวนการสร้างเครือข่ายความร่วมมือพหุภาคีเพื่อการพัฒนาคุณภาพการศึกษาของ โรงเรียนขนาดเล็กทั้ง 2 รูปแบบ ได้ผลไม่แตกต่างกันมากนัก ซึ่งมีเครือข่ายเกิดขึ้นจากกระบวนการนี้ ได้แก่ เครือข่ายภายในโรงเรียน เครือข่ายระหว่างโรงเรียน เครือข่ายผู้ปกครองและชุมชน เครือข่าย องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น เครือข่ายหน่วยงานภาครัฐ เครือข่ายภาคเอกชน และเครือข่าย นักวิชาการในมหาวิทยาลัย

อย่างไรก็ตาม กระบวนการสร้างเครือข่ายความร่วมมือพหุภาคี ได้ร่วมกันวิเคราะห์ปัญหา และความต้องการของโรงเรียนต่าง ๆ ทั้ง 6 โรงเรียน ซึ่งสามารถสรุปได้ดังนี้

ปัญหาของโรงเรียนขนาดเล็ก

1. ครูมีจำนวนน้อย จบไม่ตรงวิชาเอก ไม่ใช่คนในพื้นที่ มีภาระงานมาก
2. ครูอัตราจ้างได้รับเงินเดือนน้อย
3. เด็กนักเรียนมีฐานะยากจน ขาดศักยภาพและความพร้อม มีพัฒนาการทางสมองช้า อ่านไม่ออก ติดเกม และมีเด็กต่างด้าวมาเรียน
4. ผู้ปกครองขาดการเอาใจใส่ ไม่มีเวลา ไม่สามารถสอนการบ้านได้ และมีค่านิยมส่งลูก ไปโรงเรียนใหญ่
5. ผู้บริหารมีการโยกย้ายบ่อยและต้องเดินทางไปประชุมไกล บางโรงเรียนไม่มีผู้บริหาร
6. หลักสูตรมีการเปลี่ยนแปลงบ่อย เรียนมากและไม่ได้นำไปใช้ในชีวิตจริง
7. ขาดสื่ออุปกรณ์การเรียนการสอน

8. ขาดงบประมาณ
9. ขาดการประชุมพูดคุยกับผู้ปกครอง
10. คณะกรรมการสถานศึกษาหายากและไม่มาประชุม
11. ไม่ได้รับการดูแลจากสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน
12. องค์การบริหารส่วนตำบลไม่สามารถเข้ามาช่วยเหลือได้ เนื่องจากติดระเบียบหรือข้อกฎหมาย
13. สถานที่ขาดความสะดวกสบาย

ความต้องการของโรงเรียนขนาดเล็ก

1. มีครูครบทุกชั้นและจบตรงวิชาเอก หรือมีครูมาช่วยสอนเสริม
2. ครูอัตราจ้างได้รับเงินเดือนตามคุณวุฒิ
3. ครูไปเยี่ยมนักเรียนและผู้ปกครอง
4. ผู้ปกครองช่วยประชาสัมพันธ์โรงเรียน
5. ครู ผู้ปกครอง คณะกรรมการสถานศึกษา มีการประชุมพูดคุยกัน
6. ผู้บริหารเป็นคนในพื้นที่และบริหารโรงเรียนให้นานขึ้น
7. ข้อสอบมีความเหมาะสมกับบริบทพื้นที่
8. มีอุปกรณ์การเรียนทางวิทยาศาสตร์
9. จัดสรรงบประมาณให้ใกล้เคียงกันระหว่างโรงเรียนเล็กกับโรงเรียนใหญ่
10. หน่วยงานในท้องถิ่นสามารถสนับสนุนงบประมาณให้โรงเรียนได้
11. ปรับปรุงอาคารสถานที่ ห้องน้ำ ใต้ะ แก้ว รั้วรอบโรงเรียน ลานกีฬา สนามเด็กเล่น

นอกจากนี้ ในแต่ละกลุ่มเครือข่ายได้ร่วมกันกำหนดเป้าหมายและแนวทางในการพัฒนาคุณภาพการศึกษา ซึ่งสามารถกำหนดเป็นแผนปฏิบัติงาน โดยแบ่งออกเป็น 4 ด้าน ได้แก่ ด้านวิชาการ ด้านบุคคล ด้านบริหารทั่วไป และด้านงบประมาณ สรุปได้ดังนี้

1. ด้านวิชาการ

1.1 เป้าหมาย

- 1) เด็กนักเรียนอ่านออกเขียนได้ 100%
- 2) เด็กนักเรียนเก่งขึ้น เช่น วิชาภาษาอังกฤษ
- 3) เด็กได้รับการพัฒนาด้านวิทยาศาสตร์
- 4) ครูที่ไม่จบตรงวิชาเอกมีความรู้ความสามารถในการสอนและมีสื่ออุปกรณ์ที่เหมาะสม

- 5) มีครูอาสาสมัครช่วยสอนเสริม
- 6) คะแนนสอบ O-NET เพิ่มขึ้นในวิชาภาษาไทยและคณิตศาสตร์

1.2 แนวทาง/วิธีการ

- 1) ครูเข้ารับการสัมมนาเทคนิคการสอนวิชาภาษาไทยจากวิทยากรในพื้นที่/หมอภาษา
- 2) ครูที่จบไม่ตรงวิชาเอกเข้ารับการอบรมวิชาคณิตศาสตร์ วิทยาศาสตร์ ภาษาอังกฤษ
- 3) มีวิทยากร/นิสิตจิตอาสาสมัครช่วยสอนเสริมวิชาคณิตศาสตร์ วิทยาศาสตร์ ภาษาอังกฤษ
- 4) องค์การบริหารส่วนตำบลสนับสนุนรถรับส่ง
- 5) โรงเรียนสนับสนุนค่าตอบแทนชั่วโมงละ 200 บาท
- 6) รวมนักเรียนหมุนเวียนผู้สอน
- 7) จัดหาชุดวิชาภาษาไทยมาใช้
- 8) มีกิจกรรมเสริมบทเรียนให้ทดลองใช้
- 9) ให้ความสนใจ ดูแลการทำกรบ้าน อ่านหนังสือ ท่องศัพท์
- 10) จัดทำหนังสือและรูปภาพคำศัพท์ต่าง ๆ
- 11) จัดค่ายวิทยาศาสตร์ คณิตศาสตร์ และภาษาอังกฤษ
- 12) จัดหาแบบฝึกสำเร็จรูป
- 13) จัดติวพิเศษให้กับนักเรียน

2. ด้านบุคคล

2.1 เป้าหมาย

- 1) มีครูเพิ่มขึ้น ครบทุกชั้นปีและจบตรงวิชาเอก
- 2) ครูอัตราจ้างได้รับการบรรจุให้มีความมั่นคง
- 3) ครูอัตราจ้างได้รับเงินเดือนเพิ่มขึ้นและครบ 12 เดือน

2.2 แนวทาง/วิธีการ

- 1) เพิ่มเงินเดือนให้ครูอัตราจ้าง
- 2) เสนอผู้มีอำนาจพิจารณา

3. ด้านบริหารทั่วไป

3.1 เป้าหมาย

- 1) ประชาชนหรือผู้ปกครองเข้าใจตระหนักและกลับมาเรียนในโรงเรียนบ้านเกิด
- 2) มีเด็กนักเรียนเข้ามาเรียนเพิ่มขึ้น
- 3) เด็กนักเรียนได้รับประทานอาหารเช้า

- 4) เด็กนักเรียนได้รับการดูแลสุขภาพอนามัย
- 5) เครื่องคอมพิวเตอร์และพรีนเตอร์
- 6) มีสัญญาณ internet และ wifi ดี
- 7) สนับสนุนอาหารกลางวันเพิ่มขึ้นและให้เด็กนักเรียนได้เรียนรู้
- 8) มีทางม้าลายและสัญลักษณ์ก่อนถึงโรงเรียนตลอดเส้นทางทุกโรงเรียน

3.2 แนวทาง/วิธีการ

- 1) พูดคุยกับผู้ปกครองและประชาชนในหมู่บ้าน
- 2) ให้บุคลากรในโรงเรียนพูดเชิงบวก
- 3) สร้าง brand เช่น แจกเสื้อชุดนักเรียน อุปกรณ์การเรียนทุนการศึกษา
- 4) ให้ผู้ปกครองเข้ามามีส่วนร่วมในการจัดกิจกรรมต่าง ๆ
- 5) ให้ร้านค้ามาขายอาหารเช้า
- 6) ให้นักเรียนดื่มนมและออกกำลังกาย
- 7) ให้นิสิตพลศึกษามาช่วยจัดกิจกรรม
- 8) ขอรับบริจาคในหน่วยงานที่จำหน่าย
- 9) จัดซื้อให้ใหม่
- 10) รายงานผ่านทางเว็บไซต์ให้ศูนย์ใหญ่
- 11) หาผู้เชี่ยวชาญมาแก้ไขแนะนำหรืออัปเดต
- 12) จัดทำอินเทอร์เน็ตชุมชน
- 13) จัดทำโครงการวิจัยการปลูกผักเพื่อทำอาหารกลางวัน
- 14) มีหน่วยงานเข้ามาดำเนินการทำป้าย ติดสัญญาณไฟกระพริบ ตีเส้นบนถนน

4. ด้านงบประมาณ

4.1 เป้าหมาย

- 1) มีความพร้อมในเรื่องทุนและอุปกรณ์การศึกษา
- 2) มีงบประมาณเพิ่มขึ้น

4.2 แนวทาง/วิธีการ

- 1) เขียนโครงการเพื่อขอรับบริจาคตามหน่วยงานใหญ่
- 2) ผลิตรองหรือสินค้าขาย
- 3) ทอดผ้าป่าการศึกษา
- 4) การบริจาค
- 5) สร้างเครือข่ายทางเฟสบุ๊ค

ในขณะเดียวกันกระบวนการสร้างเครือข่ายความร่วมมือนี้ ได้จัดให้มีการเสริมประสบการณ์ โดยการศึกษาดูงานโรงเรียนขนาดเล็กที่ประสบความสำเร็จ เพื่อสร้างแรงบันดาลใจให้กับบุคลากรของโรงเรียนทั้ง 2 กลุ่มเครือข่าย โดยกลุ่มเครือข่ายที่ 1 ไปศึกษาดูงานที่โรงเรียนวัดธารพุด ตำบลบ้านช่อง อำเภอพนมสารคาม จังหวัดฉะเชิงเทรา ซึ่งมีจุดเด่นในด้านการเรียนการสอนที่สามารถยกระดับผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนของนักเรียนได้ทุกวิชา ส่วนกลุ่มเครือข่ายที่ 2 ไปศึกษาดูงานที่โรงเรียนบ้านหนองผือ ตำบลเลาขวัญ อำเภอเลาขวัญ จังหวัดกาญจนบุรี ซึ่งมีจุดเด่นในด้านการเรียนการสอนแบบทางไกล จากโรงเรียนวังไกลกังวล และมีการนำแนวคิดปรัชญาเศรษฐกิจแบบพอเพียงมาใช้ในการบริหารจัดการโรงเรียน นอกจากนี้กระบวนการสร้างเครือข่ายความร่วมมือยังได้เตรียมความพร้อมเบื้องต้น ตามแผนการปฏิบัติงานในการพัฒนาคุณภาพการศึกษาให้กับโรงเรียนขนาดเล็ก ได้แก่

1. การจัดการฝึกอบรมเชิงปฏิบัติการให้กับครูและบุคลากรทางการศึกษาที่จบไม่ตรงวิชาเอก ใน 4 กลุ่มสาระ ได้แก่ ภาษาไทย วิทยาศาสตร์ ภาษาอังกฤษ คณิตศาสตร์ เพื่อพัฒนาศักยภาพและเสริมสร้างความเข้มแข็งเชิงวิชาการเบื้องต้น มีผู้เข้าร่วมการอบรมทั้งสิ้น จำนวน 34 คน
2. การจัดเตรียมสื่อการเรียนการสอน การพัฒนาแหล่งเรียนรู้และสิ่งแวดล้อมให้กับโรงเรียน
3. การจัดค่ายวิทยาศาสตร์ ค่ายภาษาอังกฤษ และค่ายการเรียนรู้สู่ ASEAN
4. การซ่อมแซมระบบอินเทอร์เน็ตให้โรงเรียนที่มีปัญหาสามารถใช้งานได้ปกติ
5. การร่วมทอดผ้าป่าการศึกษา เพื่อระดมทุนให้กับโรงเรียน

อภิปรายผล

การสร้างเครือข่ายความร่วมมือพหุภาคีเพื่อการพัฒนาคุณภาพการศึกษาของโรงเรียนขนาดเล็ก กระบวนการวิจัยนี้เริ่มต้นจากผู้บริหาร ครู ผู้ปกครอง คณะกรรมการสถานศึกษา ผู้นำชุมชน หน่วยงานภาครัฐภาคเอกชน และนักวิจัย ได้ร่วมกันวิเคราะห์ปัญหาและความต้องการในการพัฒนาคุณภาพการศึกษาของแต่ละโรงเรียนกำหนดเป้าหมายและวางแนวทางในการพัฒนาคุณภาพการศึกษา รวมทั้งกำหนดแผนปฏิบัติงานในการพัฒนาคุณภาพการศึกษา ซึ่งพบว่าโรงเรียนขนาดเล็ก มีปัญหาการขาดแคลนทรัพยากรทางการศึกษาต่าง ๆ มากมาย ทั้งในเรื่องการขาดแคลนครูและบุคลากรทางการศึกษา งบประมาณที่ได้รับมีจำนวนน้อย ไม่มีวัสดุอุปกรณ์การเรียนการสอน อาคารสถานที่มีสภาพเก่าแก่หรือชำรุดทรุดโทรม ขาดการมีส่วนร่วมจากผู้ปกครอง ชุมชน และทุกภาคส่วนที่เกี่ยวข้อง สอดคล้องเป็นไปในทิศทางเดียวกับผลการวิจัยต่าง ๆ ในอดีต เช่น สำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษา (2553) สมพิศ ใช้เฮง และคณะ (2556) พิธาน พื้นทอง (2548) สุรัชย์ ทินกระโทก (2549) และถวิล แพงยา (2550) เป็นต้น

ในปีแรกโครงการวิจัยนี้อาจยังไม่สามารถชี้วัดการพัฒนาคุณภาพการศึกษาของโรงเรียนขนาดเล็กได้มากนัก แต่ได้เริ่มต้นกระบวนการมีส่วนร่วมระหว่างโรงเรียน ชุมชน และหน่วยงานต่าง ๆ ในพื้นที่ทั้งภาครัฐและภาคเอกชน โดยมีสถาบันการศึกษาหรือนักวิชาการในพื้นที่เป็นแกนกลางในการประสานงานเพื่อทำให้เกิดกระบวนการขับเคลื่อนการพัฒนาคุณภาพการศึกษาของโรงเรียนขนาดเล็กในเบื้องต้นน่าจะประสบความสำเร็จในระดับโรงเรียน พบว่า ครูที่มีความตื่นตัวและมีขวัญกำลังใจดีขึ้นซึ่งเป็นไปตามที่เจือจันท์ จงสถิตอยู่ (2555) ที่ได้สังเคราะห์งานวิจัยและพัฒนาเชิงพื้นที่เพื่อหนุนเสริมคุณภาพการเรียนรู้ของเด็กและเยาวชนที่พบว่า โรงเรียนที่ได้รับการสนับสนุนจากผู้บริหาร ทำให้ครูมีกำลังใจและทุ่มเทเอาใจใส่ต่อการพัฒนาตนเอง และมีศักยภาพเพิ่มขึ้น มีการขยายผลสู่ครูโรงเรียนอื่น ๆ ทำให้มีการปรับเปลี่ยนวิธีการจัดการเรียนการสอน ซึ่งในกลุ่มโรงเรียนขนาดเล็กได้มีการบริหารจัดการร่วมกัน ช่วยแก้ไขปัญหาการขาดแคลนครูในบางวิชา มีการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ข้ามโรงเรียน และการระดมทรัพยากรระหว่างโรงเรียน นอกจากนี้ในกระบวนการวิจัยยังได้พยายามสร้างเครือข่ายให้เกิดขึ้นเพื่อการพัฒนาคุณภาพการศึกษาให้กับโรงเรียนขนาดเล็ก ทั้งเครือข่ายภายในโรงเรียน เครือข่ายระหว่างโรงเรียน เครือข่ายผู้ปกครองและชุมชน เครือข่ายองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น เครือข่ายหน่วยงานภาครัฐ เครือข่ายภาคเอกชน และเครือข่ายนักวิชาการในมหาวิทยาลัย โดยมีเป้าหมายที่สำคัญ คือ เพื่อช่วยเหลือเกื้อกูลซึ่งกันและกัน เป็นทั้งผู้ให้และผู้รับอย่างเหมาะสม มีการแลกเปลี่ยนประสบการณ์ สร้างกระบวนการเรียนรู้ร่วมกัน แลกเปลี่ยนและแบ่งปันผลประโยชน์ร่วมกัน รวบรวมและเผยแพร่ข้อมูลข่าวสารระหว่างกัน เปิดช่องให้สมาชิกเข้ามามีส่วนร่วมเกิดความร่วมมืออย่างมีพลัง เป็นช่องทางให้สมาชิกได้มีโอกาสปฏิบัติงานร่วมกันในพื้นที่ สร้างแหล่งสะสมทุนเน้นการพึ่งตนเอง การรวมตัวกันนี้จะมีพลังในการต่อกรเรียกร้องให้หน่วยงานที่เกี่ยวข้องเข้ามาร่วมกันแก้ปัญหา นำเสนอประเด็นปัญหาและแนวทางการพัฒนาหรือแก้ไขกับหน่วยงานที่เกี่ยวข้องให้นำไปสู่การวางแผนระดับนโยบายอย่างเหมาะสม (นฤมล นิราทร, 2543) ซึ่งผู้วิจัยมีความคิดเห็นว่า ภาครัฐโดยเฉพาะกระทรวงศึกษาธิการ เป็นหน่วยงานที่มีบทบาทสำคัญในการกำหนดนโยบายด้านการศึกษาที่เหมาะสมต่อไป

รูปแบบกระบวนการสร้างเครือข่ายความร่วมมือพหุภาคี ผู้วิจัยกำหนดรูปแบบกระบวนการสร้างเครือข่ายอย่างกว้าง ๆ 2 รูปแบบ ซึ่งรูปแบบที่ 1 (C1 Model) ดำเนินกระบวนการสร้างเครือข่ายความร่วมมือภายในโรงเรียนก่อนแล้วตามด้วยการสร้างเครือข่ายระหว่างโรงเรียนและเครือข่ายพหุภาคีมี 7 ขั้นตอน ส่วนรูปแบบที่ 2 (C2 Model) ดำเนินกระบวนการสร้างเครือข่ายความร่วมมือในลักษณะของพหุภาคีตั้งแต่เริ่มต้นกระบวนการ มี 6 ขั้นตอน ผลจากกระบวนการสร้างเครือข่ายความร่วมมือพหุภาคีทั้ง 2 รูปแบบนี้ได้ผลไม่แตกต่างกันมากนัก ในขณะที่การวิจัยในครั้งนี้เป็นการเริ่มต้นจากนักวิชาการในสถาบันการผลิตครูหรือมหาวิทยาลัยที่เข้าไปกระตุ้นชักชวนให้ผู้บริหาร ครู ผู้ปกครอง คณะกรรมการ

สถานศึกษา และผู้นำชุมชน ตระหนักถึงปัญหาและคุณภาพการศึกษาของโรงเรียนขนาดเล็ก ซึ่งไม่ได้เริ่มต้นจากโรงเรียนหรือชุมชนเห็นความจำเป็น ดังนั้นจึงมีบางโรงเรียนปฏิเสธการเข้าร่วมโครงการตั้งแต่เริ่มต้น โดยให้เหตุผลว่าโรงเรียนมีงานมาก กลัวจะเป็นภาระเพิ่มขึ้นเพราะมีครูน้อย ในขณะที่โรงเรียนบางแห่งที่เข้าร่วมโครงการวิจัยนี้ มองว่า โรงเรียนมีคุณภาพดีอยู่แล้ว ไม่จำเป็นต้องพัฒนาอะไรอีก อย่างไรก็ตาม ผู้วิจัยเห็นด้วยอย่างยิ่งว่าการสร้างเครือข่ายให้ประสบความสำเร็จควรทำอย่างมีหลักการ คือ การตระหนักถึงความจำเป็นของการมีเครือข่าย โดยต้องทำให้สมาชิกเข้าใจและเห็นความสำคัญที่จะได้รับผลประโยชน์ร่วมกัน (นฤมล นิราทร, 2543) แต่ในบางครั้งถ้าเราขาดแกนนำขาดความร่วมมือร่วมใจกัน หรือต่างคนต่างคิด ต่างคนต่างรอ และปล่อยให้เป็นไปในลักษณะเช่นนี้คุณภาพการศึกษาของประเทศไทยก็จะตกต่ำลงไปเรื่อย ๆ และไม่สามารถพัฒนาหรือแข่งขันกับประเทศต่าง ๆ ได้เช่นเดียวกัน

อย่างไรก็ตาม การสร้างเครือข่ายความร่วมมือ สิ่งที่น่าเป็นห่วงที่สุดสำหรับการดำเนินโครงการวิจัยนี้ คือ “ความยั่งยืน” ซึ่งนฤมล นิราทร (2543) กล่าวว่า การสร้างเครือข่ายความร่วมมือจะต้องมีการติดต่อกับภาคีเครือข่ายเพื่อแลกเปลี่ยนข้อมูล ข้อคิดเห็น และหาจุดร่วมเพื่อทำงานร่วมกันได้ มีการสร้างความผูกพันร่วมกันระหว่างสมาชิกเครือข่าย อาจต้องมีเสริมความรู้กับสมาชิกด้วยการรักษาความสัมพันธ์ไว้ อาจจะต้องมีการจัดข้อตกลงเรื่องการบริหารจัดการ วัตถุประสงค์ กิจกรรมการทำงาน สิทธิและบทบาทหน้าที่ ความต่อเนื่องและการขยายกิจกรรมจะส่งผลให้เครือข่ายดำเนินกิจกรรมได้ต่อไปเรื่อย ๆ เช่นเดียวกับปาริชาติ วลัยเสถียร (2546) ที่กล่าวว่า จะต้องมีการส่งเสริมให้ประชาชนเข้ามามีส่วนร่วม เช่น การพัฒนาผู้นำและเครือข่าย โดยการจัดให้มีกิจกรรมมีการแลกเปลี่ยนเรียนรู้และการดำเนินงานร่วมกันของเครือข่ายอย่างต่อเนื่อง ซึ่งทำให้การขับเคลื่อนการพัฒนาเกิดความยั่งยืนต่อไป

การจัดการศึกษาของโรงเรียนขนาดเล็กให้มีคุณภาพการศึกษาได้จะต้องใช้ระยะเวลานาน ซึ่งผู้วิจัยเห็นสอดคล้องกับทศธริน วรณเกตุศิริ และคณะ (2556) ที่ว่า จำนวนและศักยภาพของครู ภาวะผู้นำและแนวคิดของผู้บริหาร และการมีส่วนร่วมของผู้ปกครอง เป็นปัจจัยที่ส่งผลต่อการพัฒนาคุณภาพการศึกษา โดยโรงเรียนจะต้องสร้างความไว้วางใจจากผู้ปกครองด้วยการร่วมกันวางแผนการพัฒนาคุณภาพของโรงเรียนเพื่อบุตรหลานในชุมชน ในขณะที่ ญัฐวิทย์ พิมพ์ทอง (2554) กล่าวว่า การเน้นด้านคุณธรรมและจริยธรรมอาจเป็นจุดยืนของโรงเรียนขนาดเล็ก ซึ่งผู้วิจัยเห็นด้วยอย่างยิ่งว่าผู้บริหารและครูทุกคนต้องเป็น “คนดี” หรือเป็นแบบอย่างที่สามารถสร้างความศรัทธาเชื่อมั่นให้กับคนในชุมชนได้ว่าครูจะสอนบุตรหลานของเขาให้เป็นคนดีและคนเก่งได้ นอกจากนี้จะต้องมีความรู้ความเข้าใจในการจัดการศึกษา มีความทุ่มเท มุ่งมั่น เสียสละในการทำงาน มีข้อสังเกตจากการดำเนิน

โครงการวิจัยว่า โรงเรียนใดที่มีผู้บริหารและครูที่ดีมีแนวโน้มว่าผู้ปกครองจะส่งเด็กมาเรียนเพิ่มขึ้น แต่หากโรงเรียนใดไม่มีผู้บริหารหรือครูขาดความกระตือรือร้น มีพฤติกรรมส่วนตัวที่ไม่เป็นที่เคารพศรัทธาของประชาชนในพื้นที่และไม่มีความสัมพันธ์ที่ดีกับชุมชน ผู้ปกครองจะขาดความเชื่อมั่นและไม่ส่งบุตรหลานมาเรียน ดังนั้นผู้บริหารและครูจึงเป็นปัจจัยสำคัญที่จะนำไปสู่ความสำเร็จในการจัดการศึกษาของโรงเรียนขนาดเล็ก และต้องเป็นแกนนำที่สำคัญในการขับเคลื่อนการพัฒนาคุณภาพการศึกษา ในขณะที่เดียวกันต้องมีการหนุนเสริมด้วยเครือข่ายต่างๆ ได้แก่ ผู้ปกครองและประชาชนในชุมชน องค์การบริหารส่วนตำบล สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษา บริษัทเอกชน และมหาวิทยาลัยในพื้นที่ ซึ่งสมพิศ ใช้เฮง และคณะ (2556) ได้เสนอกลยุทธ์การสร้างเครือข่ายโดยใช้ทรัพยากรและบุคลากรร่วมกัน เช่น มีการแสวงหาบุคลากรที่มีความรู้ความสามารถเป็นแกนนำ สร้างความเข้าใจและประสานความร่วมมือระหว่างโรงเรียนเครือข่ายมาสนับสนุนการจัดการศึกษา มีการใช้วิทยากรภายนอกและครูภูมิปัญญาท้องถิ่นเข้ามาช่วย เป็นต้น

ในขณะที่ การทำให้ผู้ปกครอง ประชาชน ชุมชน และเครือข่ายต่าง ๆ เข้ามามีส่วนร่วมในการจัดการศึกษาได้นั้นมีความยากพอสมควร เพราะประชาชนคนไทยทั่วไปมักคิดว่าการจัดการศึกษาเป็นหน้าที่ของรัฐบาล โดยกระทรวงศึกษาธิการผ่านทางโรงเรียนและครู ในส่วนของผู้ปกครองที่อาศัยอยู่ในชนบทมักขาดความรู้ความเข้าใจในการจัดการศึกษาให้กับบุตรหลาน ไม่มีเวลาดูแลเอาใจใส่ เพราะต้องทำงานประกอบอาชีพเลี้ยงดูครอบครัว จึงไม่เข้ามามีส่วนร่วมในการจัดการศึกษาเท่าที่ควร ดังนั้นจะต้องหาวิธีการและกระบวนการต่าง ๆ เพื่อส่งเสริมสนับสนุนให้ผู้ที่เกี่ยวข้องเหล่านี้ได้เข้ามามีส่วนร่วมในการจัดการศึกษามากขึ้น ในส่วนของบริษัทธุรกิจเอกชนอาจใช้มาตรการลดหย่อนภาษีเพิ่มมากขึ้นในกรณีที่มีการสนับสนุนเงินให้กับโรงเรียน

ข้อเสนอแนะ

1. ข้อเสนอแนะจากผลการวิจัย

1) การสร้างเครือข่ายความร่วมมือพหุภาคีต้องอาศัยความร่วมมือร่วมใจ ท่วมเท เสียสละจากทุกภาคส่วน โดยการปรับเปลี่ยนมุมมองหรือวิธีคิดใหม่ว่าการจัดการศึกษาเป็นหน้าที่ของทุกคน ซึ่งต้องใช้ระยะเวลานานและมีกิจกรรมอย่างต่อเนื่องเพื่อให้เกิดความยั่งยืน

2) รูปแบบกระบวนการสร้างเครือข่ายความร่วมมือพหุภาคี ควรเริ่มต้นจากการตระหนักถึงปัญหาและการพัฒนาคุณภาพการศึกษาร่วมกันระหว่างผู้บริหาร ครู ผู้ปกครอง คณะกรรมการสถานศึกษา ชุมชน และหน่วยงานในพื้นที่ ซึ่งผู้บริหารและครูต้องเข้ามามีบทบาทสำคัญในกระบวนการขับเคลื่อนการพัฒนาคุณภาพการศึกษาของโรงเรียน

3) ผู้ปกครองและคนในชุมชนต้องเข้ามามีส่วนร่วมจัดการศึกษาและดูแลบุตรหลาน เช่น การทำการบ้าน การอ่านหนังสือ การควบคุมความประพฤติและมารยาท การเข้าร่วมประชุมพูดคุย การเป็นวิทยากร การลงแรงพัฒนาโรงเรียน การบริจาคเงิน และการจัดกิจกรรมต่าง ๆ ของโรงเรียน

4) มหาวิทยาลัยและคณะวิชาต่าง ๆ ควรจัดทำนโยบายหรือแผนบริการวิชาการให้กับสังคม หรือชุมชนอย่างต่อเนื่อง โดยเฉพาะในกรณีของโรงเรียนขนาดเล็ก ซึ่งอาจเป็นการระดมความคิดจาก นักวิชาการหรือการทำกิจกรรมค่ายอาสาพัฒนาของนิสิตนักศึกษา

2. ข้อเสนอแนะเชิงนโยบาย

1) ควรทบทวนนโยบายการยุบรวมโรงเรียนขนาดเล็ก ซึ่งในปัจจุบันอาจมีจำนวนโรงเรียน ในบางพื้นที่มากเกินไป โดยคำนึงถึงฐานะทางเศรษฐกิจและระยะเวลาในการเดินทางของผู้ปกครอง ซึ่งจะต้องไม่กระทบต่อความเสมอภาคและโอกาสทางการศึกษาของคนในชุมชน

2) ควรจัดสรรอัตรากำลังของครูและบุคลากรทางการศึกษาให้ครบทุกชั้นปีและตรงกับ สาขาวิชาเอก เพื่อสร้างความเสมอภาคเท่าเทียมกันในการจัดการศึกษามากกว่าการพิจารณาเกณฑ์ เรื่องจำนวนนักเรียนต่อครู

3) ควรสอบบรรจุคนในพื้นที่เข้ารับราชการครู โดยการคัดเลือกผู้ที่มีลักษณะ “คนดีและ คนเก่ง” ซึ่งอาจให้ทุนการศึกษาต่อและกลับมาบรรจุในภูมิลำเนาเดิม เพื่อแก้ไขปัญหาการขาดแคลน ครูของโรงเรียนขนาดเล็กในชนบทและการย้ายออก อีกทั้งจะเป็นการสร้างความสัมพันธ์ที่ดีกับชุมชน

4) ควรบรรจุครูอัตราจ้างให้มีความมั่นคงในวิชาชีพ และไม่ควรมีการจ้างครูในลักษณะนี้ อีกเพราะจะทำให้เกิดความอ่อนแอในการจัดการศึกษา เนื่องจากระบบแบบนี้ไม่สามารถสร้าง แรงจูงใจให้คนดีและคนเก่งอยู่ได้

5) ควรมีการโยกย้ายหมุนเวียนผู้บริหารให้มาบริหารจัดการโรงเรียนขนาดเล็ก เพื่อให้มี การพัฒนาคุณภาพการศึกษาดีขึ้น และถ้าสามารถทำได้สำเร็จให้พิจารณาแต่งตั้งเลื่อนวิทยฐานะใน ระดับที่สูงขึ้นได้ทันที

6) ควรจัดสรรงบประมาณให้โรงเรียนขนาดเล็กเพิ่มขึ้นตามความต้องการจำเป็นจริง ๆ ซึ่ง ไม่ควรใช้เกณฑ์การจัดสรรตามรายหัวของนักเรียน เพื่อความยุติธรรมของเด็กนักเรียนและสร้างความ เสมอภาคเท่าเทียมกันในการจัดการศึกษา

7) ควรนำผลการสอบคะแนน O-NET ไปเป็นการพัฒนาคุณภาพการจัดการศึกษาของ โรงเรียนมากกว่าการจัดอันดับของโรงเรียน

8) ควรปรับเวลาการเกษียณอายุราชการและการโยกย้ายของข้าราชการครูไปเป็นเดือน เมษายน เพื่อให้จบปีการศึกษา

9) ควรปรับปรุงแก้ไขระเบียบเพื่อให้องค์การบริหารงานส่วนตำบลสามารถจัดสรรงบประมาณประจำปี สำหรับการจัดการศึกษาของโรงเรียนขนาดเล็กในชุมชนได้ในทุกกรณี

3. ข้อเสนอแนะในการวิจัยครั้งต่อไป

1) ควรศึกษาวิจัยในประเด็นนี้ต่อไปอีกระยะหนึ่ง เพื่อให้เกิดกระบวนการขับเคลื่อนเครือข่ายความร่วมมือพหุภาคีในการพัฒนาโรงเรียนขนาดเล็กอย่างต่อเนื่องจนประสบผลสำเร็จเป็นรูปธรรม

2) ควรศึกษาวิจัยในประเด็นเกี่ยวกับสภาพครอบครัว สภาพชุมชน อัตราการเกิดของเด็กให้มีความสัมพันธ์กับจำนวนโรงเรียนที่มีอยู่ในพื้นที่

3) ควรศึกษาวิจัยในประเด็นเกี่ยวกับการสร้างความรู้ความเข้าใจให้กับประชาชนในการจัดการศึกษา โดยให้เกิดความตระหนักและเห็นความสำคัญของโรงเรียนในชุมชน

เอกสารอ้างอิง

ภาษาไทย

- กมลวรรณ รอดจ่าย. 2553. การวิเคราะห์ปัจจัยที่ส่งผลต่อประสิทธิภาพโรงเรียนขนาดเล็ก. วิทยานิพนธ์ครุศาสตร์ศึกษบัณฑิต, จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- กระทรวงศึกษาธิการ. 2556. โรงเรียนขนาดเล็ก. (ออนไลน์) : http://www.moe.go.th/small_sch/information.htm , 30 กันยายน 2556.
- ขวัญตา โพธิตา. 2548. ความสัมพันธ์ระหว่างบรรยากาศองค์กรกับผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนของนักเรียนระดับประถมศึกษาในโรงเรียนขนาดเล็ก เขตตรวจราชการที่ 7. วิทยานิพนธ์ปริญญาศึกษาศาสตรมหาบัณฑิต, มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมมาธิราช.
- จุฑาทิพย์ ภัทราวาท. 2553. คู่มือการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม. พิมพ์ครั้งที่ 2. กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์มหาวิทยาลัยธุรกิจบัณฑิต.
- เจือจันทร์ จงสถิตอยู่ และคณะ. 2555. การสังเคราะห์ผลการดำเนินงานชุดโครงการวิจัยและพัฒนาเชิงพื้นที่เพื่อหนุนเสริมคุณภาพการเรียนรู้ของเด็กและเยาวชน. กรุงเทพฯ : สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย.
- ณัฐวิทย์ พิมพ์ทอง. 2554. สรุปการเสวนาเรื่อง “ยุบโรงเรียนขนาดเล็ก ใครได้ ใครเสีย?”, 29 ตุลาคม 2554. <http://www.lek-prapai.org/watch.php?id=205>
- ถวิล แพงยา. 2550. การศึกษาสภาพ ปัญหา และแนวทางแก้ไขปัญหาการบริหารงานวิชาการของโรงเรียนขนาดเล็ก สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาศรีสะเกษ. วิทยานิพนธ์ปริญญาครุศาสตรมหาบัณฑิต, มหาวิทยาลัยราชภัฏสุรินทร์.
- เดือนเพ็ญ คำพวง. 2559. การสร้างเครือข่ายเพื่อพัฒนาเส้นทางท่องเที่ยวเชิงเกษตร อำเภอปากช่อง จังหวัดนครราชสีมา. วิทยานิพนธ์ปริญญาปรัชญาดุษฎีบัณฑิต, มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์.
- ทัศนรินทร์ วรรณเกตุศิริ และคณะ. 2556. การถอดบทเรียนจากประสบการณ์ของโรงเรียนขนาดเล็กในเขตภาคกลางตะวันตก. สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย.
- นฤมล นิราทร. 2543. การสร้างเครือข่ายการทำงาน: ข้อควรพิจารณาบางประการ. กรุงเทพฯ: มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.
- บพิธ ศิริ. 2546. การประเมินผลการดำเนินงานจัดการศึกษาโรงเรียนขนาดเล็ก แบบรวมเรียนช่วงชั้นของศูนย์โรงเรียนสันปูเลย อำเภอต๋อยสะเท็ด จังหวัดเชียงใหม่. วิทยานิพนธ์ปริญญาศึกษาศาสตรมหาบัณฑิต, มหาวิทยาลัยเชียงใหม่.

- ปทุม ปิยากุล. 2543. การศึกษาการมีส่วนร่วมขององค์การบริหารส่วนตำบลในการจัดการศึกษา
โรงเรียนประถมศึกษา เขตปฏิบัติการทางการศึกษาที่ 1 สังกัดสำนักงานการประถมศึกษา
จังหวัดนครราชสีมา. ศึกษาศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการบริหารการศึกษา
มหาวิทยาลัยขอนแก่น.
- ประโยชน์ คุปกาญจนากุล และคณะ. 2554. การพัฒนาเครือข่ายในพื้นที่ เพื่อส่งเสริมคุณภาพการ
เรียนรู้ของนักเรียนในโรงเรียนขนาดเล็ก จังหวัดสุราษฎร์ธานี. กรุงเทพฯ : สำนักงาน
กองทุนสนับสนุนการวิจัย.
- ประสาน ประทุมมณี. 2551. บทบาทหน้าที่ของคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐานของโรงเรียน
ขนาดเล็ก ในเขตพื้นที่การศึกษาเชียงใหม่ เขต 3. วิทยานิพนธ์ปริญญาครุศาสตรมหา
บัณฑิต, มหาวิทยาลัยเชียงใหม่.
- ปรีชา ทินโนรส. 2551. การนำเสนอรูปแบบการบริหารงานวิชาการในโรงเรียนขนาดเล็กที่ครู
ไม่ครบชั้น สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาอุบลราชธานี เขต 4 . วิทยานิพนธ์ปริญญา
ครุศาสตรมหาบัณฑิต,มหาวิทยาลัยราชภัฏอุบลราชธานี.
- ปาริชาติ วลัยเสถียร. 2546. กระบวนการและเทคนิคการทำงานของนักพัฒนา. พิมพ์ครั้งที่ 2.
กรุงเทพฯ : อูษาการพิมพ์.
- ผ่องพรรณ ตรัยมงคลกุล. 2550. การพัฒนาเครือข่ายความร่วมมือระหว่างมหาวิทยาลัยกับ
โรงเรียนในพื้นที่ในการจัดการเรียนรู้ด้านเกษตรและสิ่งแวดล้อมศึกษาเพื่อเป็นแหล่งฝึก
ประสบการณ์วิชาชีพครู. ภาควิชาการพัฒนาศึกษาการมนุษย์และชุมชน คณะศึกษาศาสตร์
และพัฒนศาสตร์ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์ วิทยาเขตกำแพงแสน
- พชรวิทย์ จันทรศิริสิริ และคณะ. 2555. การวิจัยและพัฒนาเครือข่ายเชิงพื้นที่เพื่อหนุนเสริมการ
พัฒนาการเรียนรู้ระดับมัธยมศึกษา จังหวัดมหาสารคาม. กรุงเทพฯ : สำนักงานกองทุน
สนับสนุนการวิจัย.
- พิธาน พื้นทอง. 2548. ข้อเสนอเชิงนโยบายเพื่อพัฒนาศักยภาพโรงเรียนขนาดเล็กในภาค
ตะวันออกเฉียงเหนือ. วิทยานิพนธ์ปริญญาศึกษาศาสตรดุษฎีบัณฑิต,
มหาวิทยาลัยขอนแก่น.
- พิพัฒน์ สอนสมนึก. 2553. การพัฒนาโมเดลการจัดการชั้นเรียนแบบคละชั้น สำหรับโรงเรียน
ขนาดเล็ก สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาสกลนคร เขต 1. วิทยานิพนธ์ปริญญา
การศึกษามหาบัณฑิต, มหาวิทยาลัยมหาสารคาม.
- พิศาล ศกุนะสิงห์. 2552. การศึกษาการมีส่วนร่วมของคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐานด้าน
คุณภาพนักเรียนโรงเรียนขนาดเล็ก อำเภอเสนานิคม สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษา
อำนาจเจริญ. วิทยานิพนธ์ปริญญาครุศาสตรมหาบัณฑิต, มหาวิทยาลัยราชภัฏอุบลราชธานี.

- พิสิฐ เทพไกรวัล. 2554. การพัฒนารูปแบบเครือข่ายความร่วมมือเพื่อคุณภาพการจัดการศึกษา
ในโรงเรียนประถมศึกษาขนาดเล็ก. วิทยานิพนธ์ปริญญาปรัชญาดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชา
การบริหารการศึกษา บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยขอนแก่น.
- พาณิศา วงศ์เลขา. 2553. เรียนรู้บูรณาการในโรงเรียนเล็ก, 28 ตุลาคม 2554.
http://www.sobkroo.com/detail_room_index.php?nid=3341
- ระพีพรรณ ทองหล่อ. 2551. การสร้างเครือข่ายการท่องเที่ยวย่อยโดยชุมชนด้วยกระบวนการวิจัย
เชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วมในกลุ่มจังหวัดภาคกลาง. กรุงเทพฯ: มหาวิทยาลัย
รามคำแหง.
- วรรณดี สุทธิสารกร. 2556. การวิจัยเชิงคุณภาพ: การวิจัยในกระบวนการทัศน์ทางเลือก. กรุงเทพฯ:
สยามปริทัศน์.
- วรรณวิสา สุชนัย. 2552. ปัญหาและแนวทางแก้ไขปัญหาการบริหารงานวิชาการของโรงเรียน
ขนาดเล็ก กรณีศึกษาโรงเรียนบ้านหนองไผ่ สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษา
นครราชสีมา เขต 5. วิทยานิพนธ์ปริญญาการศึกษามหาบัณฑิต, มหาวิทยาลัยบูรพา.
- วิพรรณ ประจวบเหมาะ และคณะ. 2551. การสร้างระบบการติดตามและประเมินผลแผนผู้สูงอายุ
แห่งชาติ ฉบับที่ 2 (พ.ศ. 2545-2564). วิทยาลัยประชากรศาสตร์. จุฬาลงกรณ์
มหาวิทยาลัย.
- วีระศักดิ์ เนียมสวัสดิ์. 2550. การมีส่วนร่วมในการจัดการศึกษาของคณะกรรมการการศึกษา
ขั้นพื้นฐาน โรงเรียนขนาดเล็ก อำเภอเมืองพัทลุง. วิทยานิพนธ์ปริญญาครุศาสตรมหาบัณฑิต,
มหาวิทยาลัยสงขล.
- ศศิรา คุปพิทยานันท์ และคณะ. 2555. การพัฒนาเครือข่ายเพื่อหนุนเสริมกระบวนการเรียนรู้ด้าน
คณิตศาสตร์และวิทยาศาสตร์ ระดับมัธยมศึกษาตอนปลาย โรงเรียนสังกัดองค์การบริหาร
ส่วนจังหวัดนครราชสีมา. กรุงเทพฯ : สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย.
- สถาบันวิจัยและพัฒนาแห่งมหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์. 2545. การประยุกต์ใช้กระบวนการวิจัย
เชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วมในการปรับเปลี่ยนระดับความตระหนักทางด้านสิ่งแวดล้อม
ของนักเรียนระดับมัธยมศึกษาตอนต้นและตอนปลายในเขตภาคกลางตอนบนของประเทศไทย. ลพบุรี : มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์ วิทยาเขตลพบุรี.
- สนธยา พลศรี. 2550. เครือข่ายการเรียนรู้ในงานพัฒนาชุมชน. กรุงเทพฯ : โอเดียนสโตร์.
- สมยศ บั่นแก้ว. 2549. การบริหารโดยใช้โรงเรียนเป็นฐานของโรงเรียนขนาดเล็ก สังกัดสำนักงาน
เขตพื้นที่การศึกษาลำปาง เขต 2. วิทยานิพนธ์ปริญญาครุศาสตรมหาบัณฑิต, มหาวิทยาลัย
ราชภัฏลำปาง.

- สมศักดิ์ สุริชัย. 2550. สภาพการดำเนินงานและปัญหาอุปสรรคในการจัดการเรียนรวมของ
โรงเรียนขนาดเล็ก :กรณีศึกษาโรงเรียนวัดคลองนาพง ตำบลผาจุ อำเภอเมือง จังหวัด
อุดรดิตถ์. วิทยานิพนธ์ปริญญาครุศาสตรมหาบัณฑิต, มหาวิทยาลัยราชภัฏอุดรดิตถ์.
- สมพิศ ใช้เฮง และคณะ. 2556. การพัฒนากลยุทธ์การบริหารทรัพยากรทางการศึกษาของโรงเรียน
ประถมศึกษาขนาดเล็กในเขตเมืองและชนบท. วารสารครุศาสตร์ จุฬา ปี 41 ฉบับที่ 3
(กรกฎาคม – กันยายน 2556). 19 – 37 .
- สีลาภรณ์ บัวสาย. 2555. การวิจัยเพื่อพัฒนาพื้นที่พัฒนา: แนวคิด ปฏิบัติการและข้อค้นพบ. ใน
สีลาภรณ์ บัวสาย (บรรณาธิการ). **พลังความรู้และความร่วมมือ: บทเรียนจากการวิจัย
เพื่อพัฒนาพื้นที่**. พิมพ์ครั้งที่ 2. กรุงเทพฯ : สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย.
- สุรวิทย์ ธาดา. 2551. การใช้ทรัพยากรบุคคลในท้องถิ่นเพื่อการบริหารงานวิชาการของโรงเรียน
ขนาดเล็ก สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาอุบลราชธานี เขต 1. วิทยานิพนธ์ปริญญา
ครุศาสตรมหาบัณฑิต, มหาวิทยาลัยราชภัฏอุบลราชธานี.
- สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน. (ม.ป.ป.). **โครงการยกระดับคุณภาพโรงเรียนขนาดเล็ก**,
28 ตุลาคม 2554. http://www.moe.go.th/small_sch/information.htm
- สำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษา. 2553. **การกระจายอำนาจการบริหารและการจัดการศึกษา
สู่เขตพื้นที่การศึกษาและสถานศึกษา**, 28 ตุลาคม 2554.
http://www.onec.go.th/onec_administrator/uploads/Book/221-file.pdf
- สุกัญญา หาญตระกูล. 2552. **โรงเรียนขนาดเล็ก ปัญหาขนาดใหญ่**, 28 ตุลาคม 2554.
<http://www.bangkokbiznews.com/home/detail/politics/opinion/sukanya/20091030/83919/โรงเรียนขนาดเล็ก-ปัญหาขนาดใหญ่.html>
- สุมิตร สุวรรณ, น.ท. และดำรงค์ มากระจัน. 2553. **การวิจัยและพัฒนาอย่างมีส่วนร่วมระหว่าง
มหาวิทยาลัยและองค์กรท้องถิ่นเพื่อการสร้างพื้นที่ปฏิบัติการทางสังคมศาสตร์และส่งเสริม
การเรียนรู้ของชุมชน**. ภาควิชาการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์และชุมชน คณะศึกษาศาสตร์
และพัฒนาศาสตร์ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์ วิทยาเขตกำแพงแสน.
- สุรัชย์ ทินกระโทก. 2549. **ปัญหาและแนวทางแก้ไขปัญหาการบริหารงานโรงเรียนขนาดเล็ก
สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษานองคาย เขต 1**. วิทยานิพนธ์ปริญญาครุศาสตร
มหาบัณฑิต, มหาวิทยาลัยราชภัฏมหาสารคาม.
- อนุชา ศรีโสภะ. 2552. **ความพร้อมในการจัดการศึกษาขององค์การบริหารส่วนตำบลในเขตอำเภอ
เมือง จังหวัดสกลนคร**. ศึกษาศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการบริหารการศึกษา มหาวิทยาลัย
ราชภัฏสกลนคร.

อนุรักษ์ ปัญญาวัฒน์. 2548. การวิจัยเชิงปฏิบัติการอย่างมีส่วนร่วม: การเรียนรู้ร่วมกับชุมชน.

กรุงเทพฯ: กระทรวงศึกษาธิการ.

อเนก อัครีเดช. 2549. การบริหารหลักสูตรสถานศึกษาของโรงเรียนขนาดเล็ก สำนักงานเขตพื้นที่

การศึกษานครปฐม เขต 2. วิทยานิพนธ์ปริญญาศึกษาศาสตรศาสตรมหาบัณฑิต,

มหาวิทยาลัยศิลปากร.

ภาษาอังกฤษ

Biddle, B. J. and Berliner, D. C. 2002. Small class size and its effects. **Educational Leadership**, 59(5), February: 12-23.

Bourke, Sid. 1986. How small is better: Some relationships between class size, teaching practices, and student achievement. **American Educational Research Journal**, 23:558-571.

Howler, C. 2000. **Small Schools. Small Schools. Clearinghouse on Rural Education and Small Schools.** National Education Policy Center: US Department of education. <http://nepc.colorado.edu/files/Chapter03-Howley-Final.pdf>

Joan McRobbie. 2001. **Are small schools better? School size considerations for safety and learning**, 30 October 2011.

http://www.wested.org/online_pubs/po-01-03.pdf

Lee, V. E. & Smith, J. B. (1994, April). Effects of high school restructuring and size on gains in achievement and engagement for early secondary school students. Madison, WI: Center on Organization and Restructuring of Schools, Wisconsin Center for Education Research. ERIC No. ED370120.

Lee, V. E. & Smith, J. B. (April, 1996). High school size: Which works best, and for whom? Paper presented at the annual meeting of the American Educational Research Association, New York. ERIC No. ED396888.

Lee, V. E. and Loeb, S. 2000. School Size in Chicago Elementary Schools: Effects on Teachers' Attitudes and Student's Achievement. **American Educational Research Journal**, 37(1): 3-31.

- Nguyen, T. S. T. 2004. High Schools: Size Does Matter. **Small Schools**, 1(1): 1-7.
- Stiefel, L., Iatarola, P., Fruchter, N., & Bernie, R. (1998, April). The effects of size of student body on school costs and performance in New York City high schools. New York: New York University Institute for Education and Social Policy.